

عَلَيْكَ صَبَرَةٌ حَمْرَاءٌ

۱۳۷/۳۸۷/۳۸۷/۳۸۷/۳۸۷/۳

۱۳۷/۳۸۷/۳۸۷/۳۸۷/۳۸۷/۳

M. Ə. SABIR

BYTYN ƏSƏRLƏRI

AZƏRNƏŞR • BƏDII ƏDƏBIJJAT ŞƏ'BƏSI • BAKЬ—1934

E M E D D E Q A Y

MIRZƏ ƏLƏKBƏR SABİR TAHİR-ZADƏ

I

AJILƏVI FAÇIƏ

Şamaxı, bir zamanlar, 19-nü əsrin birinci yarısında jallıbz Azərbajçanda deñil, bytyn Zaqafqasjada, hətta Iran və Tukistanda belə tiçarətilə, ipək məhsulatılı, yrəfa və şyərasılı şəhərə qazanmış bir şəhər idi. 1870-çi ilə kibi gubernator orada oturur, Bakı, Quba, Saljan, Lənkəran, Gejcaj kibi şəhərlər ona tabe idilər.

Zaqafqasja dəmir jolu cəkilmədən əvvəl Tiflisə gedən əski karvan jolu oradan kecib gedərdi.

Bələ bəjyk, eż zamanın ucun gurultulu şəhərdə tanınmaq, hərmət və nüfuz sahibi olmaq elə bir şərəfdir ki, hər kəsə nəsib ola bilməz.

Bəjyk taçır olmajan bir bazar əsnaſı ucun bu hec də mymkyn dejildir. Haçış Tahir isə bu şərəfi əldə etmişdi. O, ezyuyur saf e'tiqadı, zəhd və təqvasılı Şamaxı synniləri arasında tanınmış bir adamdı.

Haçış Tahir 55—60 yaşlarında, qara, uzun saçqal bir haçış idi, bazarda kioik bir dykəni vardı. Sənət və ixtisası Şamaxının bəjyk tiçarəti hec də əlaqədar dejildi. O, qaratikən ketygyndən cubuq və qəljan başı jonar və tənbəki cubuqlarla həzırlajıb satardı. Jalınpız synnilər arasında deñil, şələr arasında belə haçış Tahirin cubuq və qəljan başları məşhur idi.

Haçış Tahirin ikinci bir ixtisası da vardı.

Bu ixtisası, onu bytyn Şamaxı qadınlığına tanıtmışdı. O, Şamaxıda uşaqları boqazlı basmaq və cəp etyrməklə də mə'ruf idi.

Hər haida haçış Tahir bəxtjar bir adamdı. Onu iki gənc, jaşa-boja dolmuş oğlu da vardı ki, haçış Tahir bunlara boiyk umud baqlajırdı. Onlar artıq salışsb-qazanmaq işlərində idilər. Ançaq haçış Tahir uşaqlarından hec də məmənun dejildi. Bəjygy bir qədər yzy jola olsa da, kicigi Zejnəlabdin ezymy coq pis apargırdı.

Buna gərə də haçış Tahir hər zaman dejərdi:

— Allah məni oqlu tərəfindən məqimim elədi; Zejnəlabdin fərsiz cəqddı.

Döqruдан da Zejnəlabdin, atasına itaətsizlik edirdi. Jahn-pız itaətsizliklə kifajətlənsəjdı, jenə haçış Tahir bu qoça vaqtında onu bir nev'lə jola verərdi. İş burasında idi ki, Zejnəlabdin getdikçə xarablaşırkırdı. Jekə bir çavan olmasınna baqmajaraq bir iş-peşə arqasınıça getməjir, vaqtın boş-boşuna çahıllarla kycələrdə kecirirdi.

Zejnəlabdin əvvəller belə dejildi. O, nə qədər ki, uşaqqı, atasının bytyn mystəbid əmrlerinə bojun əjərdi. Onun başqa carəsi də joqdu. Haçış Tahirin öz mystərisi ycyn hazırladıq्य qəljan cubuqların onun inçə kyrəklərində az sənməməşdi. Haq-nahaq uşaqqı dəjmək haçış Tahirin bir tərbijə prinsipi idi. Indi isə Zejnəlabdinin bəqfların cəqməşdi. Qohum-əqrəbənnin gənç qızılar və gəlinləri ondan qacaraq jaşınpırlar. Onun indi pul qazanan vaqtıbdır. Ançaq Zejnəlabdin hec bir şejlə hesablaşmaq istəməjirdi.

Haçış Tahir oqlunu danlajır, coq vaqt qızışsb cəqərgə, sejyrdy. Zejnəlabdin onun sezlərini bu qulaqından vurub, o qulaqından cəqarardı. Onun bu halı haçış Tahiri daha da açqıllandırgırdı.

O, oqluna qarşılıq şiddət və təzjiqini artırdıqça, Zejnəlabdin daha da itaətsizligə sevq edirdi.

Bir gyn haçış Tahir Zejnəlabdin ilə coq çiddi danışdı. Hər zaman təkrar etdiyi sezlərini qə'i bir tələb şəklində saldı.

—Baq budur dejirəm sənə, əl cək bu boş-boşuna gəzməkdən... Bir işin, pəşənin daşınça get... Sən nə vaqtı kibi kycələrdə vellənəçəksən. Sənin Məhmud aqanın otaqında' əly-

myн nadir? Bir də gərsəm ki, sən oraja getmisən, and olsun
getdigim Həçərə², sündüraram qol, qabırqanъ...

Haçъ Tahirin bu tələbini də Zejnəlabdin bu qulaqъndan
vurub o biri qulaqъndan cъqardъ. O, nə bir iş və sənət da-
lınca getdi, nə də Məhmud Aqanъn otaqъna getməkdən qal-
dъ. Kim Məhmud Aqanъn musiqi məçlisindən kecərdi ki, Zej-
nəlabdin da kecə idi?

O gyn haçъ Tahir coq açeqlandъ. Hal və təbiətdən cъqdy.
Əqrəbalarыndan birisi ona xəbər vermişdi ki, Zejnəlabdin şı-
ələrin məscidinə getmiş, məhərrəmlik tə'zijəsində iştirak etmiş-
dir. Haçъ Tahirin aləmində bir ata ycyn bundan bəyik fəlakət
ola bilməzdi.

— Adə, a mylhydyn balasъ mylhyd, hələ bir bu qalmyşdъ
ki, bunu da mənim başıma gətirdin? Adə sənin şıələrin məsci-
dində nə əlymyn var? Adə sən bilməjirsən ki, onlar bizim
dyşmənlərimizdir, onlar bizim maňtъzъ, qapъtъzъ həlal bi-
lirlər?

Zejnəlabdin bu hərəkətindən peşiman dejildi. Onun jol-
daşları təmamilə şia gəncərdi. O, bu joldaşlarından əl cək-
mək istəməjirdi. Onun məhərrəmlik tə'zijəsində iştirakъ birinci
dəfə dejildi; jaňıňz fərq burasъnda idi ki, bu hərəkətini bu
vaqtqa qədər atasыndan və qohum-əqrəbasыndan gizli saqlayı-
dъ. Indi isə işin ysty acılmışdı.

19-çu əsrin birinci jarъsъnda, Azərbajcan xanlıqlarъ Rusja
carizmi tərəfindən istila edildikdən sonra, bu şia-synni ixtila-
fiına ajtъça bir əhəmijjat verilmişdi. Car hökyməti bu ixtilafъn
aradan qalqınasъna dejil, əksinə olaraq daha da dərinləşməsinə
calışmışdı. Hələ bu məqsədlə Şejxyl'islam və Myftinin nə-
zarəti altında hökymət xərçilə iki məktəb acidyrmyşdъ ki, bun-
larыn birisi «Əli», o birisi «Əmər» adılə adlanırdъ. Başъ sa-
rъqъ əfəndilər ilə axundlar məscid və mənberdəki təbliğatlarla
«Əli-Əmər» ixtilafъn qanlı ədavət halına qədər kəskinləş-
dirmişdilər.

Synniler ilə şialerin qarşısında jaşadıqları Şəki və Şamaxı kibitəşlərde bu ixtilaf daha kəsgin bir halda idi. Şialer synnilərin, synnilər də şialerin mal və qanlarınp həlal bilirdilər.

Belə bir zamanda mytəessib bir synni olan haç Tahir oğlunun şialər məscidinə getməsini bir falakət hesab etməja bilməzdi!

Zejnəlabdin atasının bu səqət-başlıq qarşısında gyzəştə getməjirdi:

—Məscid allahın evidir, mən də allahın evinə getmişəm.

—Allah sənin iki gəzunu səqarsın, şia məscidinə getmək jaramaz!

—Nəjə jaramaz?

Ata dedi, oğul dedi. Haç Tahir qızışdı. Aqaçın elinə albə Zejnəlabdinin ystynə hycum etdi:

—Mən səni bu saat bir itin kycygy kibitəşlərən altında əzişdirərəm, hejvan balası—hejvan!

Zejnəlabdin mydəfə vəzijjəti aldı. Ata ilə oğul arasındı bir sərçəşmə başladı. Qonşular səsə toplaşdılar, qoçalmacıq başlajan haç Tahirin çavan Zejnəlabdinə gycy catmadı. Zejnəlabdin də bu inadçı atanın əlindən hırslandı. Aqaçın onun əlindən alaraq:

—Sənə dejirəm, saqla hərmətin!—dejib bir tərəfə tutladı.

İndi Haç Tahir seyir. Zejnəlabdin də çavab qajtagışdı. Haç Tahir bu asi oqluna nə etsin?

Bu fərsiz oğul onun hərmət və nyfuzunu alcaltıb, rəpaqçıyı jərə soqmuşdu.

—Itıl buradan! Çəhənnəm ol gəzymyn qabaqından! Mənim bundan sonra Zejnəlabdin adında oqlum joqdur.

—Coq lazımdır!.. Mənim də haç Tahir adında atam joqdur!—dejib Zejnəlabdin qarşıyı sərgatıq kycəjə səqdi.

O gece Zejnəlabdin evə coq geç qajıtdı. Onun gəlməsinən dən xəbər dutan haç Tahir jataqından qalqaraq hajata səqdi. Kycə qarşıyı onun yzynə acmajaraq amiranın bir ahənglə:

—Bir də mənim qarşıma gəlmə! Eşidirsənmi? Mənim Zejnəlabdin adında oqlum joqdur—dejərək onu təkrar qovladı. Zejnəlabdin o geçəni qohumlarından birinin evində kecirdi.

Şıə joldaşları onun bu faciəsinindən xəbər dutmuşlardı. Hə-rası ona bir dil verirdi. Gyndə bir qohumunun, bir tənəşəypən evində gecələməgə məcbur olan Zejnəlabdinin həjatı getdikcə cətinlaşirdi. Bu cətinlik onu jumuşaltmağı, əksinə olaraq atasına qarşılıq inadınp da artıqlardı. Bə'zi adamlar onları bəyəşdirməq istəjirdi. Haç, Tahir əz səzynyn ystydə məh-kəm durmuşdu:

— Mən onu elinmiş bilirəm dejirdi.

Zejnəlabdinin xejərxahlatı məsləhət gəryrdylər ki, atasının janına getsin, baqışlanmasın xahiş etməklə təmamilə ona təslim olsun.

Zejnəlabdin coq inadıb bir adamdı. O, nə inki atasınına janına gedib ondan yzr istəmək, bəlkə ondan intiqam almaq istəjirdi. Mütəəssib şıə baqqalların və əsnaftı da çanfəsanlıq edir, Zejnəlabdini şıəligə caqırırdılar. Tə'zizə məçlisində Şamaxınpın ən böyük axundu Aqa Sejid Əli aqa ona böyük iltifat göstərmışdı. Zejnəlabdin da atasına daha mydhiş bir zərbə vurmaq üçün şıəligi qəbul etdi. Axundun və bir necə başqa şahidlərin həzurunda xəlifələrə lə'nət oqumaqla bərabər «Əsh-hədy ənnə əmirəlmə'mininə Əlijən Vəlijjyllah» dejib təntənəli bir surətdə synnilikdən əl cekdi və bu xəbəri də atasına gəndərdi.

Zejnəlabdinin bu hərəkəti Şamaxıda olduqça böyük bir hadisə kibi qarşılandı. Şıələr əz qalibijjətlərini bajram edirdilər. Synnilər isə başı aşaqı olmuşdular. Haç Tahir də cı-qılmaz bir vəzijjət icərisində idi. Məzhəbinə dəjişən bu fərsiz evladın qanı həlal idi. O, bu ləkəni əz ystydən qaldırmıq üçün, bir dəfəlik onun daşının atmaq qərar verdi. Şəhərin ə'jan və əfəndilərini də'vət edərək Zejnəlabdini rəsmi surətdə evladlıqdan cıqardı, onu varislıq haqqından məhrum etdi.

II

SYNNİLƏR VƏ ŞİƏLƏR.

Bu hadisədən sonra Zejnəlabdinin həjatı daha da aqyrlaşdı. Onun qohum-əqrəbası ata himajəsindən məhrum edilmiş əbi bədbaxt adama qarşılıq arqalarınlı sevirdilər. Kimsə qarşıyına otun uzyuna astmajırdı.

Jańńız bununla kifajetlənsejdilər, jenə dərd jarıy idi. İndi bytyn Şamaxı synniləri şələrə qarşılıqlı daşlıqların ədavəti Zejnəlabdinə bəsləyir, ondan intiqam almaqə calışdırlılar. Bir hadisə onların əlinə təbii bir fyrşət verdi. Şamaxıda bir dykən kəsilmişdi. Dykən bir synni taçırının idi. Əlbəttə ki, bu şələrin işidi. Polis idarəsi oqruların tapa bilməjirdi. Daha doqruşu əzələri də onlar ilə əlaqədə olduqlarından bunun izini itirmişdilər. Synnilər Zejnəlabdinin göstərib polis idarəsinə dut-durdular. Zejnəlabdin ozynyn işdən xəbərsiz olduğunu sojləjirdi də, onun sezymə inanın joqdu. Şəhər qəl'əbəjisi qızışlış bir arslan kibi cıqırtıq:

—Kərəj oqlu, bu saat bojnuna al, joqsa dərini sojdurramı—dejərdi.

Zejnəlabdin and icirdi ki, xəbəri joqdur. Qəl'əbəji isə ondan joldaşlarıny, apardıqların malları harada gizlədiklərini sorgusurdu.

O gynyn sabahı bazaarda çarçev qısqırırdı:

—Aj çamaat hej!.. gəlin, qəl'əbəji divanxanasıny pəqəvən!.. Haç Nurunun dykənini kəsən Zejnəlabdin cubuqa dutulaçaq!..

Gynorta zamanı qəl'əbəji divanxanasıny geniş həjəti tamaşaçılar ilə dolu idi. Bu tamaşaçılar əsas e'tibarla synnilər dən ibarət idi. Zejnəlabdin əz taqsıryny bojnuna almajırdı. Qəl'əbəjinin əmrilə o, cubuqa salınnaçaqdb. Onu qaranlıq və rytubətli zırzəmidən cıqarış mejdancaja gətirdilər. O, aqlajan bir səslə bu işdən xəbərsiz olduğunu and icirdi.

—Aqa, vallah, Həzzət Abbas haqqı xəbərim joqdur!—dejərdi.

Qəl'əbəji uzun, şələ bəqələriny eşərək:

Sojundurun kərək oqlunu!—dejərək əmər verdi.

Polislər onun arqalıqny və kejnəgini cıqarış yzy ystəjərə uzandırdılar. Bir polis ajaqlarıny ystyndə oturmuşdu, birisi də başı ystyndə durmuşdu... Əllərində dəstə ilə sujə qojulmuş cubuqlar olan iki polis də onun saq və sol tərəfində dajanmışdılar.

Qəl'əbəgi:

—Vurun!—dejə, əmər verdi.

Sudan jeni cıqarılımış jaş cubuqların şarpyltısbı eşidilməgə başladıb. Indi Zejnəlabdinin yrək parcalajan iniltili fərijadıb geniş həjəti doldurmuşdu. Polislər cubuqların Zejnəlabdinin cıplaq arqasına dəşədikçə, tamaşaçı toplaşan synnilər «Vurun əllərinizə qurban», —dejərək şadlıq izhar edirdilər.

Qəl'əbəji bu ysul ilə çəzalandırırdıq Zeynəlabdinin boju-nuna hec bir taqsıbı isbat edə bilmədigindən onu bir necə gynnən sonra həbsdən buraqdıb. Synnilər jenə ondan əl cekmədilər. Haç Tahirin təşəbbüs ilə bir necə adam ortaya atılb synni taçırlarından imza toplamaqla Zeynəlabdinin Şamaxıdan syrgyn edilməsini istədilər. Məhəlli həkymət də onlarınpn xahişini nəzərə alaraq Zeynəlabdını jenidən dutub o zaman kicik bir qəza şəhəri olan Bakıja syrgyn etdi.

Zeynəlabdinin haqsız jerə deylyyb hec bir taqsırtı olmadan syrgyn edilməsi şıələrin qejrətinə doqundu. Onlar burasınpn coq jaxşır bilirdilər ki, Zeynəlabdinin başına gələn bu fəlakət, onun şıəligi qəbul etməsindən dolayıb olmuşdur. Buna görə şəhərdə bir gurultu qopardılar.

— A Məşədi Məhəmməd-Əli, gərdyn bu Əmər uşaqların jazıq Zeynəlabdının başına nə ojun acıdlar?

— A balam, danışanda aqzınpıza cullu davşan girməjir; bəs nejə indi aqzınpıza su alıb dinməjirsiniz?

— Əsi, sən də nə qojuib-nə aqtatırsan? Bizim bəjyklərimizdə qejrət harada idi?

Ortaja hərarətli natiqlər də cıqdıb.

— Aj myşalmanlar, ej Əli şıələri! Məgər sizin qejrətiniz, namusunuz joqdur, gəz gərə-gərə bizim məzhəbi qəbul edən Zeynəlabdinin başına bu dinsiz kəpək uşaqlı belə bir myisibati gətirsinlər?

Hadisə getdikçə ʃəjyik bir əhəmiyyət qazanmışdıb. Hətta Məhəmməd Aqanın otaqında bu xysusda danışıq belə olmuşdu. Aqa Sejid Əli aqa da əz mev'izəsində Zeynəlabdindən bəhs edib demişdi ki;

— O, bizzəndir!

Indi hər aqzıdan bir söz cıqırdıb.

Bəyik şə taçirləri, mylkədar bəjlər, işə qarşısdılar. Qubernatora ərizə jazdalar, çamaatdan imza topladılar. Tiflisə telegram vurdular. Zejnəlabdinin baqışlanıb syrgyndən qajıtmashı yecyn o ki lazımdır əlləşdirələr. Nihajət yc ajdan sonra Zejnəlabdinin qajıtmashına içəzə verildi. Onun arqasında Bakıya xysusi bir adam gondərdilər. Zejnəlabdını qarşılıqla maq yecyn hazırlıq işləri geryldi. Onu bəyik bir təntənə ilə səhərə daxil etdilər. Məsciddə bəyik bir məclis toplandı. Aqa Sejid Əli ağa şəreligin fəzilətindən, şəlik uğrunda Kərbəla cəlyндə başlarından kecən şyhədanın mysibətindən danışdılar. Çamaatı aqlatdı. Indi Zejnəabdının hər kəsin nəzərində bəyik bir qəlirman sajılvardı. Haman məclisdə onun fajdasına ianə toplandı. Bu pul Aqa Sejid Əli aqajı təpşarıldı. O, da Zejnəlabdinə oz sabiq hərçəj hərəkətlərindən və gynah işlərin dən tevba verdi. Bu tevbəsini möhkəmlətmək yecyn onu Xorasana ziarətə gondərdilər. Zejnəlabdinin Xorasandan qajıtmashına şələr bəyik bir əvəram kibi qarşılıdlar. Onun şərəfinə qurban kəsildi, syirə acıldı. Başqa synni gənclərini imrəndirniək yecyn jenidən Zejnəlabdinə ianə topladılar, ona bazarda bir baqqal dykəni acıdlar, ilavə olaraq ajaqın p kycədən tamamilə jəqmaq yecyn bir də arvat alıb evləndirdilər.

Zejnəlabdinin bu iqbalı şə gorən bəyik qardaş da atası haçə Tahirin daşınp atıb qardaşına jaqınlaşmaqla şəreligi qəbul etdi.

Zejnəlabdinin bir necə oqlu və qızı olmuşdur. Ələkbər (Sabir) onun ən axırgınçı oqludur ki, hicri 1278-də (miladi: 1862) təvəlliyd etmişdir.

III

ƏLƏKBƏRİN COÇUQLUQU.

Məşədi Zejnəabdının şə taçirlərini, axundlarınp tamamila əzyndən razı salmaqdı idi. Şələrin sərf etdikləri əmək hədər getməmişdi. Məşədi Zejnəabdının olduqça mytəəssib bir şə idi. Məhərrəmlikdə synni qohum-əqrəbasınp aćıqına daha da artıq çanfaşanlıq edir, sinə vuran və baş jaran dəstələrin başınp dururdu. Onun mysahibləri ozy kibi bazar əsnafı idi. Bir-

zamanlar vaqtynың baqlarda və daqlarda sejry-səfa ilə kecirən, salıb oqumaqdan zevq alan məşədi Zejnabaldbın indi axundun otaqında qiraətinin³ əjrənir, «Məqzubi», «Vələzzalin»-ın məxräçdən⁴ səjlənməsindən nəş'ələnirdi.

Məşədi Zejnabaldbın tam mə'nasılı bir Əli şiasi idi. Hələ buna görə də dərvişləri coq sevər, onlara böyük bir ehtiram göstərərdi. Şamaxıja gələn hər bir dərviş mytləq məşədi Zejnabaldbının qonaqı olaçaqdı. Məşədi Zejnabaldbının dərvişləri sevməsinin səbəbi onların Əli nökərləri olmasındır. Bu tajfa dynjanıb ozlərinə haram bilərək ev, kylfət yzy gərməjərək çəlaji-vətən olur, Əlinin şə'n və şərəfini artırmaya ycsyn əz gəzəl səsləri ilə qəsidələr oqujurlardı.

Məşədi Zejnabaldbın kicik oğlu Ələkbəri başqa uşaqların dan artıq sevirdi. Ələkbər coq istiqanlı və sevimli bir uşaqdı. O, Ələkbərin tə'lim və tərbijəsinə ajryça bir əhəmijjət verir, onu gələcəkdə Əli məddahı⁵ bir dərviş germək istəjirdi. Ona hətta bir-iki bejt qəsidi də əzbərlətmışdı. Həvə olaraq onu ycsyn uzun ətək dərviş paltaşı tikdirmiş, əlinə də bir təbərzin⁶ qayıtdırıb vermişdi. Hələ məktəb jaşına catmamış Ələkbər uşaq lisaniılə atasının dykəni qarşısında:

«Mənim, aləmdə, soltanım Əlidir,

 Mənim miri-çihanbanım Əlidir».

dejə oquduqça Zejnabalbinə bir fərəh verirdi.

İller keçdi. Ələkbər məktəb jaşına catınca məşədi Zejnabaldbın bəxtijar bir ata kibi oğlunu jaşına salıb məhəllə mollaxanaşına (məktəbinə) apardı.

— Molla əmi, bu Ələkbər mənim ən əqilli oğlumdur. Oqumağa gəlib... Sən də gərək onu oqudasan.

Molla, göz altı, bu mollaxana myhitindən səqyılıb atasını jaşına qısqıyan zaif vycudlu Ələkbəri nəzərdən kecirdi.

— Borçumuz xidmət etməkdir, dejib cavab verdi.

— Baq molla əmi, əgəmləri kahylləq eləsə, ajaqlaşın şalarsan fələqqəjə!⁷

Molla bu işin mytexəssisi kibi bir vəzijjət taqınaraq gylimsədi.

— Эти мәним, symygy сөнин! ⁸

— Нә... Рәхмәт атана, эти сөнин, symygy мәним.

Atasılə myəllim arasında başlanan bu səhbətdən kicik Ələkbər hələ bir şej başa dyşməjirdi. Onu, ala-qaranlıq bir məs-çiddən ibarət olan mollaxanada iki dizi ystə oturaraq jırgalanmaqla səs-səsə verib dörsərini oqujan uşaqların cıvıq-vaqıq məşqul etmişdi. Ələkbərin oqumaqa həvəsi coqdu, o, bu barədə evdə anasından coq şejlər eşitmışdı. Mollanın ənyндə taxtadan qajrıltıb bir qutu vardı. Uşaqlara dərs verdikdə kitab və qyr'an kibi dərsliklər bu qutunun ystynə qojulardı. Ələkbəri haman qutunun qarşısında oturdu. Atası tərəfindən albanan cərəkəni ⁹ acıb onun qabaqına qojudu. Kaçqıdan bir əlfəcəin ¹⁰ qajrıltıb onun sıvri ucu ilə bir-birinin icinə kecmiş qara-qura jazylarla göstərərək dedi:

— Hyval-fəttahyl-əlim. ¹¹

Bismillahirrahmanirrahim.

Buradan Ələkbər (Sabirin) məktəb və mollaxana həjatı başlağırdı.

* * *

Birinci gynlərin dərsi Ələkbər ucyn coq cətin və anlaşыlmaz idi. Buna baqmajaraq o, bu myhitə alısha bildi. Javaş-javaş hərflərin adınp əjrəndi. Onu hər şejdən artıq maraq-landıran bəyik uşaqlar kibi jazъ jazmaqdı. O, coq həvəslə uşaqların kaçqızı avıcların icinə alıb saq dizlərinin ystynə qojaraq jazdəqların pıvə gəryrdı.

Oamıls qələmin kaçqız üzərində çıgılıb ilə hərəkət edib xət salmasın onu artıq dərəcədə imrəndirirdi. Ançaq onun əlin-dən hec bir iş gəlməjirdi. Hələ qyr'anı oqujub xətm etməjən uşaqların əllərinə qələm almasın jasaqdı. Bu mollaxana myhitində kicik jaşlı uşaqların jazъ jazmasın bir çinajət kibi tələqqi edilirdi.

Ələkbər eż maraqınp təskin etmək ucyn myəllimdən gizli bir şejlər jazъb qaralamaşdı. Janındakı bir uşaq ənənə səzərək mollaja xəbər verdi. Kicik Ələkbər məhsər ajaqına cəkildi. Həjbəsi aqtarılıbda doğrudan da oradan bir qarandaş

taryldy. Jazypyn Ələkbərə ajid olduquna bundan artıq, çanlı lıry sybut ola bilməzdı.

Myəllim zalım cubuqı əlinə alaraq:

— Ac əlini! — dejə əmr verdi.

Zavallı uşaq qorqusundan mollanıň qabaqında tır-tır titrajır, geyzynyn səçəq jaşyń bahar bulutu kibi janaqlaryna doğru aqybırdbı. Onun bu halı əlbəttə ki, mollanıň qəlbini bir mərhəmət hissi buraqa bilməjirdi; cunkı molla eż uzun taçribəsində belə aqybılan mə'sum göz jaşlarýny soq gərtmişdi. O, Ələkbəri mytləq çəzalandıracaqdı.

— Ac əlini, dejiram sənə! Joqsa fələqqəjə saldýraram.

Fələqqə daha mydhiş idı. Qorqa-qorqa əlini acdı, ançaq ezy əlini cubuqun qarşısına dutmaq istəsə də, o kicik və zərif əl ixtijarsız acıılmaq istəməjirdi. Molla isə eż sezyndə israr edirdi.

— Jaqın gəl, ac əlini!

Mymkyn olmadı. Ələkbər, ezy istəsə belə, əli cubuq etmək istəməjirdi. Indi o, aqladıqba halda jalvarıb, bir daha bu qələti etməjəcəgini and icirdi.

— Salın əllərinin fələqqəjə! — dejə molla baqırdı.

Jazıp uşaqып iki əli fələqqəjə salındı.

İnsafsız mollanıň cubuqı şaqqıldadı.

· O gyn Ələkbər yc cubuq jedi.

Həyatda ujqunsuz hallar vardı. Hər uşaq bunu hiss etməz. Bunları hiss etmək ycyn xysusi bir iste'dad lazımdır.

Ələkbərdə bu iste'dad vardı. O, birinci ujqunsuzluqu eż şəxsi taçribəsində, səkkiz jaşında olarkən dujudı.

O gyn, məşadi Zejnabalınyň evində xoşbaxt bir gyn hesab edilirdi. Kicik Ələkbərə atası birinci dəfə oruç dutdururdu. Bir gyn əvvəldən onun qulaqıny doldurmuşdular. Ona bir soq hədijjalər və'd etmişdilər. Ələkbər də bu oruç dutmaqa həvəslə janaşmış, obaşdan şirin juqudan ojadylaraq ata-anası, bəlyk qardaşы ilə bir jerde «obaşdanlıq» jeşib jatmışdır.

Ələkbər az jaşında aç qalmayıp nə olduqunu hiss etməmişdi. Hər zaman qarın açıjkən anasının ystynə qacar, ondan bir şej alıb jeməklə açıqçınp qacırardı.

Məktəbdən aç qajdan Ələkbər, bir baş anasının ystynə qacdı. Anasın mətbəxdə aqşama, iftara bir şejlər hazırlajıb pişirməklə məşqul idi.

Ələkbər oruç olduğunu bilirdi. Buna görə də anasından jemək istəməgə utanırdı. Anasın onun gənlyny almaq ucun:

— Gör aqşama sənin ucun nələr pişirəcəğəm.

Tavada çəz-ha-çəzla qızarmaqda olan tava-kababınp xos iji qarın açıqçası burnunu qədəqlajı, iştihadınp daha da kəskinləşdirirdi. Kimsə, hətta səvimli anasın da onun bu halına əhəmijjət vermədi. Axırda kicik Ələkbər dilləndi. Anasının qoltuquna qısqalaraq javaş səslə:

— Məmə! Açıltısam! — dedi.

Anasın onu quçaqlajıb əpdy.

— Aqşama dərtçə saat qalıbdı. Atan dykəndən gələndə, ger sənə nələr alıb gətirəcək!.. Bunların hamısı doğru da olıa, Ələkbər ucun nisjə idi. Bu saat ona anasın bir parça cərək versə, o, cərəgi də haman çəz-ha-çəzla pişən tava-kababınp jaçınp batırsa, nə qədər də jaxş olardı!

Ançaq anasın onu qorqudu.

— Baq oruçunu sındırsan, sənin ucun gynah olar! Atan, anan olər. Sən biziñ elməgimizimi istəjirsən?

Ələkbər böyük bir kədərlə mətbəxdən cıqdı. Aqşam aza-nına hələ dərət saat vardı. Ələkbər əz-əzyinə dyşsynyrdı.

— Olmazm ki, uşaqlar oruçunu gynortajaçan dutsunlar?

Kicik Sabit, içtimai həjatda uqradıqıb bu uqqunsuzluqu bytyn açıqıqı ilə hiss edir, fikrinə bir şejlər gəlirdi. O, bunları jazmaq istəjirsə də bir aj əvvəl jazb jazmaq ystydə dəjyl-dygyny xatırlajı, sankı barmaqlarınpn içündə cubuqun aq-rişını hiss edərək avlışınıp içi sıbzıldajırdı. Bu hal nə qədər də aqyr və cekilməzdi. Onun hissijjatlı çoşub daşıyı.

Bunları hiss etmək ucun xysusi bir isteh'dad lazımdı.

Bu hissijat bir şeir olaraq dilinə gəlir:

Tutdum oruçu irəməzanda,
Qaldı iki gezzərim qazanda,
Mollam da dəjyur jazъ jazanda.

IV

HAÇЬ SEJID ƏZİMİN MƏKTƏBINDƏ.

Haçь Sejid Əzim əz əsrinin böyük bir sairi idi. Böyük başlı onu bir molla və axund olmaq yzrə hazırlamış, bu təqsədlə də onu təhsilə gəndərmışdı. Haçь Sejid Əzim böyük bir mollaja lazımlı olan elmləri Bəqdad, Şam və sajir islam mədəniyyəti mərkəzlərində təhsil etmiş, Məkkə, Medinə, Mısır, İstanbul kibit böyük şəhərləri: gəzib dolaşdıqdan sonra Şamaxıya qayıtpılmışdır. Şairlik həvəsi isə onu mollaşıqdan uzaqlaşdırılmışdır. Haçь Sejid Əzim əz zamanılpın fikri asyq bir adamdı. Birinci dəfə Şamaxıda asyqdan-asyqa synni-şia ixtilafının əlejhinə cıqan da o oldu.

O zamanlarda rusça usaq oqutmaq böyük bir gynah hesab edilmişdi. Haçь Sejid Əzim bunun da əlejhinə idi.

Bizimcın laməhalə yc dilin tə'limi lazımdır
Biri elmi-ərəbdir, kim bilək mə'naji-qyr'anı,
Biri vaçib bizə bilmək vətəndə sejlinən dildir.
Gərəkdir mətləbə biz ejləjək tyrk ilə yunvanı.
Biri həm rusidir, kim bilməgi bizlərə lazımdır.
Tiçarətcin bilək, həm dərk edək qanuni-divanı.
Zəbani-rusi bilmək, ja danışmaq qejri dillərdə.
Şəriətdə bizə nəhî olmajbıdır, joqdu byrhanı.

.....
Əfəndi ja axund rusi danışsa bir gynah olmaz,
Xudaja sən əzyn islah qıbu qevmi-nadən....

dejə şeirlər jazırdı.

Haçь Sejid Əzim bir necə zıjalı bəjlərin və böyük taçılıların maddi jardımı ilə Şamaxıda bir məktəb açdı. Bu məktəb əz zahiri gerynyş və programı ilə Şamaxılılar ycsyn qismən jeni idi. Hər şejdən əvvəl bu məktəb «mollaxana» deñildi.

Məktəb bir dərs odasından ibarət olsa da uşaqlar iki dildə ystiyndə deyil, xysusi surətdə qayıtdılgылмайsqamjalarda otururdular. Niavə olaraq dərs odasında qara taxta bulunurdu ki, bə'zi jazalar orada jazlıbb uşaqlara izah edilirdi. Ejni zamannda hər saatda 10—15 dəqiqlik tənəffys e'lan edilir, uşaqlar kycəjə buraqlarırdı. Bu məktəbdə əsas olaraq yc dil oqudulurdu: türkçə, farsça, rusça. Türkçə ilə farsçanın Haç Sejd Əzim əzy, rusçanın isə Xəlil bəj adında bir başqası tədris edirdi. Haç Sejid Əzimin bu məktəbi Şamaxı taçirlərinin tələbatına coq uşaq id. Cynky, onların tiçarət əlaqələri bir tərəfdən Iran ilə, digər tərəfdən Rusya ilə olurdu, onlar öz uşaqlarına farsça ilə barabar rusçanın da oqutmaq istəjirdilər. Haç Sejid Əzim məktəbinin bir xysusijjəti də, orada şia uşaqları ilə bərabər synni uşaqlarının da (coq məhdud məqdarda olsa da), oquması id.

Haç Sejid Əzim bu məktəbilə Şamaxıja bir jenilik gətirdi. Şamaxı kibi myhafəzəkar və mytəəssib bir myhitdə bu jenilik coq da hysni-təvəççəhlə qarşylanmadı. İstər Şamaxıppın bə'zi mollaları, istər bazar əsnağı onun ziddinə danışmaqa başlamışlardı. Ancaq Haç Sejid Əzim coq çəsur bir adamdı. O, bir tərəfdən mollalarla mybahəsəjə girişib onları sykuta məçbur etdiyi kibi, o biri tərəfdən bir qəsəm adamları da coq kəskin olan həçvləri ilə hədələjirdi. Bununla bərabər Haç Sejid Əzimin arqası da möhkəm idi. O, kimsənin hycumandan da qorqmaçırdı. Odur ki, Haç Sejid Əzimin məktəbi get gedə bəyik bir şəhərət qazaındı. O, o qədər şəhərət qazandı ki, məşədi Zeynalabdin kibi myhafəzəkar bir adam da oğlu Ələkbər (Sabiri) mollaxanadan cıqarılıb Haç Sejid Əzimin məktəbinə qojudı.

Ələkbər bu məktəbdə coq jaxşır inkişaf edirdi. Haç Sejid Əzim öz mytəəllimlərini şeir və ədəbijat ilə maraqlandılgırdı.

Bir dəfə Sə'dinin «Gylystan»adlı kitabından oqutduğu:

«Didəm gyli-tazə, cənd dəstə,

Bər gynbədi əz gijah bəst...»

mətləilə başlajan mənzumənin nəzm ilə tərcyməsini mytəəllimlərindən istəmişdi.

Bir necə mytəllim ilə bərabər Ələkbər (Sabir) də bu mən-zuməni belə tərcymə etmişdi.

Gerdym necə dəstə tazə gyllər,
Baqlanmış idi gijah ilə tər.
Dedim nə olur gijahi-naciz,
Ta əjləşə gyl səfində əziz.
Ot aqlajaraq dedi: otur sən,
Səhbət elejim qəmim gətyr sən,
Alilər edərmi tərki-səhbət,
Hal anki olarda var səxavət.

Sabir coq həvəslə oqujurdı. İki ilə qədər Haç Sejid Əzim-min məktəbində dəvam etdi. Ançaq atasının tiçarət işləri jax-şy getməjirdi. O, bəyik oğlunu dykənində caşşətərdb, Ələkbəri də dykənə aparmaq istəjirdi. Bir aqşam ona dedi:

— Bəsdi məktəbə getdigin! Oqujub molla olmağaqsan¹². Sabahdan gəl dykənə!

Məşədi Zejnabaldbın bu tələbi Ələkbərin hec gənlincə dejildi. O, məktəbi buraqmaq istəməjirdi. O gyn atasının sezyndən cəqaraq jenə məktəbinə getdi. Məşədi Zejnabaldbın onun bu itaətsizligindən əsəbiləşdi. Əzy məktəbə gedib onu dərsdən bağıra cəqartdı; bir baş dykənə gətirdi.

Bu tarixdən ata ilə oğul arasında bir ixtilaf başlandı. Məşədi Zejnabaldbın hec bir gyzəştə getməjirdi. Əz sezymyn ystə dururdu. Buna görə Sabir yrəgi kədərlə dolu bir halda atasının dykənində oturmaqə məcbur oldu.

Ələkbəri dykən, alış-veriş hec də maraqlandırmayırdı. O, gənclığının elə bir devrində idi ki, əjləncəsi ançaq kitab mytalə etmək, bilik və mə'lumatın artırmaqdan ibarətdi. O, məktəbi tərk etdişə də, kitab, şe'r buraqmadı. Dykəndə otururkən fars, tyrk şairlərinin divanlarınp əlindən jerə buraq-mayırdı. Əzynyn də bir şe'r dəftərcəsi vardı ki, coçuqluq devrinin bytyn jaradıçlıq buraja, gəlişi gəzəl bir tərzdə toplanmışdı. Bu şe'rlərin bir qəsmyń myəllimi Haç Sejid Əzim təshih belə etmişdi.

Ələkbərin kitab və jazilə məşqul olması təşədi Zejnalab-
dının təmənnun buraqmaçırdı. Onun fikrinçə bu oqlu fərsiz idi.
Bir necə dəfə onu məzəmmət belə etmişdi. Ançaq bu məzəm-
mətlər Sabirin qulaqına girməmişdi. Bir dəfə təşədi Zej-
nalabdan aćıqlandı:

— Axmaqın balası axmaq!.. Xalqın da sənin bojda uşaqlar
var! Atalarınpı saq əlləridir. Bazarın bu başından vu-
rub o başından cıqırlar. Sən isə səhərdən aqşama kibitə
kitabla ojnayırsan!

Ələkbərin bu halı atası ucun bəjyik bir dərd olmuşdu.
Xalqın oqlanları alış-verişə qurşanır, ataları ucun pul qazanırdılar, bu fərsizin balası fərsiz isə şair olmaq istəjirdi.

Get-gedə ata ilə oqlı arasında ixtilaf bəjydy. Evdə de-
di-qodu artdı. Ələkbər təmamilə atasının gözündən dyşdy.
İndi hər addımda Sabır atasından bir səjyis eşidirdi. Bəzən
qapaz da jejirdi... Zejnələddin getdikcə bəd məçaz olurdu. Ti-
çarət işlərinin aqsaması onu əsəbiləşdirir, istər evdə, istər dy-
kəndə hec bir şej ucun əsəbiləşir, aqzından cıqmajan səjyis
qalmaçırdı.

Bir gyn qanı qaralımsı bir halda dykənə gəldikdə, Ələkbə-
ri bir tərəfə cəkilib əz dəftərcəsinə bir şejlər jazmaqla məşqul
gərdykdə, bytyn aćıqınpı ondan cıqarmaq istədi. Dəftəri əlin-
dən alıb onun təpəsinə cırpdı. Əgər Ələkbər bağıra qacmaşıb
orada dursajdı, Zejnələddin onu sil-kyt edərdi. Ələkbəri qaz-
ran təşədi Zejnələddin bytyn aćıqınpı onun şeir dəftərindən
cıqarıb onu parca-parca edərək jerə tekdy.

Sabır əz şə'rərinin parcalanımsı vərəqlərini gərdykdə,
bytyn umudlarınpı puc olduğunu təsəvvyr etdi. O gynun aq-
şamı syfrə başında təşədi Zejnələddin təkrar onu açıladı.
Sabır bir tərəfə cəkilib dərdli-dərdli aqlamaqdan başqa nə edə
bilərdi. Evdə kimsə onu anlaja bilməjirdi.

O geçəni Sabır jataqında coq dyşyndı. Onu umudsuzluq
byryemyşdi. O, ezymə bir xılıs jolu arayaçırdı. Axırda, atası-
nın evindən qacmaq qərəgışına gəldi. O, gələcəkdə dərvish olma-
jaçaqmı idi? Olmazmı ki, hələ indidən buna şyrı' etsin. Be-

ləliklə Sabir, İrana qacar, orada dərvişlərə qoşular, «bala dərvış»¹³ olar. O, bir dəfə Şamaxı bazarında belə bir «bala dərvışa» rast gəlmışdi. Bu dərvişlər xoşbaxt adamlardır. Onlar uzaq əlkələri, böyük şəhərləri gəzib dolasırlardır. Nəjə əzy atası kibi bir adamın dykənində qalmaqla hər gyn dannansınp.

Buna görə Sabir qət'i qərara gəldi. O, Şamaxıdan qacaqadı. Bu fikrini kimsəjə bildirmədən Xorasana gedən bir karvana qoşulub şəhərdən cəqddır. Bu mynasəbatla farsça atası haqqında bir şe'r də jazdır:

Mən Xəlilylləhi-əsrəm, pədərəm cyn Azər,
Səfər əz Babili-Şirvan kynəm inşaallah.
Gərci u dəftəri-əş'ari məra parə nymud,
Vəsl ba təb'i dyrəfşan kynəm inşaallah.

(Tərcüməsi):

Mən əsrimin Ibrahim Xəlilyllahıjam, atam da, onun atası Azər¹⁴ kibidir. İnşallah Şirvan Babilindən səfər edib gedərəm. Hər nə qədər o, mənim şe'r dəftərimi parcaladısa da, mən onu əz dyr sacan təb'im ilə təkrar bir-birinə jarpüşdərəram.

Aqşam, əzandan sonra məşədi Zejnabaldbın evə gəldikdə Ələkbəri evdə tapmadı.

O, dykəndə də o gyn gərynməmişdi. Bir qədər gəzlədilər. Kycələrdən aiaq jıqqışdı. Ələkbər gəlib cəqmadı. Anası təşvişə dyşdy. Kycəjə cəqddalar, bytvn umud galən jerlərə bas eəkdilər. Ələkbər hec bir jerdə tapılmadı. Axırda birisi xəbər verdi ki, o, Ələkbəri Bakıya tərəf jola dyşən karvanıñ janılıq gedən gərməydi.

Zejnabaldin əzyндən cəqddı Arvadılə cənə-boqaza dəgdy. Səjdy, səjlədi:

— Cəqsən çanı, çan onu çəhənnəm təpəyən...—dedi:

Belə səjləməsinə baqmajaraq, geçə ikən bir at kirajə edib jola cəqddı. Karvanıñ tə'qib edərək Şamaxınyñ bir mənzilligində oqlunu tarpıb geri qajtardı.

ƏLƏKBƏR SABIR—BIR ŞAIR KIBİ

Məşədi Zejnalabdin Ələkbərə qarşы əlaqəsini bir az dəgisdi. Bu hal Sabirə, dykəndə alış-verişlə məşqul olduğu halda eż mərsiјə və qəzəllərini də jazmasına imkan verdi. Hələ onun birinci dəfə olaraq eż mərsiјəsini məhərrəmlik tə'zijəsində oquması məşədi Zejnalabdyn coq məmənun unctionaşdı. Bir-iki il sonra Sabir artıq Şamaxı myhitində tənənmiş bir şair idi. O, indi bəyik şairlər ilə tanış olur, onlarla məçlislərində iştirak edirdi. O, eż sabiq myəllimi ilə əlaqəsi ni kəsməmişdi. Ondan coq istifadə edirdi.

Bir gyn Haçın Sejid Əzimin jaçın dostlarından biri səfərdən gəlmışdı. Sejid Əzim onun gərysynə getdikdə jolda Sabirə rast gələrək onu da ezy ilə bərabər apardı. Ev sahibi onları coq hərmətlə qəbul edib eż camadanından yc limu cı-qardı. Ikisini Haçın Sejid Əzimə, birisini də Sabirə baqışladı:

— Sənin də şair olmaqın barəsində eşitmışəm. Şair olmasajdyn, Aqaja¹⁵ qoşulmazdyn. Mən isə hələ sənin bir kəlamınp gərməmişəm. Indi səndən bu məçlisimizə mynasib bir şe'r istəjirəm.

Sabir ezyunyn imtəhana cəkildigini gəryncə hec də səqyllımadı. Qarşılsındakı caj istəkəninin qəndini qarşışdırırkən dyşynyrdı.

Haçın Sejid Əzim kibi bəyik bir şair ystadıñ hyzurunda şe'r sejləmək əski məasərət ysulunça ədəbsizlik idi, burazınp Haçın Sejid Əzim də bilirdi. Hələ buna gərə o, Sabiri çəsarətləndirərək:

— Mən sənə içazə verirəm,—dedi.

Sabir ev sahibinin baqışladıqı limulara işarə ilə bədahətən bu bejti sejlədi:

Xymsy-şərabı «Sejjidə» saqi verib dedi:
«Sabir» fəqirdir, dyşər ançaq zəkat ona.

Sabirin bu bejti coq myvəffəqijətli idi; cynky, mysəlmanlar, xysusilə şıklär hər il eż qazançlarañdan «xyms», «zəkat» adılə iki qəsəbə şə'r'i vergi verməli idilər. Xyms qazançın beş-

də bir hissəsidir ki, jaňıňz Məhəmməd pejəqəmbərin nəslindən olan sejidlərə verilir. Zəkat isə onda bir hissəsidir ki, joqsul və fəqirlərə verilə bilər. Haç Sejid Əzimə verilən iki limu onun beşdə bir hissəsi olduqı kibi Sabirin aldyqı bir limu da onun bir qısmı idi.

Haç Sejid Əzim, sabiq tələbəsi olan Sabirin bu myvəf-fəqijjətini alqışlaşdıraraq:

Sejjiddir ustad mənə nəzmy-nəsrde,
Məhtaçı-istifadədədir kajınat ona.

Bejtini sejiləjərək əz bejtinə ilavə etməsini Sabirə təklif etdi.

Bu hadisədən sonra Haç Sejid Əzim bir qəzəl jazъb Sabirə verdi. Ondan çavab istəjirdi. Bu qəzəl:

Ej məh biliřəm fitnəji-devran olaçaqsan,
Ej qaş hilałım məhi-taban olaçaqsan.

Mətləi ilə başlajan qəzəldir ki, Sejid Əzimin divanında daxil edilmişdir. Sabir onun çavabında uzun bir myrəbbə jazъbəşdər ki, bu iki qit'ə ondandır.

Sən piri çəhandidəsən ej Sejjidi-sərkar,
Məndən cək əlin ejləgilən pir ilə rəftar,
Olmaž sənə qısmət dəxi bu devləti didar,
Bundan sonra hicrimdə çıjər-qan olaçaqsan.

Aşıq mənə bir mən kibi zijba gərək olsun,
Majil gylə bir bylbyli-şejda gərək olsun,
Səndə bu işə səbry-şəkiba gərək olsun,
Amma biliřəm səbr evi viran olaçaqsan.

Dejildiginə gərə Haç Sejid Əzim əz şejirdinin bu şe'rindən coq məhzuz olmuş, ona ustad və myəllimin jadigari olmaq üçün bir «Xəmsəi-Nizamъ» göndərmiş, bir də məktub jazъbəşdər.

Bu məktubun ejni əldə mevçud dejildir. Məzmunu isə belədir:

Nuri-didəm Sabir!

«Qəzəlimə jazъbəqın məlih və şirin çavab coq xoşuma gəldi. Hazırda başqa bir şejə gyumanıym olmadıqdan

həmin kitabın sənəs sili gəndərirəm. Jadigari-ustədanə olmaq təriqilə qəbul edəsiniz və şairlikdə tərəqqi etməniyi arzı edirəm.

S e j j i d .

VI

SABIR SƏJAHƏTDƏ.

Sabirin şairlər ilə rəfaqəti onu javaş-javaş dykəndən və alış-verişdən sojudurdu. Bu hal məşədi Zejnalabdən hec xoşuna getməjirdi. Bununla bərabər məşədi Zejnalabdən jaşa dolduqça kəmhevsələligini artırga, getdikçə dejingən olmaqda başlajırdı. Məşədi Zejnalabdən hər zaman, hər şejdən nara-zı idı. İstər dykəndə, istər evdə ən əhəmiyyətsiz bir şeji bəhanə edərək uşaqların, arvadın səjər, cəqərag, əcqərar, bə-zən haqsız jerə şapalaqlardır da...

Sabirin böyük qardaş məşədi Zejnalabdən xasijjatınə uşqun bir evlad idi. Səhərdən aqşama kibi dykəndən ajrylmaz, calışar, capalar, dykənə myştəri çəlb edər, min dil təkyb, jalandan, doqrudan and icər, bir şej satmaşınça myştərini dykəndən buraqmazdır. Sabir isə belə dejildi. O, coq vaqt şairlər məçlisində iştirak edər, onlarla gəzməgə cəqar, qafijə dutardır.¹⁶ Hələ buna gərə də evdə dejinti əksik olmayaqdır. Sabir axırdı bu qənaətə gəlmişdi ki, atası ilə bir damın altında jaşaja bilməjəcəkdir. Mytləq bu myhitdən uzaqlaşmaq lazımdır. Ancaq neçə uzaqlaşmaq biləməjirdi. Sabirin zehnini məşqul edən jałyńız səjahət idi. O, burasınp coq jaxş hiss etmişdi ki, böyük bir şair olmaq ucyn jaxş təhsil lazımdır. Onun kifajət qədər təhsili joqdu. O, hər zaman myəllimi Haç Sejid Əzimini bir sezymny xatırlardır. Haç Sejid Əzim bir dəfə demişdi ki, gəzib səjahət ctdigim şəhərlər, mənə mədrəsədən artıq bilik və mə'lumat verdi.

Buna gərə də Sabir səjahətə cəqmaq fikrindən bir an da geri durmayaqdır. Aldıqda tərbijənin ta'sirilə atasından mysaədəsiz belə böyük işə iqdam etməgə əsərət etməjirdi. Bununla bərabər ona para da lazımdır. Halbu ki, onun əlində hec bir pul joqdu. Səjahətə lazımlı olan pulu atasından almalaş idi.

Sabir əlində Xorasan zıjarətini bəhanə dutdu.

—Mən Xorasana getmək istəjirəm.—dejə ortaja bir söz atdı.

Vaqtılö, atası onu joldan geri qajtardıqda xoş dil ilə ona belə bir və'də vermişdi:

—İnşaallah, böyük oğlan olandan sonra mən ezym səni Xorasana gəndərərəm, demişdi.

İndi isə Sabir doğrudan da böyük bir oqlandı. Onun tam iżirmi yc jaş varda. Məşədi Zejnalabdyn əvvəlcə bir az atıbb-dyşdysə də axırda jumuşaldı.

O, «Aqapın» qəzəbindən¹⁷ də qorqurdu. Oqlu Ələkbər «Ağasınpı» istəjib onun zıjarətinə getmək istərkən, ona mane olmaq jaramazdı. Ejni zamanda məşədi Zejnalabdyn əz gənciliğini latırlayırdı. Hələ Ələkbər jaşlatında olarkən, hansı fisqu-fışçı işləri gərməmişdi. Xorasana getdikdən sonra «Aqapın səfəji-batınindən» əqilləndi. Qoj Ələkbər də bu Aqapın zıjarətinə getsin. Əlbəttə ki, Aqa kömək edib onu əqilləndirər. Bu-na gərə məşədi Zejnalabdyn Sabirə bir qədər xərçlik verməklə Xorasana jola saldı.

Sabir Şamaxıdan cıqarkən əz səfərinə bir tarix olmaq ucun bu şe'ri jazmışdı:

Səbiri-şejda ki, tərki-şəhri-Şirvan ejlədi.

Bylbyla bənzərdi kim mcjli gylystan ejlədi.

Min yc jyz birdə hıçrətdən sonra Mejmun ili.

Axırı şəvvələda əzmi-Xorasan ejlədi.

Sabir bir necə il myddətiндə Türkistanı, İranın bir necə böyük şəhərlərini, İraqı gəzib dolaşdı. O, ara-bir fasılə ilə iki dəfə Şamaxıja qayıtmışsa da, orada uzun myddət qalmajaraq yenə səyahətinə davam etmişdi. Nihayət Türkmenistanda olurkən Şamaxıdan aldyqı bir məktubda atasının vəfatından xəbər dutaraq, Şamaxıja qayıtmışdır.

VII

SABIR DYKƏNCİ.

Sabir atasının vəfatından sonra, gənly olmağıq halda dykəncilikə başladıqınpı ezy bir dəfə təməmm ucyun bu şəkil-də izah etdi:

..... O zaman mən Aşqabadda idim.

Atamıñ vəfatından sonra bir daha mən Şamaxyja qajtmaq fikrində dejildim. Mən bilirdim ki, evə qajtsam anam məni bir daha Şamaxydan buraqmajaçaqdır. Buna baqmajaraq mən jenə Şamaxyja qajtmaq təcbur oldum. Mənim bu qajtmaqta qardaşımın jazzıqı bir məktubda anamıñ sej-lədigi janıqılsə səzlədir. Bu səzləri qardaşım öz tərəfindən dyzəldib jazzmamışdır. Bu səzlər anamıñ aqzından, daha doğrusu onun kədərli qəlbin lən qopan səmimi fərjadlar idi. Buna gərə mən bu bədbaxt anam əzyməndən razı salmaq üçün Şamaxyja qajtdım.

Atamıñ xəstəligi zamanında, onun əlyomyndə qardaşımın məsarifi coq oimuşdu. Sərmajənin coqusu xərçənmişdi. Qardaşım baqqal dykəni əvəzinə sabunculuq etmək istəjirdi. Mənə də əzilə barabar işləməgi təklif edirdi. Mən bu dykəni dyzəltməkdə ona jardım etdimə də, fikrim təkrar Aşqabada qajtmaq idi. O zaman mənim hec pulum joqdu. Onsuz da sərmajəsi, boş bir dykənlə bir tijandan ibarət olan qardaşım-dan bir şej istəjə bilməzdim. Coçuqluqda məni məşqul edən dərvişlik təkrar məni maraqlandırdı. Əz-əzymə dejindim: tək bir adamsan. Bir qarın cərəgi harada olsa tapa bilərsən.. Anam məni evləndirmək istəjirdi. Mən isə onun bu fikrinə qəti e'tiraz etdim. Evlənmək mənim daimi olaraq əl-ajaqçıya baqlamaq deməkdir. Anam mənim narazılıqçıyı gerərək coq israr etdi. Jańıńız əqrəbamızdan birinin qızıńı, Badamxayıńı gətirərək evdə saqladı. O, hər zaman bizdə jaşardı. Mən anamıñ məqsədini bilirdim. O, bu qızı mənə almaq istəjirdi. Mən isə əzymy hec o jerə qojmajırdım. Əzlygymə anamıñ bu hərəkətinə gylurdum. Hətta bir dəfə ona dedim ki, sən nahaq jerə xalqını qızıńı avara edib burada saqlama, mən evlənən dejiləm.

— Sən xatırçəm ol. Mən bu qızı jańıńız mənə kəmək ol-sun dejə saqlajıram—dedi.

Bu qızı bizdə jaşadıq halda coq vaqt məndən qacardı. Belə qacmasınna baqmajaraq bə'zən mənə gərynrədi də... Zatən başqa dyrlı də ola bilməzdi. O, mənimlə bir evin icində

jaşajırdı. Mən o qızın kicik jaşından tanrıçıdım. Ona hec əhəmijjat verməz, uzyinə belə baqmazdım.

Bir gyn neçə oldusa, kycə qarşıyın acarkən onunla uzyə gəldikdə, gəzlərim-gəzlərinə sataşdı. Onun gəzləri mənim qəlbimin dərinliginə qədər tə'sir etdi. Mənə elə gəldi ki, o gəzlərdə mənə qarşın bir məzəmmət vardı.

Məni qarşıdan içəri girib ona zəhmət olmasın dejə qarşıyın dəmirini əzym baqlamaq istədim:

— Sən zəhmət cəkmə, əzym baqlaram, dejə əlimi dəmirə tərəf uzatalıqda:

— Joq əzym baqlaram,—dejib əlini dəmirin ystynə qoju. Bizim əllərimiz bir-birinə doqunduqda, mən onun əlindəki hərarət. hiss etdim.

Bu hadisədən sonra Badam məni maraqlandırmaqə başladı. Cütdikçə ona mejlim artdı. Hələ onun bəzəkli bir gəlin kibi qarşısında gəzib dolaşmasın məni daha artıq həjəcana gətirdi.

Indi mən onunla evlənmək istəjirdim. Anam əgər bir də bu barədə sehbət acsa idi, məmnunijjatla qəbul edərdim. Badam hər bir əda və hərəkətilə məni avlaja bilmışdı. Anam isə məndən cəkinərək bu evlənmək sehbətinə bir daha təzələmək istəməjirdi. Beləliklə bir aja qədər gəzlədim. Indi anamın bu sykutundan bir az əsəbiləşirdim də. Bir gyn ona dedim:

— Sən bu Badamı nə ucyn bəsləjib saqlajırsan. Nə ucyn onu bəzəndirib mənim qabaqynda gəzdirirsən?

— Sənə nə var?—dedi.

— Əgər mənə almaq istəjirsən isə mən razıjam.

Anam əz planınp myvəffəqijjatla nətiçələndigini gəryncə hec də e'tidalınp pozmadı.

— Joq, sənə almajaçaqam, onun istəjəni var—dedi.

Anam bunu jalan dejirdi. Bunu bilirdim.

— Mən onun başqasına verilməsinə razı dejiləm, onu əzym alaçaqam—dedim.

Beləliklə mən Badamla evləndim.

Sabir evləndikdən sonra təmamilə Şamaxıda jerləşib qalmaqə məcbur oldu. İldən-ilə onun ailəsi bəyiyib artıq, uşaqların coqalırdı. O, bəyik bir ajilənin məişətini tə'min etmək ucyn

şə'r və ədəbijatdan artıq alış-veriş və dykənlə məşqul olurdu. Badam xalıtyň onun yzərində myəjjən dərəçədə tə'siri vardı. O, avam və savadsız bir qadındı. O, şe'r və ədəbijatın nə olduqunu bilməjirdi.

O, atası evində, Sabirin dedigi kibi bir coq şejlər gormışdıysə də, kitab və dəftərin adınp eşitməmişdi.

Evimizdə var idi hər nə desən,
Qatıq, ejran ilə qajmaq nə jesən,
Nə bilirdik nə zəhirmardı kitab.
Biz olan evdə hacan vardı kitab.

Badam-xalıtyň, aşıqanə bir qəzəldən, janıqlıb bir mərsi-jə və sənətkaranə bir qəsidədən, Sabirin evə gətirəcəgi bir gir-vənkə jaq, bir batman un daha artıq maraqlandıgыr, ona daha artıq «bədii» zevq verirdi. Buna gərə Sabir jaradıçlıq e'tibarılə ilərilməjir, əksinə olaraq geriləjirdi. O, qəzəlcilikdə əz myəllimi haç Sejid Əzimdən coq aşaqı olduqı kibi mərsijəcilikdə də mə'ruf mərsiјə şairləri ilə ajaqlaşa bilməjirdi. Onun indi Şamaxı əsnafı arasında şöhrəti jalınyz şirin səh-bətciliyi, zarafatçılıqından ibarətdi.

Şamaxıda belə syqut edən jalınyz Sabir dejildi. Şamaxı ozynyn əski dəbdəbəsini coqdan itirmişdi. Haç Sejid Əzim-lər, Baharı-Şirvanilər, Bixudlar əlyb getmişlərdi. Bəyik bir zəlzələ Şamaxıny ipək sənajeyini daqıktıb, bəyik tiçarətxanaları xarabəzara dəndərmışdı. Kimjəvi rənglərin zyhuru Şamaxıda geniş bir sahəni işqal edən boyaq tiçarətinin taşınmılə əldyrdygı kibi, Zaqqafqasja dəmir jolu da Şamaxıdan kecən əski tarixi karvan yolunun əhəmiyyətini sıfır dərəcəsinə endirmişdi. Bakıda get-gedə iñkişaf edən neft sənajeyinin də Şamaxıny tənəzzylənə tə'siri ýeq dejildi. Qubernija divanxanası Bakıja kecməklə Şamaxı əz mərkəzligini də itirmiş, bir qəza şəhəri halına dyşmyşdy. Belə bir tarixi syquta uqrajan şəhərdə Sabir vaqtınp bazar əsnafı bir jerdə axındı otlaqında və məsciddə kecirəcəkdi. Sabirin şair olaraq qıjməti joqdı; cynky Sabir kibi ibtidai bir şəkildə qəzəl və mərsiјə jazan şairlərə XX əsrin birinci illərində hər jerdə onlar ilə təsadüf etmək əla:dıb

VIII

SABIRDƏ INTİBAH

1901-ci ildə Sabirin məktəb arqadaşlarından Abbas Sih-hətin Tehranda «Məktəbi-Nizamii-Nasiri»ni bitirib Şamaxıya qaytması, bu dəmir jolundan uzaqda qalan sakit myhitdə bir ienilik jaratdı. Abbas Sih-hət İran təhsili gərmış bir təbib idi. Ancaq o xarıcdə təhsil gərmış kibi devləti imtihan vermədən Rusya imperiasında doqtorluq edə bilməzdi. Buna görə Sih-hət Şamaxı realni məktəbində bir myəllim sıfətilə calışmağa başladı. Sih-hət Tehranda təhsili əsnasında fransızçalı əjrənmişdi. O fransız dilində qərb ədəbijiyyatılə, xysusən fransız ədəbijiyyatılə jaqından tanış idi. Şamaxı realni məktəbində calışmaqla rusçanın əjrənir, oradakı myəllimlərin jardəmilə rus ədəbijiyyatılə tanış olurdu.

Sih-hət son dərəcə qyvvətli bir hafizəjə malik idi. O nə qədər uzun bir şeir olursa olsun iki-yc dəfə oqumaqla hifz edib əzbər oquja bilərdi. O uşaqlıqından başlajaraq oquduqu tyrkçə, farsça, ərəbçə, son zamanlarda əjrəndigi fransızça və rusça şeirləri xatırında saqlamış, istədigi zaman əzbərdən oquja bilərdi. Sih-hət əski şərq mədənijəti və ədəbijiyyatılə myvazi olaraq qərb mədənijəti və ədəbijiyyatıdan da xəbərdar idi. Sih-hətin mənzili əz zamanı ucun şamaxı zikalılarыны bir mərkəzini təşkil edirdi. Bu mənzildə hər zaman myəllimləri və tələbələri gərmək olurdu. Sabir də bu zikalılar myhitinə dyşdy. Bu myhit az zaman zərfində Sabirdə böyük bir dəjisiklik jaratdı. Hələ «Şərqi Rus» qəzetinin Tiflisdə nəşri 1904-çy ildə baş vermiş Rus-Japon myharəbəsi Azərbajçanda jeni jetişməkdə olan xırda burzua zikalılar yzərinə az tə'sir burraqmaçıdı. Sabirin daxil olduğu bu qrup da getdikcə aqtləşir, mərkəz şəhərlərdə cıqan qəzet və məcmuələri alıg, mytaləə edir, bə'zi içtimai və ədəbi məsələlər yzərində mybahəsələr edirdilər. Sih-hətin şeir və ədəbijiyyat haqqında Avropa məxəzlorindən albə iləri cəkdigi mylahəzələr, habelə fransız və rusçadan etdigi tərcümələr, Sabiri əski qəzəl və mərsiylərdən sojutmuşdu. O indi jaradəçiyəcə yecin jenl bir sahə

arağırdı. O, bu jeni ruhda jazılımış birinci şeirini 1903-çy ilin jaşında jazıb Tiflisde «Şərqi Rus» qəzetiňə göndərdi. Sabır, həmin şeiri «Şərqi Rus»un cıqınası mynasəbatılə jazılımışdı:

ƏDƏBIJJAT

Şykr lillah ki afitabi-syxən
Şərqi-mə'nadən oldu cəhrənzyma
Cıqqıdına bir gyn tələ'lyindən onun
Məşriq-y məqrib əhli kəsbi-zija
Oldu bir nur sate-y lame'
Ola revşən bu nur ilə dynja... və i. a...

Sabır indi axund otaqında olan dini sehbətlər dejil, bəlkə gyzdilik sijası hadisələr, hərb çəbhəsindən alınan xəbərlər, qəzet məqalələri maraqlandırırdı. O jeni temada jazmaq istəjirdi. Ancaq hələ ezyunuq istiqamətini tə'jin edə bilməjirdi. Buna görə 1905-ci ildə ikinci cıqışlı «Həyat» qəzetiində əquduqu bir məqalə mynasəbatılə oldu. Bu məqaləni Şəkidən biri «erməni-mysəlman» qıraqınlardır haqqında jazıb şairləri. ədibləri bu dyşmənciligin aradan qalqassız ucun çalışmağa cağırtırdı. Sabır bu xysusda həmin qəzetiň ijulda cıqan 21-ci nymrasında belə bir məktub nəşr etmişdi.

MYŞƏLMAN, ERMƏNI VƏTƏNDƏŞLARƏMBƏZA:

«Həyat» qəzetiinin 10-çu nymrasında məarif dostu M. Həsən Tahirov həzrətlərinin ruh-əfza məqaləsinin ən axırtınlı oqudum: «Həmin hər birimiz şu qəzeti oqujub istiqbalımlı yecyn iş gərməlijiz» kələmati-xejir-xahanəsinə pejrəvi olaraq təqazajı-zamanamızda bərəks ittifaq dyşən əraminə və myslimin ziddiyyətinin islahińda fevqyyzzikr bir neçə qit'ə tənzimini ənsəb və əlzəm gördüm. Başqa dəfələrdə həm əhvali-ymumə dajır matləbləri əz əqabilijətim qədərinçə nəzm etməgə myşaqəm. Belə xidməti-cakaranələri vətən qardaşlatılmışın yolunda ezymyzə

vaçib biliriz. Əgər təşviq babindən təb' edəcək olursa-
nın, məmənun qalarız.

Bu məktubunun altında Sabir «Bejnəlmiləl» sərlevhəli şe-
irini cap etdirmişdi.

Bu şeirini Sabir «Həjat» qəzetinə böyük bir umudla gən-
dərmışdı. O, bu şəkildə bir çox şeirlər jazmaq istəjirdi. O, əz
aləmində bu şeirlə azərbajcan şeir və ədəbiyyatında bir jenilik
jaradırdı. Ançaq redaqsija tərəfindən bu şeirinin qismən is-
lah edilib axırgında bu sozləri qejd etməsi onun həvəsini, əl-
-aşaçın sojutdu.

«Şeirinizdə tyrkçəjə myxalif bə'zi əlfaz və çymələrlə
barabar qəvaidi-əruza dəxi myqağır bə'zi məsralar və
kəza mytəddid imalələrə rast gəldigimizdən təshihinə ly-
zum gərdyk!...».

Sabir əzynyn bu myvəffəqijətsizliginin səbəbini çox jax-
şıb biliirdi.

Onun savadı azdı. Hər cihətdən geridə olduğunu əzy də
hiss edirdi. Onun belə geri qalmasıyla səbəb bazar əsnafi my-
hitı idi. Buna görə o indi icərisində jetişdiyi bu bazar baqqal-
ları, myhitinin qatı bir dyşməni olmuşdu. Hər eşitdiyi sözy
təhlil edir; lehina əlejhinə olmaq yzrə bir fikir səjləjirdi. Jeni
kitablar alaraq mytalə etməklə mə'lumatınp artırmaya ca-
laşdırdı.

* * *

Sabirin təbiətində bir zarafatçılıq və məzhəkəcilik var-
dı. O, çiddi şeirlərdə myvəffəq olmağaçın hiss edirdi. Hə-
lə Məhəmməd Hadınyan ərəb tərkiblərilə dolu olan çox gurul-
tulu şeirləri Sabirdə bir umudsuzluq əmələ gətirmişdi. Belə
bir zamanda «Molla Nəsrəddin» məcmuasının nəşri, onda cı-
qan bir necə sadə və həçvi məzhəkələr Sabirə həqiqi bir isti-
qamət gestərdi ki, həmin məcmuənin 8-ci nümrəsində:

Ol gynky sənə xalıq edər lytf bir evlad,
Olsun yrəgin sad
Tə'jin elə çindarlı ki, etsin ona imdad
Ta dəjməjə həmzad...

mətləilə başlajan inşəzadınp nəşr etmişdir ki, bu Sabir jəradıçılıqlarınp birinci addımyı idı¹⁸.

«Molla Nəsrəddin» məçmuəsinin mydiri Mirzə Çəlil Məhəmməd Qulu zادə Sabirin hansı vasitələrlə Molla Nəsrəddinə şeir gəndərdigi belə göstərir:

«Sabirin birinci məktubunu bir uşaq götürüb Əmər Faiqə vermiş, əl-bə-əl qayıtmışdır. O məktub cap olunandan sonra ikiinci məktubu jənə həmin uşaq götürüb Əmər Faiqə vermişdi. Fəqət məktublar nəzəri-diqqəti çəlb etdigindən bu dəfə məktublarınp kim tərəfindən jazzlı-dıqqətli bilməgi qərara alındıq. Buna görə jenə həmin uşaq ycsunçy məktubu verib qaybdanda Əmər Faiq onu izləməgə başlayır və Şamaxılp məşədi Həbib Zeynalovun xalcası dykəninə girdigini gəryur. Məşədi Həbib də Əmər Faiqi tapdıqınp ycsyn Sabir tərəfindən jazzlı-dıqqətli ona bildirir.

Sabir ycsyn Hop-hop imzasınp mən qoymışam. Hop-hop isə «bub-bub» «şinəbub» dejilən quşun adıddır.

Sabirin «Molla Nəsrəddin»də iştirak etməsini gizli saqlamaqə calışmasında səbəbsiz dejildi. «Molla Nəsrəddin» haqqında jələnp Şamaxılp mollaların dejil, Azərbajcanınp bir soq əvəjyik mollaların əz fitvalarınp vermiş, onun oqunmasınp haram e'lən etmişlərdi.

Sabir «Molla Nəsrəddin»i gizli alıb oqujurdı. Əgər Şamaxılp baqqalların onun bu məçmuəni almışınp bilsəjdilər, bazarla Sabir bir daha qala bilməzdı. Onsuz da son zamanlarda ondan şybələnməgə başlamışlardı. O da «Həyat» və «Irşad» qəzetini alıb oqujurdı. Şamaxılp mə'mirləri ymumijjatlı qəzet oqujanılar «babı» dejə adlandıqlarırlardı. «Şirin sohbət» invanlı şeirində Sabir bu kibi adamların qaraqterini belə təsvir edir:

— Nə xəbər var Məşədi

— Saqıvəqən

— Az, soq da jenə!

— Qəzət almış haç Əliməd də

— Bah oqlan nəmənə!

Sən əzyn gerdyn alanda?

— Belə nəq'l elədilər.

— Daha kim qaldı xudaja bu vilajətdə tənənə

Bu işə bəs o ləinində işi qullabədər.

Dini, imanlı atıb, joldan azəbdər, bəbədər.

Bu kibi tiplər arasında «Molla Nəsrəddin» kibi inqilabi məcmuədə Sabirin iştirakı şybəsiz ki, Şamaxı kibi geridə qalmış bir myhitdə coq pis tə'sir baqışlaşaq, onun həjatınpən təhliyəkəjə salaçaqdır.

IX

IŞIN USTU ACƏLDƏ.

1906-çə ildə Azərbajçanda bir coq ciddi işlər olmuşdu. Qəzətlərin bir coqujenilik uqrundə geniş təbliqat aratıb, hər şəhərdə jeni məktəblər və qiraətxanalar açıb, məarif çəmijətəri təşkil olunurdu. Hətta mollalar belə bu çərəjənən qarşısınpən ala ylvaniaçəklərini gerdylərindən onlarda əski jolundan səqmaq istəjən kytleni jenə eż arqalatınpəca apara bilmək ycyn «myasirləşir», «Səadət» adında bir çəmijət təşkil etdikləri kibi bir məcmüə səqartmaq, bytyn qəzetlərə cavab vermək istəjirdilər¹⁰. Bu zamanda Şamaxıya bir xəbər səqdi ki, qəzət jazanlardan biri²⁰ Şamaxıya sijahətə, qəzət abunə toplamaqa gəlir. Şamaxı mə'minlərini maraqlandıran bir məsələ vardısa o da: bu qəzət jazanları synnyılardənmi, ja şələrdənmi olması idi.

Bu barədə rə'jlər coq myxtəlif idi.

«Irşad» qəzeti myhərririnin Şamaxıya gəlmək xəbəri bu ixtilaflı məsələni həll edəcəkdir. Şamaxıyların fikrinçə qəzət jazanlar əgər synni olsalar, mytləq synnilərin qonaqı olar, əgər şia olsalar şələrin evlərinə dyşərlər. Buna görə hər gyn şəhərə gələcək bu «qonaqınp» hacan gəlib səqəsaqçınpən səbirsizliklə gəzləjirlərdi.

Qəzətci myhərrir nihajət Şamaxıja gəlib cəqdb. O nə şıə ə'janlıqarın pəsenni təcirlərinin evinə dyşdy. Onun qabaqy-na cəqan şəhər bələdijə rəisi idi. O, Şamaxıda «babı»ligilə tənplıtəş olan bu adamın evində qonaq oldu. Buna görə şamaxıqlar artıq şybədən cəqdbalar: «Qəzət jazanlar nə şıədir, nə də synni bəlkə babidir:

Bu işə bəs o ləinin də işi qullabədər

Dini, imanlı atıb, joldan azıbdər babidir...»
fikrinə gəldilər.

Bu ixtilaflı məsələni həll edən Şamaxı əsnafi indi ikinci myhym bir myəmmətanın həllilə məşqul idi:

Şamaxıda daha kim «babı»dır. Qəzət jazanlarla kimlərin əlaqəsi var? Onlar şəhər əlavəsən pərvənələrə nəzarət altına alıb şamaxıqlardan o jazıcsılpı gəryışınə kimlərin gələcəgini əjrənmək istəjirdilər. Ora gələn zijalıqların bir-bir jazıb xəbər verirdilər. Birdən birə onların arasında məşədi Zejnələbədən oqlu Ələkbəri gərməsinlərmi?

— A kəblə Məhərrəm, xəbərin vartı?

— Nədən?

— A balam məşədi Ələkbər də onlardanmır.

— Hansı məşədi Ələkbər?

— Sabuncu məşədi Ələkbər də!.. Məşədi Zejnələbədən oqlu da!...

— Əşı, sən də dejirsən?

— Əşədybillah, dilim kəlməjə²¹ gəlməsin əgər jalan dejirəmsə!

O gyn bytyn bazar əqli, ançaq sabuncu məşədi Ələkbərin qəzət jazan olmasın barəsində danışdırdı. Məşədi Qənbəralı Sabirin dykəni qarşısına gəlib istehza ilə qarşılaşq bir təəssüfə: «Sən beləsənmiş balam, aj barakallah sənə!»—dejib getmişdi.

ŞAMAXЬ MUHİTİ SABİRƏ QARŞЬ.

1902-çı ildə Şamaxъda bojyk və şiddətli bir zəlzələ olmuşdu. Bu zəlzələ o qədər dəhşətli idi ki, bir necə bəyik zəlzələjə bojun əjməjən məscidi-Çamein məhkəm sytunları və gynbəzi diz cəkyb məqlub olmuşdu. Şamaxъ, demək olardı ki, tamamilə daqqlıtmışdı. Əski myəllim və jazıscılardan Sultan Məcid Ələni zadə bu zəlzələnin jadrları təxribatlı belə təsvir edir:

«... Şamaxъ zəlzəlesi barəsində teleqraf agentəliginin mə'lumatı o gyn Bakъda aqşam zamanı alındı. Bir coq şamaxъlılar kibi mən də coq nigarən qaldım. Teleqraf rabitəsi qıtgılmışdı. Buna görə həmin geçə mən mərhum Mahmud əmilə birlikdə Bakъdan hərəkət etdim. O gynyn sabahı şamaxъja catdəqda mən əz məhəlləmizə jol apara bilmədim; cynky kycələrin vəzijjətini bə'zi jərlərdə tə'jin etmək coq cətin idi».

Belə bojyk bir təxribata uqratıb Şamaxъ, jenidən tikilinəgə başladıqdan sonra 1906 və 1907-çi illərdə oranın myhitində təsviri qabil olmajan bir əhvali-ruhijjə jaranmışdı. Şamaxъ fanatikləri başlarına gələn bir tərəfdən tarixi,²¹⁾ digər tərəfdən təbii fəlakətin səbəbinə ezlərinin dindən, imandan uzaqlaşmalarında gəryirlərdi. Onların fikrinçə zəlzələ, iqtisadi geriləmə, allahın əz bəndələrinə kecmiş qəzəbindən başqa bir şej dejildir. Haçъ axund da bu barədə çamaatın qulaqıny doldurmaqdır idi. Belə bir zamanda Şamaxъda jeni bir fikir söyləmək mymkyn dejildi. Bakъda calışan bə'zi myəllim və zikalılar jaj tə'tilində Şamaxъja qayıtdəqda coq ehtiyatlı hərəkət etməli, Bakъda mytədavyl olan bir necə mədəni işdən myvvəqqəti əl cəkməlidir; cynky coq myhafəzəkar olan Şamaxъ myhiti hər bir jenilikdən hyrkəçək, onunla mybatəzəjə başlaşaçaqdır. Əgər bir gənc janlıbb da bojnuna jaqalıq taqəb qalustuq baqlasa, ja əlinə baston alsa və jaqasına bir cicək

taqъb bazara съqsajdъ bazar çamaať onu hojdu-hojduja getyrer, əllерinе kecən suyguk pamidor vә sajir bu kibи şejlari onun yzterine jaqdъrmaqdан cekimmezdirler.

Şamaxь myhafəzəkar idi. Şamaxь hec bir jenillgi həzm edə bilməjirdi. Şamaxь məarifpərvərlərin, jeni məktəbcilərin, qəzetə vә məçmua oquyanlarıın ən qəddar bir dysməni idi. Elə bir myhitdə Sabirin, bu bazaarda dykancısq edən məşədi Zejnabalıny oğlu məşədi Ələkbərin, ezlərindən ajrylb da ata-babadan qalma əski adət vә ən'ənələri laqa qoyması, tənqid etməsi, onlarıın nəzərində cəkiləz bir hal idi. Bazar xalqıny bəzi «bojnı xıltalı»²² zıjallara gycəleri catmasa da əz aralarında jaşajan Sabirə coq jaxşır catyrdı.

Sabir əz ixtisas vә sən'etindən bir o qədər məmənnun dejildi. Onun «Molla Nəsrəddin»də nəşr olunan şeirləri getdikçə daha geniş sabələrə jaşıyırdı. Onu jałrı Azərbaycan oquçuları dejil, ejni zamanda bytyn Zaqafqasija tyrk oquçuları, hətta Türkystan vә Iran Azərbaycanında belə tanırlardı. Bir coq oquçular vardı ki, Hop-hopun jeni şeirlərini oqumaq ucun «Molla Nəsrəddi»nin nevbəti nümrəsini səbirsizliklə gəzlərdi. Ona hər tərəfdən nəzirələr jazıbyırdı. Sabir jaradıçılıq getdikçə inkişaf edir, inkişaf etdikçə sabunculuqla məşqul olan bu şair parlajırdı. Onun bu myvəffəqijjəti ona bir tərəfdən jeni qaibanə dostlar qazandıgyırdısa da o biri tərəfdən bazar baqqallarından dysmənləri də coqalırdı. Onlar hər addımda Sabiri açılağı, gəzlərin ona bərəldirdilər. Sabir onlarıın belə hərəkətlərinə jenə Molla Nəsrəddində nəşr etdigi bir şeir ilə cavab verirdi:

Şairəm; cynky vəzifəm budur əş'ar jazım
Gördygym nik-y bədi ejləjim izhar jazım.
Gyny parlaq, gynyzy aq, geçəni tar jazım,
Bədi bəd, ejrini ejri, dyzy həmvar jazım
Nəjə bəs bejlə bərəldirsən a qare' gəzyny,
Joqsa bu ajinədə ejri gəryrsən ezymy.... i. a.

Haçъ axund bir dəfə minbərdə yumatılıjatlı Molla Nəsreddin məcmuəsindən sohbət asъb onun əlejhinə coq hərarətlə danışmış, Sabirə işarə edərək:

—Məşədi Zejnabalıbəyli oqlu da dindən, məzhəbdən cıqdy, o da gedib bu dinsizlərə qoşuldu. Belə bir adama salam vermək haramdır—demişdi.

Buna gərə də haçъ axundun myqəddəs bir myridi olan qəssəb Məhəmməd Həsən, eż kehnə myşərisi olan Sabirə qujrıq və piş satmaqdan imtiina etmişdi:

—Atam, təndən inçimə, mənim sənə satmaqa qujrıqum joqdır—demişdi.

Məhəmməd Həsənin bu hərəkətini məşədi Qulam Hysejn də, Kyrd oqlu da təkrar etdirilər. Kəblə Qənbərəli də bazaarda çanfyışanlıq edirdi:

—Vallah, billah, onunla alış-veriş haramdır. Haçъ axund ezy bujurubdur—dejərək hər tərəfə çar cəkirdi.

Sabiri bazar çamaatı tamamilə təklədi. Bir gyn onu həttatı da hamamına buraqmadı. Indi hər tərəfdən ona hycum edildirdi.

Sabirin tiçarət işləri böyük bir sədəməjə uqratmışdı. Sabirin xejri-xahlarla ona dykancılıq buraq bərətənən məktəb və məarif sahəsində salışmaq tevsijə edildilər. Bu barədə ona məktəb jazan Bakı və Dağıstan məktəbləri myfəttişi Soltan Məçid Qəni zadəjə gəndərdigi bir məktubunda Sabir belə qejd edir:

«... Bari—şimdilik lazımlı olan şəhadətnamaları həzırlamışam; bir necə gyndən sonra Bakıya getmək xüjalınlıqda varam. Həqiqətən siz bujuran kibi sabun və çizləq tijanınp qıraqıdan qurtarış bir necə dəqiqliq əmrəyimdə insan kibi asudə nəfəs cəkib ehtiramati-myhibəi-viçdanıjjəmi sevgili millətimin tərəqqi və təalisi jolunda ərsəi-şəhude qoymaqlıq və barigahi-həzrəti-qazijyl-haçatdan mystəməndanə nişaz ejlərəm».

2-ci bir məktubunda jenə Sabir Qəni zadəjə eż halından bu jolda mə'lumat verir:

«... Indi myşaədə edərsiniz isə burada kəndi halımdan bir qədər jazmaq istəjirdim.

Əvvələn, Şamaxınpın halı Sizə mə'lumdur. Siz də bilirsiniz ki, bura mənləm kiblər ycyn bir zindani-fəlakəşimuldur. Odur ki, getdikçə məişətim tənəzzyl edir. Əvət, bu tənəzzyyə mən də sevirəm; cynky iştijaq və məhabbatim elm və məarifədir. Belə olduqu ycyn dır ki, beş aj olur ki, dykançəqyträgt fruxt edib ysuli tədrisin əməli olaraq qanun və qəvaidin təhsil ycyn fəzilətməab Əbdül Xalıq əfəndinin məktəbinə getməklə barabar lazımlı olan ylumə də kəsbi-bələdijjət etmişəm...».

Sabir dykanınpın satarkən tez zamanda myəllimlik jeri ala-çaqına imud edirdi. Halbu ki, bu iş o zaman ycyn bir o qədər də sadə dejildi. Sabir əvvəlcə imtihan verməli idi. İmtihanı Bakı qazışsala bilərdi. Sonra alıcıq atestat ycyn Tiflisə getmişdi. Praqtiki olaraq bir qədər pulsuz və parasız Əbylqasım əfəndinin məktəbində calışmışdı. Buna baqmajaraq o jenə ezyne vəzifə tapa bilməjirdi. Getdikçə həjatı və maddi vəzijəti aqyrlaşmaqdı idi.

Sabirin evdə də həjatı jaxşır kecməjirdi. Dykanı buraq-dıqəndən dolayı arvadı Badam hər zaman onu təhmətləndirirdi. Badam xalımyıp fikrinçə «kişi xərifləmişdi». O ərinin böyük Azərbaycan şairligilə hec hesablaşmaq istəməjirdi

XI

SABIRIN SON IKİ ILI

Bir coq jazışmalardan, myraçətlərdən sonra Sabirə myəllimlik vəzifəsi ançaq 1910-çu ildə verilə bildi. Jalınpın Şamaxı kibi hər cihətdən geridə qalan bir myhitdə dejil Bakı kibi ez zamanı ycyn burzua məarifpərvər və zijalılarının mədəni bir mərkəzi, miljonlar içində yzən bir şəhərdə də Sabiri qıjmətləndirməjirlərdi. 1907-ci ildə dykanınpın յəqəşdərgəb ezyne qulluq aramaqa başlajan Sabir, bu böyük və dəjərlı şair, yc il işsiz gəzdikdən sonra dərdyncə ilin paixzında qulluq tapa bildi. Bu qulluq da Balaxana kəndi məktəbində şəriət və

fars dili myəllimligindən ibarət idi. Bəlkə siz təsəvvyr edərsiniz ki, Sabirə iştirak etdiyi mətbuat jaxş qonalar verirmiş, Sabirin qulluqə bir o qədər ehtiyaç yoxmuş. Mən şəxşən «Molla Nəsrəddin» məcmuəsi idarəsinin nə qədər qonalar verdigini bilmirəməsə də burasın coq jaxş bilirəm ki, hec bir şair və myhərrir qonalar barəsində dyşsynməzdi; cynky əsas e'tibarılı Aprel inqilabına qədər Azərbajcan mətbuat işçiləri jazzlarla ucun qonalar almazlardı. 1910 və 1911-ci ildə (bu zaman Sabir Azərbajçanda məşhur bir şair hesab olunurdu) Oruçov qardaşları onu eż qəzetlərinə çəlb etmək ycyn birinci dəfə olaraq bir jazzcəja, jaşınlı jazzalarından etry «jiksək» qonalarat tə'jin etdilər. Onlar Sabirə, eż qəzetləri olan «Gynəş» və «Mə'lumat» a verəcəgi «tazijanə»lər ycyn ajda ançaq on manat verirdilər.

Bakı myhiti Sabirin inkişafına coq jardım etdi. O ezy-nyn məzmunça dolqun və qyvvatlı şeirlərini burada jazzda. O burada coq həvəslə işləjirdi. Hələ myştaqı olduğu mətbuata jaqından iştirak, onda bejyik bir ruh jiksəkligi jaratmaqdır. O zaman Azərbajcan mətbuatı iki adamın inlisarında idi. Biri adları juqarlıda gəstərilən Oruçov qardaşlarınp, ikinci Haşım bej Vəzirovun... Əgər Oruçovlar Sabirə, hər gyn jazzdaqı «tazijanə»ləri ycyn ajda on manat mykafat verirdilərsə də, Haşım bej Vəzirov onu mətbəəsində calışdırtıb haqqınp da verməmişdi.

Sabir vycudça coq da saqlam bir adam dejildi. Kecirdigi joqsul həjat onu xırgalanışdı. Vyçudu hər dyrly xəstəligə my-said idi. O hər nə qədər məktəbdə bir myəllim sıfatılə calışdırsa da, hiss edirdi ki, myasir elmlərdən mə'lumatı coq azdı. Jaşınnp kecməsinə baqmajaraq o Tyrkijədən gətirilən myxtərif məktəb kitablarınp alıṛ, mytaləə edirdi. O bir daha dykancıuya qajıtmajaçaq, əmryrunu axıgtına qədər bir mətbuat və məarif işcisi olaraq qalaçaqdı. O bir tərəfdən məktəbdə calışır, bir tərəfdən mə'lumatınp artırmaq ycyn oqujur, mytaləə edir, bir tərəfdən də Molla Nəsrəddinin nevbəti nymrəsi-nə və Oruçovların qəzetinə bir şeir və tazijanə jetişdirirdi.

Omun ajiləsi janında dejildi, Şamaxıda jaşajırdı. İstirahəti joqdu. Gəliri xarçına catmaçırdı. Jaxşır jeməmək, soq calışmaq, Sabırı 1911-ci ildə xəstələndirdi. O artıq calışa bilməjib Şamaxıya qayıtmacaq məcbur oldu. Şamaxıda xəstəligi daha da sıddətləndi. Myaləcə ucyn Tiflisə getdi. Mütəxəssis doqtorlar onun xəstələrini təşxis edib «qara çiğər şisməsi» deyə tə'jin etdilər. Sabır bu xəstəlikdən saqlala bilməjəcəgini hiss edinçə təkrar əz evinə Şamaxıya qayıtdı. O əz xəstəligi barəsində Abbas Sıhhətə bu qıl'əni jazməşdi:

Arizi qəmlər əlindən yrəgim şışmiş idi
Zənn edirdim edəçəkdir ona carə cijərim.
Baxtı-mənhusimə baq, mən bu təmənnada ikən
Başladı şışməgə indi, yzy qarə cijərim!..

Sabır ələcəgini jə'qın bildirdi. Getdikçə zəjifləjir, aqşaların artırdı. Onun bu halından dyşmənləri olan «aqzı dualı baqqallar»

— Allah adama neçə qənim olar, hələ belə olar da!...—dejirdilər.

Sabır indi tez əlməsini arzı edirdi.

Istərəm əlməgi mən ləjk qasır məndən açəl,
Gər nə bədbaxtam, oçəldən də gərək naz cəkəm.

Sabır həmin il (1911) əski ysulla iyun 12-də vəfat etdi.
Sabırın bu zaman əlli jaş vardı.

Abbas Sıhhətin jazdəqına gərə axırt gynlərində ən son şeir olaraq bu rybaini söyləmişdi:

Rahəm bidəhid, ru berah amədəim
Bərdərgəli-həzrəti-ilah amədəim
Bi təhfə nejamədəm, nə dəstəm xalist,
Ba dəsti-pyr əz həmə gynah amədəim.

SABIR VƏ INQILAB

ISTIQBAL BIZIMDIR

Jetər çanım! Cəkil get, etmə coq təbxiri-hyrrijjət,
Bizim qazqanda hərgiz ojnamaz kəfgiri-hyrrijjət.

Hanı dersən: «Girlzandır vətəndən lejli-istibdad» -
Məgər gərməzmisən ətrafı dutmuş xejli-istibdad?
Bu gyn Iranı jeksər qaplamaşdır sejli-İstibdad
Jazıq! Olcməkdədir xyni-çəhani gejli-istibdad
Jetər çanım! Cəkil get, etmə coq təbxiri-hyrrijjət,
Bizim qazqanda hərgiz ojnamaz kəfgiri-hyrrijjət.

Demə: «Tiqi-rəşadət, xıjrəsazi-çeşmi-imkandır»
De kim: təkfir ycyn tiqi-zəban hər jerdə byrrandır,
Dejən kafir mysəlməna, sanır kəndi mysəlməndər,
Bu gyn haq sejləjən hər kəs olursa, kyfrə şajandır
Gozəl bir əsrdir: qəhti-şyuru-əqly-irfandır.
Jetər çanım! Cəkil get, etmə coq təbxiri-hyrrijjət.
Bizim qazqanda hərgiz ojnamaz kəfgiri-hyrrijjət!...

«Myçahid qavzıyb dersən şykuhun mylki-Iranınp»,
Buna təmkin edərmi cakəranı şahi-Iranınp?
Buna razı olurmu qejrəti, namusu ə'janınp?
Bu jol bir şanlı qurbangahidir insafınp, imanınp,
Nə iman vaqtıdbır, ançaq gözət xejrin çibişdanınp!..
Jetər çanım! Cəkil get, etmə coq təbxiri-hyrrijjət.
Bizim qazqanda hərgiz ojnamaz kəfgiri-hyrrijjət.

Əvət «səhiraçi-Iran, doğrudan bir odlu mejdandır». Fəqət ol odlu mejdanda duran bir şiri-qərrandır.

Veli min hiləgər tylky sıfət hər jan nymajandıbr,
Jatıb iranlılar, nagəh gerərlər əlkə vırandıbr,
Hələ qoj səlləsinlər də, myçəhid namysəlmandıbr.
Hələ qoj ejləsinlər bysbytyn təkfiri-hyrrijət.
Desinlər də, bizi lazımlı deşil tə'miri-hyrrijət!..

XAHƏD ŞOD AŞIKARA

XACƏ HAFIZIN

«*Dil mıravəd zidəstəm, sahib dilan!
xudara»*

*Dərda ki, razi-pınhan, xahəd şod
aşikara!*
Mələli qəzəlinə bənzəitmə.

Asudəlik bu saat, jerdən gəjə, çahanda,
Var isə, vardər ançaq, Iranda hər məkanda:
Təbrizdə, Sərabda, Xalxalda, Xançobanda.
Qejrətli şahsəvəndə, hər anda, hər zamanda,
Lorlarda, Şəx-gəzəldə, Keşkanda, Isfəhanda,
Tehranda, əncyməndə, qabnetdə, parlamanda.
İşlər, bytyn həqiqət, sözlər bytyn gyvara,
«Dərda ki, razi-pınhan xahəd şod aşikara».

Dalma təfəkkyratə, qare, ki işbu halət,
Ja kimlərin gycyndən Iranda etdi fəş'ət?
Əljom hər tarəfdən carpxır gəzə şikajət,
Hər kəsdə vəcdy-şadi, hər jerdə əmny-rahət,
Əhvəli-daxiliyyə, bilxejry-vəssalamət,
Dady-sitəddə revnəq, şirkətlə hər tiçarət,
Xoşdil bytyn çamaət, razi bytyn rəijjət,
Asudə hali-millət, dajir ymuri-devlət,
Nəzmy-nəsəq myhəjja, ləşgər bytyn səf ara,
«Dərda ki, razi-pınhan, xahəd şod aşikara»

Zənn etmə hazırları, sə'jilə bimyhaba,
Bu rytba, e'tilalıq, beş gyndə oldu bərpa!
Joq! joq! Xəta edirsən, haşa və symmə haşa!.
Gərci bular da az-coq, bir iş geryblər amma,
Kecmiş binajı-xejrin asarədər həmana,
Qajib mydəbbiranın tədbiridir ki, hala,
Etdikləri sədaqət bir-bir olur da pejda,
Acdıqlarla bulaqlar çari olur sərapa.

«Flat-əssəbuhə hejju, ja, ejiyhəssykara!!
«Dərda ki, razi-pynhan xahəd şod aşikara».

Bunlar əbəsmi jahu! Mə'lulə joqmu illət?
Himmətsizlən olurmu, bunça myvəffəqijət?
Iran səadətində, coqlar edindi xidmət,
Coqlar bu məmləkətə göstərdi sə'jy-qejrət,
Zonçımla Nasirəddin haq ejləsin də rəhmət,
Hər bəsədə, ycdə etdi, hər səmtə bir sajahət,
Hər bir sajahətində, sel tək aqətdə sərvət,
Jyksəldi ərşə qarşə, xaki-dijari—Dara.
«Dərda ki, razi-pynhan xahəd şod aşikara».

İştə bunun ycindyr, iranlı bilməsərrət,
Dynjalara aqəsdə, olduqça gordy izzət (?)
Hər şəhri qıl tamasha! Hər səmtə ejlə diqqət,
Məşriqdə minlərlə, məqrıbdə bil'izafət.
Tyrkijədə zijadə, Rusijədə nihajət,
Cində, Xətadə bəh-bəh!.. Həp aşinajı-qyrbat,
Hər sudə bittəkkəssyr, hər kudə bizzijadət,
Iranlıdlar gəryrsən, amma nə şanlı ro'jət?!
Amma nə datlı didar... amma nə xoş qıjat?!
Hər şəxşə zahir ikən, joq ərzi halə haçət.
Tə'rif ycyn və bir də joqdur dilimdə jára,
«Dərda ki, razi-pynhan xahəd şod aşikara».

Ha!.. indi də Əhədxan²³ ol mənbəi-ədalət!..
Abadi-vətəncin minbabı-tabəijət.
Nasir tək etmək istər, İsbati-qədri-millət,
Bol-bol sijahətindən məqsudi məhz ibrət,
Çüdy-səxavətindən mən ejləməm şekajət
Qoj modmazellər etsin tə'rifini nihajət,
Irana bənzər olsun, qoj səfhəji-buxara.
«Dərda ki, razi-pynhan xahəd şod aşikara».

SƏN DEJƏN OLMAJЬB HƏLƏ

«Taza-Həjat» aəzelində: Məhəmməd
zadənin «Sən dejən olma, mən de-
jən!... nəqaraltı şeirinə cavab.

Loqalaşsb a gərməmiş! Coq da belə fırıldama,
Tərbiləsiz uşaq kibi, boş-boşuna hərəldama,
Baş-qulaqın dyzəlməjib, coq da basıb guruldama,
Dinmə, danışma, jat balam! Sən dejən olmajьb hələ!

Myntəzəm olmamış əməl, revnəqi-kar olurmu ja?
Sybh tylu' etməmiş, vaqtı-nahar olurmu ja?
Bir gyl acıymaq ilə də, fəsli-bahar olurmu ja?
Dinmə, danışma, jat balam! Sən dejən olmajьb hələ!

Qətl ejlədiniz Ətabəki²¹ mən ki bu əmri danıram.
Var jenə min Ətabekiniz, joqsa əməlli qanıram?
Kəhnə qar्प bu tezligə, tazaləşə inanıram.
Dinmə, danışma, jat balam! Sən dejən olmajьb hələ!

Kirəm Ətabək əldy də, topu-tıfənginiz hanъ?
Bəhri-əmiq hərbdə kəstiji-çənginiz hanъ?
Əski hamamdır, əski tas, bəs jeni rənginiz hanъ?
Dinmə, danışma, jat balam! Sən dejən olmajьb hələ.

Sejle mənə vəzərəti-millijəniz dyzəldimi?
Ja uzun əl, uzun papaq, qıssalaşsb gyaldımı?
Əlkənizə şəməndefer, jol tapa bildi, gəldimi?
Dinmə, danışma, jat balam! Sən dejən olmajьb hələ!

Darı-şəfəji-Tehranın get elə bir səjahətin,
Mirzə Əbulhəsən xanъn²² gor rəvişi-təbabətin,
Tən jatъ beldy zəhrilə jeksər əcəm çamaətin,
Dinmə, danışma, jat balam! Sən dejən olmajьb hələ!

Myłki-Iraqъ ad-ba-ad sajsam əgər kəlal olur
Tul tapar kəlamъmъz, qareə həm məlal olur,
İşbu səbəblə şəfərimiz, myxtəsər ərzi-hal olur
Dinmə, danışma, jat balam! Sən deşən olmajb hələ!

Arxa su dolmajjb hələ!
Kəhnə idarəniz durur,
Rəngi də solmajjb hələ!

IRAN NƏJƏ VIRAN OLDU

Aqladıqça kişi qejrətsiz olur,
Neçə ki, aqladı Iran oldu!!

O zaman ki, bizi kib şah qadı,
Myrtəce'lər dəxi pınhan oldu.

Parlamən parladı ə'zasi ilə,
Dedik: Iran, jənə Iran oldu.

Məclis icrə үmənəji-millət,
Nami-millijjətə şajan oldu,

Dyzəlib işlərin eksik-gərəgi,
Millətin dərdinə dərman oldu.

Lejk biz işbu təmənnadə ikən,
Baq ki! Iranda nə dəstan oldu!!!

Hər jetən kecdi çamaat başına,
Hər etən silsilə çynban oldu.

Jetdi bir mərtəbədə surəti-kar,
«Parlamən» qəhvəci dykkan oldu.

Icilən caj, jejilən jaqlı pilov,
Cəkilən hoqqavu-qəljan oldu;

Parlaməndər balam! Axır burada,
Kim daňşdı, nə sez invan oldu?

Hansı bir məs'ələdən bəhs edilib,
Hasılı millətə e'lan oldu?

Joq əfəndim! Janıbəş zənn etmə!
Sanma iş lajıqı-viçdan oldu!

Doqru; gəroi yfyqı-Irandan,
Şəmsi-məşrutə dyrəxşan oldu.

Jə'nı millət işi, millət əlinə,
Verilib məs'ələ asan oldu?

Şimdi əz işlərini içraja,
Dəsti-millətdə bir imkan oldu?

Lejk bildinmi byzyrgani-vətən,
Belə iş gərdy ki, şajan oldu.

Cərمانıb iş gərəçək jerdə jazъq.
Vaj dedəm, vaj! dejə girjan oldu.

Gəzlylər başladılar aqlamaqa,
Kurlar da ona xəndan oldu.

İş jatıb qalıb arada əly tək,
Nə ona mejl, nə im'an oldu.

Əsl mətləb unudułdu, lakin,
Fər'i-kari hamıç çujan oldu.

Gərdy mejdanı adamdan xali,
Hərə bir əzmə sitaban oldu.

Hər kəs ançaq bacarıb alıb ləqəb,
Daxili-zymrəji-ərkan oldu.

Dyrtlyyb soqdu əzyn parlamana,
Parlamana məçmə'i-l-İrfan(?) oldu

Pah!... nə coqdur bytyn Iranda ləqəb,
Kimi bej oldu, kimi xan oldu...

Cəqdəs mejdana myləqqəb kişilər,
Bəxtəvərlər hamı ə'jan oldu.

İş neçə oldu, onu alma xəbər!
Bajaq ərz etdim, o nisjan oldu.

Bir deyən olmadı ej xanə xarab!
Məmləkət xakılə jəksan oldu!

Siz hələ aşiqi-şejdajı-ləqəb,
Budamı lajıqi-insan oldu?

Ləqəb iş gərməz əfəndim, kişinin,
Adı ja Samy-Nəriman²⁶ oldu.

Kişidən istənilən işdir, iş!
Kim ki, iş japdı o zijsan oldu.

De gərək şimdi myqəddəs vətənin,
Hansı bir myşkyly asan oldu?

Ançaq iş gərdy ləqəb «fabriqasə»
Bytyn işlər ona qurban oldu.

İndi qandınsa işin əngəlini
Demə: «Iran nəjə viran oldu?!»

SƏBƏB BOJNU JOQUN OLDU"

Qəmy-mehmət fyzun oldu, səbəb bojnu joqun oldu!
Əliflər dəndy nun oldu, səbəb bojnu joqun oldu!

Nə ycyn qışvəri-Iran, olur şəxsijjətə qurban,
Məgər əhəmiyyətli sevir vıran və ja tale' zəbun oldu?
Səbəb bojnu joqun oldu!

Nədən oldu iki dilli, yrəklər qaldı niskilli,
Daqıldı məçlisi-milli, əməllər sərnigun oldu?
Səbəb bojnu joqun oldu!

Nəcən təşrutə bağlandı, myzəvvirlər qocaqlandı,
Qarğınlar dojdu, jaqlandı, vətən darylçynun oldu.
Səbəb bojnu joqun oldu!

Qəsəm etdi inandırda, nəcən rə'jin dolandırda,
Əzyn dynjaja andırda, mytii-nəfsi-dun oldu!
Səbəb bojnu joqun oldu!

Nədən ləqəv oldu pejmanlar, verildi odlu fərمانlar,
Bytyn odlandı qur'anlar, çıñajət rəhnumyun 'oldu,
Səbəb bojnu joqun oldu!

Nədən qalqışdı xulqanlar, satıldı pula imanlar,
Təkyldy bigynəh qanlar, yrəklər laləgun oldu.
Səbəb bojnu joqun oldu!

Nə ycyn susdu natiqlər, alındı həbsə sadıqlər,
Fəqət bə'zən mynafıqlər varıb nuryl'yjun oldu,
Səbəb bojnu joqun oldu!

Nədir təkfiri «Əxbərən» nədir təhqiri «Əbrarən»,
Nədir təqsər «Əhrərən» ki, bojla qərqi-xun oldu?
Səbəb bojnu joqun oldu!

Qururi-intihasından, həja qılmaz ədasından,
O «Kejfi-majəşa»-sündan, nəcin «lajəs'əlun» oldu!
Səbəb bojnu joqun oldu!

HƏLAL OLSUN SƏNƏ

Doqrudan da Məmdəli! Qejrət həlal olsun sənə,
Baqi-şəhdə²⁸ etdigin işrət həlal olsun sənə,
Əhlinə şah olduqun devlət, həlal olsun sənə,
Verdigin məşruteji-millət (?) həlal olsun sənə!

Oldun olgyndən ki, malik rytbəji-əçdadınya,
Dyşmədi el qajqışsından başqa bir şej jadınya,
Ədly-dadə dad verdin, jetsin allah dadınya,
Jaxşır bir şəhərət qazandınya adınya, evladınya,
Getdigin jol, dütduqun nijjət həlal olsun sənə!
Verdigin məşruteji-millət həlal olsun sənə!

Afərinlər doğru jollu verdigin pejmanlara,
Əhdini ifa ycyn sadir olan fərmanlara,
Həftədə bir, ajda bir and icdigin qur'anlara,
Aqibət hər səmtə çəlb etdigin mehmanlara,
Cəkdigin bu xani-biminnət həlal olsun sənə!
Verdigin məşruteji-millət həlal olsun sənə!

Mystəqillən həkmyranı olduğunu Iranınya,
Hansı xidmətdən saqındınp, ta təqunisun qapınya,
Indi bir Iran dejil, aləm gıyənsin şapınya
Nainınya, namusuna, insafınya, viçdanınya.
Əbli-viçdan verdiyi qıjmat həlal olsun sənə!
Doqrudan da Məmdəli! Qejrət həlal olsun sənə!

Altı min ildən bəri mevçud olan bir məmləkət,
Gərməmişdi sən kibi bir şahi-vala-mərtəbət,
Nijjətin saf, e'tiqadınp pak, qəsdin məs'ədət,
Millətin şad, əlkən abad, ymdə fikrin mərhəmət.

Qojudaqun taç, ərtdygyn xəl'ət həlal olsun sənə!
Verdigin məşruteji-millət həlal olsun sənə!

Arşanlar bojnuna saldərdəqən zəncirlər,
Namıvərlər qətlində cəkdirdigin şəmşirlər,
Atəşi-qəliry-qəzəblə jaqdəqən tə'mirlər
Vəsfə şajandır həqiqət etdigin tədbirlər,
Yənni-xaqqan oğlu! bu qejrət həlal olsun sənə!
Verdigin məşruteji-millət həlal olsun sənə!

NECYN VERMƏJİR?

Birçə bu məşrutəni şah necin verməjir?
Gah verir filməsəl, gah necin verməjir?
Gərci bu gyn şah bizim başyńza sajədir,
Nami-hymajunu hər mətləbə pirajədir,
Leik bu ançaq haman gərdygymyz qajədir,
Hər səsə bir səs verir kəndisi bi majədir,
Joqsuza olmaz demək var!.. necin verməjir?
Birçə bu məşrutəni şəh necin verməjir?

Hərzə danışma kişi gəzlə ədəb zinhar,
Şahyńzə bilmə coq, bejlə səfahət şiar,
Əqli-solim əhlidir, bysbytyn ali-Qaçar,
Verməjir əlbəttə bir hikməti var, sırrı var,?
Joqsa bu kefijjətə rah necin verməjir?
Gah verir filməsəl, gah necin verməjir?

Joq bu işin başqa bir hikməti, ja mikməti,
Əjri otur, dyz danış, vazeh edək sehbəti,
Bir kərə al bojnuna, var jazъqын nikbəti,
Şah çavan-baxt isə, bəs nə səbəb milləti
Həftədə bir aldadır, gah necin verməjir?
Birçə bu məşrutəni, şah necin verməjir?
Gah verir filməsəl, gah necin verməjir?

SATЬRAM, AJ ALAN⁹L..

Moldajъ! Salmadъ el dіl boqaza!...
Ejbi joq, gәrci qojuldıq loqaza,
Jaz bu e'lanimі dә bir kаqaza:
Acmyşam Rejdә geniš bir maqaza,
Coq uçuz qijmәtә hәr şej satъram,
Aj alan!... mәmlәkәti-Rej satъram!

Maqazamda tapylar hәr çүрә zad;
Çami-çәm, rә'jәti-Kej, tәxti-Qybad.
Gәrci bazarъты etmekdә kәsad,
Şe'j edir bir para Iranъ nәzad,
Lejk mәn baqmajъram, hei satъram,
Aj alan!... mәmlәkәti-Rej satъram!

Nә gәrekdir mәnә bir munça umur,
Ki, edә qәlbimi bi hissy-hyzur?
Babama vermedи әl «abәki-şur»³⁰
Dejilәm naxәlәiy-nabәsyur
Qәsri-sirin, әsәri—Kej satъram,
Aj alan!... mәmlәkәti-Rej satъram!

Istәmәm nuru, qaranlıq sevirәm,
Mylkى-Iranъ dumanlıq sevirәm,
Boşlajъb şәhri jabanlıq sevirәm,
Bәsdi şәhlik, dәxi xanlıq sevirәm,
Sәbzәvar ilә Mәjamъ satъram.
Aj alan!... mәmlәkәti-Rej satъram!

Sez mәnim, ev mәnim, әsrar mәnim.
Irzy-namus mәnim, ar mәnim,

Mäl mənim, məsləhəti-kar mənim,
Satıram, devleti-Qaçar mənim,
Kimə nə dəxli ki, mən şej satıram?
Aj alan!... məmələkəti-Rej satıram!

Şah məşrutə-pənah olmaq isə,
El qojan və'zilə şah olmaq isə,
Gyş bər əmri-sypah olmaq isə,
Şah olub həmdəmi-ah olmaq isə.
Xan olub, nuş eləjib mej, satıram,
Ai alan!... məmələkəti-Rej satıram!

QEJRƏT VAQTƏDƏR!

Myrtəçə xadimlərim! Ha, indi xidmət vaqtədər!
Jatmajyn, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtədər!

Gizli çəm'iyyət jarpyn, məclis qurun, şura edin,
Rəşt, Zənçan irticain hər jerə içra edin,
Hər nasılsa rişcii-məşrutəni imha edin.
Hejkəli-mənfuri-istibdadıtyə ehja edin,
İqtisada başlaçın, hər jerdə fyrşət vaqtədər!
Jatmajyn, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtədər!

Çənd edin gəndərdigim təhrirlər puc olmasın,
Jazdəqəm, gestərdigim təzvirlər puc olmasın,
«Məmdəli—Kazim» tekən tədbirlər puc olmasın,
Verdigim qevl, aldbəqəm təqrirlər puc olmasın,
İndi isbatı-hynər, sidqy-sədaqət vaqtədər!
Jatmajyn, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtədər!

Sanmajyn ançaq Odesdə kejfdəjəm nisvan ilə,
Irtibatı yojdur eż mylkym olan Tehran ilə,
Lafəvvallah var əlaqəm bysbytyň Iran ilə,
Rəşt ilə, Qəzvin ilə, Kirman ilə, Zənçan ilə,
Mən işi qaldırtışam, sizdən də himmət vaqtədər!
Jatmajyn, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtədər!

Sanmajyn azdər bu gyn İranda ə'vanıyt mənim,
Ev başı hər jerdə var minlərcə dərbənəyt mənim,
Onlara sadır olur hər anda fərtapıyt mənim,
Mən bu jolda işdəjəm, vər hər qədər çanıyt mənim,
Lejk sizdən də mənə indi həmijjət vaqtədər!
Jatmajyn, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtədər!

Başq nasyı Iran bu saat haləti-behrəndadır!
Parlamən hejrətdə, ə'za mə'rəzi-tufandadır!
Qanmajıṛ hec kəs ki, gəsti qanda, dərja qandadır!
Myxtəsər hər vəchla məşrutə min noqsandadır!
Etməjin qəflət bu fyrşətdən qənimət vaqtıbdır!
Jatmajın, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtıbdır!

Gərməjirsizmi kişi gəh sez, gəh istəfa verir,
Xejsizmi mənsəbindən el cəkir, jekça verir?
Ja Nəçəfdən myçtəhid mystə məgər fitva verir.
Sanma bu fitvəja bi haqqyl-əməl imza verir,
İş aparmaqçın bu gyn dynjada fyrşət vaqtıbdır!
Jatmajın, hysjar olun, iş vaqtı, qejrət vaqtıbdır!

ƏRZHAL³¹

FIRDEV SININ «Şahnamasına» nozira

Şəhim, taçidarəm, qəvi şəvkətim!
Mələk-ehtiyam, fələk-ryf'ətim!

Əgər lytfıl sorsan əhvalıñm,
Bu nəməm sənə bildirət halıñm:

O gyn ki, hyzurundan ətfi-inan,
Edib, suji-Təbrizə oldum rəvan,

Bu əzmilə kim şir tək çəng edim,
Myçahidlərə ərsəni təng edim.

Fədajiləri əldyryym «Xan» ilə,³²
Bijabanlarb doldurum qan ilə.

Rikabımda bir tevsəni-badpa,
Acsıltıñş başıñm ystə zərrin liva,

Jəminy-jəsarımda sərhənglər,
Nə sərhənglər? Rystəmi-çənglər!

Qoşun, sejl tək ru-bə-rudə rəvan,
Həşəm xejl tək hər tərəfdə dəvan

Bojunlarda jeksər qətari-fışəng,
Revolverlər əldə, həmajil tyfəng,

Çalınmaqdə şejpurlər, najlər,
Uçalınmaqdə ləskərdən urrajlər.

Cəkilməkdə ərradədə tıplər,
Təbillərdə fərjad-gup-guplər...

Bəli mən bu fərxəndə iqbəl ilə,
Bu şevkətlə, sətvətlə, içləl ilə.

Ətyb qatdadım jolların az-soqın,
Gəlib ta ki, Təbrizə oldum jaqın

Bujurdum: całyansın nejy-kuslər,
Və getsin xəfi səhrə çasuslər,

Bu iş, fikr edirdim ki, bir dolmadıb
Ha mən səjlədim bir gedən olmadıb.

Gəlib qejzə həkm ejlədim ləşkərə,
Açın şəhrə yc jandan od bir kərə.

Açıldıqda atəş edərdin gyman,
Ki, gəgdən jerə od jaqıt nagəhan,

Fədajılərin təngə dyşdy işi,
Əlyb ordaça qaldıb doqquz kişi.

Gəryb cyn bu evzai Səttarxan.
Vurub şır tək nə'rə cəkdi fəqan:

Myçahidlər, ej qejrətin kanları!
Qənimət bilin bəjlə mejdənlər!

Həjatın qalır bizdə son saəti,
Aqyrdbır bu son saətin qıjməti.

Nə bir xidmət etmişsəniz millətə,
Bytyn bəstədir işbu bir saətə!

Bu sez bəjlə tə'sir edib ləşkərə,
Hamıç çany-dildən dedi bir kərə:

Nə əlmək, biz əldyrmişə hazırlıq!
Gər əlsək də, bu əmrədə şakirik!

Dejib bu sezy şəhridən cıqdılar,
Elə qızdılar: təlirdən cıqdılar.

Myçahidlərin çynbışyndən haman,
Dejərdin ki, bir məhsər oldu əjan.

Dysyb seçdəjə çymlə ixtas ilə,
Nijaz etdilər nijəti-xas ilə.

Durub bir saqa, bir sola getdilər,
Qəfildən bizi bir hycum etdilər.

Jəmini jəsarə qatıb vurdular!
Bizi əzdilər, dəjdylər, qırğınlardı!

Dedəm vaj! Məgər bəjlə də çəng olur?
Hələ lap uzaqdan nəfəs təng olur!

Xysusən məgər bəjlə də Xan olur?
Bu sətvətlə də mərdi-mejdən olur?

Bu halb goryb xırələndi gezym,
Çəhənnəm qoşun, əlmış idim əzym!..

Dedim jaxşıdış bir daqa dərməşim,
Əlimdə səlamət qala ta başım.

Qacıb mərd-mərdana cıqdım daqa,
Baqırdım o jerdən sola, həm saqa.

Nə gerdim qacıb tylky nisbət qoşun,
Əzyn də gərəjdin gələrdi xoşun.

Haraj basdım, ah vaj! Aman qacmaçınp!
Davam ejləjin, bir zaman qacmaçınp!

Səzym batmadı ləşkərin bejninə,
Ox! Ox.., batdı coq devlətin ejnине.³³

Qoşun qacdy, boşlandı mejdani-çəng,
Bytyn getdi jəqmajə tıpy-tyfəng

Cy gərdym olur vəz'i-halıım təbah,
Getirdim ijirmi qazaqə pənah.

Janan qəlbimə sankı sıı sacdylar,
O jerdən alıb da məni, qacdylar...

Budur surəti-ərzi-halıım mənim!
Myçahidlər ilə çidalıım mənim!

Qəvi sevkətim! İndi fərman nədir?
Bujur mal nədir, baş nədir, çan nədir?!

Əgərçi qacarkən atı jormuşam,
Jena hər nə hökmyn ola durmuşam.

JETİM MƏMDƏLİ⁴

Nədir aja jənə işjanlarъ iranlılarъ?
Başladъ çunbyşə tyoşjanlarъ iranlılarъ!
Nəqz əhd ejlədi ə'janlarъ iranlılarъ,
Dərhəqiqət pis imiş qanlarъ iranlılarъ!

Jansын iranlılarъ arqasъ, jandъ cijərim,
O jetim Məmdəlidən var jənə bir pis xabərim,
Belə derlər ki, qojub təxti, qacıb taçı-sərim,
Sıfırpınb qonsula xaqanlarъ iranlılarъ!
Dərhəqiqət pis imiş qanlarъ iranlılarъ!

Əhlİ-Iran bu qədər bisərəf olsun, nə usun?
Dysməni-tərzi-ymuri sələf olsun, nə usun?
Jeni Osmanlı kibi naxələf olsun nə usun?
Bata jarəb, gərym Iranlarъ iranlılarъ!
Dərhəqiqət pis imiş qanlarъ iranlılarъ!

Yessə il qojmadılar taxtda rahət jaşasъn,
Bir dojunça sъcqarъ kejif, edib işrət, jaşasъn,
Ta onun sajeji-ədlində bu millət jaşasъn,
Olsun asudə mysəlmanlarъ iranlılarъ!
Dərhəqiqət pis imiş qanlarъ iranlılarъ!

Nejləmişdi sizə jahū! Bu başъ daşdъ jetim,
Ja nə viçdana dejər bir işə culqaşdъ jetim?
Hərə bir hoqqa sъcqartdъz kъlyxъb caşdъ jetim.
Dedi: sъcqıb dəxi qoj qanlarъ iranlılarъ!
Dərhəqiqət pis imiş qanlarъ iranlılarъ!

Sizə, eoz şə'nlənə şajistə kərəm etmədimi?
Həkmi-məşruteji-iranlı rəqəm etmədimi?
Xətti-qur'anlı əryub, jadi-qəsəm etmədimi?
Nəjə bəs olmadı imanlılarlaşın!
Dərhəqiqət pis imiş qanlılarlaşın!

Bilmirəm andıra qalmış bu nə hyrrijət idi?!
Haradan cəqdə bu söz, ja bu neçə səhbət idi!
Əlkəmiz altı min ildən bəri bir çənnət idi,
Indi qan-qan dejir insanlılarlaşın!
Dərhəqiqət pis imiş qanlılarlaşın!

Hələ iranlılarlaşın bir o Sipəhdərətəna³⁵ baq?!
Baxtijarı elinin rytbəli Sərdarəna³⁶ baq,
Bir sən allah buların şah ilə rəftərətəna baq,
Bu da ə'janlılarlaş, ərkanlılarlaş iranlılarlaşın!
Dərhəqiqət pis imiş qanlılarlaşın!

Başına çəm eləjib hər biri bir xejli sipah!
Ki, nə var? Məmdəli! dyş təxtdən, olma bizə şah!
Etdilər yəc gynyn ərzində bytyn əmri təbah,
Qacdır ax, vaj! dejə sultanlılarlaş iranlılarlaşın!
Dərhəqiqət pis imiş qanlılarlaşın!

Bundan əvvəl, bu gözəl əlkədə çanlar var idi,
Jaxşır-jaxşır qoçalar, adlı çavanlar var idi,
Şahın haq zilli bülən sevgili xanlar var idi,
Indi Jefremlər³⁷ olub xanlılarlaş iranlılarlaşın!
Dərhəqiqət pis imiş qanlılarlaş iranlılarlaşın!

Bir də jahu! Nə gərək el qarşısa şah işinə,
Gez acıbb diqqət edə gañ əzynə, gañ işinə,
Şah olan kəs olur ançaq əzy agah işinə,
Joqsa hər silsilə-çynbanlılarlaş iranlılarlaşın?!
Dərhəqiqət pis imiş qanlılarlaş iranlılarlaşın!

Şah bilər əlkədə hər nə getyrər, hər nə qojar,
Gah çibin, gah dərisin hər kimin istərsə sojar,
Baş kəsər, ev daqıdar, çan cıqarag, gəz də ojar,
Min də cıqsa gəgə əfqanılar ıranlılarınp!
Bəçəhənnəm ki, janır çanılar ıranlılarınp!
Şahın ezi əbdidir insanılar ıranlılarınp!
Dərhəqiqət pis imiş qanılar ıranlılarınp!

ETMƏZMIDIM³⁵

«FYZULI»-nin
«Əql jar olsajdb, tərkl-eşqi-jar
etməzmidim
İxtijar olsajdb, rahət ixtijar et-
məzmidim»
məlla'lı qəzəlinə nəzirə.

Məndə ar olsajdb əlmək ixtijar etməzmidim?
Abrunun nolduqun bilsəjdim ar etməzmidim?

Gər şyurum olsa idi dosty-dışmən bilməgə,
Şapşalı.³⁹ Fəzlyullahı⁴⁰ işdən kənar etməzmidim?

Anlasajdbım Əş'ədin fikrin, sıphədarların işin,
Onlarla məqtuli-tiqi-çansıkar etməzmidim?

Xaki-Iranın mənə bir gysəsin versəjdilər,
Kəndimi Əbdylhəmid tək bəxtjar etməzmidim?

Bilsə idim el məni axırbelə myflis qovar,
Var-joku dərçib edib əvvəl fərar etməzmidim?

Mylki-Iranın dyşynsəjdim əlimdən getməgin,
Var ikən fyrsət o mylky tary-mar etməzmidim?

Ahh.. oldəm ki, Təqizadə⁴¹ mənə el vermədi,
Mymkyn olsajdb başın təndən kənar etməzmidim?

Qoj desinlər Məmdəli dyşdy Qodes sevdasına
(Mənçili) versejdilər orda qərar etməzmidim?

EJ VAJ⁴

(Məşrutəcilar Hacıb Mirzə Həsən
İmam cüməni ixraçı-bələd etdiyidə.
onun zəbani-halı).

Mən bilməz idim bəxtdə bu nikbat olurmuş,
Izzət dənyb axıb belə bir zillət olurmuş,
Çərçin əcəba sejri də minbabət olurmuş,
Millət ajayıb talibi-hyrriyət olurmuş,
Millətdə də jahı! belə bir qejrət olurmuş,
Jalınpız nə dejim, getdi mənim millət əlimdən,
Topraq başıma, səqdb bytyn izzət əlimdən.

Təbrizdə gər olmuş idim cym'a imamъ,
—Gizlin ki, dejil, jaxşır bilir mətləbi hamъ,—
Pul ilə satın almış idim mən bu təqədəmъ,
Ujdurmış idim kəndimə bilçymlə əvəmъ,
Əbd etmiş idim şəhrdə hər puxtəni, hamъ,
Xud mən nə idim, sybh dənyb şam olaçaqmъş,
Iranda da hyrriyəti-islam olaçaqmъş...

Tədriçlə salmışdım ələ bunça dəhatъ,
Bir parça corək nökəri etmişdim elatъ;
Artırmış idim məzrəəni, ыхъпъ, atъ;
Rənqər eləmişdim ezymə, cəllyny, tatъ;
Dərkər idi xejrimdə yımumun hərəkatъ,
Birdən-birə getdi hanı, kərry-fərim ej vaj!
Səqdb boşə sərvət qazanan əllərim ej vaj!

Təbrizdə rahət jejb asuda dojardым,
Mevminləri hər təhmətə olsajdb qojardым,
Hər ahmaqъ, hamъ, quzu çildində sojardым,
Haq söz dejənin çanqın alıb cəşmin ojardым,
Nejlərdim, edərdim, neçə rəng olsa bojardым:

Səd hejf gəzəl həkmi-şəriət tələf oldu!
Qanuni-əsasi da bir əngəl kələf oldu!

Bilməm, arylar mənzilinə kim cəp uzatdı,
İllərçə təqafyldə Jatan xalqı ojatdı,
Fltnə aqaçın əkdi, hykumət jasa batdı,
Mən hərci calışdırı ki, kəsəm; qol-budaq atdı,
Əhli-qərəz əz istədigli mətləbə catdı,
Əhkamlı-şəriət dəxi bir kar gərərmi?!
Bundan sora bir buqdanı anbar gərərmi?!

Lal-olsa nolur Mirzə Çavadınp⁴³ dili ej kaş,
Ta aqzın acıb ejlədi hər gizli sezy faş
Bir janda jəqəb Mirzə Hysejn⁴⁴ başına joldaş,
Çəq-tıq edib axıb başıma saldıla bir das,
Təbrizdə ta oldu bir əngixitə pyrxas
Indi həsəbyl-xahişi—əhli-həsəd oldum,
Bir dadrəsim olmadı, xarıç-bələd oldum.

Divanə edibdir məni Təbriz xəjalıb,
Məçlisdə təvaze'dəki nimxız xəjalıb,
Mətbəx iji, sıfrə qəmi, dəhliz xəjalıb
Sədri dyjynyn buji-fərəh-biz xəjalıb,
Qəndablə pyr kəscji-ləbriz xəjalıb
Bir də o gəzəl gynləri jarəb, gərərəm mən!?
Bu xam xəjalıb edib axıb ələrəm mən!!!

Jarəb nola bir də edəm ol şəhri zıjarət!
Nazılə xyrəmə gələm, arqamda çəmaət!
Gördykdə məni jol verə bu əhli-vilajət,
Tə'zim edə, baş endirə, qol baqlıja millət.
Bir kimsədə bir söz deməgə olmaja çyr'ət,
Ə'janlarb dindirsəm, edə fəxry-mybahat,
Hejhat və hejhat və hejhat və hejhat!!!
Get jat və get jat və get jat və get jat!

MIR HAŞYIM TƏBRIZİ¹⁵

Qabla dəxi marfaşın Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başın Mir Haşım!

Qəsb edəli məsnədi-pejəməberi,
Dəkkəjil-baqqal elədin mənbərl,
Lobja, noxud satmaqa oldum çəri,
Indi dəxi xoşlamağa myştəri,
Kynçydyny, xaşxaşańı Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başın Mir Haşım!

Həq səni məhkum elədi taətə,
Seçdə ycyn adəmlı-hyrrijjətə;
Etdin iba əmri-rybubijjətə,
Ejləmədin seçdə, de gəl lə'nətə!
Syzmə dəxi gez, qaşın Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başın Mir Haşım!

Əbrəhə tək əzm elədin fil ilə,
Kə'bə evin jəqmaqa tə'çil ilə,
Dəst xuda tejri-əbabıl ilə,
Başınızda deşdimi sıççıl ilə¹⁶
Qırdbəyjar-joldaşın Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başın Mir Haşım!

Sən o dejildinmi edəndə qıjam,
Seçdə edərdi sənə jeksər əvam?
Indi olar da ajılbəttəmam,
Qılmadı hec jerdə sənə ehtiram
Atdı çamaət daşın Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başın Mir Haşım!

Nejləjəsən, xalqa səzyn batmadı,
Hijlələrin bir kəsi aldatmadı,
Cərxəcılər də usanıb jatmadı
Indl ki, ehrara gycyn catmadı
Topla qohuni-qardaşın Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başınp Mir Haşım!

Səndə jenə qalmadı qurban sənə!
Sə'j elədin catmadı mejdən sənə,
Qaldı fəqət həsrəty-hırman sənə,
Cynky haram oldu fisinçan sənə,
Indi je əz bozbaşın Mir Haşım!
Durma! gətyr, qac başınp Mir Haşım!
Jardınp Sattar başınp Mir Haşım!..

BURA-SAJ¹⁷

Çamaat — Zilli-Sultan! Bura saj, dəjdýryb aldaqlarăny!
Sojub aldaqlarăny, sojdurub aldaqlarăny!

Zilli-Sultan — Tevbə, əttevbə, xəta rahinə getdiklərimə,
Bilib etdiklərimə, bilməjib etdiklərimə!

Çamaat — Sən ki, Avropada idin, nəjə jorta-jyjyrə.
Çumduñ Irana, bu viranədə dyşdyn də gırə.
Saldıñ aхъг ez əlinlə ezymy aqzъ birə,
Veç bitirməz sənə dənmə dəxi daşə, dəmirə.
Boş danışma, bura saj qapdaryb aldaqlarăny!
Caparb aldaqlarăny, capdaryb aldaqlarăny!

Zilli-Sultan — Tevbə, əttevbə, xəta rahinə getdiklərimə,
Bilib, etdiklərimə, bilməjib etdiklərimə!

Çamaat — Bir-bə-bir jadına sal çymlə unutduqlarăny,
Millətin qanıñ albb şışejə dutduqlarăny,
Qış ucyn aqtalajyb jajda qurutduqlarăny,
Gezlərin kəllənə də cəqsa, quis udduqlarăny!
Boş danışma, bura saj əldyryb aldaqlarăny!
Jolub aldaqlarăny, joldurub aldaqlarăny!

Zilli-Sultan — Tevbə, əttevbə, xəta rahinə getdiklərimə
Bilib etdiklərimə, bilməjib etdiklərimə!

Çamaat — Əlli il elkədə vurmüşdun a zalımt işini!
Sən ki, hazırlı eləmişdin cijini, bişmişini,
Təməin indi nədir ja? Qıçırdaşsan dişini,
Ac belindən dəxi şəmşiri-myzəffərkəşini,
Boş danışma, bura saj satdaryb aldaqlarăny!
Atıb aldaqlarăny, atdaryb aldaqlarăny!

Zilli-Sultan — Tevbə, əttevbə, xəta rahinə getdiklərimə,
Bilib etdiklərimə, bilməjib etdiklərimə!

Çamaat — Өnlili-iranlı usaqdýr dejə saldyz beşigə,

Kı, məbada ajyılıb aqlıaja, durduz keşigə,

Ta ki, acdy gezym iranlı soqıldıuz deşlgə.

İş cətinləşdi dadus! jılıqdaçlıp cək eşigə,

Boş danışma, bura saj asdyrlıb aldyqlarınp!

Basıb aldyqlarınp, basdyrlıb aldyqlarınp!

Zill-Sultan — Tevbə, ettevbə, xəta rahinə getdiklərimə,

Bilib etdiklərimə, bilməjib etdiklərlimə!

AMMA MILLƏT A?!

Moldajъ gerdyn nə iqdam etdi, amma 'millət a!!...
Az zamanda nə sərənçam etdi, amma millət a!!...
Əz gycyn hər qevmə ifham etdi, amma millət a!!...
Varlıqın mərdanə e'ləm etdi!! amma millət a!!...
Moldajъ gordyn nə iqdam etdi?! Amma millət a!!...

Basdır, kecdi əhli-iran qatlaşdır hər milləti,
Bildi qədrin, alıcı haqqınlı, qavzadı millijəti,
Alıcıqız məşrütəni parlətdi parləq qejrəti,
Əhsənyllah!.. Himməti-tam etdi!!!.. Amma millət a!!...
Moldajъ gordyn nə iqdam etdi?! Amma millət a!!...

Əql hejrandır ki, sajsın bir-bir əhrarın işin,
Qanmaq olmur, anlamaq olmur Sipəhdarın işin,
Jefremin, ja Baqırgızı, ja inki Səttarın işin.
Mərhəbalar!.. vəh nə ənçam etdi?! Amma millet a!!...
Moldajъ gordyn nə iqdam etdi!! Amma millət a!!...

Ejləsin Səttary-Baqırgız başqa bir ijmə nəcən?
Ja hekymət ejləsin israrlı dava nəcən?
Qanımgram əlqissə sərdarı-Bahadır ja necin?
Baqırgız təslim Səmsam etdi!! Amma millət a!!
Moldajъ gordyn nə iqdam etdi!! Amma millət a!!

Get daha ol arqaçı jat, ejləmə sərsəm kişi!
Parladı, mejdana cıqdı millət, etmə qəmən kişi!
Qoş bizi təqdir edib də sejləsin aləm kişi!
Iktisabi-izzəti-nam etdi amma millət a!!...
Moldajъ gordyn nə iqdam etdi!! Amma millət a!!...

... BELƏ DYŞDY⁴⁸

Qəm rahnymun oldu, mənimki belə dyşdy!
Dil, vərtəji-xun oldu mənimki belə dyşdy!
El dəndy cyunun oldu, mənimki belə dyşdy!
Tale' mənə dun oldu, mənimki belə dyşdy!
«Iqbəl zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»

Sən Məmdəli qorqma!?

Qəm cekmə, darəqma!?

Devran ozynyndyr!...

Qəfilmişəm əhvalıma sevdaji-sərimdən.
Sevdaji-sərim etdi məni taçı-zərimdən,
Rışəm kəsilirmiş demə, kəsgin təbərimdən.
Ol nuryıl-yjun oldu, mənimki belə dyşdy!
«Iqbəl zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»

Sən Məmdəli qacma!?

Naəhlə əl acma!?

Mejdan ozynyndyr!...

Hec fajidə-bəxş olmadı tədbirlərim, hejif!
Kəşf oldu bytyn aləmə təqsirlərim, hejif!
Bər'əks əsər ejlədi tə'birlərim, hejif!
Aldatmadı bu milləti təzvirlərim, hejif!
Jyldəzdakъ... jyldəzdakъ tə'mirlərim hejif!
Hər kyn-fajəkun oldu, mənimki belə dyşdy!
«Iqbəl zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»

Sən Məmdəli bərk dır!

Torbalarъ doldur!

Xyrman ozynyndyr!

Şeipur dejil, təbl dejil, sur salındı,
Əks ejlədi surun səsi hər qəlbə salındı,

Bir şəbdə otuz illik ymuratım alındı.
Osmanlılarıların şahı vətəndən qovulındı.
İş dəndy ojun oldu, mənimki belə dyşdy!
«İqbal zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»
Sən Məmdəli qorqma!
Qəm cəkmə, dərəqəma!
Tehran əzyniyndır!

Sən vur işinj, durma geri məkry-hijəldən,
Mən topladıqım şejləri, həp qapdalar əldən,
Bunlar kecər, amma hələ var qorqum əçəldən,
Sən qarın joqun bir şej idin ruzi-əzəldən,
Bojnun da joqun oldu, mənimki belə dyşdy!
«İqbal zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»
Sən nəhrəni calqa!
Hec baqma bu xalqa!
Ajran əzyniyndır!..

Etdim qəsəm, amma əzymy səhvə sandım,
Kamil-Paşalar cıdə edən fikrə inandım,
Baqdım sənə əz əhdimi, pejmanlıq dandım.
İllərə, zamanlarça, bu gyn dandıqım andım,
Tarixi-qyruu oldu, mənimki belə dyşdy!
«İqbal zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»
Sən Məmdəli qorqma!
Qəm cəkmə, dərəqəma!
Mejdan əzyniyndır!...

Məzlumılarıñ dutdu məni aly axırdı,
İncitdi xəjanətlərim allahı axırdı,
Oldum Səlanık qələşinə rahi axırdı,
Mənfalar ara tyrlərin şahı axırdı,
Məçburi-sykun oldu, mənimki belə dyşdy!
«İqbal zəbun oldu, mənimki belə dyşdy!»

Qac Məmdəli durma!
Coq sinənə vurma!
Məndən gətyr ibrət,

Sylh ejlə qudurma!
Vallah və billah,
Insansan inan ah,
Fərman gedər əldən,
Saman gedər əldən,
Jalnəz nə ki Tehran!
Iran gedər əldən!..

· GƏL MƏNƏ!—GƏLMƏNƏM!..⁹

Məmdəli—Rəhm et mənə, çan madmazel!
Gənləy olub qan madmazel!
Bir baş «Odes»dən gəlmışəm,
Ardıncə, çanan madmazel!
Gər hali-biaramyń,
Dil bisykundur gəl mənə!
Eşqim fyzundur gəl mənə!

Madmazel—Rədd ol a zalım Məmdəli!
Şahi-məzalim Məmdəli!
Artıq həjasız gərməgə,
Joqdur məçalım Məmdəli!
Get-get ki, zylmyndən vətən,
Dərjəji-xundur gəlmənəm!
Bojnun joqundur gəlmənəm!

Məmdəli—Mən öz jerimdə şah idim,
Şahi-fələk-xərgalı idim,
Şə'nim, çəlalım var idi,
Axır nə zillyallah idim.
Iranda coq jerdə jenə,
Şə'nim məsundur gəl mənə!
Eşqim fyzundur gəl mənə!

Madmazel—Sən bir dəni mərdudsən.
Hər şə'ndən mətrudsən,
Bir mystəbid səddadsən,
Bir mystəqil Nəmrudsən,
Min dəfə onlardan dəxi.
Zylmyn fyzundur gəlmənəm!
Bojnun joqundur gəlmənəm!

Məmədəli—Zənn etmə İran şərbəsər,
Olmuş mənimlə kİNƏVƏR,
Əlijom İranda jenə,
Var nökərim min-min nəfər,
Onlar bytyn gyrgi-əçəl,
Millət qojundur gəl mənə!
Eşqim fyzundur gəl mənə!

Madmazel—Doqru bu; lakin ahli-kar.
Az olsa da İranda var,
Mənçə bu xajiu nijjətin,
Etməz isabət zinhar,
Cynky sənin halın cynun,
Şəxsin zəbündür gəlmənəm,
Bəxtin nigündür gəlmənəm,
Fikrin də dündür gəlmənəm,
Karşı ojundur gəlmənəm,
Səz myxtəşər bir dəf'ə qan!
Bojnun joqundur gəlmənəm!

IRAN ƏZUMYNDYR

Mən şahi-qəvi-şevkətəni, Iran əzymyndyr!
Iran əzymyn Rej, Təbəristan əzymyndyr!
Abad ola, ja qalsa da viran əzymyndyr!
Qanuni-əsası nədi, fərman əzymyndyr!
Şevkət əzymyn, fəxrlı əzymyn, şan əzymyndyr!

Vermişdi atam gər sizə qanuni-əsasi, -
Bir molla kişidi, var idi həlmi, həjası,
Bilməzdi nədir lejk ymurati-sijasi,
Ej həmşəri, sən əjnini gej, bitli libasi,
Xal'at əzymyn, təxti-zərəfşan əzymyndyr!
Şevkət əzymyn, fəxrlı əzymyn, şan əzymyndyr!

Iranlı dejil, çymlə bilir (Məmdəli)jəmən mən,
Gyrgani-çəfavy-sitəmin cəngəlijəm mən,
Iranlıların başlarınyň əngəlijəm mən,
Sorram, icərəm qanılańıń sun zəlijəm mən,
Laşə əzymyn, ət əzymyn, qan əzymyndyr!
Şevkət əzymyn, fəxrlı əzymyn, şan əzymyndyr!

Gərdyz ki, neçə sizləri tə'dib elədim mən,
Baqqal balasın ləşkərə sərtib elədim mən.
Ataşlə jaqıb məçlisi təxrib elədim mən,
Qur'anı danıb, andıb da təkzib elədim mən.
Sevgənd nədir, əhd nə, fərman əzymyndyr!
Şevkət əzymyn, fəxrlı əzymyn, şan əzymyndyr!

Osmannılda gərci uçalıb bir para səslər,
Alqışlağı ol səsləri hər qırmızı fəslər,
Qəm cəkməjin ej kəhnələr, ej kəhnə pərəslər!
Iranıma tə'sir edəməz bəjlə nəfəslər.

Bundan sora bu elkədə mejdan əzymyndyr!
Məxluq əzymyn, xənçəri-byrran əzymyndyr!

Təbrizlilərin kur idimi gəzləri əvvəl?
Bir jerdə kecirdik geçə, gyndyzləri əvvəl!
Haqqımda joq idi oların sözləri əvvəl,
Şah etdilər Iranə məni əzləri əvvəl.
İndi nə dejirlər dəxi, devran əzymyndyr!
Qızlar əzymyndyr, gözəl oqlan əzymyndyr!

Iranlı gərək əmr edə zillətdə həmişə,
Nikbətdə, əsarətdə, məzəllətdə həmişə!
Iranlı gərək çan verə qyrbatdə həmişə
Iranlı! itil, get, jaqanlı bitdə həmişə!
Xaşan əzymyn, kışvərgy-saman əzymyndyr!
Şevkət əzymyn, fəxr əzymyn, şan əzymyndyr!

ЈАТМАЈЬН!

Osmanlılar, aldanmajyn! Allahъ sevərsiz!
Iranъ kibi jatmajyn! Allahъ sevərsiz!

Sad olmajyn ej sevgili millət vykəlasi
Osmanlıda çari ola qanuni-əsasi!
Qanuni-əsasi demə! Iranъ əzasi!
Iranlılarыn başlarыnyн qanlı bələsi!
Oqlanlarы olmuş analar matəni, jasi.
Derlərsə sizə var bu işin sonra səfasi.
Aldanmajyn, aldanmajyn! Allahъ sevərsiz
Iranъ kibi jatmajyn! Allahъ sevərsiz!

Əvvəlcə verirlər sizə hyrijjəti—əīkar,
Jə'ni danışsb bəfikrinizi ejləjin izhar.
Vaqta ki, danışdınız, vyzəra oldu xəbərdar,
Mytləq gərəcəklər ki, çibıştanə zərər var.
Hər fənn ilə olsa qavaçaqlar sizi nacar,
Cynky bu jəqynpəcaqda olur haqqılyz inkar.
Jaxşır bividü toplanmajyn! Allahъ sevərsiz!
Iranъ kibi jatmajyn! Allahъ sevərsiz!

Girəm ki, təərryzlər edib də vyzərajə,
Bir nev'lə eəz fikrinizi soqduz arajə,
Ta catdb xəbər bir para myfsid yləmaja,
«Mirzə Əli Əkbər»lər əlin acdb dyajə,
Təkfir oqu, lə'nət topu dəjdi yrəfajə,
Varım clə bir şəxs edə ehrarъ vuyqajə!!
Bu əmri əbəs sajmajyn! Allahъ sevərsiz!
Iranъ kibi jatmajyn! Allahъ sevərsiz!

Jaləl'əçəb! Oşmənlyalar! Aja nə qanırsız?
Qanuni-əsasi verilib ja! İnanırsız?!
Mir Haşmy-Fəzlullahıñız joqmu sanırsız?
Əksik dejil onlar, vəli sizlər nə tanırsız?
Bir gyn tanıjıb onlar, labyd usanırsız!
Ançaq usanırsızsa da, qanə bojanırsız!
Qansızlarla geç qanmajın! Allahı sevərsiz!
Iranlı kibi jatmajın! Allahı sevərsiz!

Bir vəqtə bizlər də olub xyrrəmy-xəndan,
Sandıq ki, veriblər bizə hyrrijjəti viçdan,
Şykr etdik adamçıllar olub daxili-insan,
Evladımyzsa saqlamadıq xanədə piñhan,
«Haç Mirzə Həsən» qıraq lotuja verdi bir oqlan,
Bu mollanymalər desələr bizdə var ijman!?
Joq, joq! ona tavlanmajın! Allahı sevərsiz!
Iranlı kibi jatmajın! Allahı sevərsiz!

MƏMDƏLİ VƏ HƏMİD”

Məmdəli

Sevgili Sultan babam! Sejle sənin fikrin nədir?
Mən ki, bir şux «Madmazel» eşqində əldən getmişəm!
Şəhrdən-şəhrə gəzib Avropanı uqraşmışam,
It qızı ram olmadı, hər dyrly ilhah etmişəm!

Həmid

Məmdəli! Artıq maranqozluq maraqım qalmamış!
Kərki, minşarın jəqəbbə başqa evə gəndərmışəm!
Əlkədə tək-tək vəba var derlər, oñdan qorqınışam,
Xanəmə darı jəqəbbə bir aptekə dəndərmışəm.

BALAÇA SƏHNƏ

«Nəsimi-Şimal» qəzetiindən tərcimə,

Məşrutə xəbəri Iran kəntcilerinin qulaqına jetişdiyi zaman
bir nəfər qoça əkinci əkinin icində səcdəjə jəqylybb dedi:

— Səd şykr ki, oldu nuru-baran,
Məşrutə ilə bu xaki-Iran,
Rəxnə jetişib binaji-zylmə,
Jer qalmadı kəntxydajı-zylmə,
Zylmyn, sitəmin cıraqı səndy,
Iran jenə bir behiştə dəndy,
Hakimlərin ixtiyarъ bitdi,
Dehqanlarыn iztirarъ bitdi,
Bundan sora rənqər dejylməz,
Nahəq jerə binəva sejylməz,
Salmaz bizi mylkədar rənçə,
Qurmaz bizə bir daha şikənçə,

Jazzıq bu şeiri oqur-oqumaz nagah divan tərafından bir
nəfər fərraş həzər olub əkincinin əhli-əjalınyň gezy ənyндə
dollaryny baqlayıb at qabaqında (pijadə) ájaqla onu ərbabını
qarşıya na gətirdi.

Ərbabınp-gezləri qızartış, əlində bir tə'limi dəşərə cı-
qıbb əkincini gərdykda dedi: •

— Hə... kəntci bir aj kecir ki, xitmən,
Ətdy nərələrdə qalmışsan sən?!
Məhsulu bytyn ezym getyrdyn!
Ərbabə nə pişkəş gətirdin?!
Bostandakъ mejvəçatъ dərdin,
Aja, de gərək bizə nə verdin?!
Nə buğda, nə arpa catdı səndən,
Nə lobja, noxud, nə paxla, ərzən,
Lazım sənə indi min yqubət,
Ta iibrət ala bytyn rəijjət! •

Bicarə əkinci bojnı cijnində tamam bədəni əsə-əsə, qorqa-qorqa baş endirib ərz etdi:

— Allahə qəsəm ki, mən fəqirəm,
Koc-kylfət əlində dəstgirəm,
Ətfali-səqirə pasibanəm,
Avareji-əkly-şyrby-nanəm,
Mə'lum çənabınızdır ərbab!
Bu il quraq oldu tapmadıq ab.
Əkdiklərimin tamamı jandır,
Fərjadılarım gəgə dajandır,
Vallah əzymyz də qalmaşıq aç,
Bir parca quru lavaşa möhtəç.

Ərbab kəntcidiən bu sözləri eşidinçə aqzı kərurymış,
gəzləri hədəqədən cıqmış bir halətdə qışqırgı:

«Uşaqlar falaqqa, cubuq hazırlıq, od jandırınp, şış qızdırynp».

Bu əsnada dərt nəfər zalımlı illərin də
şallaq bicara kəntcinin ajaqlarını məhkəm bağlaçıb falaq-qaja salıb dəjməgə başlajırlar.

Ərbab—Vur, vur ki, gətirməjibdir arpa,
Əkinci—İnsan dəzəməz bu şarpa-şarpa,
Ərbab—Vur, vur ki, bir az da məst-kaməm,
Əkinci—Çənəm cıqar, vurma, bidəvəməm,
Ərbab—Vur, vur ki, nə jaq verib nə qaimaq,
Əkinci—Vurma ki, dəjil inəklərim saq.
Ərbab—Vur, vur ki, bunu qudurtdı maçlıs,
Əkinci—Vurma... məni hakim etdi myflis,
Ərbab—Maşrutə bunu xarab edibdir,
Əkinci—Zılmyn məni dilkəbab edibdir,
Ərbab—Hyrrijət edib bu şumi gymrah,
Əkinci—Fərjada jetiş amandır, allah...
Əla lə'nətullahi-ələlqomyzzalimin.

ŞƏH GEŞTƏ FƏRZƏND

SƏ'DININ

*«Jeki porsid əzon gym-geştə fərzənd.
Ki, ej revşən-gyhər, piri-xirədmənd.
Zi-Misraş bujl-pişrahən şənidl,
Cəra dər-cahi-Kən'anəş nədidi?
Mənzum hekajasına nəzirə.*

Jeki pyrsid əzon şəh geştə fərzənd,
Ki, ej Əbdylhəmid əz-to xirədmənd;
Səfarətxanərə mənzil gyzidi,
Cəra tən dadə bər millət, nəzidi.
Bəsevdəjி-Qırъm əz-Rej gyzeşti,
Cəra də-bağı-şahı rahət nəgəsti?
Begoft: əhvalı-ma bərfi-çəhanəst,
Gəhi cyn jəx, gəhi abi-rəvanəst.
Gəhi bər təxti-çəbbari nişinim,
Gəhi dər-qyrbat əndər çə gyzinimi.
Məny-Əbdylhəmid ər zinda manım,
Beçani-millət atəş bərfeşanım.

CUVALDUZ

Şurə gəlib şad olun iranlılar,
Qyssədən azad olun iranlılar.
Aləmə tə'sir elədi ahınsız,
Doqdu jenə behcət ilə mahayız,
Gyn-bə-gyn abad olun iranlılar.
Qyssədən azad olun iranlılar.

Jar olaçaq sajəji-sultan sızə,
Ejləjəçək lytf fəravan sızə,
Cyn gələçək Məmdəli mehman sızə,
indidən işad olun iranlılar
Qyssədən azad olun iranlılar.

Dərdy-qəmini, qyssəni bir jan atın,
Istəjəçək məqsəda jəksər catın,
İndi dəxi həşrə qədər bərk jatın,
Xab gəryb şad olun iranlılar,
Qyssədən azad olun iranlılar.

«Gynəş» № 60, 5 nojabr 1910,

ABAS AQA DEJIR KI:

Çan verib millətə ali, əbədi nam alırgız,
Nə zıjan ejləjiriz çan veririz, çan alırgız.
Qətləmiz joinu bizzə sanma mysibət gynydyr,
Biz o gyn Həzrəti-haqqdan iki bajram alırgız,
Qan dejil nə'simiz ystyndə qızılı tək qızaran,
Əskəranıbz ki, hynər gəstərib in'am alırgız.

«Gynəş» № 16, 19 nojabr 1911

Myrtəçe'lər! 'Sevinin kişvəri-Irana jenə,
Tanıjbə bildiginiz sajəji-sultan gəlir,
Pişvaza jyjyryň, gəlçək əpyn əllərini,
Cynky bu zati-mykərrəm sizə mehman gəlir.
Hələlik dinnəjəçək, ejlə ki, bərkizdi jerin,
Verməgə hyrrlərin qətlində fərman gəlir.
Mylki-Təbrizdə kəsdirdigi qurbanlardan,
Mylki-Şirazda kəsdirməgə qurban gəlir.

«Gynas» № 54, 29 oqtjabr 1910

IRANA DAIR EPIQ(RAMLAR

IRANA DAJIR EPIQIRAMLAR.

I

Məmdəli dejir ki:

İrusijjə diplomasjasına baqladım umid,
Zənn ejlədim ki, dərdimə bundan dava olur,
Umdum ki, şah edər məni Iranıma jenə,
Gec-tez nası olursa da, kamim rəva olur.
Xassə nəzərdə vardı, Pottsdam gəryşməsi,
Bundan əmin idim ki, mənə e'tina olur,
Lakin mənim bu fikrilərim xam imiş bytyn,
Söz joq myxəbbətin işi boş xulja olur.
Rusijjə sankı şahısqıma olmadı riza,
Almanja diplomasjası şajəd riza olur.
Tərk ejlədim bu xatırə Rusijjə mylkyny,
Artıq «Franqfort»da işim çə-bə-ça olur...

II

Almanja imperatoru dejir ki:

Məhtərəm iranlılar, sizdən təmənnamız budur:
Bir də Iran hifzini bizdən təmənna etməjin.
Cynky rusun, ingilisin xatiri bizdən sənət.
Inçinərlər, siz dəxi artıq təqəlla etməjin.

III

Aləm insanıjjət də dejir ki:

Nev'pərvər, rəhmigystər, mə'dilətfər Velhelm,
Bir də ali namətyə dillərdə içra etməjin,
Cynky viçdanı o nazik xatiri sizdən sənət,
Inçinər, artıq ona minbə'd iżza etməjin.

IV

Nasirylmylk Bakıdan Irana azım olduqda:

Mənçə Irana əbəs əzm edijor Nasiri-mylk,
 Gəz ənyndə gəryəm; cynky, budur Iranъ,
 Var ikən «parlamən» icrə bu qədər qasiri-mylk,
 Bir nəfər Nasiri-mylkyn nə olur imkən?

V

Təbriz hakimi Myxburyssəltənəjə:

Japdəqyn hijləni hər gynky qəzetdə oqudum,
 Axıtgında jenə gərdym ki, jazılım «sonu var»
 Nə xəbərdir dejə sordum: dedi myxbir ki, hələ,
 Birini göstərirəm, işbu rəqəmdən onu var.

VI

Əçdadına cəkdi, pədərin mytləq unutdu,
 Mə'buslarъ məçlis ilə atəşə dutdu;
 Bir mərtəbə zylm ejlədi ki, Məmidəlimirzə,
 Zəhhakə də, Cənkizə də min rəhmət oqutdu.⁵²

VII

Iranlılar dejir ki:

Bunça qejrət ki, biz etdik vətən uqrunda bu gyn,
 Jatın Iranъmız əlbəttə ki, bir babət olur.
 Biz bu qejrətlə bytyn aləmə fəxr etməlijiz,
 Ki, ufaq devlətimiz bir necə zor devlət olur.

VIII

Mylki-Şirazə Zilli-Sultانын,
 Jenə һакимлиги myqərrər isə,
 Kim deməz emry bitdi Iranън,
 On min ildən daha myəmmər isə!...⁵³

IX

Zilli-Sultana amandır vermejin Irana yol,
Rəhm edin bir kərrə xəlqyullah allah eşqinə,
İşbu millət zəjinin mən, sən dejil, aləm tanrı,
Jalxъ xəlqyllah dejil, allah satar şah eşqinə.

X

Hatidən gələn bir nida dejir ki:

Gərəsən Məmdəlinin jaṛdəqə əf'alı nədir?
Bu səjahətdən onun qajəji-amalı nədir?
Zilli-Sultan ilə aja nə icindir bu gəryş,
«Najibyssəltənə»jə ja dejəcək halı nədir?⁵⁴

XI

«Vjana» teleqraflarъ dejir ki:

Qardaş oqlu, əmidir, Məmdəli, Zilli-Sultan,
Sənə nə, ta biləsen bunları əqvalı nədir?
Şybələnmə, joq onun gizliçə bir başqa işi,
O, gedir ta gərə Avropanın əhvalı nədi?

XII

«Najə Fraje pres» qəzetəsi dejir ki:

Bizə pək doğru xəbərlər jetişir İrandan,
Jazъyorlar ki, işin surəti, işkalı nədir,
Istəjir Məmdəli hyrrijjatə bir zərbə vura,
Joqsa, Avropada biça onun işqalı nədir?

XIII

Berlin mətbuatъ dejir ki:

Bizçə, Rusijə bilir, Məmdəlinin təqsədini,
Ki, bu fikrindən onun halı nə, iqbalı nədir?
Jenə Irana onu şah edəcəklər dejəsən,
Gər bu şah olsa, jazъq millətin əhvalı nədir?

XIV

Ruslijə tətbiatı dejir ki:

O, ezy gəzməgə coqdan bəri myştaq idi,
 Ona, lazımlı dejil İran nədir, imsalı nədir!
 O sijasi işə hərgiz də qarışmaz, cynky:
 Əzy coq jaxşır bilir ki, bu işin daşı nədir.
 Məçlis ol vaqt ona bir cət də məvəcib verməz,
 O zaman Məmdəlinin sejlepəçək qalıb nədir?
 Najibyssəltənə ilə bu səfərdə ançaq.
 Gəryşyb sejlepəçək keşfi nədir, ʃalıb nədir.
 Gələçək məsədəticin danıştıb İranın,
 Ona jol gestərəçək surəti-ikmali nədir.

XV

Məşhur professor Vamberi dejir ki:

Ejlə aşağılar var Məmdəlinin İranda,
 Çanınyı fidjə verər, mylkı nədir, malı nədi?
 Najibyssəltənəjə, eksinə tənzimatınyı,
 Məmdəli hər nə dəsə yap, onun ehmalı nədir?

XVI

Biz də dejirik ki:

Gərəsan bəjlə aqyrdañ jatan iranlılarınyı,
 Ustə saldıqları yorqanlarınyı əsqalıb nədir?
 Daşmədər, kytləmidir, ahəny-fuladmədər,
 Joq, olym yorqanlıdər, bunlara əmsalı nədir!!!

XVII

Derlər İran, gyn-bə-gyndən xar olur, əlbəttə ki!
 Sihhətin hifz etməjən bimar olur, əlbəttə ki!
 Bir dijarıb ki, olur ə'janıb jeksər çib-dust,
 Zilli-Sultan saqılıb, sərdar olur əlbəttə ki!
 Kamiran Mirzalarıb təşviqidir ki, «bəst» də,⁵⁵
 Əjləşənlər bysbytyb biar olur, əlbəttə ki!

Sejjəjir bunlar ki: şəh Qaçar ikən nəjib ona,
Bizcə həmnəslə olañ Qaçar olur əlbəttə ki!
Məndən alsa Məmədəli lajiqlidir najibligə,
Onda Iran bir gəzəl gylzar olur əlbəttə ki! ⁵⁵

XVIII

Ejnyddəvlənin istəfaşından dolaş bəstə girmək istəən
Tehran taçırani-şəfərətməndanıpa:

Bestə iqdam ejləjin ej taçırani-mə'təbər,
Qaliba vardır yəmidim bəxt jar olsun sizə,
Olmaayı razı ki, Ejnyddəvlə istəfa verə,
İstə Təbriz, istə Ejnyddəvla ar olsun sizə! ⁵⁶

XIX

Sırpəhdar dejir ki: ⁵⁷

Arşimed: «Bir nəqtə bulsajdəm ona bil'istinad,
Qaldırırdəm çyrmə-ərzi» sejləmişdir, lejk mən,
Qaldırardəm bysbytyn Iranı da, Turanı da.
Kisəmə girsəjdi ançaq bir beş-on jyz min tymən.

XX

Ərdəbil hakımı Rəşldylymlı kə
Şeix Sə'di dejir ki:

Ej qolcomaq! Əlsizlərə coq ejləmə azar,
Zənn etmə ki, daim belə qızqın qala bazar,
Min zylm cətər xalqa dilazarlıqından,
Ejidir sənə əlmək bu çahandarlıqından.

XXI

Eşidirlik ki:

O zamandakı Rəhimxan jetişib Təbrizə,
Həzrəti şamy-səhər did olunur, bus edilir.
Inqilabi adı çəbrən təqyılı ehrarə,
Hər nəsli hijlə ilə olsa da məhbus edilir. ⁵⁸

XXII

Məmdəll dejir ki:

Naşirylmılk, sənə bəjlə gumanlım joq idi,
 Ki, bu tezliklə qohumluq odunu sərd edəsən.
 Mən Odesdən syrynəm Berlinə didarın ycyn,
 Qarъna yz dutam ymmid ilə, sən tərd edəsən.⁵²

XXIII

«Tərçimani-həqiqət» dejir ki:

Xəstəmiz Əbdylhəmid artıq saqaldıb, səmridi!
 Şimdiki halilə məmənnunijət izhar ejləjir,
 Sej jejir, calqıb calır, gahi jazır, gahi oqur,
 Vaqtınb bə'zən də dylgərliklə imrar ejləjir.

XXIV

Əbdylhəmid dejir ki:

Sanma! kəsmək, doqramaq, jonmaq misilli şejlərin,
 Olmuşam məşqulu ol gyndən ki, nəççar olmuşam,
 Lafevəllah, həkmyranıb etdigim gynlərdə də,
 Kəsmişəm, kəsdirmişəm sultani-çəbbar olmuşam.

MYLKƏDAR-QAPITALIST
QURULUŞU ƏLEJHİNƏ

BAKЬ FӨ'LӘLӘRİNӘ.

Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də əzyn daxili-insan edir imdi!

Olmaz bu ki, hər əmrə dəxalət edə fə'lə,
Devlətli olan jerdə çəsarət edə fə'lə,
Asudə nəfəs cəkməgə halət edə fə'lə,
Ja inki, hyquq ystə adavət edə fə'lə,

Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də əzyn daxili-insan edir imdi!

Fə'lə! Mənə bir sejle, nədən hərmətin olsun,
Axır nə səbəb söz deməgə qydrətin olsun!
Əl cək bala, devlətlilərə xidmətin olsun!
Az-coq sənə verdiklərinə minnətin olsun,
Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də əzyn daxili-insan edir imdi!

Devlətli amandır! Əzyny salma bələjə,
Fə'lə sezy haq olsa da baqma o sədajə,
Jol vermə nəfəs cəkməgə hər giz fyqərajə,
Əz şə'nini puc ejləmə hər bisəry-pajə.
Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də əzyn daxili-insan edir imdi!

Aldanma, fəqirin olamaz əqli, zəkası,
Cyn joqdur onun sən kibi pakızə libası,
Joq sərvati, joq devləti, joq şalı, əbası.
Var kəhnə cuqası, dəxi bir təkçə qəbası.
Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də əzyn daxili-insan edir imdi!

İstərsən əgər olmaqa asudə çahanda,
Ta olmajaşan qəmlərə aludə çahanda,
Fə'lə yzynə baqma bu bishudə çahanda,
Əz fikrini cək, ol dəxli fərsudə çahanda,
Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də ezym daxili-insan edir imdi!

Ger millətinin dərdini, aqtarma davasın,
Əl cəkmə jətimin başına, kəsmə sədasın,
Zinhar qojub dəhrdə bir xeşr binasın,
Jad ejləmə, şad ejləmə millət fyqərasın,
Bu cərxi-fələk tərsinə devran edir imdi!
Fə'lə də ezym daxili-insan edir imdi!

A BAŞЬ BƏLALI FƏ'LƏ.

Nə soqulmusan araja a başь bəlalı fə'lə?!
Nə xəjalił olubsan belə iddəalı fə'lə?!

Sənə dinnədikçə əbləh, azxıbb jolun caşırsan,
Qarşıda dajanmajıbb da, zala doğru dyrmaşırsan,
Qara fə'lə olduqunda bəjy-xanla culqaşırsan,

Bəjə bizdə gərməjırsən bu qədər çəlalı fə'lə?!

Nə cıqırt-vaqırt salırsan, jorulub usanmajırsan,
Ədəbilə eż təqatın təpıjıbb dajanmajırsan,
Hələ kəhnə paltaşından qızagıbb utanmajırsan,
Başına qojub gəlirsən jekə bir motalı fə'lə!

Buna baq! Bu sir-sifətlə danışır da pyr-ibarə,
Gəzüm aqrıjırt edəndə bu qıgylımsa nəzarə,
Getyryb buraqdə kimlər bularıb bizim dijarə?

Nə bilim ħaralıb kasib, nə bilim haralıb fə'lə?!

Belə idi adət əvvəl, bəjə jalvarardıb kasib,
Nyçəbaləri gərəndə ajaqa durardıb kasib,
İki qat olub ədəblə, bəjə baş vurardıb kasib,
Var idi vəfələ kásib, var idi həjalıb fə'lə.

Dejişib zamanə indi, dolanıbb bytyn ymurat,
Ajaqı səqıqlılar da gəlib istəjir mysavat!...
Belə əsrədə məisət bizə xoş kecirmi hejhat,
Ajılybb jatan çamaət, gəz acıbb qapalıb fə'lə.

Adə! Fə'lə sən get əlləş, sana gynlərin aj olsun,
Get olarla sez danış kim sənə fəqrdə taj olsun,
Bəşərijiçət aləmində nəjiniçə gerə raj olsun,

Bu deñilmi baş, qulaqъn a başъ ħavalъ fə'lə?!

Bəşərijiçət aqtarlırsan, hanъ rytbəvy-çəlalınp?
Mədənijiçət aqtarlırsan, hanъ puly-mylyk-maşın?
Əzəmijiçət aqtarlırsan, hanъ xalisin, mənalınp?

Hanъ taqə, taqə şalınp, a çyrgъq suqalъ fə'lə!

Danışlırsan azqъn-azqъn, hanъ qəsri-zərnikagъn!
Hanъ Anna tək bavışnan, hanъ Sonja tək nigarınp?
Hanъ məclisi-qumagъn, tyfəqajı-meigysagъn?

Hanъ nəş'əi-xumagъn, a qalınp qafalъ fə'lə

Əgər istəsəjdi allah ki, səni edəjdi məqbıl.
Bizə verdigi tək əlbət sənə həm verərdi pul-mul,
De utan ləjaqətindən, bavъ olma bunça məçhul,
Quru-boş əlilə umma əzynə kəmali fə'lə
Qələt ejlə, etmə bir də belə boş xəjalъ fə'lə!
Dur itil, çəhənnəm ol get, yrəgim dəralъ, fə'lə!

INSANMЬ SANЬRSAN?

Fə'lə, əzynu sən də bir insanmь sanьrsan?
Pulsuz kişi! İnsanlıqъ asanmь sanьrsan?

Insan olañın çahy-çəlalı gərək olsun,
Insan olañın devləti, malъ gərək olsun,
Himmət demərəm, evləri ali gərək olsun,
Alcaq, ufaçqъ daxmalъ samanmь sanьrsan?
Ahmaq kişi! İnsanlıqъ asanmь sanьrsan?

Hər məclisi-alidə soqluma tez arajə
Sən dur ajaq ystə, dəmə bir söz ymərajə
Çajız dejil insança tənəşmaq fyqərajə
Devlətlilərə kəndini jeksanmь sanьrsan?
Ahmaq kişi! İnsanlıqъ asanmь sanьrsan?

Fəqr ilə qina əhlinə kim verdi mysavat?
Mə'nada da, surətdə də var bunda mynafat,
Əz fəzlini pulsuz, ədəməz kimsəjə isbat,
Bu myintəni qabili-imkaniyə sanьrsan,
Ahmaq kişi! İnsanlıqъ asanmь sanьrsan?

Get vur cəkiçin, işlə işin, cəqma zəjindən,
Məqsud mysavat isə ajryılma çejindən,
Var nisbətin ərbabi-qinajə nə şejindən?
Bir abbasъ gyn myzdyny miljanmь sanьrsan?
Ahmaq kişi! İnsanlıqъ asanmь sanьrsan?

Devlətliliz, əlbəttə şərafət də bizimdir,
Əmlak bizimdirsə, əjalət də bizimdir,
Divan bızım, ərbabi-həkumət də bizimdir,
Əlkə dərəbəjlik dejə xan-xanım sanırsan?
Ahmaq kişi! İnsanlıq asanım sanırsan?

Asudə dolanmaqda ikən devlətimizdən,
Azqınlıq edirsiz də hələ ne'mətimizdən,
Bəjlə cəqaçaqsızım bizim minnətimizdən?!
Ehsanimizin kyfryny şykranım sanırsan?
Ahmaq kişi! İnsanlıq asanım sanırsan?

Hec bir utanırsan,
Ja bir usanırsan,
Əlminnətyllah,
Odlara janırsan.

ӘKINCİ!

Bəsdir bu qədər başlama fərjada, əkinci!
Qojma əzyny tylkylygə, adə əkinci!

Bir yzrlə hər gyndə gəlib durma qarymda,
Jalvarma mənə, bojnunu keç burma qarymda,
Gahı başına, gah dəşynə vurma qarymda,
Ləqv olma, ədəb gözlə, bu mə'vadə əkinci!
Lal ol a gedə, başlama fərjadə əkinci!

Xoş kecmədi il cəllyjə, dehqanə, nə borçum,
Jaqmada jaqış, bitmədi bir danə, nə borçum!
Əsdi qara jel, cəltigə, bostanə nə borçum,
Getdi mənə nə fələligin bədə əkinci!
Laq-laq danışsbə başlama fərjadə əkinci!

Aldı dolu əldən səry-samanıň, nejlim?
Ja īki, cəjirtgə jedi bostanıň, nejlim?
Verdin kecən il borçuna jorqapıň, nejlim?
Ol indi palas satmaqa amadə, əkinci!
Lal ol a balam, başlama fərjadə əkinci!

Səz acma mənə soq calışsbə, az jeməgindən.
Çanıň bəçəhənnəm ki, əlyrsən deməgindən,
Mən gəzləmənəm, buqda cıqqar, ver bəbəgindən,
Cəltik də gətir arpa da, buqda da, əkinci!
Joqsa sojaram lap dərini adə, əkincil

·Sən hek de joqumdur, cəqarxb çanınp allam!
Vallahb ojub didej-i-girjanınp allam!
·Şallaqa dutub pejsəri-yrjanınp allam!

Əz halınp sal indi əzyn jadə, əkinci!
Laq-laq danışsb başlama fərjadə, əkinci!

Çytcy babasan buqdanı ver, darb jejərsən,
Su olmasa, qışda əridib qarxb jejərsən,
Daşdan jumuşaq zəhr nədir, tərəb jejərsən,

Əjrəşməmisən et-jaqa dynjada, əkinci!
Hejvan kibi əmr ejləmisən sadə, əkinci!

Lakin mənim, insanlıq olub vəz'i-mədarəym,
Bejzadəjəm asajışdır çymla qərargəym,
Mejsiz, məzəsiz bitməz olur şamy-nəhəngəym,
İştə belədir haləti-bejzadə... əkinci!
Bejzadələrin rəsmi budur adə, əkinci!

BIR UTAN!

Coq da demə! Sərvəty-samanıjam,—aj iylan!
Boldu pulum bir necə miljanıjam,—bir utan!
Məlitərəməm, mətəbərəm, şanlıjam,—dur, dajar
Məşhədiyəm, kəblajıjam, haçyıjam,—paçyıjam!
Dinliyəm, imanıjam, ərkanıjam,
Həm əli qur'anıjam.
Səndə dejək, din də var, İman da var,—filməsəl!
Ev dolusu ne'mati-əlvan da var,—bibədəl!
Xəz kyləçə, sərvəty-saman da var,—coq gezəl!
Ev-eşik, ejvan, mytəəddid otaq,—təmtaraq!
Jaqlı plav, dadlı fisinçan da var,
Sərbəti-rejhan da var!
Qonşuda lakin necə yrjan da var,—qış, boran!
Girja də var, nałəvy-əfqan da var,—nimçan!
Sən ki, şərijətclən ej binəva,—qы həja!
Sər'idə axъ nə bir ehsan da var,
Haqqъ myssəlman da var,
Indi get insaf ela,
Ac başınpъ, ver jela,
Məzhabıy-ijman səzyn,
Vird eləmə bir belə!!!

QURBAN BAJRAMЬ.

Bajram olçaq şevkətlilər, şanlılar,
Devlətlilər, püllular, miljanlılar,
Tir bojunlar, şış qatınlar, çanlılar,
Qurban kəsir Xəliliy়lah eşqinə.
Fəqir sual edir allah eşqinə.

Iki qonşu bir-birinin milləti.
Hər ikisi bir pəjəmbər yumməti,
Biri kəsir qurban, bışırır əti,
Bajram edir Xəliliy়lah eşqinə,
O biri də baqъr allah eşqinə.

Bir qonşunun oğlu gejir, sallanъr,
Qalustuq kecirir, qıraqxmallanъr,
Atası da ona baqъr hallanъr,
Fəxъr eləjir Xəliliy়lah eşqinə,
Qonşuja baqmajъr allah eşqinə.

Geryrsənmi? Bizim haçъ Pirini,
Pajlamajъt ətin ondan birini,
Qonşu sorur barmaqъnyń kirini,
Haçъ jejir Xəliliy়lah eşqinə,
Jatъr, şisir, kəpyr allah eşqinə.

Dedim: Haçъ! gəzlə işin birisin,
Diqqət elə ilərisin, gerisin,
Ver məktəbə qojunlarыn dərisin,
Elm oqusun Xəliliy়lah eşqinə,
Coçuqlarъ jad et allah eşqinə.

Dedi: bizdə dəri vermək səpaqъ,
Joqdur; versəm ollam arvat qъpaqъ,
Basdъgъrъq onda xəmir cəpaqъ,
Bətəkətdir Xəlilyllah eşqinə,
Saqlańcъq evdə allah eşqinə.

BIZƏ NƏ!

Gər bu il xalqı təbah etdi giranlıq, bizə nə!
Tapmajıṛt aç-jalavaçlar gyzəranlıq, bizə nə!

Biz məgər aclara vəqf ejləmişik malıtyzъ?
Ta ki, hər mystəhəqə bəzl edək emvalıtyzъ...
Biz myraat edərik ançaq eż əhvalıtyzъ,
Daima bəsləjərik naz ilə ətfalıtyzъ,
Atasız tiffleri basdı boranlıq, bizə nə!
Tapmajıṛt aç-jalavaçlar gyzəranlıq, bizə nə!

Bu da səzdürgüt, qazandıqlarıtyz parələri,
Həj verək boqmalasıñ Zəngəzor avarələri,
Bızlərə dəxli nədir, joqdur əgər carələri,
Qoş aqarsın fyqəra gəzlərinin qarələri,
Cəksin onlar geçə-gyndyz nigəranlıq, bizə nə!
Tapmajıṛt aç-jalavaçlar gyzəranlıq, bizə nə!

Boşla aj molla dajъ, sən də bizi cekmə zora,
Biz sənin hijlən ilə dyşmərik əsla bu tora,
Baqmaçlıq gyşeji-çeşmili dahan Zəngəzura,
Qarlıq daqlarda sojuqdan olənin çanъ, gora,
Olmadı qismət o bədbəxtə aranlıq, bizə nə!
Tapmajıṛt aç-jalavaçlar gyzəranlıq, bizə nə!

Bizə gəstərmə əzizim! O qəm ojnaqlarıny.
Jazda coq gəzmişik al gyllət acan daqlarıny,
Jıqmışlıq dəhjəkini, boşlamışlıq baqlarıny,
Qış ucun xoşlamışlıq Tiflis ojunçaqlarıny,
Culqaçıb Zəngəzoru indi boranlıq, bizə nə!
Tapmajıṛt aç-jalavaçlar gyzəranlıq, bizə nə!

Hələlik tullamışlıq xaneji-viranələri,
Dolanıb gişvəri-Tiflisdə kaşanələri,
Tapdəq axır Lizalar tək necə çananələri,
Cilciraqlarla ışığınlardırğışqıq xanələri,
Zalxalar daxmasına cəkdy qaranlıq, bizə nə!
Tapmajıṛ aç-jalavaçlar gyzəranlıq, bizə nə!

AÇILAŞMA

Nə rəvadıṛ, əqnijalər, baqa aç qalana jarəb!
Bu nə sez ki, aç qalana, oluna iana jarəb!
Çıqa çanıq aç qalanıq gəzynüp bəbəklərindən,
Gedib işləsin, qazansın əlinin əməklərindən,
Nədir əqnijaja xejri oların jeməklərindən,
Jeməjib açından elsə, dəxi xoş bəhana jarəb!

Mənə bejlə-bejlə işdə, deməjin sez ej çamaət!
Nəjimə gərək ki, jeksər qıtgışb əlyug də millət,
Jaradan xydajı-raziq, edəçək ezy kəfalət,
Nə rəva baqam fəqirə yrəgim bulana jarəb!

Bu qəzətcilər dejilmi ki, salıbb bizi bəlajə,
Elə bir iş olmamış hej verilir səda-sədajə:
Ki, gərək kəmək olunsun fyqarajı-binavajə,
Elə puldu gəndərilsin ojana, bujana jarəb!

Sənə nə, evin jıqılsın, fyqəra ycyn janırsan!
Atan oqlu qardaşındır, nə də hic⁶⁰ bir tanırsan!
Iki gezlərimdi, pulum kişi bir məgər qanırsan!?
Onu vermək olmur axxt, hər elən-qalana jarəb!

Fyqəralər, əqnijanıq tanılsın nəcinc jaqasın,
Əgər açdə qarınıq satsın papaqıq, culun, cuqasın.
Edər əqnija da başqa işə dajır əz səxasın,
Məgər azdə bəzly-bəxşı fylany-fylana jarəb!

Elə hej qəzet jazırsan, kişi birçə mətləb anna?
Əməlin gər əqnijanıq, jeri varsa sonra danna,
Pulunu fəqirə versin, pəs açından əlsyn Anna?
O məgər ki, Xan-Sənəmdir qapılar dolana jarəb?!

VERMƏ PULU ƏLDƏN

Yurd ejlə sən ançaq nəzəri-xalqda pak ol,
Məxluqu inandır.
Xasijjatın od olsa da ətvarda xak ol!
Sek aləmi jandır.
Xalqın nəzərin çəlb elə qurşaqqa, qəbajə,
Məçlubi-yjun ol!
Hər hijlevy-bizliklə gir əlbəttə əbajə,
Imanə sytun ol!
Səj ejlə ki, saqqal uzanıb yc cərək olsun,
Papaq ona nisbət;
Oursaq da bilirsən ki, on arşın gərək olsun,
Təfsilə nə haçət...
Qojma jerə təsbihini, əl cəkmə duadən,
Evrad oqu dajim;
Məçlisdə cəkib dut ezymy ol nyçəbadən,
Sez sejla mylajim....
İstə gejinib məzhəby-imanı byryndayı.
Pək mehtərəm oldun,
Indi nəzəri-xalqda sən pak gəryndyn,
Əhli-kərəm oldun:
Başdan ajaqa əmny-əman oldu vyçudun,
Zehd iləjetişdin.
Nolmaq diləjirdinsə haman oldu vyçudun,
Məqsudə jetişdin.
Vaqt oldu ki, indi edəsən aləmi talan,
Dut, qojma qacanı.
Həkm indi sənindir, dəxi cək işlərə saman,
Jəq myşkil acanı...

Dul evrətə bidad elə, ej tamə, xıjanət.
Xovf etmə əçəldən...

Məkr isə əzyn qыl, oqu şejtana da lə'nət,
Şad ol bu əməldən,
Əl cəkmə hijəldən,
Təzviry-dəqəldən,
İjmanış da versən,
Vermə pulu əldən!...

EJ PUL!..

Nuri-çeşmanıttısan, ej pul! Ja çanıttısan?
Ismətim, namusum, irzim, qejrətim, qapıttısan?
Hərmətim, fəxrəm, çəlaləm, şevkətim, şanıttısan?
Məshəfim, məkkəm, mədinəm qibləm, ərkənəttısan?
Məzhəbim, dinimmi, ajinimmi, imanıttısan?

Kecdi əmrym şyqli-təhsilinlə mevqufi-mələl,
Dərdə dəşdym, bəstəri-həsrətdə qaldım xəstə hal,
Səndədir gənləm, jenə etsəm çahandan irtihal,
Sən mənim əmrym, həyatım, çəvhərim, çanıttısan?
Məzhəbim, dinimmi, ajinimmi, imanıttısan?

Ah zalım! Ah kim oldum jolunda çan feda,
Bir dojunça qızınadım səndən alam zevqy-səfa,
İndi varislər hycüm-avər olub jeksər sana,
Varisin, jaxud mənim malı-çıbişdanıttısan?
Məzhəbim, dinimmi, ajinimmi, imanıttısan?

Ejləməz varislərim mən tək səni sənduqə dərc,
Hər biri ejlər səni bir nev'lə min jerdə xərc,
Restoranlarda, qublarda olarsan hərçü-tərg,
Hər jetən cejnər səni, bilməm ətim, qapıttısan?
Məzhəbim, dinimmi, ajinimmi, imanıttısan?

Sevdigim! Bundan belə hini-zavalındır sənin,
İşbu vəç ilə gənəl çajı-məlalındır sənin,
Xatışım, qəlbim, sərim vəqfi-xəjalındır sənin.
Sən məni məftun edən nazəndə çanapıttısan?
Məzhəbim, dinimmi, ajinimmi, imanıttısan?

Səndən əl cekməzdim, olsajdə əlimdə iqtidar,
Lakin içbarən əçəl ejlər məni səndən kənar..
Çapıtm aqzımdan cəqənpça sejlerəm bi ixtijar:
Nuri-çeşmanıttısan ej pul! Ja çapıttısan?
Məzhəbim, dinimmi, ajinimmi, imanıttısan?

MƏTLƏBI ANDƏRMAQ OLURMU?

Naəhl olana, mətləbi andərmaq olurmu?
Səz qanmajana, zur ilə qandərmaq olurmu?

Gənlym sənə majildir əzəldən bəri ej pul!
Olsam da nolur taətinə, il-gyni məşqul;
Sənlə gəryəm kəndimi hər bəzmdə məqbul,
Sənsiz bu çahan əhlin inandırmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andərmaq olurmu?

Sənsən mənim əfzuniji-sərmajəji-fəxrim.
Sənlə uçalıṛ mərtəbeji-pajəji-fəxrim,
Gər dənsə yzym qiblədən ej majeji-fəxrim!
Səndən jana gəz nuru dolandırmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andərmaq olurmu?

Çənəm yzylyb səndən ətyr xalqı sojunça,
Bir jaṭnatışam ta səni sənduqə qojunça,
Derlər mənə: pul jəqmanı boşla, je dojunça!
Eşq əhlini sevdadan usandırmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andərmaq olurmu?

Kasib dejiliz, sikkeji-puli tanrıbz biz,
Pul ilə olan şəny-şyuni qanrıbz biz,
Bir həbbə zərər jetsə pula odlanıbz biz,
Jansın çıjərim! Devləti jandırmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andərmaq olurmu?

Sə'j ejləmişəm bir necə il zirəky-calak,
Hardansa kecib girimə coq sərvəty-əmlək,
Bir açızə rəhm etməjib əmr ejləmişəm pak,

Indi bu syluki javalandyrmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andyrmaq olurmu?

Bunlar kecər, indi dyşyb el başqa havajə,
Pul istənilir, məktəb acılsın fyqərajə,
Oqlan oqusun, qız oqusun pajə-bə-pajə,
Kasıbalar elmə uçalandyrmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andyrmaq olurmu?

Dəxli mənə nə, elm oquja millət uşaqqı,
Təhsili-kamalat edə ja ymmət uşaqqı,
Getsin işə bu tənbəly-biqejrət uşaqqı,
Çanıym, gezym, arifləri qandırmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andyrmaq olurmu?

Bizlərdə joq idi belə adət, jeni cıqqıb,
Evrətlərə tədrisi-kitabət, jeni cıqqıb,
Islamə xələl qatıb bu adət, jeni cıqqıb,
Bu ceşməni bir nev' bulandyrmaq olurmu?
Naəhl olana, mətləbi andyrmaq olurmu?

...BƏJLƏ LƏZZƏTLİ HƏJAT!

*Doqtor ABDULLA ÇEVDƏTBƏJİN «Bir şə-
irl-qəribin zindan judigar» sərlevhəlli
Bir janımda fərl-məhizun bir janımda ka-
inat.
Olmaz, olsun bojlə suzışlı, fəlakətli həjat!
Pisgahı-cəşmi-çanımda vətən ejfor vəfat;
Olmaz olsun bojlə suzışlı fəlakətli həjat!
şətrinə nəzirədir.*

Bir çibimdə əskinasım, bir çibimdə aq manat,

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

Pişgahı-cəşmi-çanımda vətən etsə vəfat.

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

Qarşıma tə'zim ycyn səf baqlasa kyhsarlar,

Aqsa açlar didəsindən çuji-çuşışbarlar...

Baqmaram ançaq coqalsın qassada dinarlar

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

Xuni-əxvanılıq qoj olsun vətən bir laləzar,

Zalimanın zulmu hərgiz etməsin viçdanı kar...

Tək uçalsın şə'nimiz, olsun təəjjyüş bərqərar,

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

Şimdi bəzl etməm, məmə lazımlı şu imranın sonu,

Cyn pula məltacdır dynjada hər anıñ sonu,

Bərçəhənnəm, olmasın jeksər mysəlmanın sonu,

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

Cejnənildi millətin nejlim hyquqi-əqdəsi?!

Ja ki, hec bir jerdə joqdur hərməti, şə'ni, səsi,

Bojlə, bojlə sezlərin mən olmaram baziçəsi,

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

Myxtəsər, cəkmə janımda bir də viçdan nəmənliy,

Aç qalıb zar aqlajan bikəs jetiman nəmənliy,

Istəsən gənləm acılsın, sejle miljan nəmənliy,

Olsun, olsun, qoj coq olsun bojlə ləzzətli həjat!

... HEJIF-KEJF

Ej pul! Ej zevqi-dily-ruhi-təny-qyvvəti-çan!
Biəbi əntə və ymmi sənə çanıım qurban!

Əhli-aləm arajyb axtarış ej çan səni!
Hərə bir nev qılyr dərdinə dərman səni,
Bir para şəxs eləjir majeji-ehsan səni,
Qədrini bilməz, edir millətə qurban səni,
Aşağıqam mən sənə ançaq olasan munisi-çan!
Biəbi əntə və ymmi sənə çanıım qurban!

Majiləm, çymla bılır devləti-didarına mən,
Ki, baqam sybhy-məsa, şevqilə ruxsarına mən.
Dinimi, məzhəbimi sərf edəm ijsarına mən,
Dəjməjim batsa çahan, dirhəmy-dinarına mən,
Mystəhəqlər qala sənduquna jeksər nigarəm,
Biəbi əntə və ymmi sənə çanıım qurban!

Ehtiramən səni hər gyndə zıjarət edərəm,
Vaçibyttaəsən, ançaq sənə taət edərəm,
Cəkərəm nəzən, teksirinə xidmət edərəm,
Nəməky-nany-penir ilə qənaət edərəm,
Daş dyşər başıma catsa sənə bir həbbə zıjan!
Biəbi əntə və ymmi sənə çanıım qurban!

Bəslərəm çan kibi ej sevgili sərmajə səni.
Etərəm sərf, əbəs məscidə, mollajə səni,
Ala bilməz oqusa min-bir-iki ajə səni,
Vermərəm aç-jalavaç əhli-təmənnajə səni,
Gərə bilməz yzyny sajil, əgər qussa da qan!
Biəbi əntə və ymmi sənə çanıım qurban!

Bir gynym sənsiz əgər kecsə, min əfqan edərəm,
Səndən etry bytyn evladımyr girjan edərəm,
Qejrəty-şə'nimi hifzində nigəhban edərəm.
Bir gyn eż çanlıtyr hətta sənə qurban edərəm.
Şad olur varisim, amma gedərəm mən nigəran!
Biəbi əntə və ymmi sənə çanlım qurban!

Ah, səd ah! Gedər ruhi-rəvanınp dərəkə,
Mollalar hazırl olur dəfnimə əldə cərəkə,
Səni varislərimə ejləjər onlar tərəkə,
Fşidən olsa, gərər kim, cəqyr ahəm fələkə,
Baqaram qəbrdə həsrətlə, xəsarətlə aman!
Biəbi əntə və ymmi sənə çanlım qurban!

Sanma, varis mənə rəhmət oquçıub hejf cəkər,
Səni təqsim edərək, hər biri bir sejf cəkər,
Orda, burda nə bijim məsrəfi edib kejf cəkər,
Hərə bir Annanı, Sonjanı dutub zejf cəkər
Dejər: ej sərv-qədy-lalə-ryxy-qynçə-dəhan
Biəbi əntə və ymmi sənə çanlım qurban!

GÖZƏLİM!...

•S E J I D Ə Z I M i n

«Ej qəmin, bu dlli məhəzunə səla,
Kə'bejlı-kujuna eşq əlli fəda
Hər qədər ejləşən çevry-çəfa
Mən sənə ejləmərəm qejr vəfa.
Hər nə həkmi ejlədin ej mahliqa,
Çımlası oldu myradıncı rəva,
Gözəlim şimdil nədir fərmanı?
Çanıq qurban sənə bu naalanı?
Mətlə'lili şeirini

Sonja! Ej dilbəri-pakızə əda!
Sənə bu Naqdbə bəjin çanıq fəda...
Aşağı oldum o zamanдан ki, sana,
«Hərnə həkəm ejlədin ej mahliqa!»
Etmədim onda təxəlliyf əbədə.
Diləgin oldu məramışça rəva,
«Gözəlim şimdil nədir fərmanı?
Çanıq qurban sənə bu naalanı».

Sənəmim, lale ruxym, gyl bədənim!
Mələkim, sərv-qədim, sim-tənim,
Ej fərəh bəxş dili-pyr-mihənim!
Səjə aja gynəhim noldu mənim?...
Qarqalar məskəni oğlu cəmənim....
Kecdi əqqar əlinə jasəmənim,
El bytyn oldu bu gyn tə'nə zənim,
«Gözəlim şimdil nədir fərmanı?
Çanıq qurban sənə bu naalanı».

Ta dedin tabei-fərman ol! Oldum.
Hysnymə valehy-hejran ol! Oldum.
Nazənin çanına qurban ol! Oldum.
Eşqdə xanəsi viran ol! Oldum,
Qarşıma içzilə dərbam ol! Oldum,
Aqibət mystəhəqi-nan ol! Oldum,
«Gözəlim şimdil nədir fərmanı?
Çanıq qurban sənə bu naalanı».

Dil o gyndən ki, dycar oldu sənə,
Bir jazzıq aşığı-zar oldu sənə,
Ujdu; bisəbry-qərər oldu sənə,
Var-joqum ta ki, nisar oldu sənə,
Bir də baqımaq mənə ar oldu sənə,
Başqa bir çəzbəli jar oldu sənə.

«Gəzəlim şimdi nədir fərmənəyə?
Çələb qurban sənə bu naşanı».

Əmr qıldıq mənə, şejda ol! Oldum,
Eşqdə bisəry-pa ol! Oldum,
Jə'ni sərdadeji-sevda ol! Oldum,
Tərk namusə təyəhəjja ol! Oldum,
Şə'nini at cələ, risva ol! Oldum;
Nəzəri-xalqda ədna ol! Oldum,

«Gəzəlim şimdi nədir fərinanı?
Çələb qurban sənə bu naşanı».

Səjlədin hərmətini at! Atdım.
Malınp, sərvətini at! Atdım,
Əhlini, kyflətini at! Atdım,
Qevmini, millətini at! Atdım,
Çımla hejsijatini at! Atdım,
Myxtəsər qejrətini at! Atdım...

«Gəzəlim şimdi nədir fərtmən?
Çələb qurban sənə bu naşanı».

Mənə ajid bytyr irsi-pədərim:
Əkinim, mylkym, evim, bumy-bərim,
Nə zaman getdi isə joq xəbərim,
Səndə idı mənim ançaq nəzərim,
Hər sənə oldu fəda simy-zərim,
Qalmadı janmaqa bir parça tirim,
«Gəzəlim şimdi nədir fərtmən?
Çələb qurban sənə bu naşanı».

Mənə əvvəlçə əzyn jar oldun!
Sevdigimsən dejə, dildar oldun!
Məst ikən mən hələ; hysjar oldun,
Başqa bir fikrə həvəskar oldun,
Çymlä ma-əmləkimə nar oldun.
Məni joq etdin, əzyn var oldun,
«Gozəlim şimdi nədir fərمانı?»
Çanı qurban sənə bu nalanyı».

Lejk mən bunça fəlakətlə jenə,
Varam əvvəlki sədaqətlə jenə,
Durmuşam ejni iradətlə jenə,
Baqıram kujunə həsrətlə jenə,
Mymkyn olduqça bu halətlə jenə,
Syrərəm emrymy qətlətlə jenə...
«Gozəlim şimdi nədir fərمانı?»
Çanı qurban sənə bu nalanyı».

Cynky biz tajifə əhli-kərəmiz,
Mərəzi-əşqidə sabit qədəmiz,
Zadaganıbz, həpimiz mehtərəmi..
Eşq mejdanına jeksər həşəmiz.
Diny-dil-dadəji-ziba-sənəmiz,
İşbu vəçhilə səzaji-ədəmiz...
«Gozəlim şimdi nədir fərمانı?»
Çanı qurban sənə bu nalanyı».

DILƏNCİ

Rədd ol qarşidan aqlama zar-zar dilənci!
Vaqqıldama başquş kibi idbar dilənci!

Bu məçlisimiz, məçlis-i-ehsandır, əgərci,
Dyzdyklərimiz ne'məti-əlvandır, əgərci,
Ehsan, fyqəra kəslərə şajandır, əgərci,
Bir adəti-ırsijə dəxi var dilənci!
Rədd ol qarşidan aqlama zar-zar dilənci!

Devletliləriz məqsədimiz ejşy-səfadır,
Mehmanlar təməz bys-bytyň ərbabi-qınadır,
Kokdyr, jekədir, bojnu joqundur, nyçəbadır
Bejdır, aqadır, aqzı dýalı yləmədər,
Bişmişlərimiz min çutə ləzzətli qıdadır,
Dikmə gəzyny mətbəxə biar dilənci!
Rədd ol qarşidan aqlama zar-zar dilənci!

Dəxli bizə nə, boşda qalıb dəsti-syalıñ,
Jainki, açından mələşir əhlin, əjalıñ,
Baq! Baq! Neçə cirkindir o mənhyş cəmalıñ,
Hax-tyf uzyña, surəti mirdar dilənci!
Rədd ol qarşidan aqlama zar-zar dilənci!

Devletli necin sərfi edib əz bəzly-səxasıñ,
Ə'janıñ qojuñ dojdura şəhrin fyqərəsiñ?
Təksyn gərym allah uzyynyn şərmy-həjasıñ,
Əl cək jaqamıñdan, itil idbar dilənci!
Rədd ol qarşidan, aqlama zar-zar dilənci!

Bir dəfə fəqir olduqunu anla da, zinhar!
Devlətlilərin bismisinə olma həvəskar!
Joqsa jeməgə bir zadən, əl, çanınp qurtar!
Etmiş bu qədər bizlərə azar, dilənci!
Rədd ol qarşidan aqlama zar-zar dilənci !

Fəqr əhlı qənilərlə mylaqat edə bilməz,
Devlətliyə insanlıqın isbat edə bilməz,
Devlətli fəqir ilə mysavat edə bilməz,
Noqşan gətirər şə'ninə bu kar, dilənci!
Rədd ol qarşidan aqlama zar-zar dilənci!

VERMİRƏM a... VERMİRƏM a...

Mən əlyim molla! Bizim Xankişinin qapına baq
Evinə, mənzilinə, mylkynə, ejvanına baq,
Puluna, alverinə, sərvəty-samanyına baq,
Nəfsinə, hirsinə, insafına, viçdanına baq,
Gər bu qanılı bunun şə'ninə ehsan jaraşыг?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşыг?

Belə bir şəxsə rəvadırmış, qıly ehsan dejələr?

Aç, janıq kimsə dəjildir, jeməgə var cərəgi,
Jeməgə var cərək, amma buna dəzmyr yrəgi,
Həvəsi jəqmaqadır, jəqmaqadır hər gerəgi,
Ağyzusı budur: altundan olajdı dirəgi,
Gər bu nijjətlə bunun şə'ninə ehsan jaraşыг?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşыг?

Belə bir şəxsə rəvadırmış, qıly ehsan dejələr?!

Var syrilə qojuşu, ылхъ ilə at, өkyzy,
Olsa da min bu qədər mal-qarası açdı gezy,
Elajır səçdə pula, bu səzə qajildir өzy,
Sanrıa bəhtan atıram kəndi dejir işbu səzy
Gər bu hirsili bunun şə'ninə ehsan jaraşыг
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşыг?

Belə bir şəxsə rəvadırmış, qıly ehsan dejələr?

Qoçalıb etmədədir jetmiş, həştadı jaşy,
Joqdur oğlu, uşaqlı bırt qatıbdır, bir də başy,
Gyn-bə-gynidən qoçalıb artmadadır, mylky, maşy,
Dyz dejil arşını elcisy, tərazusy, daşy...
Gər bu nəfsili bunun şə'ninə ehsan jaraşыг?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşыг?

Belə bir şəxsə rəvadırmış, qıly ehsan dejələr?

Gyndə on şahi ilə çymlə ymuri dolanırt,
Ba vüçud inka, dəmadəm əməli zorbalanırt,
Başqasə pul sanajanda bunun aqzbə suhanırt,
Başlağır hırgıdə nəfsi, təməi qurçalanırt...
Gər bu nəfsilə bunun şə'ninə ehsan jaraşır?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşır?
Belə bir şəxsə rəvadırtmə, qыl ehsan dejələr?!

Dejirəm əlməgini aj kişi! bir al nəzərə,
Evrətin, malın ilə catmalıdər başqa ərə,
Əl bulaşdırma—dejir: kari-qəzavy-qədərə,
Bəlkə məndən qabaq evrət çumaçaqdır səfərə,
Gər bu nijjətlə bunun şə'ninə ehsan jaraşır?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşır?
Belə bir şəxsə rəvadırtmə, qыl ehsan dejələr?!

Dejirəm: bari bir az pul ajırt ehsanın ucun,
Məktəbə vəqf elə xejrat olaraq, şanın ucun,
Səjləjir: get bu dyanı oqu əz çanınp ucun,
Vermərəm bir qara pul da belə hədjanınp ucun,
Gər bu qejrətlə bunun şo'ninə ehsan jaraşır?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşır?
Belə bir şəxsə rəvadırtmə, qыl ehsan dejələr?!

Molla! Bu barədə zəhmət də əgər olsa sana,
Jaz bizim əhlili-məariflərə, e'lan elə ta:
Bir də məktəb pulu ver səjləməsinlər buna ha..
Dyn eşitdim ki, dəxi etməjəçək sərmy-həja,
Ap-acıq səjləjəçək: vermirəm a;.. vermirəm a...
Gər bu sərmilə bunun şə'ninə ehsan jaraşır?
Ja hələ jəqmaqa pul, etməgə miljan jaraşır?
Belə bir şəxsə rəvadırtmə, qыl ehsan dejələr?!

PARADЬR!

Adəmi adəm ejləjən paradır!
Parasız adəmin yzy qaradır!

Ooj nə əslin, nəçabətin olsun,
Nə nəçioanə halətin olsun,
Baş-ajaq ejb icində olsan da,
Tək bu aləmdə devlətin olsun.

Adəmi adəm ejləjən paradır!
Parasız adəmin yzy qaradır!

Olmasın fəhmin, əqlin, idrakъn,
Var nə qəm ta ki, vardı təmlakъn,
Atəşi-xana-suzi-millət ikən,
Hər kəsin secdəgahidir xakъn,
Adəmi adəm eləjən paradır!
Parasız adəmin yzy qaradır!

Olmaýr, olmasında insaýn,
Dut qanın şışə icrə əsnafын,
Ta ki, var əldə beş bıçq quruşun,
Mə'təbərsən gəzynədə əşrafn,
Adəmi adəm eləjən paradır!
Parasız adəmin yzy qaradır!

HƏRNƏ VERSƏN, VER.

Hər nə versən, ver, məbada vermə bir dirhəm zəkat,
Qoş açından əlsə, əlsyn binəva kəntli və tat.

Hərnə dyz versən, ver, amma borçunu vermə tamam.
Hərnə alsan, al, əzizim! Alma kasıbdan salam.

Hərnə etsən, et və lakin etmə mejdən iqtinab,
Hərnə dutsan, dut və lakin dutma bir-kari-səvab.

Hərnə cəksən, cək, vəli cəkmə xəçalət qybhdən,
Harda jatsan jat, ajylma, durma hər giz sybhdən.

Hər jerə gəlsən, gəl, amina gəlmə dərsə, məktəbə,
Hər kəsə ujsan, uj, amma ujma dinə, məzhləbə.

Hərnə cəksən, cək, bəradər, cəkmə dyz mizanınp,
Cəkmə sən millət qəmin, cəkmə, cək əz qəljanınp,

Baqmasan etmə baqma, baqma, baq lə'bətlərə,
Gəlməsən imanə gəlmə, gəlmə, gəl lə'nətlərə.

Olmasan bir xejrə bais, olma, ol bais şərə,
Etməsən imdad etmə, et sitəm açızlərə.

ТАРМАÇА.

*Haməsənъ tapa bilirom,
birinti tapa bilməjlrəm.*

Bir belə məsəl vardıṛ ki, «doqru danışanın papaçının qulaqı yırtıq olur».

Mən bu barədə coq fikirləşirəm ki, əcəba doqru danışanın papaçının qulaqı nejə gərə yırtıq olsun.

Fikirləşirəm, fikirləşirəm... axırda jəqin edirəm ki, hələ gərək belə də olsun.

Məsələn getyrək ki, Məhəmmədçəfər aqa vəfat edir, bir qədər pulu, mylky, malı və neca nəfər uşaqlar da qalıq.

Təsbihən haç molla Fejzi əmi, bu imanın allaḥ kamı eləmiş kişi, hər nev olursa uşaqlara qəjjum olub və hər ixti-jarlı da jedi-təsərryfynə kecirir.

Səz gəlişi uşaqların anasına naməhrəm olmasının dejə, nikah da oqudur. Bəli, mysəlman olan adam gərək belə olsun... və səqirlərin pulundan coq xatç olmamaqdən ətry nəkərləri-zadları da azad edir.

Ançaq uşaqlar nəkərlərin xidmətlərini dərəhdə edə bilirlər, ədəməsələr də jaramaz; cunku haç əmi şapalaqlaşar... qaldı ki, mylk, mal və pul onları da içarəjə və myamələjə verib işlədir.

Bəli vaqt o vaqt olur ki, uşaqlar bəjyiyrlər, indi gərək haç əmi uşaqlara hesab versin.

Hesab isə barmaq hesabından başlanıṛ, janında jaſır, paſçıqa batıṛ, elə qabil bir şej qalmayıt ki, haç əmi uşaqlara versin, burasıń istəjirəm ərəbçə dejim ki, başa dysən olmasın: deməli ki, haç əmi «bəlləty» edib «həzmi-rabe»dən etürgəməs olur.

Hə indi dejəçəksən ki, bu sözlərin juqarında dejilən misal ilə nə mynasəbəti var?

Joq, əzizim bir dajan; qoj səzyimy ajaqa kibi dejim, gər mynasəbəti var, ja inki, joqdur.

Vaqta ki, iş bu məqamə jetişir, çamaat arasında bu söz danışlıqlar, məsələn, bir qəzet myxbiri də bu sözləri eşidir, gestryb qəzetə jazdalar.

Hərcənd haç əmim belə israfçı adam dejil ki, ildə beş on manat verib bir qəzetə abunə olsun və ja inki, gündə bir şahı yerib bir nəmrə alıb oqusun, ançaq qonşudan alıb oquduqu myftə qəzətdə nagah gərər ki, bu əhvalat jazlıbb, hələ onda kişinin aćıqlı dutub iki əlli bir qapaz myxbirin başına elə ilişdirir ki, jazlıqları papaqları qulaqları nədir ki, əz qulaqlarda jürtəq olur. Odur ki, dejirəm hələ belə də gərək olsun.

Amma burada jenə bir az fikirləşirəm, fikirləşirəm ki, haç əmi myxbirin başına qapaz nə ycyn ilişdirirdi?

Tarşıram ki, haç əminin elədigi əməlini jazlıqlına gərə... fikirləşirəm ki, myxbir bu sözləri jalandan jazlıbmış, joqsa doğrudan?

Tarşıram ki, doğrudan jazlıbmış.

Fikirləşirəm ki, bu əməl jaxş əməl dejil imis, hətta haç əminin xısgə inəvminliginə də jaraşan əməl dəjilmiş.

Fikirləşirəm ki, pəş haç əmi qapaz əz başına ilişdirməjib myxbirin başına nə ycyn ilişdiridi və hal onki, bu əməli işləjən haç əmi ezy imis, myxbirin taqsırlı nə imis? Əçəba buraların həroi fikirləşirəm tapa bilməjirəm ki, tapa bilməjəcəgəm. Dejirəm, gərəsen diqqət edim, bunu tapa biliçəgəmmi?

Tapı bilməsəm də haç əmini başa sala biləçəjəmmi? Amma hejhat!.. indi hərkəs bunu tapa bilsə və haç əmini də başa sala bilsə, bujursun, bu iş mənim işim dejil!...

VERƏRƏM... VERMƏRƏM...

Bə'zi jerlərdə təsadyf olunur aşa, ətə!!
Myftə gərçək duturam kəndimini bozbaşa, ətə!
Dejirəm kaş, qonaqlıq olan evlərdə bytyn.
Jejib icməkdə başım bənd ola çylqaşa ətə!
O qədər xoşlanıtam tystysy cəqçəq kəbabı,
Aç pişik tək çuinuram şevq ilə bir başa ətə!
Göryrəm, ta əti qəssəb dykənində assılb,
Az qalıg it kibi nəfsim hyrə dırmaşa ətə!
Nuş olur çanımta ət, xasə o həngamda kim,
Mən jejəm, xırda uşaqlar baqa, aqlaşa, ətə!
Əti coq istajirəm, lejk pulu ondan coq,
Nola quzquń kibi ta myftə qonam laşa, ətə!
Xərç edir bir para əşxas pulun bajramda,
Zə'fərana, jaqa, razjanaja, xəşxaşa, ətə!
Filhəqiqət jeməli şejdir əgər pulsuz ola,
Jaramıb pul verilə hər quruja, jaşa, ətə!
Pulu ançaq jaraşır cinişəsən sənduqə,
Nə ki, xarç ejləjəsən millətə, dindaşa, ətə!
Əjlə zəhləm gedir allah da bilit millətdən,
Oluram syst adı gəlçək, dənyrəm daşa, ətə!
Adı pulsursa pulun, lejk ezy çan jonqalıbdır.
Vermək olmur qohuma, qomşuja, qardaşa, ətə!
Verərəm dinimi, imanımtı, amma pulumu,
Vermərəm «Bəhlul»⁶¹ aqa arqaçınp ol aşa, ətə!

NƏ İŞİM VAR!

Millət neçə taraç olur-olsun, nə işim var;
Dyşmənlərə məhtaç olur-olsun nə işim var.

Səs salma jatanlar ajılar, qoj hələ jatsın,
Jatmışları razı dəjiləm, kimsə ojatsın...
Tək-tək ajylan varsa da haq dadıma catsın,
Mən salım olum, çymə çahan batsa da batsın.
Millət neçə taraç olur-olsun nə işim var:
Dyşmənlərə məhtaç olur-olsun nə işim var...

Salmajadıma səhbəti-tarixi-çahanı,
Əjjami-sələfdən demə sez, bir də fylanı,
Hal isə gətir mejl eləjim dolmanı, nani,
Mystəqbəli gərmək nə gərək, əmrtdy fanı,
Millət neçə taraç olur-olsun, nə işim var,
Dyşmənlərə məhtaç olur-olsun nə işim var...

Evlədi-vətən qoj hələ avara dolansın,
Cirkabi-səfələtlə əli, başı bulansın,
Dul evrət isə sajılı olsun, oda jansın,
Ançaq mənim avazəji-sə'nim uçalansın.
Millət neçə taraç olur-olsun nə işim var:
Dyşmənlərə məhtaç olur-olsun nə işim var...

Hər millət edir səfheji-dynjada tərəqqi,
Ejlər hərə bir mənzily-mə'vada tərəqqi,
Jorqan deşəgimdə dyşa gər jada tərəqqi,
Biz də edərik aləmi-re'jada tərəqqi,
Millət neçə taraç olur-olsun, nə işim var,
Dyşmənlərə məhtaç olur-olsun nə işim var...

MAHI-RAMAZANDYR...

Mahi-ramazandyr. Jenə mejdan da bizimdir!
Mejdan da bizim, ərsədə, çevlan da bizimdir!

Sərsifrədə ərbabi niəm məlizərimizdə,
E'zaz ilə, ikram ilə devry-bərimizdə,
Min ne'mati-əlvan dyzylyb qənşərimizdə,
Sevdajı-plov, şuri-səqərtma sərimizdə,
Fırni və tərək, dolma, fisinçan da bizimdir!
Boşqabda mysəmmavy-badımcın da bizimdir!

Sajıl! Qarşıdan əbaqma bizə, pis göz atarsan,
Coq qanqyma!... durram, elə vurram ki, batarsan!
Ruzi sənə hər jerdə myqəddərsə catarsan!
Bir şey əlinə kecməsə, sən aç da jatarsan!
Biz nazy-niəm əhlilik, elisan da bizimdir!
Ehsan da bizimdir, şərəfy-şan da bizimdir!

Səbr ejlə hələ jaqlı qarşınlar dolar isə,
Devridə plov qalmaqa imkan olar isə,
Gər syr-symgyyndən bu təamən qalar isə,
Bir şey jetişər, həm sənə qismət olar isə.
Şimdi hələlik sıfrə də, qazqan da bizimdir!
Şərbət də bizim, kasə də, finçan da bizimdir!

Sən hər qarşıda min kərə jahı da dejərsən,
Bir kəlinə libas olmasa, çacım da gejərsən,
Bir parca cərək dyşsə, javansız da jejərsən,
Gər dyşməsə aç qalmaqıb da məşq eləjərsən.
Biz məhtərəmik, ne'maty-əlvan da bizimdir!
Qajmaq da bizim, qəhvə də, qəljan da bizimdir!

Asudə buraq bizləri əz halımtəz ilə,
Zəhmət cəkib iş gərmyşyk əqvalımız ilə,
Ruzu deşigi acınışlıq iqfalımtəz ilə,
Zidd isə də əqvalımtəz ə'malımtəz ilə,
Əljevm jenə sərvəty-saman da bizimdir!
Taçır də bizim, bəj də bizim, xan da bizimdil!
Əjan da bizimdir,
Fərman da bizimdir,
Cynky ramazandır,
Mejdən da bizimdir,

SABIR VƏ DIN

MOLLANЬN DƏRDI

Ah ejlədigim nəş'əjि-qaļjaňn ucyndyr,
Qan aqladъqъm qəhveji-finčaňn ucyndyr,

Və'z ejlədigim hədjəvy-ehsandan ançaq,
Ymdə qərəzim kisəvy-həmjaňn ucyndyr,

Sərgəştəligim xirməni-buqdalar uçundan,
Aşiftəligimi sərvəty-samanıň ucyndyr.

Fərş ejlədigim sinəmi hər gyn qədəmində,
Kəsgin təməim sıfrədəki nanıň ucyndyr.

Bimar tənim kyftəvy-bozbaş ələmindən,
Xunin çıjərim dolma, badımtaňn ucyndyr.

Vəsf ejlədigim zevqlə ənhar-behişti,
Kevsər məzəli şorbəti-rejhanaňn ucyndyr.

Gerdym ki, plov bişmədədir, açıqə dezdym;
Bildim bu tədaryk şəbi-ehsanıň ucyndyr.

Ax birçə gərəjdım səni ej sevgili varis!
Mejjim sənin ol dəsti-zərəfşanıň ucyndyr.

Myn'ımlarə çan ver gənyl; ujma fyqərajə,
Sinəmdə səni bəslədigim anıň ucyndyr.

Ahın şərəri etinəz əsər bir kəsə «Hop-Hop»
Bu od sənin ançaq alışan çanıň ucyndyr.

Jan, dinmə sən allah!

Qan, dinmə sən allah!

Haq səjləmiş olsan,

Dan, dinmə sən allah!

EJ VAIZI-SYXƏNVƏR.

MƏHHMUD ƏKRƏM bəjlin «Zəm-zəmədən
bır nəqəmə» invanlıb:
«Atməs nəqabi-hysnlin məhbubəcili-zər-əfsor,
Qırlar jaşlı gejilmiş.. acıvış bytyndə cəeklər,
Ahəngrlı-gylşən, myraqani-eşqi-pərvər,
Faslı-bahardır bu... ej dillərəl-səmənbərl
Qoşlar cəmənsiz olmaz...
Gənləym də sənsiz olmaz!...»
şələlnə nəzirə

Atmış nəqabi-hysnin məçmuəji-təvəngər,
Məçmuədə dyzyliniş, ejzən xurus sərasər,
Həsrətkəşani-mətbəx, gyrgani-bətnərəvər,
Çari boqaza şərbət, sari məzaqə şəkkər,
Əksisi-buxarə dolma, zilli əmaməji-sər,
Dərjəjii-iştəhajə olmaqdə behçətavər,
Hyzzar icində əsla, joq bir fəqiry-myztər,
İftar vəqtədər ha! Ej vaizi-syxənvər!

İş baş bilənsiz olmaz!
Sərsyfrə sənsiz olmaz!

Vəqt-qəza ki, nəfsin çyş etdiyi zamandır.
Bilçimlə ruzədara, həngami-əkli-nandır,
Ənvai-nazy-ne'mət sərsyfrədə əjandır,
Lakin o loqmalar həp ə'janə şajəgandır,
Hər su nəzər edərsən: bəjdır, əmiriy-xandır.
Fəqr əhlinə bu halət, taqətgəyəzə-çandır.
litar ləzzət əfza, suri-səfa-nişandır.
Ej mystəhəq! darlıqma, gənlyn əgərci qandır.
Misgin hyzynsiz olmaz!
Qəm, qyssə sənsiz olmaz!

Etdikcə mən tamasha, gərdykçə işbu kəsə:
Açızdə inkisar, sajildə iztirar,
Miskində intizar, taçirdə ehtikar,
Esgim olur gözüm dən xuni-çiјərlə çar,
Hejhat! olur mu cəsmim hajiz bu iqtidarı,
Ta janmadıqça gənləym, ej gənləymyn mədar,

Əş'ari-atəşin-dəm, jaqdəqça qəlbi-zarъ
Təqlid edir təbiət myrgani-nevbaharъ.

«Şair syxənsiz olmaz»
Şe'r isə sənsiz olmaz!

Ej əhil fəqry-faqə, ver şairə səlalıն,
Dəmdir ki, şair olsun, dildadeji-kəlalıն,
Dəmdir ki, şe'r nəqzim şərh etsin ərzi-halıն,
Sajani-rəhm olunsun hərkəscə infialıն,
Surətnymalıq etsin ajinəji-visalıն,
Gəzlərdə çəlvələnsin, insan kibi çəmələn,
Hejhat, symmə hejhat, xam olmasın xəjałın,
Bihimmət əqnijadon, olmaz rəva sualıն.
Tek ryji-zərdin yzrə daim sırişki-alıն.

Sajıl myhənsiz olmaz!
Mehnət də sənsiz olmaz!

EHSAN:

RƏÇAJI ZADƏ MƏHMUD ƏK.
RƏM bəñin «Jad et» invanında
əş'arına bir nəzirə.

Vaqta ki, qopur bir evdə matəm,
Təşkil edilir bisati-əhsan,
Ma'lumlər əjləşib myəmməni,
Təfrīh ilə əllerində qəljan;
Ev sahibinli xəjali bərhəm,
Əfskatı qonaqlarıñ fisinçan,
Bisidikçə qazan-qazan myətənçəm,
Gəldikçə tabaq-tabaq badımçan,
Jad et məni, jaqlıq-jaqlıq jad et!

Vaqta ki, əsas olur myrəttəb,
Məçmuəj-nazy-nə'mət ilə,
Sərsifrədə səf cəkir myəddəb,
Ejzən nyçəba matanət ilə,
Dərvazədə əhli-fəqr jarəb!...
Jarəb!.. saqıtgıy zəlalət ilə,
Sərsifrədə dadlı-dadlı şərbət,
İedikçə qonaqlar əldə finçan,
Dərvazədə həsrəty-nədaiət,
Olduqça nəsibi-mystəməndan,
Jad et məni, qəmli-qəmli jad et!

Vaqta gətlirir bir əhli-sərvət,
Minhejsi-zəkat bir qədər pul,
Seifyl-yılmama edib içabət,
Evrada olur vəlejk məşqul,

Jə'ni ki, myqədəsəm həqiqət (?)
Mən fazili-əsr, xəlqi-məfzul,
Məbləq tekylyb hyzurə laj-laj
Olduqda həvaleji-çibıştan,
Həqqulifyqərajə şejxi-oxqaj
«Bəlləty» dejib udanda piñhan,
Jad et məni, gizli-gizli jad et!

ÇİBİM DOLMAJYR...

Necin məktəbə rəqbatım olmajyr?
— Çibim, dolmajyr, dolmajyr, dolmajyr!

Mənə hər qəzetcı һərəldir gəzyn,
Jazzət kəci, qəzətlərdə məktəb sezyn;
Sezyn, qoj dejim bir kərə lap dyzyn,
Bu işdən mənə bir qazanç olmajyr,
Çibim dolmajyr, dolmajyr, dolmajyr!

Oqur bundan hər kəs, qanar haqqıny,
Qanar, mytləq ali sanar haqqıny;
Axund isə xalqın danar haqqıny,
Bununcun mənim rəqbatını olmajyr,
Çibim dolmajyr, dolmajyr, dolmajyr!

Mənə xejsiz olduqıcının bu kar,
Ona baqlaram kyfr adını zinhar;
Çamaat da duymuş bunu aşkar.
Bu işdən mənə bir qazanç olmajyr,
Çibim dolmajyr, dolmajyr, dolmajyr!

Və bir də bu məktəblilər bil'ymum,
Oqurlar kamalıncı ali ylum;
Edirlər bizə sonra jeksər hycum,
Bununcun ona rəqbatım olmajyr,
Çibim dolmajyr, dolmajyr, dolmajyr!

Əgər məktəb əmrində bil'intixab,
Mənə tapşırılsa ymumən hesab,
Mən ol vaqt haşa edəm içtinab,

Fəqət indilik bir qazanç olmaýr,
Çibim dolmaýr, dolmaýr, dolmaýr!

Ax! Ax!... Ej kecən gynlərim! Vaj mənə,
Hər evdən gəlirdi necə raj mənə,
Plov, halva, bal, jaq, şəkər, caj mənə,
Nə carə ki, indi bular olmaýr,
Qarşılıq dolmaýr, dolmaýr, dolmaýr!

Cətindir bizimcın bytyn məs'ələ,
Bir ildə yc ehsan da kecmir ələ,
Belə qalsa iş, razı olluq hələ,
Buda olmaýr, olmaýr, olmaýr,
Qarşılıq dolmaýr, dolmaýr, dolmaýr!

Jəvçəpçaqlar indi sez ilə etüt,,
Beş-yc kəlmə sez sejlənir iş bitir,
Fəqət şə'nimiz gyn-bə-gyndən itir,
Bizə ehtiram olmaýr, olmaýr,
Qarşılıq dolmaýr, dolmaýr, dolmaýr!

GƏTYRYLDY...

Ej vaj ki, hejsijjəti-millət gətyryldy!
Millətdə olan bysbytyn adət gətyryldy!

Jetməzdi bu kim millətin əhəgər aյıldы.
Arif dəjilən bə'zi fysunkarъ aյıldы.
Məcümua jazan bir para blarъ aյıldы.
Sair ləqəbində necə idbarъ aյıldы.
Ja'nı ki, bu əsrin bytyn əşratъ aյıldы,
Derdim bə çəhənnəm elin əfkarъ aյıldы.
Topraq başıma!... indi də tyççarъ aյıldы,
Hər bir işə əl qatdb myryvvət gətyryldy!
Millətdə olan bysbytyn adət gətyryldy!

Var idi bu millətdə qabaq bir gözəl, adət,
Bir şəxsi-mysəlman eləjən vaqtda rehlat,
Mejjit hələ bəstərdə uzansın dejə rahət,
Qıslı etmədən əvvəl olunurdu ona hərmət.
Jyzlərçə edərdik ona sipara tilavət,
Hər çyz'idə bir rublə catardı biza içrət,
Bir hərmət idi bu biza, həm mejjita nisbət,
Heffa ki, əvaxırda bu hərmət gətyryldy!
Millətdə olan bysbytyn adət gətyryldy!

Taçırıların indi dəjlüşib tinəti jekça,
Dujmuşlar olar bızdəki nijjətləri guja,
Ehsanlar olub tərk, qazanlar sənyb ej val..
Nə molla raiъ var, nə qonaqlıq, nə mysəmmia.
Bışmir tətqiqiň bir tıkə həlvəsi da həttə,

Hər fənn ediriksə, işimiz dutmajыг əsla,
Ax!... Ax!... o kecən gynlərimiz noldu xydaja!
Kyfran elədik, sankı bu ne'mət gətyryldy!
Millətdə olan bysbytyn adət gətyryldy!

Kim getsə idi Həçç və ja Kərby-bəlajə,
Zəvvər idi əvvəl o bizə, əhli-dyajə,
Majil o dyajə, vəli biz simy-tilajə,
Gərçək onu, invan edərək bir necə ajə,
Derdik ki: gərək pak ola həmjandakъ majə,
Bir xejrli əmət idi bu biz molla nymajə,
Hejfa! ki, baqılmış dəxli nə'lejnə, əsajə,
Birləşdi ḥamъ, sıdqy-sədaqət gətyryldy!
Millətdə olan bysbytyn adət gətyryldy!

Sadəm gələçək gynlərimiz kecsə bu nisbət,
Qorqum bu ki, gyndən-gynə bədtər ola halət,
Bir gyn gələ bidar ola bılıcymlə çəmaət,
Təzviri ibadətdən edə fərq bu millət,
Mejdana cıqı bizdəki hər dyrly xəjanət,
Na təhfə gələ bizlərə, nə nəzr, nə rişvət,
Hətta dejələr: molla! Zijafət gətyryldy!
Dolma və tərək, firniy-şərbət gətyryldy!
Millətdə olan bysbytyn adət gətyryldy!

ВАН-ВАН, ЖЕНЭ ВАН-ВАН...

Vaj, vaj! Nə jaman myşkylə dysdy işim allah!
Fərjadimə jet, kim Janıram atəşə billah!
Islamə xələl qatmadadır bir necə bədxah!
Istərlər ola bəndələrin taqı və qumrah,
Etdim nə jaman əsrə təsaduf aman ej vah!...
Lahevlə vəla qyvvətə illa və billah!

Məktəblər acıb, ejləjin ehsaş,—dejirlər,
Məktəbdə qojun ustulu, dasqanş,—dejirlər,
Pər-puç eləjin, cuby-fələqqanş—dejirlər,
Dişrə cıraqış, həzrəti-mollanş.—dejirlər,
Molla qavşa, jə'ni myəllim gələ vah!.. vah!
Lahevlə vəla qyvvətə illa və billah!

Mən anlamışram kim nola mə'naji-myəllim?
Qıraq, əlli manat pul ala, hər aj myəllim;
Bir tazə ysula ola ifaçı—myəllim;
Pullar şala, sejləjə oxqaj myəllim;
Molla ona həsrətlə cəkə kycədə ah...! ah!
Lahevlə vəla qyvvətə illa və billah!

Bir ildi, bir az coq da olur, joqdu damaçym,
Nə satır əlim bir işə, nə gedir ajaçym;
Hərdəm jeni bir sez danışyg oqlan usaqış.
Taqqıldajır allah da şahiddi qulaçym,
Port-Artur, hyrijjət, Mançuriya² qalı-qalı!...
Lahevlə vəla qyvvətə illa və billah!

And olsun etən gynlərə dñvanə olublar;
Islamə də, imanə də biganə olublar;
Billahi başyın cıqmajıg aja nə olublar;
Hyrijjətə, myrrrijjətə məstanə olublar,
Bah-bah.. jenə bah-bah.. jenə bah-bah.. jenə bañi-bahl.
Lahevlə vəla qyvvətə illa və billah!

Ax! Aj kecən illər nola bir də dolanejdiz,
Tazə, jenə beş jyz il olunça dajanejdiz,
Elmi, ədəbi, fəzli, kamalatlı dancjdiz,
Ej bildir, inişil nola odlara janejdiz.
Ta ejləməjejdiz belə qafilləri agah,
Lahevlə vəla qyvvətə illa və billah!

Bilməm nə işim vardı, başyım harda qarışdı,
Elm ilə belə dyşman olan qevm barışdı,
Təçdid vəfa birlə məariflə sarışdı,
Rəhət jata bilməm mənə qəm muri darışdı,
Etməkmi olar bir də bu ujmışları ikrah,
Lahevlə vəla qyvvətə illa və bilah!

BUNDAN SORA.

Bır bəhanə əldə ınvan etməli bundan sora!
Bysbytyn məxluqə e'lan etməli, bundan sora!

Nev ysulun şə'rə bər'əks olduqun izah edib,
Kəhnəni tətbiql-qur'an etməli, bundan sora!

Xasə bu zurnal, qəzət əmrində bir fitva tapıb,
Sədd rahi-nəşri-irfan etməli, bundan sora!

Bojlə iş, bunça qəzət, bunça mazet olmaz çanım!
Bunlarъ məhkumi-bytlar etməli, bundan sora!

Din gedir, məzhəb gedir, qədri itir mollalarъn,
Careji-əmr-mysəlman etməli, bundan sora!

Hər jetən kəndin myhərrir əd edib min sez jazъr,
Bunlarъ mətrudi-evtan etməli, bundan sora!

Kəsməli hər nev ilə olsa nyfuzin, hərmətin,
Sərbəsər avareji-nan etməli, bundan sora!

Çırmalı dəftərlərin, səndürmalı cernil qabъn,
Fikri, tərvic-i-qələmdən etməli bundan sora!

Mymkyn olsa lap kəkyndən qaldırgıb bır zənn ilə
Çymlə mətbuatı viran etməli, bundan sora!,

Sijjəma, şairləri hekmən və hətmən zor ilə,
Xarıç əz islamy-iman etməli, bundan sora!

Myxtəsər hər kim ki, gərdyn fəhmi var, bir sez qanıṛ,
Kyfr ilə məşhuri-devran etməli, bundan sora!

Arqadaşlar əl'əman gəl tez verib də əl-ələ,
Həm bu jolda əhdý-pejman etməli, bundan sora!

Ajid olmur İndi bunlardan bizə bir mənfəət,
Pul verərlərsə mysəlman etməli, bundan sora!

Mollalar! Oldu əçəb taleimiz jar bu gyn!
Misjonerlər də bizə cıqdb havadar bu gyn!

O ki, məktəbləri məhv etmək idi nijjətimiz,
Joq idi əldə vəlakin ona bir qydrətimiz;
Məktəb artıqça azalmaqda idi hərmətimiz,
O acıldıqça qapanmaqda idi sən'ətimiz,
Gyn-bə-gyn zajid olurdu qəmimiz, məhnətimiz;
Arqadaşlar! Sevlinin, oldu rəva hacətimiz,
Qəmimiz bitdi, fərəh oldu nymudar bu gyn!
Misjonerlər də bizə cıqdb əçəb jar bu gyn!

Misjonerlər o gəzəl fikirli ərbabi-dəha,
Şin Peterburqda⁴⁴ etmişlər əçəb bir şura,
Ki, mysəlmanlar acan bunça məkatib nə rəva,
Qqudub həndəsə, tə'lim edələr çoqrafiya,
Hikmaty-hej'əty-tarixlə elmi-əşja,
Bu işə bizdə təhəmmiyəl ola bilməz haşa!...
Calışın, himmət edin dəf'inə zinhar bu gyn!
Misjonerlər də bizə cıqdb havadar bu gyn!

Misjonerlər o gəzəl əmrə edərkən iqdam,
Biz necin lal oturub ejləməjək bəlisə davam
Xasə bu elmlərin, biz ylamaji-islam,
Etmişik bir kərə təhsilini islamə həram;
Bunlar ə bilməz ikən biz, nejə evladi-avam
Oqujub adəm olub ejləsin aqazı—kələm,
Şimdi fyrşət var ikən germəli bir kar bu gyn!
Misjonerlər də bizə cıqdb havadar bu gyn!

Misjonerlər! Gərym allah sizə ehsan eləsin,
Biz kibi sizləri də daxili-iman eləsin,
Qoymadız, cynky mysəlmanlarъ tyqjan eləsin,
Jeni məktəbləri allah əzy viran eləsin!
Ucurub dam-daşın, xak ilə jeksan eləsin!
İndi qoj məktəb acanlar gedib əfqan eləsin!
Qalsın hər jerdə myəllimləri bikar bu gyn!
Misjonerlər də bizə cəqdB havadar bu gyn!

AJ ÇAN, AJ ÇAN⁶⁵

Dyşdy bytyn qəzetlər qıjmətdən aj çan, aj çan!
Xalqın çanı qurtardə tehmətdən aj çan, aj çan!

Qıjajmaňtdə əsla, zaňımların gəzyndən,
Risvajidik çahanda, məl'unların sezyndən,
Ax! Ax! Nə jaxşır oldu, iş dyşdy əz-əzyndən,
Əlləşməniş qutardıq, zəhmətdən aj çan, aj çan!
Dyşdy bytyn qəzetlər qıjmətdən aj çan, aj çan!

Badi-saba, apar ver molla Qəvama⁶⁶ myzdə,
Jazsın, de: Lənkaranda molla Salama⁶⁷ myzdə,
Səjlə o da jetirsin çymə əvama myzdə,
Mənbərdə rəqsə gəlsin, behçətdən aj çan, aj çan!
Dyşdy bytyn qəzetlər qıjmətdən aj çan, aj çan!

Ərz et bəşarət ilə Qaſqajdəki vücudə,
Zurnal, qəzet qapandı, durma jıxyl sycudə,
Hər nə bilirsən ejlə, qejbətdə, ru-bə-rudə,
Jazmaz dəxi jazanlar, bidətdən aj çan, aj çan!
Dyşdy bytyn qəzetlər qıjmətdən aj çan, aj çan!

Get Qybbəjə, salam et, molla Haç Babaja⁶⁸
Səjlə dutuldu çymə zurnal, qəzet vəbajə,
Mevmin myrydlər ilə, dur, qos səda-sədajə,
Ymmətlərin jıqılsın, hər kətdən aj çan, aj çan!
Dyşdy bytyn qəzetlər qıjmətdən aj çan, aj çan!

Jatdıq qəzet jazanlar, fyrsət dəxi sizindir,
Qarşında var oruçluq, sehbət dəxi sizindir.
Məsciddə mənbər yzrə, lə'nət dəxi sizindir.
Ajrımaňı əlynça, lə'lətdən aj çan, aj çan!
Dyşdy bytyn qəzetlər qıjmətdən aj çan, aj çan!

JOQ, JAZMARAM!

Molla dań! Coq bərk daşyr qazapъn!?...
Başçыssan hər jolundan azapъn;
Baharъndan gerynməjir xəzapъn,
Hər jerdən var cynky necə jazapъn,
Burdan da mən xəbər jazъm, jazmaյm?
Joq jazinaram! Amma hələ qoj jazъm,
Qismət olsa bundan belə jazmaram!
Toquimasa sozym elə, jazmaram!

Jazdъqъma jalان, palan qatmaram,
«Işan» kibi rişvət pula jatmaram.
İmanъty haç Kazъma satmaram,
Boşsan dejib «Fəxri»ni aldatmaram,
Məsləhətsə əgər jazъm, jazmaým?
Joq jazmaram! Amma hələ qoj jazъm.
Fyrsət olsa bundan belə jazmaram!
Girə bilsəm daşqъn selə jazmaram!

Kəbin kəssəm doşab kibi aqmaram,
Gəz altından Fəxri tərəf baqmaram,
«Ənkəhty»ny «təlləqtyjə» caqmaram,
Haç Bədəli jandъrъban jaqmaram,
Dalda gedib sejər, jazъm, jazmaým?
Joq, jazinaram! Amma hələ qoj jazъm,
Məhlət olsa bundan belə jazaram!
Elə jazsam bilə-bilə jazaram!

Devlətliliјe jaltaqlanmaq bilmərəm,
Qəmlı ikən jalان jerə gylmərəm.
Piristavъn cəkməsini silmərəm
Hərmətimi gəzlərəm əksilmərəm,

Mollalıqqa dələr! Jazım, jazmajım?
Joq, jazmaram! Amma hələ qoj jazım.
Qismət olsa bundan belə jazmaram!
Əğər posta jazsam, telə jazmaram!

Qumarbazın hədijjəsin almaram,
Bir şybəli pul kisəmə salmaram,
Yzə salıb gycən qonaq qalmaram,
Qonaq qalsam çibin-zadın calmaram,
Əzmim əldən gedər jazım, jazmajım?
Joq jazmaram! Amma hələ qoj jazım,
Nevbət olsa bundan belə jazmaram!
Davam etsə duman jelə jazmaram!

Ejlədigim və'zə inannam əzym,
Eldən qabaq ejbimi qannam əzym,
Qevlimə, fe'limə dajannam əzym,
Pis hərəkət etsəm utannam əzym,
Halım olar betər jazım, jazmajım?
Joq jazmaram! Amma hələ qoj jazım!
Haçət olsa bundan belə jazmaram!

Dalda qejbat, yzdə sənə etmərəm,
Gizli səjyış, zahir dua etmərəm,
Xalqə gərçək rija-mija etmərəm,
Rija etmiş olsam, həja etmərəm,
Allahımdan məgər? jazım, jazmajım?
Joq, jazmaram! Amma hələ qoj jazım,
Halət olsa bundan belə jazmaram!
Ujsam, məkrə, dyssəm fe'lə, jazmaram!
Qovlansam da evdən cələ jazmaram!
Ujub sənə ez jolumdan azmaram!

KƏNTÇİ VƏ AXUND

Kəntçi—Denilir elm oqujan sözləri hər anda bize!

Bunu təsdiq edijor ajeji-qur'an da bize!

Axund—Hansı qur'andır o ki, onda jazylmış bu xəbər,
Şia mollaş jazan tyrkiçə qur'ansa əgər,

Mən onun jazdıcıq qur'ana javıq durmajıram,

Maşa ilə jarpüşüb, əl də belə vurmajıram!

Kəntçi—Xub!... Bujur synni jazan bir necə təfsiri oqu!
Elmin içabы ucun ondakъ təqddiri oqu!

Axund—Ox!.... apar bir jana at synni jazan təfsiri,
Başına dejsin onun tərciməsi, təhriril
Bizlərə molla fylankəs jazan asar gərək,
Biz olaq ondakъ məzmunə xəbərdar gərək!

Kəntçi—O jazıb jer əkyyzyn bujnuzu ystyndə durur.
Biz gərəkdir inanaq ki, kişi bəjlə bujurur?!

Axund—Buna şybhen də var?

Kəntçi—Əlbəttə inanmam bu sezə!

Axund—Nə'lətulla a gavur! Şəkk edijorsın əkyza?!

ZAHIDIN XYLJASЬ

Zahid olməkdən qabaq məqsudinə catmaq dilər.
Çənnətə ujqu ipilə bir kəmənd atmaq dilər.

E'tiqadınçə jatar-jatmaz quçar qılmanlarъ,
O səbəbdəndir namaz ystyndə də jatmaq dilər.

Əbləhin fikrinçə çənnət bir Byxara şəhridir,
Beccə tək qılmanlarъ bulduqça ojnatmaq dilər.

Məqsədi somy-səlatindən bu imişkən jazъq?
Həm xudanъ, həm də məxluqatъ aldatmaq dilər.

Ujquda aqtardъqын zahirdə jarəb tapmъsan!
Joqsa illik taətin bir jolluqa satmaq dilər.

Rindy-risva gərdygyn zahid gərərsə şybəsiz,
Səbhəsin, səççadəsilə bojlə fırlatmaq dilər.

Kyfryн iksir olduqun zahid amandъr bilməsin,
Joqsa bir zarrə bulub imanъna qatmaq dilər.

ZAHİDƏ TƏKLİF.

Zahida! Gəl sojunaq bir kərə paltarğışın,
Sıqaraq zahirə batindəki əfkarğışın,
Pişgahi-nəzəri-xəlqə dutaq uğarığışın,
Gəryb onlar dəxi təhqiq eləsin kətmişən!
Hər kimin aqş qara isə utansın a balam!
Bəlkə illərçə jatanlar bir ojansın a balam!

Hələlik gəl unudaq filməsəl əz lafığışın,
İddamışça acaq ajinəji-safığışın,
Alaq ajinəjə qarşın bytyn əsnafığışın,
Gəstərək onlara insaf ycyn insafığışın,
Hər kimin aqş qara isə utansın a balam!
Bəlkə illərçə jatanlar bir ojansın a balam!

Nola bir ləhzəlik olsun ataq əlqabığışın,
Sıqaraq hərməti çalıb olan əsvabığışın,
Toplajaq bir jerə ə'damışın, əhbabığışın,
Məhzəri-nasə qojaq sirəty-adabığışın,
Hər kimin halb fəna isə utansın a balam!
Bəlkə illərçə jatanlar bir ojansın a balam!

Gəl jazaq şərt ycyn əz tərcimeji-halığışın,
Həm də doqru olaraq, şərh edək əhvalığışın,
Xalq tətbiq eləsin halığışın, qalığışın,
Anlaşınlar da nolur qajeji-amalığışın,
Hər kimin qəlbini qara isə utansın a balam!
Bəlkə illərçə jatanlar bir ojansın a balam!

USAÑMADЬN?!

Və'z etdigin inandъ, sən amma inanmadъn!
Ja lil'əçəb məgər jorulub bir usanmadъn?

Jatdъqça xabi-qəflət ilə millətin sənin,
Vəqf oldu lajla sejłeməgə xidmətin sənin,
Hər gyn gənəldi dajireji-hərmətin sənin,
El oqradıqça fəqrə, şışib sərvətin sənin,
Millət arqıladıqça, kəkəldi ətin sənin.
Rişvət haramdъr dedin, aldbn utanmadъn,
Mali-jetimə od dejə utdun da janmadъn!

Qəssabxanənə, bize daryl'amən dedin,
Doğru libasına byrynyb min jalan dedin,
Olduqça myştəbeh: «Qələt etmə inan!» dedin,
Kim jaxş sojlədisə, ona min jaman dedin,
Qejzə gəlib bərərdi gəzyn, lantaran dedin,
Bir vaqt olar tanır səni, hər kimsə qanımadъn!
Bu məhz bir sez idi—həqiqətdə sanmadъn!

Fəssad olub, da milləti daim damarladъn,
Hər kəs əlindəkin jerə atdb, qamarladъn,
Çifə dedikcə mali-çahanı təparladъn.
Fani dedikcə mylkə, imarət hamarladъn,
Sərçışteji-mədaxili məhkəm jumarladъn.
Rişvət haramdъr dedin, aldbn utanmadъn,
Və'z etdigin inandъ, sən amma inanmadъn!

Qevli-sərih ikən əçəba «mən kəfər» sezy,
Etməkdəsən bəhaneji-təkfir hər sezy,
Zənnim budur ki: ortada gər olsa zər sezy.

Hərgiz danışmasan belə ançaq hədər sezy,
Viçdanə, abrujə, həjajə dejər sezy,
Bir vaqt olar tanrı səni hər kimsə, qanmadın!
Ja lil'əçəb, məgər jorulub bir usanmadın?

Çildi-qənəmdə oldun əçəb gyrgi-çansikar,
Nəfsin susub jorulmajaraq, oldu tə'məxar,
Hijlən dujuldu şimdi, sənə olmaz e'tibar,
Əsrar myxtəfilərin olduqça aşkar,
Qalsın dejə səhajifi dəftərdəjadgar,
Bir vaqt olar tanrı səni hər kimsə qanmadın!
Ja lil'əçəb, məgər jorulub bir usanmadın?

VAIZ!

Vaiz! Qələm əhlin jenə təkfir edijorsan!
Ej əbri-sijəh! Nuru nə təstir edijorsan?

El çymla dənyb olsa da kafir işin olmaz!
Təzvirini kim ki, duja təkfir edijorsan,

Lə'n ejləjərək qasibə, məxluqu sojursan,
Fani dejərək, aləmi tə'mir edijorsan,

Gərdym juquda baqъ-behişt icrə gəzirsen,
Insaf!... bunu sən neçə tə'bir edijorsan!

Tərk ejlə rijanъ ki, rija şırki-xəfidir.
İşbu səzy kəndin belə təqrir edijorsan!

Mən məkrini hiss etməgə mejl etmədim əsla,
Kəndin, dili-həssaslıma tə'sir edijorsan!

Bizdən gəzyny jyq ki, sənə aldanan olmaz,
Get onlarъ xam tovla ki, təzvir edijorsan!

ZAHIDLƏRƏ.

Ac dilini, jum gezyny zahida!
Vird oqu! Hec anlama mə'nasınp.

Baqma bir ibrətlə bytyn aləmə,
Germə haqın nuri-təçəllasınp.

Xyş ibadətlə, quru zəhdə,
Anlama sən eşq myəmmasınp.

Zəhdı ogyb ejləmə inkari-eşq,
Şəxs bulur eşqləməvlasınp.

Qejə əbəs vermə çunun nəmənp,
Gərməjərək surəti-lejlasınp.

Gyşeji-xəlvətdə oturma kişi!
Bilmə haqın gyşədə mə'vasınp.

Qəsdin əgər jar isə gəl gəstərim,
Varsa gəzyn ejlə tamaşaşınp.

Sən'ətə baq! Saneinə pej apar,
Dərk elə keşfijəti-inşasınp.

Lejk, hanı səndə bəsirət gəzy,
Ta gərəsən vəçhl-dilarasınp.

Hu cəkib axırt gəzəsən ku-bə-ku,
Tərk edəsən zəhd mysəllasınp.

Kyfrdə təqlid edəsən şairə,
Zikr edəsən şe'ri-myqəffasınp.

A..., X!...

Ax!... neçə kef cəkməli əjjam idı!
Onda ki, evladi-vətən xam idı!

Əz həqi-məşruini bilməzdi el,
Cəhrəji-hyrrijjətə gyliməzdi el,
Gezlərini bir kərə silməzdi el,
Qəzətəjə, zurnala əjilməzdi el,
Daim eşitdikləri evham idı!
Ax!... neçə kef cəkməli əjjam idı!

Əlkədə bunça joq idı ejbçu,
Nejləridiksə gərynyrdy niku,
Xalqda didarəməza arizu,
Bizdə var idı nə gəzəl abiru,
Hərmətimiz vaçibi-islam idı!
Ax!... neçə kef cəkməli əjjam idı!

Millətə catdəqça qəm, əjjaş idik,
Hakimə jar, amırə qardaş idik,
Qibləji-taətgəhi-obaş idik,
Harda aş olsajdə ora baş idik,
Hər geçə, hər gyn bizə bajram idı!
Ax!... neçə kef cəkməli əjjam idı!

Gərci rija idi bytyn kəgəməz,
Kar ilə bər'əks idi kirdarəməz,
Lejk haman var idi miqdarəməz,
Həççət idi hər kəsə gyftərəməz,
Xalqın işi bizlərə ikram idı!
Ax!... neçə kef cəkməli əjjam idı!

Ejhimizi culqalamışdə əba,
Hər nə gəlirdi boşalırdə qaba,
Kim nə qanırdə nədi zehdy-rija,
Naxoşa xaki-dərimizdən şəfa,
Suməəmiz kə'bəji-ehram idi
Ax!.. neçə kef cəkməli əjjam idi!

Bizlər idik xalqın inandıqlarъ,
Piri-hidajət-dejə qandıqlarъ,
Nur gəryrlərdi qarandıqlarъ,
Bizdə idi çymla qazandıqlarъ,
Kim bizi pul verməsə bədnəm idi!
Ax!.. neçə kef cəkməli əjjam idi!

Indi adamlar dejəsən çindilər,
Çin nədi, şəjtən kibi bidindilər,
Lap bizi evsardadılar, mindilər,
Aj kecən əjjam! Olasan indilər,
Onda ki evlədi-vətən xam idi!
Ax!.. neçə kef cəkməli əjjam idi!

EJ ƏMU!

Aldanmaram ki, doqrudur ajinin ej əmu!
Kəssin məni həqiqi isə dinin ej əmu!
İmanıla qəsəmlə, sarırsan çəmaəti,
Quldurculuq tyfəngimidir dinin ej əmu!!
Qəlbin kibi sijah edəməzsən məhasinin
Çumma hənaja boşla bu təlvinin ej əmu!
Səvmy-səlatdan sənə gər cəqmasajdə nəf'
Olmazdə bunça zəhmətə təmkinin ej əmu!
Tikmə namazın gəzymə bir çida kibi
Gəstər myamələndəki tə'jinin ej əmu!

«FYZULIJƏ NƏZİRƏ»

FYZULIJƏ

Ah ejlədigim sərvy-xıyratın ucyndyr
Qan aqladıqım qyncejl-xəndanın ucyndyr.

Ah ejlədigim nəş'əji-qəljanın ucyndyr,
Qan aqladıqım qəhvəji-finçanın ucyndyr.

Və'z ejlədigim hədjəvy-ehsandan anqaq,
Yndə qərəzim kisəvy-həmjananın ucyndyr.

Sərgəstəligim xirməni-buqdalar üçündən,
Aşiftəligim sərvəty-samatın ucyndyr.

Fərş ejlədigim sinəmi hər gyn qədəmində,
Kəsgin təməim sıfrədəki nənənin ucyndyr.

Bimari-tənim kyftəvy-bozbaş ələmindən,
Xunin-çijərim dolma, badımcanın ucyndyr.

Aqzım dolusu ne'məti-firdevs dedikdə,
Boşqabda qəra gəzly fisinçanın ucyndyr.

Vəsf ejlədigim zevqlə ənhari-bəhiştə,
Kevsər məzəli şərbəti-rejhananın ucyndyr.

Gərdym ki, plov bişmədədir açıqqa dəzdym,
Bildim bu tədaryk şəbi-ehsanın ucyndyr.

Ax birçə gerəjdim səni ej sevgili varis,
Mejlim sənin ol dəsti-zərəfşanın ucyndyr.

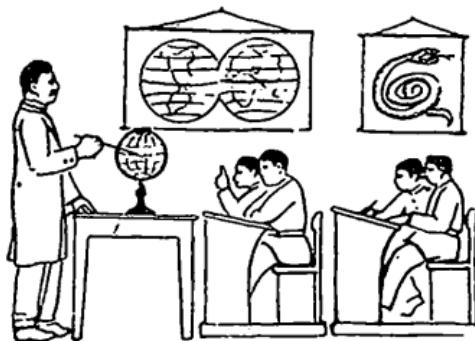
Myn'ımlərə çan ver gənəyl, ujma fyqərajə,
Sinəmdə səni bəslədigim anın ucyndyr.

Ahin şərəri etməz əsər bir kəsə «Hop-Hop»,
Bu od sənin ançaq alışan çanıñ ycyndyr

Jan, dinmə sən allah
Qan, dinmə sən allah,
Haq sejləmiş olsan.
Dan, dinmə sən allah!

SABIR VƏ JENI MƏKTƏB

BU BOJDA!—BU BOJDA!

Nədyr, olur bu coçuqlar əjan, bu bojda—bu bojda?
Hara gedir bu jazъqlar aman, bu bojda—bu bojda?

Əjinlərində «buluz» başlarında baftalı şapqa,
Alınlarında urus tək nişan, bu bojda—bu bojda!

Məgər bular dejil evladı-paki-dindaran?
Duturlar şqolalarda məkan, bu bojda—bu bojda!

Əçəb bu kim, bunlarında əçəb həjaları vardır!
Bəyik adam tək oqurlar, haman, bu bojda—bu bojda!

Bular gərək hələ, «əbçəd» də həqqana «qərəşət» də,
Kitabi-elmi oqurlar rəvan, bu bojda—bu bojda!

Ana dilin belə bilmir ijirmi jaşlı çavanlar,
Bilirlər indi bular beş lisan, bu bojda—bu bojda,

Lisani-myxtəlifə bilməsi hələ belə dursun,
Qanırlar ərz nədir, asman, bu bojda—bu bojda!

Məsaħəti-kyreji-ərzi qit'ə qit'ə tanrılar,
Dejirlə, sejr eləjir xakdan bu bojda—bu bojda!

Bybyn kəvəkibi bir-bir ez adlarılı sajırlar:
Ki sejr edir hərəsi hər zaman, bu bojda—bu bojda!

Hənuz «bir», «iki»ni bilməjən zamanları ikən,
Edirlər elmi-hesablı bəjan, bu bojda—bu bojda!

Jəqin ki, bunlara təlqin edir bu bilməgi şejtan....
Və gər nə bunça bilərmi olan bu bojda—bu bojda?

Amandı! Qojmaçı evladıñz azıb cıqa joldan,
Ola bu jaxş vələdlər jaman, bu bojda—bu bojda!

МОНТАЧИ-МƏARİF

«MƏHƏMMƏD HADI»nın
«Şykuşlu-məarif» yunvanı və
«Ej İktiləblə-elmə şitaban olan coçuq!

Ej talibi-şykuşlu irlənən olan coçuq!»

matla'lı şə'rində nəzirə

Ej dər-bə-dər gəzib yrəgi qan olan coçuq!
Bir loqma nan yecyn gəzy girjan olan coçuq!
Əşgilə abrusu da rizan olan coçuq!
Mətlubu nan, qazandıqba hirman olan coçuq!

İnsan kibi bilinsə idi qədry-qıjmətin,
Acmış olurdu məktəbi-milli çəmaətin,
Dərk etmək istəmir hələ bu fejzi millətin.
Qalsın nihan vədiəji-fitri məharətin!
Ej ehtişami-milləti talan olan coçuq!
Ej dər-bə-dər gəzib yrəgi qan olan coçuq

Ej gevheri-Fitadə-bəgil qal nihan hənuz,
Sərrafi-qədrdan dejil islamjan hənuz,
Məşqul xurdy-xabdər ərbabi-şan hənuz,
Var ortalıqda səhbəti-də'vəji-nan hənuz,
Joq gevheri-səadətə xahan olan coçuq!
Ej dər-bə-dər gəzib yrəgi qan olan coçuq!

Haqlı dəjil o, kim sənə der: var qəbahətin!
Mənçə qəbahət işə olur hali millətin;
Etsejdi tərbijət səni əhli-vilajətin,
Sajilligə qalırmıdə hərgiz də rəqbatın?
Başsız qalıb ajaqlara iftan olan coçuq!
Ej dər-bə-dər gəzib yrəgi qan olan coçuq!

Ej nəxleji-vətən! Əsəf olsun bu halına!
Kim bəxş tərbijət edənin joq nihalına,
Bilməm nələr gəlir şu qaranlıq xəjalına!
Baqdıqça jaly-balına, jandım məlalına!

Ej vadiji-safaləti pujan olan coçuq!
Ej dər-bə-dər gəzib yrəgi qan olan coçuq!

Olsun əsəf o millətə, kim bixəjaldıṛ,
Jaxud xəjali kəndinə təksiri-maldıṛ,
Javrum, quzum! Jatanlar ajylmaz, mahaldıṛ!
Ançaq mənimki nalə, səninki sualdıṛ!...
Ej mən kibi tənəffyrə şajan olan coçuq!
Ej dər-bə-dər gəzib yrəgi qan olan coçuq!

COÇUQ

*Həmən şeirə Ikinçi nəzirəlli-
-təmasxyrana.*

Ej dilbəranə tərzdə çevlan edən coçuq!
Jeksər «emusurmanı» yrəgin qan edən coçuq!

Hər tajifə baqar sənin əqlly-kamaşına
Əxlaqınya, xısalınya, fikry-xəjalınya,
Ançaq «emusurman» aşağı olur gyl çəmaşına!
Jetmək dilər nə nev'lə olsa visalınya,
Ej həsrətin cəkənləri nalan edən coçuq!
Ej dilbəranə tərzdə çevlan edən coçuq!

Ej tifli-sadə, gəzmə soqaqlarda bojlə fərd,
Aliçənab əmularıny bilmə coq da mərd,
«Ej kəpki-xoşxuram, kyça mirəvi bigərd!
Qyrə məşo ki, gorbəji-abid namaz kərd!»
Joqdur namaza sidqilə iman edən coçuq!
Ej dilbəranə tərzdə çevlan edən coçuq!

Hər guşədə sənə tapılyıg min fədajilar.
Rışı hənalı, syrməli gözly vəfajilar,
Sofi myridlər, məşədi, kəlbəlajilar,
Çan tək səni kənarə cəkər pullu dajilar.
Hər jerdə az dəjil səni mehman edən coçuq!
Ej dilbəranə tərzdə çevlan edən coçuq!

Tə'rif edər səni görə hər möhtərəm kişi,
Təqdim edər sənə bir avъç səbzə-kişmişisi
Xam olma, alma! anla nədir onların işi,
Mə'sum olan mizaç ilə joq səbzə sazişi,
Olma dybara dərdinə dərman edən coçuq!
Ej dilbəranə tərzdə çevlan edən coçuq!

Соң nyktə var, sən annamasan, anlar aşyqъп,
Ol nyktəjə cəkər, səry-samanlar, aşyqъп,
Ol baxəbər, olub necə ə'janlar aşyqъп:
Molla Həbiblər, haçъ Qurbanlar aşyqъп,
Əl qissə coqdu çapъпь qurban edən соҹиҹ!
Ej dilbəranə tərzdə çevlan edən соҹиҹ!

AJ BAŞЬ BӨLALЬ!

Ol gyn ki, sənə xalıq edər lytf bir evlad,
Olsun yrəgin şad!
Tə'jin elə çindarъ ki, etsin ona imdad,
Ta dəjməjə həmzad...
Saqdan sola, soldan saqa sal bojnuna hejkəl,
Qoj činni myəttəl
Min gunə tilismata dutub ejlə myqqəffəl,
Gəzdir onu əl-əl.
Gər dejsə sojuq, sançylanıb olsa da bimar,
Həkm et, gələ çindar.
Gəstərmə təbibə o çıjər gyşəni zinhar,
Qojma ola mundar.
Aqlarsa uşaq dərdinin aqtarma Əvəsən,
Ançaq sej anasın.
Qorquzsun o da damdabaça 'lə caqasın
Kəssin də sədasın.
Əjrət ona əlbəttə ezym bir necə mevhüm,
Məhdud ola mə'sum.
Bu sajədə əmr ejləjə dynjada o məzлum
Hər haləti məzмum.
Tək-tək dil acanda ona tə'lim elə hədjan
Həm olma peşiman,
Bildir ona min dyrly qəbahətləri hər an
Alsın ələ invan.
On jaşa jetinçə uşaqları ejləmə qəflət
Qandır necə byd'ət.
Ta on beşə jetdikçə tapa işdə məharət,
Həm ejləjə adət.
Gəndərmə onu məktəbə dəng ejləmə başın,
Tekmə yzə jaşın.

Hər bizlik ilə olsa edər kəsb məasъп,
Saqlar ezy başып.
Rahat nejə lazъм edə dynjada məisəт,
Quldurculuq ejrət.
Ta inki, qumar ojnaja, qətl ejləjə qarəт,
Xoşdur belə sən'əт.
Dynjanъ sojub ejləjə hər gyn səni xyrсend
Saq ol belə fərzənd.
Evdə tapыльг indi dəxi caj, pilov, qənd,
Kimdir sənə manənd.
Nagali alыпъб həbsə dıltarsa, səni vəlişəт,
Ver hakimə rişvəт
Sat var joqunu advoqata ver necə xəl'əт,
Puc ol hələ-həlbəт.
Axъrdə olub həsrəti-didari-çamalъ,
Qal kisəsi xalъ
Qaldыqda oqulsuz dəxi tez başla sualъ,
Al vizry-vəbalъ
Tap rizqi-həlalъ,
Aj başъ bəlalъ,
Olmaq oqumaqdan,
Tapmaq bu çəlalъ...!

«GOP GOP» A NƏZİRƏ

•Qoş məktəbə təhsilli-yolum ejləsin oqlun.
Daş olsa da qəlbə onu mum ejləsin oqlun.
«Həjat» qızılındə cap olunmuşdur.
«Gop-Gop»

Bu tifl ki, nuri-bəsəry-şirəji-çandır,
Tabi-təny-aramı-dily-ruhi-rəvandır,
Min zəhmətilə bəslədijin tazə çavandır,
Gəndərmə bunu məktəbə, rəhm ejlə amandır.

Qoş kycədə naz ilə xüram ejləsin oqlun,
Əz xoşladıq əmrə qıjam ejləsin oqlun.

Bu bylbyli-şuridə ki, pakizə nəfəsdir,
Aludeji-qəm etmə ki,bihudə həvəsdir,
Bunça ki, gedib məktəbə, bildikləri bəsdir,
Məktəbdər adı lejk həqiqətdə qəfəsdir.

Qojma o daqıqlışda məqam ejləsin oqlun,
Sybhyn belə viranədə şam ejləsin oqlun!

Məktəbdə gedib dərs oqujanları gəryrsən,
Nitqi cəkilən tazə çavanları gəryrsən,
Qət'ən qurujub çısmədə qanları gəryrsən,
Arifşən əzyn jaxş, jamanları gəryrsən

Qojma ki, gedib fikrini xam ejləsin oqlun,
Əmryrn qəmi-elmilə tamam ejləsin oqlun!

Bavər edəməm elmdən olsun fərəh ajid,
Elm artıq olursa, həm olur qəm mytəzajid,
Istərsən əgər oqlun edə kəsb fəvajid,
Həm sərvəti zajid ola, həm miknəti zajid,
Tərqib elə ta kəsbi-həram ejləsin oqlun,
Bir ad cəqarın şəhrəti-tam ejləsin oqlun!

Bicarə kişi qanmaqa başın hələ kejdir,
Axıg mənə bir sejle gərym elm nə şejdir?
Bilmək nə gərək kim, bu «əlif»dir, bu da «bej»dir?
«Həvvəz», sora «Hytti» bu nə «Hej»dir, o nə «Flej»dir?
Qoj pul qazanıb sədri məqam eləsin oqlun,
Bəj, xanlar ilə dəxli kəlam ejləsin oqlun!

«Gop-Gop» kibi bi fajidə əhli-qələm olma,
Ol «başq qapazlıb»⁷⁰ vəli «Bidərd»y-«qəm»⁷⁰ olma
«Qızdırmaş»⁷⁰ ol, «Təşnələb»y-«Didənəm»⁷⁰ olma.
Molla «Mozalan»lara⁷⁰ ujuş, mehtərəm olma,
Qoj «Hop-Hop» olub şəhrəti-tam ejləsin oqlun,
Kəsbin buraqıb şe'rə davam ejləsin oqlun!

UŞAQLARA

Ej millətin ymmidi-dily-çanıň uşaqlar!
Validlərinin sevgili çananaň uşaqlar!

Madərləriniz etdi sizə mehry-məhəbbət,
Aqışi-şəfəqqətde sizi bəslədi rahət,
Validləriniz xərcinizi etdi kəfalət,
Əlminnəty-lillah sizə jar oldu səadət,
Olduz hərəniz bir evin oqlanıň uşaqlar!
Asudə gəzin indi bu dynjanıň uşaqlar!

Siz sərv kibi sərkəş olub bəjlə boj atdəz,
İllik bəcətək banlajaraq xalqъ ojatdəz,
Şad oldu pədər, madəriniz bu boja catdəz,
Bəsdir sizə, gəhvərəji-naz icrə ki, jatdəz,
Indi buraqъn balşy, jorqanıň uşaqlar!
Həm tərk eləjin xaneji-viranıň, uşaqlar!

Vaqt oldu cıqъb kucədə çevlan edəsiz siz,
Hər çaji gəzib, hər jeri sejran edəsiz siz,
Çəngy-çədəly-qarəty-talan edəsiz siz,
Hər çildə girib aləmi viran edəsiz siz,
Gyndə atasız bir necə patranıň uşaqlar!
Ta ejrənəsiz şiveji-davanıň, uşaqlar!

Vaqt oldu həvəs etməjəsiz məktəbə, dərsə;
Tə'lim alasız hər nə ki, aləmdə bətərsa!
Xejri buraqъb əxz edəsiz hər nə zərərsa.
Majil olasız hər işə kim fitnəsə, şərsə,
Adət qılasız hərzəvy-hədjanıň, uşaqlar!
Siz nejləjəsiz məktəbi, mollanıň uşaqlar!

Vaqt oldu vurub jəqmaqa myştaq olasız siz,
Evdə gərək əvvəlçə də qoccaq olasız siz.
Həm validə, həm validəjə aq olasız siz.
Dincəlməjələr ta nə qədər saq olasız siz,
Hər gyn dejəsiz madəri-nalani, uşaqlar!
Ta uf deməgə qalmaja imkani, uşaqlar!

Hər istədigin olmasa hasil pədərindən,
Vur, jəq, tala, ta qorquja dyssyn zərərindən,
Səj aqzına çyr'ətlə cəkinmə hynərindən,
Bicarə xylas olmaq ycyn şury-şərindən,
Cəqsən çanı satsən qabın, qazanı uşaqlar!
Nejlər dəxi ol sərvəty-samanı uşaqlar!

Bəsdir ki, oqul sahibi dyşgyn pədər oldu,
Xejr oldu əcəb aqibəti bəxtəvər oldu,
Göz nuri hesab ejlədigi dərdi-sər oldu,
Zəhmətlə əmək verdigi çymə hədər oldu
Nə əldy ki, ta kim qutara çanı uşaqlar!
Nə tapdı ki, əz dərdinə dərmanı uşaqlar!

МЪРТЫЛДА ДӘМАДӘМ!

Бilməm nə gərybdir bizim oqlan oqumaqdan.
Dəng oldu qulaqым.
Zurnal, qəzetə hərzəvy-hədjan oqumaqdan.
Inçeldi uşaqqым.
Əqlin aparıb, bəs ki, baqır gyndə qərajə,
Jarəb nə həmaqət.
Sez etməz əsər, carə qalıb, indi duağə,
Tədbir elə evrət!
Lə'nət sənə ifritə, sənindir bu çəhalət,
Etdin nə xəjanət.
Səndən gərynybdir bizim evdə belə bid'ət,
Ej majei-hilət!
Dutsun cərəgim gəzlərinin aqy-qarasıն.
Ej həmsəri-bədxah.
Haşa oda jaqmaz ana istəkli balasıն
Kəssin səni allah.
Bu tifli oqutmaqlıqqa etdin məni tərqib,
Həp ejlədin iqva,
Indi nədi fikrin işimiz oldu bu tərkib,
Joq carəsi əsla.
Hejhat ki, tədbir ola bu xanə xərabə
Zajil olub əqli,
Dərsə, qəzetə, məktəbə, zurnala, kitabə
Majil olub əqli.
Jyqdyň evimi ejlədin evladıňza zaje,
Iş kecdi məhəldən.
Mən anlamaram elm nədir ja ki, sənajə,
Zarəm bu əməldən.
Istərdim o da mən kibi bir hərmətə catsıń,
Azadə dolansıń.

Ta qol gycynə malik olub şehrətə catsyn,
dynjada dolansın.
Bir vaqtıdýr indi ki, olub Rystəmi-devran,
Bir ad qazanejdi;
Qarətlər edib ta ki, tapejdl səry-saman
Bir şej də qanejdi.
Puc ejlədin evrət bu gezəl, sadə çavuş
Dil bilməz oqlu vaj.
Rəngi saralıb qalmajıb əsla jartı canı
Bir gylməz oqlu vaj!
Ax naxələf oqlum, nə jaman meşqə dyşybsən.
Ej kaş usanəjdin;
Quldurluqa joq, elmə tərəf eşqə dyşybsən,
Bu qybhy qanejdin,
Ej nuri-dy-çeşmim oqumaqdan həzər ejlə,
Saleh vələd ol, gəl.
At min, hynər ejrən, məni də bəxtəvər ejlə,
Işdə bələd ol gəl.
Bəsdir oquduñ, az qala çanıñ tələf oldu,
Bu kardən əl cək;
Jazmaq, oqumaq başınpa əngəl kələf oldu,
Əş'ardən əl cək.
Min elm oqujub sez biləsən hərriatın olmaz,
Bu dari-çahanda.
Sez bəhrinə gevər olasan qıjmətin olmaz,
Xasə bu zamanda.
Joq, joq baqyrəm fikrinə, səndən oqlu olmaz,
Çanıñ bə çəhənnəm.
Mırt-mırt oqumaqdan kişi, bir qan ki, pul olmaz.
Mırtılda dəmadəm.
Qıly elm fərahəm.
Ol qyssəjə həmidəm,
Əmrin olaçaq kəm,
Dyşmən sənə aləm...

ELM TƏHSİLİ.

FYZULIJƏ nəzirə

Dil vermə qəmi-eşqə ki, eşq afətli-
-çandır.

Eşq, afətli çan olduqu məşhuri-ça-
-handır.

«Fyzullı»

Təhsili-yolum etmə ki, elm afəti-çandır,
Həm əqlə zijdəndir,
Elm afət çan olduqu məşhuri-çahandır,
Məruf zamandır.
Pəndi-pədəranəm eşit ej sadə çavanıym.
Jaqma qəmə çanıym.
Xoş ol kəsa kim, vel dolanıb daqda cobandır,
Asudə haimandır.
Elm icrə xəta olduqun ondan bikiyəm kim,
Bilsə nola hər kim;
Elmə gəzənin kyfri zəbanlarda bəjandır,
Təkfirə nişandır.
Məktəb sənə xoş gəlməsin ol çajı-xətərnak
Girmə ona calak;
Məktəb dedigin qejdi-dily-bəndi-zəbandır,
Qarətgəri-çandır.
Cernil nədir?... ol qəlbə qara hoqqəji-dilxun
Olma ona məftun.
Aq gynlərini etmə qara, allah amandır,
Bu rəng jamandır.
Dəftər nədir? Ol hərzələrin həmdəmi-razi
Çovfu dolu jazi,
Şairləri naqqal edib, avarə qojandır,
Bu mətləb əjandır.
Ol başı kəsilmiş qələmin dutma belindən,
Xof ejlə dilindən;
Axırda calar çanınp bir əfi ilandır
Əfişə calandır.
Kaçırz sənə aq gestərir ez sinejl-safin
Guş ejləmə lafin;

Соq tez qaralar qəlbı, niyrəbbisi jamandır,
Bir xъrdaça jan dur.
Ol zahiri-syrxyn yrəgi qara qarandaş,
Mirzalara joldas;
Qəlbində xəfi sərrini bildikçə jazandır,
Əjjari-zamandır,
Derlər oqumuşlar: oqumaq jaxşdır, amma,
Var bunda myəmə,
Jaxş pəzər etdikçə sərənçəmi jamandır,
Hər addımy qandır,
Laqlaq! Amandır,
Qəzdərmalı! jan dur,
Sərtəx! Muzalan! dur,
«Hop-Hop» dilə dyşdy,
Is, myşkilə dyşdy,
Cynky bələ dyşdy,
Indi balabandır.

OQLUM.

FYZULIJƏ nəzirə

(«Lejli və Məçnun»da atasının
Məçnuna nəsihəti parçası).

Ej devlətimin zavalı oqlum.

Ej başı aqyr bələləb oqlum.

Ej məktəby-dərsin aşinası,

Ej rıştəji-elm mybtəlası,

Şad oldum o gyn ki, sən doğuldun,

Min şykr elədim ki, oqlumi oldun.

Derdim ki, gözəl xələf olarsan,

Bir ajiləjə şərəf olarsan.

Şyqly-hynərimijad edərsən,

Atanı, ananı şad edərsən,

Dynjadən olursa irtihalıım,

Ançaq sənə tərk olur mənalıım.

Bilməzdim olursan elmə şejda,

Suridə edər səni bu sevdə,

Bə'zən oqumuş rəfiqi-bədxah,

Tədbirimə caşdəyibməş ejvah!

Ujdum olara səni oqutdum,

Sed heff ki, əqlimi unutdum.

Kəsdim əz əlimlə əz ajaqım,

Xamus elədim mən əz cıraqım.

Girəm bu xəta dysyb ezymdən,
Gez nurimi saçılışam gezymdən.

Sən həmmejə bunça səhv edirsən,
Gez nuri kibi uzaq gedirsən.

Bunça oquduñ jorul da bari,
Bir dəfə buraq bu zəhrimarı.

Pul qalmadı, baqışsam hesabə,
Getdi qələmə, kaqyz—kitabə,

Zurnaly-kitab iyz-iyz olmaz,
Bu xərc—tiçarətə dyz olmaz,

Dəftərsə beş-altı çild bəsdir,
Ei naxələfim bu nə həvəsdir.

Cernil, qrafıl, pro, qarandaş,
İcad edəni olağdı şil, kaş,

Insaf eləməzmisən ki, jandım.
Puli nə əzab ilə qazandım.

Bihudə işə nə xərc edirsən
Bu gənlymy hərçy-mərc edirsən

Xərcin tykənib kəsilmir ardı,
Billah dəxi pullarım qutardı.

Xasə əridi, yzyldı çanınp,
Soldu gyl yzyn, qaraldı qanınp.

Vazeh bu ki, xəstadir məzaçın.
Jarəb, kim edər sənin ilacınp.

Nə var jejib icməgin, nə xavyın,
Təhsilədir ançaq irtikabınp

Нә sejry-səfanъ xoşlajъrsan,
Нә dərsy-kitabъ boşlajъrsan.

Мърт-мърт oqujub тъгыldajъrsan,
Qarqa kibi hej qыgыldajъrsan.

Əjjami-bahary-gyldyr oqlum.
Qojma məni qəmdə, gyldyr oqlum

Həmsinnlərin səfadə, baqda;
Həməsrlərin cəməndə, daqda.

Bə'zisi gəzib də kiştzarъ,
Quş əldə gəzətləjir şikarъ,

Bə'zisi gəzib də kiştzarъ,
Adətçə edirlər ejsy-işrət,

Bə'zisi olub qumara məşqul,
Bə'zisi şərabə, jarə məşqul.

Hər bir nəfəri bir işdə calak,
Hər digəri bir əməldə bi bak.

Hər gyn əbəvejni şad edirlər,
Hərmətlərin izdijad edirlər.

Xoş ol əbəvejnə kim, bu minval,
Hər daim olur çahanda xoşhal...

OQUTMURAM, ƏL CƏKİN!

Oqul mənimdir əgər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram, əl cəkin!

Gərci bu bədbəxt ozy, elmə həvəskardır,
Kəsbi-kəmal etməgə, sə'ji dəxi vardır.
Mənçə bu işlər bytyn, şiveji-kyffardır,
Dil:ə zərərdir, zərər... oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Bəs ki, uşaqdır hələ, jaxşy-jaman sanmajıṛ,
Elmin əbəs olduqun, anlamajıṛ, qanmajıṛ,
Sajir uşaqlar kibi hər sezə aldanmajıṛ,
Ejləjir emryn hədər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Ejləmərəm rəhm onun, gəzdən aqan jaşyna,
Baqsın əzyindən böyük, oz qocu qardaşına,
Əlsə də verməm riza, şapqa qoja başyna,
Kafir ola bir nəfər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Uşaq mənimdir, baba! Dəxli nədir sizlərə?
Kim sizi qəjjum edib, həkm edəsiz bizlərə?
Jatmaram əsla belə, dinə dəjən sezlərə,
Bir kərə qan myxtəsər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Qojsanız oz oqlumu, mən salım oz halimə,
Sən'ətimi ejrədib, ujdurum oz halimə,
Dyn bu oqutmaq sezyn, ərz elədim alimə
Səjlədi: «Haza kəfər....» oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutinuram əl cəkin!

Bəsdi çəhəgnəm olun, bunça ki, aldatməsəz,
Indi beş ildir tamam, dinimə əl qatməsəz,
Sevgili evladımy kafirə oqşatməsəz,
Dujdum işin sərbəsər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Satmaram ez əqlimi, siz kibi laməzhəbə,
Razıjam oqlum gedə qəbrə nə ki, məktəbə,
Məktəb adıñ cəkməjin, məl'əbədir, məl'əbə!..
Əlhəzər, ondan həzər! Oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Bəsdir o bildikləri, kaş onu da bilməsə,
Canıma olsun feda bir də yzy gylməsə,
Ta ki, o zehnindəki fikrləri silməsə;
Sanma ola bəxtəvər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!

Fikrimi verməm əbəs, siz kibi nadanlara,
Sevq edəsiz oqlumu, bir para hədjanlara,
Cynky xəjanatcısız, çymla mysəlmanlara,
Mənzilinizdir səqər, oqutmuram əl cəkin!
Ejləməjin dəngəsər, oqutmuram əl cəkin!
Dina zərərdir, zərər! Oqutmuram əl cəkin!

YSULI-ÇƏDİD

Vah!... bu imiş dətsi-ysuli-çədidi?
Jö..q jo..q! Oqlu məktəbi-isjandı bu!
Molla dejil bundakъ tə'lim edən,
Əlhəzər et bir jeni şejtañdı bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandı bu!...

Gər neçə alt-yst eləjib şejləri,
Dəndərib «A-Ba»ja «əlif-bej»ləri,
Bid'ətə baq! «ja» oqudur «jej»ləri,
Sankъ hyrufat ilə dyşmändı bu!..
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandı bu!...

Diqqət edib baqsan əgər dərsinə,
Hər səzy tə'lim eləjir tərsinə,
Dəjməz o bir paslı, dəmir ərsinə,
Min də desə dyrçi-zərəfşandı bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandı bu!...

Verdiyi dərsi uşaqa jazdırgı,
Hiççə demir, hər əməlin azdırgı,
Gah oqudur, gah cıqarğı gəzdırır,
Bir demir evladi-mysəlmandı bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandı bu!...

Bir də gəryrsən ki, olub hejvərə,
Əlli uşaq banladı birdən-birə,
Dərs demə! Gylməli bir məsxərə,
Molla demə! məsxərə-çynbandsı bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandı bu!...

Dyz jeri, bir jup-jumuru şej qanıň,
Həm də dejir sutqada bir fırılanыň,
Aj dolanыň, gog dajanыň, gyn janыň,
Kafirə baq! Gər nə bəd-imandıň bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandıň bu!...

Bundan əzəl bojlə dejildi sajaq,
Dərs oqudan mollada vardı ləjaq,
Molla qojardı başına şis papaq.
Əjlə ki: bir fazili-devrandıň bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandıň bu!...

Indi bytyn iş dolanıň laqlaqa,
Dərs oqudur hər başı fəsli-caqa,
Etđigi tədrisi ilan, qurbaqa,
Dərs dejil, hərzəvy-hədjandıň bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandıň bu!...

Mən dejişib şiveji-əçdadımyň,
Bojlə oda salmaram evladımyň!
Ejləmərəm dinsiz oz əhfadımyň,
At cələ getsin nə dəbiständıň bu!
Dur, qacaq oqlum, baş, ajaq qandıň bu!...
Elm adınya bir quru bohtändıň bu!...
Nifrətə şajandıň bu!
Hərzəvy-hədjandıň bu!
Myslimi kafir qıylan,
Xaneji-kyfrändıň bu!..

BAXTЬMЬZ OQLAN IMIŞ!..

Oqlumuz aj Xansənəm, bir jekə pəlvan imiş!
Bəxtəvər olsun başın, baxtъmьz oqlan imiş!

Durmuş idim kycədə, bir də nə gərdym haman
Aqrısvıp aldyqым Fejzi gəlir lap pijan,
Catçaq urub bir qoça sajili, quşdurdu qan.

Gəzlərinə dəndygym sankı bir aslan imiş!
Baxtəvər olsun başın, baxtъmьz oqlan imiş'

Sən ələsən qoj hələ, olsun əməlli çavan,
On besə catsın jaş, çyr'ətin etsin əjan,
Bir qocu olsun bu kim, aləmə salsın fəqan,

Hər kəs ona səjləsin Rystəmi-dəstan imiş!
Baxtəvər olsun başın, baxtъmьz oqlan imiş!

Jaxşır olub mən bunun baxtъlp cəndərmədim!
Bir para pis işlərə, fikrimi dəndərmədim!
Qonşumuzun oqlu tək məktəbə gəndərmədim!
Doqrusu məktəb demək, gyşeji-zindən imiş!
Baxtəvər olsun başın, baxtъmьz oqlan imiş!

Məktəbə getsəjdi bu bəjlə qalırdı məgər?
Aqşamaçan, myrt-myrt hejvərəlik, əlhəzər!
Dərslə olmazdımy, bir ala-giç, dəngəsər,
Məktəbə məxsus olan hərzəvy-hədjən imiş!
Baxtəvər olsun başın, baxtъmьz oqlan imiş!

Həm də olurdu uşaq, dərslə bəd e'tiqad,
Məzhabə rəxñə vurub, dinə salırdı fəsad,
Dininə, ajininə etməz idi e'tiqad,

Oqlumuzun şykr'kları, zatı: myşəlmən imiş!
Baxtəvər olsun başın, baxtımız oqlan imiş!

Nəslimiz İnsan imiş!
Elmy-ədəb, qan imiş,
Baisi-xızlan imiş,
Doqrudan aj Xansənəm!
Çan sənə qurban Sənəm!
Nəslimiz İnsan imiş!..

İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət
İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət
İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət

İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət
İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət
İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət

İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət
İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət

İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət
İslamın hərəkatı
Hərəkət qurğuları
Məsləhət məsləhət

BU ƏMƏLDƏN UÇALARSAN.

(Bəhri-təvil).

Ej əzizim, xələfim, majeji-izzy-şərəfim, ruhi-rəvan, muni-
si-çan, taby-təvan, tazə çavanım ki, on ildən bəridir əmri-gi-
ranmajəmi jaňıbz demirəm dinimi, ijmənaltı, insafaltı, viç-
danaltı, ırfanaltı, həm çanaltı da, çymə qonum, qonşu de-
jil, el də bilir ki, sənə vəqf eləjib, şamy-səhər, hər nə qədər
rənçy-kədər, xejry-zərər, fitnəvy-şər səndən etər, devri-qədər
dən jetişibdirdə mənə, çanaltı minnətlə qəbul etmişəm; ançaq
atalıq haqqıtya ifasə yecyn, mehry-məhəbbətlə, nə izzatla, nə
halətlə, sənə tərbija, ta'lim edərək, sərvi-qədin bəsləmişəm; çan-
ny-dilimdən səni coq istəmişəm, bir para sərvət əhiməq olub əz
gezynyn nuru ola sevgili evladıny tədrislə təzji' və təzjiq
eləjən çahily-gymrah atalar tək səni zindani-mədarisdə myqəj-
jəd eləjib, elmy-məarif dejilən boş, əbəs insana çəfənk işlər ilə
fikrini, həm əqlini, viçdanıb məhdud qılıb ruhunu incitmə-
mişəm, zəhmətinə bitməmişəm, kucədə, bazarə, əz qəsdinə
iqdam edərək, hər gyny bajram edərək, gynləri aqşam edərək,
xoşladıqın tək dolanıb gezməginə razı olub mən səni bir
sənətə də qoymamışam, hər geçə, hər jerdə qonaq qalmaqın, zevqy-səfa almaqın, zurna-qaval calmaqın xoşlamışam,
əz basınia boşlamışam; həmd xydajə ki, olubsan, belə quv-
vətli, məhabətli, şyçaətli çavan, şiri-zijan, bəbri-bəjan; vaqt o
zamandır dəxi bundan belə bir ad cıqarıb, iş baçarıb, ylvania
qavıb, mal aparıb dəhrə qıjamət qoparıb jolları məsdud eləjib,
aləmi inəhdud eləjib hasili-məqsud eləjib, sən məni xoşnud e:zib,
adəti quldur olasan, yol vurasan, el qırasan; gərci qacaqlıqda
dutulmaq da var, amma onu fikr ejləmə əsla ki, dutulsan ələ
dyşsən də tərəhlıymılydyr ərbabi-hökymət sənə ejlər hamı hər-
mət, olusan həbsdə rahət, cərəegin gərm, sujun saf, jerin kynçi-
-fəraqət; sənə bir kimsədə çyr'at olamaz etsin əzijjət, nola bir

gun dysə fyrşət qacasan, qurtarasan həbsdən əlbət, ki, əgər qacmaqa da olmaja imkan, işini qət' edə divan, olasan əhli-pasiljan, nə qəmin var sənə qurban, ki, o jerlərdə nə coqdur sən ozyn xoşladıqən Sonja kibi qynce dəhan, sim-bədən, rəşki-cəmən, zyly səmən, gezləri aluji-xytən, gəp-gezel, aq-apbaq, o ismətli, vəçahətli, səbahətli, məlahətli madamlar, birin əlbəttə alarsan, desə rus ol, nə cətin şejdir, olarsan; dəxi bir xac da salarsan, bu əməldən uçakarsan, İvahı namin alarsan, Amiljanov olarsan, nə qədər olsa da omryn, o jerlərdə qalarsan.

UTANMЬRSAN, UTANMA!

(Bəhlri-təvill).

Ej fələk zylmyn əjandır, bu neçə devri zamandır ki, işim
ahy-fəqandır, məni jandırma amandır, gəzymyn eşqi rə-
vandır, yrəgim dop-dolu qandır, hamı qəmdən bu jamandır
ki, necə əhli-qələmlər, buraqъb çanıma qəmlər, qarışsb dərd-
-bəhəmlər, yrəgim indi vərəmlər, qəzətə, zurnala bu kyfri-şि-
jamlər, neçə çyr'ətlə rəqəmlər jazzъb islamə sitəmlər elajiblər
ki, gərək aləmi-islamda, hər olkədə, hər şəhrdə, diinary-dirəm-
lər sacılb, məktəbi-nisvan acıyb, qız balalar məktəbə
hazır olalar, başdan-ajaqa gedələr məktəbə on, on; dutalar
şiveji-bid'ət, oqujub nəhvə-hikmət, alalar dərsi-təbabət, bilələr
çymə kitabət, edələr jazmaqa adət, itə ismət, bata iffət, aman
ej vah! Aj allah: bu qevm oldu nə gymrah, bu nə şiveji-ikrah,
bu nə zymreji-bədxah, salıb aləmə purxaş, bular lal ola ej kas.
dyşə başlarıyna daş, xydaja bu nə gyftar, nə rəftar, nə təyrdar,
nə biar, fənakarə bizi sevq eləmək fikrinə amadə olublar. Qızza
lazımdır əgər bilmək: o da ev işi, paltar tikişi, kehnə jumaq,
jun daramaq, don jamamaq, səhny-səranıb sypyryb, kasanıb,
qabıb yfyryb, kyftə, kələm dolmasıb, mət halvasıb, et bozbaşıb,
ja lobjalıb aş, bir dəxi təndir lavaşı ejləməgindəndir ibarət ki,
əgər bunlarıb da bilməsə ejb ejləməz ançaq qızza ən lazımlı
bir iki-yc məsələnin bilməgidir, bilsə olur əmrə kifajət, biri ol-
dur ki, gəlin getdigi evdə baçarıyb, qayıp ataja, qayıp anaşa
cümhära bilsin, ki, ona sez deməgə etməjə bir kimsə də çyr'ət,
biri də qayıb ilə sahibi mabejnına bir hadiseji-təfriqədir kim,
ona dajir edə hilət ki, beş-yc gyndə coq ildən qazanlılışıb
bu qədər məhry-məliəbbət, ola təhdili-ədavət, biri həm axxtıb
ən ymdəsi Damda baçarınp, həm Xuxunun, Xortdanınp adlarınp bil-
-nəkdə gərək səj' edə evrət nə qədər fajdasıb var bu işin gər

ola diqqət ki, əgər aqlaja, ja ınni dəçəllik edə bir tifl nihayət,
anəsən sejlesə bu adlarъ filfevr edər evladъny rahət və qalar
əqli səlamət, başъ cəkməz də məlamət.

Budur aləmi-nisvan!
Budur hali-mysəlman!
Gərəkdir edə məhdud,
Əz evladъny insan,
Sən əmma hələ qanma,
Inanmъrsan inanma,
Fərəhlən əməlindən
Utanmъrsan utanma!

BAQQAL KİŞİ

Aj nənə, bir qırmızı saqqal kişi!
Aqzı dualı, qoça baqqal kişi!

Zəhdli, təqvalı, dili şykrılı,
Syrməli gözly, dodağı zikrılı,
Əqlə kifajətli, dərin fikrılı,
Qəlbi məhəbbətli, xoş əhval kişi!
Aqzı dualı, qoça baqqal kişi!

Molla ədalı, sofi kirdarlı,
Mərsijaxan qanlı, myrid arlı
Haç əməlli, məşədi karlı
Nitqi həqiqətli, sezy fal kişi!
Aqzı dualı, qoça baqqal kişi!

Bir kişidir, aj nənə! İap coq faqyr,
Gəzmədə jyngyl, danışeqda aqyr,
Sir-sifətindən elə bil nur jaqyr,
Gərməmişəm bir buna timsal kişi!
Aqzı dualı, qoça baqqal kişi!

Səjləjir: ax! ax! nə gezəl caq idi,
Onda ki, rəhmətlik atan saq idi!
İsbu dykəndə mənə ortaq idi!
Gyndə satırdı nə qədər mal kişi!
Aqzı dualı, qoça baqqal kişi!

İndi sənindir bu dykən sər-bə-sər,
Gəl, get, otur, dur, je, ic ol bəxtəvər,
Öləm jemə, doldur çibinə xyşgəbər,

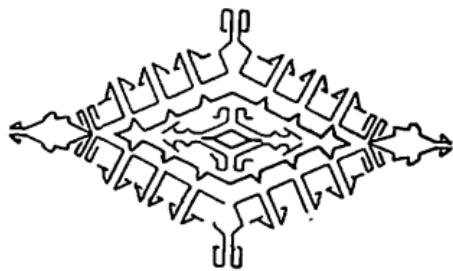
Aqırıńı alsın qoça, baqqal kişi!
Rystəmi—dəstanə dənən Zal kişi!

Bir belə jaxşy kişi olmaz, nənə!
Gyndə verir ləbləbi, kişmiş mənə,
Sejləjir, oqlum saba tez gəl jenə,
Qojma qomindən ola pamal kişi!
Aqzə dualı, qoça baqqal kişi!

Gah başımy, gah gezymy əlləjir,
Gah budumu, gah dizimi əlləjir,
Gah cənəmi, gah yzymy əlləjir.
Bir para söz də dejir ehmal, kişi!
Aqzə dualı, qoça baqqal kişi!

MƏDƏNİJJƏTSİZLİĞƏ—AVAMLƏQƏ QARŞЬ.

МӘТЛӘВӘ ӘЛ САТМАЙР!..

Ax!... Bu uşaqlar neçə bədzaatdylar!
Lap dejəsən çin kibi bir zatdylar!

Biz-vələdyznalərə söz batmaýr,
Min də naqılı ac, birin aldatmaýr,
Kecdi geçə, mətləbə əl catmaýr,
Sybh olar indi, biri də jatmaýr,
Nəş'əmizə jaxşır xələl qatdylar!
Ax!... Bu uşaqlar neçə bədzaatdylar!

Hej!.. jazъq arvad işi samanlaýr,
Gah Fatıň, gah Sadıqъ janlaýr,
Zejdi sojyr, Kamiləni danlaýr
Körpə dejil, hər biri söz anlaýr,
Əsl həqiqətdə də bədzaatdylar!
Lap dejəsən çin kibi bir zatdylar!

Bir dəli şeitan dejir: ac bəd başıñ!
Gəl bu haramzadələrin at daşıñ,
Bir-birinə qat baçsasıñ, qardaşıñ,
Əz bədənin, yz boqazıñ, kəs başıñ,
Gər məni axır kimə oqsatdylar!
Ax!... Bu uşaqlar neçə bədzaatdylar!

Bir para bidinlər olub bədguman.
Derlər: ujub arvada haç fylan,
Hər geçə Qəzvinə syryr karvan...
Sybhi də-gərmabədə ejlər məkan,
Lejk qaranlıq jerə daş atdylar!!
Doqrusu bunlar dəxi bədzaatdylar!

Соң да мәни бilməjin əhli-məçaz,
Qəsdim odur məs'ələ olsun təraz,
Qıysı mysavi ki, dejil dəstəmaz,
Qıysı ilə bir ryk'atə mindir namaz...
Xasə catır fejzə yc arvātdýlar.

Bəxtəvər olsunlar əcəb catdýlar!...
Bir necə şejtana da oq atdýlar!

Gərci səvab əmr, ibadətdədir,
Əfzəli-fejz əhməzi-["] taətdədir,
Lejk, o fejzi ki, nihajətdədir,
Mənçə haman qysli-çənabatdədir.

Hejf məni bu geçə toqdatdýlar!
Ax!... Bu uşaqlar neçə bədzatdýlar!

Baqırtı catdatdýlar,
Sinəmi oqlatdýlar,
Il geçəni sybhə tək,
Birçə məgər jatdýlar?!..

HAJ-HAJ!

(*Bəhri-təvil*).

Əl'aman, sərkəş olub gyndə bir əhivalə dysən devri-qəzən bu dilazar, çəfakar, myxalif əməklindən ki, jaqıb aləmi nare, qoşub avarə, xysusən məni-bicarə ki, həmvarə janıb nej kibi odlarə, belə çuşy-xyrus ejləjirəm, sankı səmavarə dənən qəlbimə minlərçə şərərə vurulub, eşki-tərim çari olur kaseji-ces-mimdən, aman, bari-xudaja bu nə suziş ki, dyşyb çismi-nəzarə, dilli-zarə, kim edər dərdimə carə ki, gəlib ərsəjə tazə oqumuş bir neçə parə yrəfavy-ydəbalər ki, qoşub byd'ətə elm adıň्य tərqib və təhris eləjirlər bizi ol'əmri-şəniə, jenə bunlar nə desə ejb eləməz; cynky gedib elmı oqujub qursu tamam ejləjir, az-coq nə ola kəsb məratib də ediblər, a kişi, təngə gətirdi məni vallah bu naqqal şyəralər, hədərəndən, padərəndən, nə bilim boymadərəndən, neçə sərsəm danışşırlar, nə iş olsa qarışşırlar, neçə ejb aqtarışşırlar, neçə gor joldan azırlar, nə gəryrlərsə jazırlar, neçə hərmətli «qərib» olsa da fevrən tanışşırlar, qu-laqıb batdb nə coq-coq danışşırlar; bu nə məktəb, nə məkatib, nə məratib, bizə bunlar nə 'mynasib, əcəba çəddlə əcdadımyzın irsi olub bizlərə miras həqiqi qalan adati-əlamat ilə ə'malıtyz, halımyz, cımlə bu əf'alımyz, şe'rə təqjir və təbdil eləmək fikri-şəniində olub bizləri hər byd'ətə iqsfalilə ijsal eləjirlər ki, apar oqlunu ver usqola mollasına, ejləş balavın (balanın) ja-sına, baq birçə sən allah buların verdiyi fitvasına: jə'ni əz əlinlə elə evladıny bir rus, səd əfsus ki, bir pak və pakizə my-səlman balas, xarıçı evladı kibi şapqa qoşub, iştot-mıştot oqu-jub, axırgı bir doqtor olub, milləti islamda dərdə dysənə apteqanınp nisfi saxıg, nisfi su əçzalarınp carə bilib mev'myni-din-darın edə qartınp mərdar vəhalonki gozy syrməli, saqqalı hənalıb, əli təsbihli, allah qulu, pejəqəmbəriimiz ymməti, gənlində tərəhliliy kək atıb, rişə salan bir kəsə əsla, əbəden birçə

xəjanət eləmək bilməjib əmryndə xərid ilə fyrusi ilyz olub,
mışk əvəzi myştərijə rybb verən, ol həzrəti-haçylhərəməjnini
gezəl əttar dykənında ki, hər giz də səcan həndəvərindən ety-
şyb fəzlə sala bilmədigi aqzə qapaqsız qutularda ki, on ildən
bəri saqlanmaqla ətri də, tə'siri də, artmaqda olub naxoşu hər
dərdy-mərəzdən qutarıb qyssədən azad eləjan rişəji-xətmi, gyli
balunə, sənajı-məkki, ja həbbi-səlatin zəgərəg, behməni-pic ilə
həlilə və bəlilə qala ej vaj!... alan olmaja əzvaj, gedə qış gələ
həm jaj, etə il dolana aj, sata bilməjə mumjaj, iş oldu bu da
haj-haj!

ŞIRİN SƏHBƏT.

— Nə xəbər var məşədi?

— Saqlıqənlər.

— Az, coq da jenə?

— Qəzət almış haçın Əhməd-də

— Ba! Oqlan nəmənə?!

— Sən əzyn gərdyn alanda?

— Belə nəql ejlədilər!

— Dəxi kim qaldı xudaja! Bu vilajətdə mənə?!

Bu isə bəs o ləinin də işi qullabıcıdır,

Dini, imanlı danışın, joldan azıbdır, babbıdır!

— Dəxi bir başqa xəbər?

— Haç Çə'farın oğlu Vəli,

Səqolaja qojuub oğlun.

— O qurumsaq da?

— Bəli!...

— Sənə kim nəql ejləjirdi bu sözy?

— Bilməm kim idi:

— Elə isə ona da min kərə lə'nət deməli,

Bu isə bəs o ləinin də işi qullabıcıdır,

Dini, imanlı danışın, joldan azıbdır, babbıdır!

— Dəxi bir başqa xəbər işqmu?

— Tanırsan Qəfəri!

— Nə Qəfər? Hansı Qəfər?

— Mirzə Manaftın pədəri!

— Tanıram!

— Dyn o da bir şybəli kəslə danışın.

— Kim dejirdi?

— Jediçi Xan Sənəm arvadının əri.

Bu isə bəs o ləinin də işi qullabıcıdır,

Dini, imanlı danışın, joldan azıbdır, babbıdır!

- Jenə bir başqa xəbər varıñ?
 — Bizim qonşu Kərim,
 — A...A...A...?
 — Bəli hə, hə!
 — O nə qajrıb, de gəryüm?
 — «Molla-Nəsrəddin» alıb həm ezy, həm oqlu oqır.
 — El bytyn kafir imis əlkədə, joqmuş xəbərim?!.
 Bu isə bəs o ləinin də işi qullabədər,
 Dini, imanlı danıb, joldan azıbdər, bəbədər.
- Mənə bir bəjlə xəbər catdı: Səməd dam-dasınyı,
 Satıb, unversetə gəndərtmək ucun qardaşyı.
 — Bu xəbər doğrudur, ançaq bunu da bilməlisiz;
 Əzy də cəkmə gejib, sac da qojudur başınyı.
 Bu isə bəs o ləinin də işi qullabədər,
 Dini, imanlı danıb, joldan azıbdər, bəbədər.
- Bir belə söz də dejirlər ki, sizin kalba Aşır,
 Jeni məktəbcilərlə geçə-gyndyz janışır?
 — Bəli, dyzdyr bu dəxi.
 — Hej!.. o devlətdən ona,
 Devlət azdərdə onu, dini-xydadan uzaşır,
 Bu isə bəs o ləinin də işi qullabədər,
 Dini, imanlı danıb, joldan azıbdər, bəbədər.
- Doqrudurmu ki: Bədəl də qojub aqzını jabana,
 Danıştır bir para sezlər ki, dəjir revzəxana?
 — Bəli qurbanın olum lap o cıqqıb məzhəbdən!
 Gərməjirşənmi şisib bojnu, dənyb bir qabana?
 Bu isə bəs o ləinin də işi qullabədər,
 Dini, imanlı danıb, joldan azıbdər, bəbədər.
- O qurumsaq Çəbi də gəzləməjir hərmətimi.
 Burda, orda bələ derlər ki, edir qıjbətimi!
 — Bəli haqqıb bu işin ystə onun ərvadına,
 Səjmyşəm!
 — Borçun odur, gəzləmişən qejrətimi,

Mən də hər daim ona jaqdýraram lə'nətimi,
Başlajıb də'vətimi, ərz edib haçətimi,
Vəqfi-nifrin ədərəm həm gynymy, saətimi,
Dejərəm xalqa: bu bi dinin işi qullabbdyr,
Siz də lə'nət oqujun; cynky bu məl'un, baba!...

BOŞ BOQAZЬQ!

Bir belyk boş boqazъq hejvәrәlik adәtimiz,
Doludur lә'nat ilә, qejbәtilә sehbәtimiz,
Oqumaqdan raјtъmъz joq, jazъdan qismәtimiz,
Bu avamъqla belә hәr sezy tәfsir edәrik!
Mymkyn olduqça mysәlmanlarъ tәkfir edәrik!

Hәr sezә culqaşarъq, hәr bir işi qurdalarъq,
Harda bir nur gөrәrsәk, ona qarşы olarъq,
Bә'zinә diş qьçىdib bә'zinә qujruq bularъq,
Biza hәr kәs cөrәk atsa, onu tәqdir edәrik!
Mymkyn olduqça mysәlmanlarъ tәkfir edәrik!

Dejilik naşı bu işdә aqarىbbdyг jaľtъmъz,
Bilirik dini-mysәlmani bu gyn өз maľtъmъz,
Uzy qыrqыq dәjilik, bir şәlәdir saqqalъmъz,
Tәrpәdib хejrә onu alәti-tәzvir edәrik!
Mymkyn olduqça mysәlmanlarъ tәkfir edәrik!

Gedәrik mәscidә hәr gyn, qыларъq onda namaz,
Хyşkә mevmynlyk edib başlajarъq razy-nijaz,
Mәscid olsun, alarъq satsa coçuqlar bizә naz,
Bu uşaqbазльqъ biz zehd ilә tәsvir edәrik!
Mymkyn olduqça mysәlmanlarъ tәkfir edәrik!

Danъşlb sejlesәrik hәr neçә invan olsun,
Iftira, lәqв, әbәs, hәrzәvy-hәdjан olsun,
Hәr kәsә baqlajъtъq hәr çyrә behtan, olsun,
Qoj bizim din evmiz olsa da viran olsun!
Gүc verib zikrә, çinan-qәsrimi tә'mir edәrik!
Mymkyn olduqça mysәlmanlarъ tәkfir edәrik!

Mevmynyk keşlənərik arizuji-çənnət ilə,
Oqumuşlar adıňı jad edərik lə'nət ilə,
Dyşmənik elm ilə, insaf ilə, hyrrijjət ilə,
Biz bu əfsanələri çəhl ilə tənfir edərik!
Mymkyn olduqça mysəlmanlarla təkfir edərik!

Əlkəni sejr edərək hər çyrə insan gəryryk,
Ançaq əz nəfsimizi pak, mysəlman gəryryk,
Bu xəjal ilə jatıb huri və qilman gəryryk,
Xabi-sadiq dejə bu haləti tə'bir edərik!
Mymkyn olduqça mysəlmanlarla təkfir edərik!

NEJLƏJİM ALLAH!

Nejləjim allah! bu urus başdýlar,
Bilməjirəm hardan aşyb, daşdýlar?
Əlkədə gyndən-gynə coqlasdýlar,
Hər əmələ, hər işə culqasdýlar,
Qoymaýın aj kəlinələr! Aj jaşdýlar!
Hejvərələr hər jərə dirmasdýlar!

Hər biri min gunə iş ijcəd edir,
Məçlis acyb, nitqilər ijrəd edir,
Şia ikən synnyləri şad edir,
Synni ikən şıejə imdad edir,
Sankə bular bir-birə qardaşdýlar!
Jöqdu təəssybləri caşbaşdýlar!

Hec biri eż məzhəbinin hərmətin,
Gezləməjir, gezləjir eż qejrətin,
Çymlaşı bir-jolda qojud nijjətin,
Bunlarъ pozmaq bizə olmaz cətin,
Cynky nə synni, nə qızyl başdýlar!
Bir java şejdir bu başy daşdýlar!

Əmr təəssyb ola bytlən nəcin?
Synni dejə şıelərə çan nəcin?
Şia bilə synnini insan nəcin?
Birləşə, ja'ni bumysəlmən nəcin?
Hymmət edin, din gedir, aj başdýlar!
Qoymaýın aldatdə bizi saşdýlar!

Indi ki, dujduq bularъn nijjетin,
Çeһd elәjin pozmaqa çәm'ijjәtin,
Bunlarъ pozmaq bizә olmaz cәtin,
Harda ki, gerdyz oqujun lә'nәtin,
Hokm elәjin, kyfrlә ulqaşdylar,
Dini xudadan qыgъlyb qaşdylar!
Çymlәsi kafirlәre joldaşdylar!
Cynky tәesssyblәri joq, caşdylar!

AJ HARAJ!

Aj haraj! Bir necə şair, necə şair kibilər,
Qoymaşın dəndərələr Gəncəjə Şirvanıtyzь!

Jeni məktəb denilən byd'ətin içrasılı
Bir də bərbad edələr xaneji-viranıtyzь!

Kafir olduqlarla jetməz kibi bu hərzələrin
Istəjirlər cəkələr kyfrə mysəlimanıtyzь!

Ej bizi elmə dəlalət eləjənlər, bilirik,
Qəsdiniz elmi dejil, səlbdır imanıtyzь.

Sağlarlaq hərməti-islami, daha doğru desək,
Acmarlaq məktəbə hər giz də çibışdanıtyzь.

Dejilik biz Nuxalı, Gəncəli, ja kim Bakıly,
Belə boş işlərə vəqf ejləjək ehsanıtyzь.

Istəjirdiniz bizi bir fənnilə iqfal edəsiz,
Neçə gordyz sizi təkfir edən əxvanıtyzь?

Kafir etdikmi nəzərgahi-çəmaətdə sizi?
Tənəddyzmə bizi, gordyzmə də viçdanıtyzь?

Gedin indi əzynyzdən, dəxi, bizdən də dejin,
A la bildizmi hələ məktəbə sibjanıtyzь?!

NƏ DƏRS OLAJDЬ....

RAÇIJD nazirə

Nə dərs olajdь, nə məktəb nə elmy-sən'ət olajdь!!!
Nə dərsə, elmə, fylanə bu qədr haçət olajdь!

Nə sandalъ, nə qarandaş, nə levhy-miz, nə təbaşir
Nə dəftərə, qələmə, kaqъza bu rəqəbat olajdь!

Nə mədrəsə, nə myəllim, nə bu ysuli-çədidiə
Və nə usaqılatъməzda bu qabilijət olajdь!

Nə əhlimizdə ajyqъq əlaməti gərynejdi,
Nə bir para oqumuşlarda bu zəkavət olajdь!

Nə hiss olajdь çavanlarda əmri-millətə qarşы
Nə bu çavanlar olajdь və nə bu millət olajdь!

Dyşəjdi daş o gynə kim qazet, mazet səzy cъqdbъ,
Qəzet işin tərədən nabikarə lə'nət olajdь!

Nə gyndə, həftədə, ajda cъqan qazet və nə zurnal,
Nə mətbəə, nə myhərrir və nə təbaət olajdь!

Nə Şərq olajdь, nə Əqsaji-şərq, həm nə Zaponja⁷²
Nə oniarın hynəri xalqa dərsi-ibrət olajdь!

Nə «Nəfxi-sur» Çahangir, nə Malik-Mytəkəllim,⁷³
Nə bə'zi kışvəri-Iranda bu ləçəçət olajdь!

Nə Tyrkjadə bu qanım əsasə nəşr olunajdь.
Nə blədəb jeni tyrlərdə bunça çyr'ət olajdь!

Nə xortlajajdb bu şaklilə «Mollanəsreddin» ej kaş!
Nə Kalba Səbz-Alıllarda bu xevfy-vəhşət olajdb!

O kəhnələrdən əcəb kim utanmajb da dejirlər:
Gərək bu əsrə gərə bəjlə, bəjlə adət olajdb!

Bu bişyurların əqlinə, kəmələnla baq bir!
Qadam kəmələnza! Vaxt sizdə qejrat olajdb!

MƏSLƏHƏT.

MESİDİ SİZİM QULUNUN

«Molla sənə ejlajıram məsləhət,
Söyü gorym evlənim, evlənməjim?
Atməş, sinnim eləjibdir gyzəst
Bir qız alıb evlənim evlənməjim?»
Se'rlnə cavab

Aqrın alım a Məşdi Sizimqulu!
Atməş jetdin demə oldun əly,
Sykr ola allaha çanındır sulu,
Vər ı ulunu dadlı, ləzətli zad al!
Qoj vabalınp bojnuma, get arvat al! .

Əz dedigindən gərynyr evrətin,
Birdir, olur evdə fəna halətin,
Var imiş evləninəgə də qydrətin,
Bəs nəjə joq laəqəl yc kylfətin,
Joqsa qonum qonşuda, aqfarjad al!
Qoj vabalınp bojnuma, get arvat al!

Indi ki, var elci də Səfdər kibi,
Bir bala qız al boju ər-ər kibi,
On, on iki sinnidə dilbər kibi,
Zylsy qara, sinəsi mərmər kibi,
Qoj başınp sinəsinə, bir dad al!
Qoj vabalınp bojnuma, get arvat al!

Saqlama kaftar kibi bir evrəti,
Boşla onu, basdə səni nikbatı,
Tap əzynə bir sənəmi-xəlvəti,
Baqtına bas jarı mələk-surəti,
Sən də ijitlər kibi iş gor, ad al!
Qoj vabalınp bojnuma get, arvat al!

Oqlun uşaqdır, hələ xamdır, naşı,
Ançaq ijirmi beşə catmış jaşı,

Съqмаз онун bir para işdən başı,
Nejləjir evlənməgi, atsın daşı,
 Öz kejsinə baq kişi! Dad ver, dad al!
Qoj vabalıñ bojnuma, get arvat al!

And verirəm mən səni imanına,
Baqla həna rişina, qıj çıarına,
Bır, iki, yc evrəti dyz janınya...
Vermə zərər sərvəty-samanınya,
 Sən nə qazet qan və nə də «Irşad» al!
Qoj vabalıñ bojnuma, get arvat al!

Fikr elə bir, kimdi bir arvat alan:
Rus, jəhudi—dejil ərzim jalan,
İldə bñ arvat alı mevmin olan.
Ləzzəti bir, fejzi də mindir inan!
 Gəlməsə bir qız bú çyrə aldad al!
Qoj vabalıñ bojnuma, get arvat al

JAT KİŞİ!

Durma jıqы jat hələ Fahrat kişi!
Əsri geryb qalma belə mat, kişi!
Indi olub jorqanın yc qat, kişi!
Saqqalıńń bir iki jırqat, kişi!
Cək başına jorqanıńń jat, kişi!

Əvvəli-şəbdən uzanıbsan belə,
Rahəti jatmaqdə qanıbsan belə;
Jaxş da əlhəq inanıbsan belə,
Lakin inanmam uşanıbsan belə,
Cək başına jorqanıńń jat, kişi!

Əmr etyşyb, baş aqarışb unakibi,
Diş təkylyb, saqqal olub jun kibi,
Sinə cəkyib, bel bykylyb nun kibi,
Gərci olubsan qoça mejmun kibi,
Lejk jənə rybəhi-məl'un kibi,
Tez gətyryb tirjakıńń at, kişi!
Qaljanińń caqla xoruldat, kişi!
Bir qədər eż sinəni toxdat, kişi!
Cək başına jorqanıńń jat, kişi!

BİR BELƏ!...

Təhmət edir qəzetcilər mə'səri-nası bir belə!
Əzlərinin iman ki, işq fəhmy-zəkasi bir belə!...

Mən kibi aqıl olsalar, şyql edələr oqurluqu,
Zəliməti, rənçi bir belə!... zevqy-səfası bir belə!...

Çymla məarif əhlinin haləti gəz ənyндədir,
Vəçhi-məası bir belə!... dərdi, bəlası bir belə!...

Madəri-elmə sejlenir. Mərjəmə sejlenən tyhəm
Elmin anası bir belə!... çəhlin atası bir belə!...

Mən dəlijəmmi oqlumu məktəbə, dərsə sevq edəm
Dərsin əzası bir belə!.. xalqın ədası bir belə!

... DƏJİŞ SƏHBƏTİ.

Molla dajъ! Etmə şərarət belə!...
Ortańqa salma ləçəçət belə!...

Gyndə cъqarma jeni bir qajidə,
Məktəbi bilmə belə ba fajidə,
Milləti bənd etmə əlif bajidə
Səjləmə «səfəs» belə, «qərşət» belə!...

Coq da sənin tək dejiləm na xələf,
Ta əlam aqi-pədərani-sələf,
Elmlə evladımy etməm tələf,
Min də desən sez belə, səhbət belə!...

Elm nədir, fəzl nədir? Qanmaram,
Atəşi-elmə alışəb janmaram,
Sən edən iqvalərə aldanmaram,
Vermə əbəs kəndinə zəhmət belə!...

Çəhildə bir qəl'əji-istadəjəm,
Aləmi möhv etməgə amadəjəm,
Adıji-tırjakı-mejy-badəjəm.
Etmişəm əmrymdə mən adət belə!...

Tikmə, kənar ol, gəzymə milləti,
Nejləjirəm milləti, millijəti.
Oldu başım dənk dəjis səhbəti,
Az sələ millət belə, ymnat belə!...

Mən fəqət ez əmrimi samanlaram,
Kejrim ycyn aləmi viranlaram,

Mən nə çamaat, nə vətən anlaram,
Jansa vətən, batsa çamaat belə!..

Joq gəzym əsla fyqəra gərməgə,
XuJ fyqəranı nə rəva gərməgə
Qezdə əgər olsa ziJə gərməgə
Gəstər ona pul belə, devlat belə!...

NƏDƏN BƏS?

«Həjat» qəzetiinin qarantasiy tullanıb illər.

Elm, ajnəji-surəti-hal idi nədən bəs?
Əçsamda ərvahə misal idi, nədən bəs
Elm ilə vətən nik-məal idi, nədən bəs?
Təhsili-ədəb, kəsbi-kamal idi, nədən bəs?
Millət ymənası bu gəzəl rytbəni dandı,
Əfsus «Həjat» isə məmat oldu qapandı.

Elm idi əgər bəxş edən insana şərafət?
Millət nə səbəbdən ona gestərmədi rəqbat,
Islam yolumunda gər olsajdı ləjaqət,
Rusi oqumuşlar bə nəcincə etdi lə nifrət,
Bu nifrəti hər gyndə gəryb axırt utandı,
Əfsus «Həjat» isə məmat oldu qapandı.

Mej nəş'əsini zevq bilər, çam nə bilsin,
Ruh anladıqəvə ləzzəti əçram nə bilsin,
Ustadın işin, işlədigin xam nə bilsin,
Elmin, hynərin qiymətin islam nə bilsin,
Getsin qabaqa qonşular, islam dajandı,
Əfsus «Həjat» isə məmat oldu qapandı.

Qoj qonşular alsın hələ min dyrly fəvajid,
Qoj qonşular etsin hələ təzjid çərajid,
Sən sejələ qəzetdən nə olur bizlərə ajid,
Ançaq ikini bir elə qojına ola zajid,
Islamda bilmək oqumaq cynky zijandı,
Əfsus «Həjat» isə məmat oldu qapandı.

Əqjarlər indi sənə fajiqmı, dejil ja;
İbzali-himəm millətə, lajıqmə, dejil ja?
Ançaq əməlin qət'i-əlajiqmə, dejil ja?
Cyn qət'i-əlajiq odu hər guşədə jandı.
Əfsus «Həyat» isə məmat oldu qapandı.

Gopnan əməl asmaz, işə qejrət gərək olsun;
Millət dýjynyn acmaqa himmat gərək olsun,
Min elm deməkdənsə, həmijjət gərək olsun,
Sezdən nə jetər, işdə həqiqət gərək olsun,
Naqsyəzleyə hər gyndə gəryyb axıb utandı,
Əfsus «Həyat» isə məmat oldu qapandı.

Aqırıtmə əbəs başıny, mejl etmə ylumə,
Joq vəq' qojan elmə, kamalata, rysumə,
Hər kəs çibini gydmədədir baqsan ymumə,
Xərç etsə edər, dolma, badımçana lyhumə,
Hop-Hop! jeməgə, icməgə bu qevm jarandı,
Əfsus «Həyat» isə məmat oldu qapandı.

ТӘЗӘ VƏ KӨHNƏ.

Тәзә—Şəhri-mə'lumunuzun vəz'y-qərari neçədir?

Көhnə—Həmdylillah, neçə gərmyşdisə Nuh, ejləçədir...

Тәzә—Jeni məktəb acılyıbtı, vətən evladıb ucun?

Көhnə—Az dejil Adəm acan mədrəsə əhfadıb ucun!

Тәzә—Oqujırmı qəzetə şəhrinizin əhli tamam?

Көhnə—Ba'zi sarsaq oqumuşlar oqujır, mən oqumam!

Тәzә—Ölkənizdə acılyıbtı qiraətxanə?

Көhnə—Təzələr acılyıbtı idi, qojudıq onu viranə!

Тәzә—Aç qardaşlara infaq edilirmi əmiçan?!

Көhnə—Onu gərməzmi xuda? El nejə versin ona nan!

Тәzә—Bive evrətlərin əmri alınyırtıb nəzətə?

Көhnə—Çənən cıqsın o da getsin jenə bir tazə ərə!

Тәzә—Ittihad əmrinə dajir danışsyzıbtı bəgə?

Көhnə—Danışsız bir paramız lejk boqazdan juqagъ,

Тәzә—Synnijy şijə təəsyibləri ləqv oğumu ja?

Көhnə—Nə dedin, kyfr danışdınız?.. çıqaram aqzıbı ha!...

Тәzә—Qabili-ərz sezym joq, məni əfv et gedirəm...

Көhnə—Bə çəhənnəm ki gedirsən, səni xud mən nə dirəm,

Buna baq, aqzına baq! Surəti-idbarına baq!

Başlınpın şapqasına, etdigi gyftarına baq!...

«DƏBİSTAN»DA QAPANDY!⁷⁴

*Mytəəllimlərə maxsus «Dəbistan»
məçmuəstnlən, qapanması tynasəbatlı,*

Əlminnət lilləli ki, «Dəbistan»da qapandı,
Bir badi-xəzan əsdi, gylistanda qapandı,

Hasilləri puc oldu bytyn məzrəəçatıň
Jel vurdu qovun-qarpuzı bostan da qapandı.

«Ülfət»⁷⁵ kəsilib toqqadıb «Byrhani-tərəqqi»⁷⁶
Məhv oldu «Həmijjət»⁷⁷ ədəbistan da qapandı.

«Rəhbər»⁷⁸ jorulub juqladıb «Irşad»⁷⁹ «Təkəmyıl»⁸⁰
Aslanlara oq dəjdı nəjistan da qapandı.

Mejdani-rəqabətdə bizim himmətimizdən,
Də'va qapanıb Rustəmi-dəstən da qapandı.

Ətsali-vətən qoj baqyrıb əlsynı açından,
Jandı analar sinəsi pystan da qapandı.

Qoj kehnələrin daş yrəji gyl tək açılsın,
Daryzzəfəri-tazəpərəstan da qapandı,

QOÇALAR MARŞЫ.

Bir qoçajam caq nər kibi jaşaram!
Dərt arvadı biri-birinə qoşaram!
Bir ildə yc, derdyn alıb boşaram!
Qoça kişi jalıñız jatmaz....m!

Barmaqъma əqiq uzyk taqaram,
Saqqalъma coq-coq хына jaqaram,
Hər jerdə bir arvat gərsəm baqaram,
Qoça kişi jalıñız jatmaz....m!

Oruç dutub, namazъмь qbláram,
Dəsmalъмь gəz jaşma bularam,
Huriləri virdimdə arzylaram,
Qoça kişi jalıñız jatmaz....m!

Bir mevminəm əba-qaba byrynnəm,
Nəzərlərdə mələk kibi gərynnəm,
Bir uşaqsın illər ilə syrynnəm.
Qoça kişi jalıñız jatmaz....m!

On jaşında uşaqlarып başына,
Əl cəkərəm gah gəzynə, qaşyna,
«Xod» verərəm geçə-gyndyz maşyna
Qoça kişi jalıñız jatmaz....m!

Axırətim, imanъм var, dinim var.
Ariflərnən ədavətim, kinim var,
Bir xoruzam əlli jerdə hinim var,
Qoça kişi jalıñız jatmaz....m!

ƏFSUS QOÇALDЬM!

Əfsus qoçaldьm aqaçым dysdy əlimdən,
Səd heff çavanlıq!
Zə'f ejlədi açız məni, qaldıım əməlimdən,
Cəkdim nə zijanlıq!
Salıqça çavanlıqda kecən gynləri jadə,
Dərdim olur on qat, .
Jarəb jetərəm birdəmi dynjadə myradə?
Hejhat və hejhat!....
Saqqal aqarlıb ńel bykylyb dinmə fylanı!
Evqatıım olub təlx,
Əvrət də jaqyr saqqalıma gyndə hənapı,
«Rishi ki, bərənk-əlx»
Jad olsun o gynlər ki, myradıımça gəzərdim,
Sazəndə Oruçnan;
Min açız bicarələrin başıñ əzərdim
Sillə, jumruqnan.
Bu sajədə hər ləhzə edib səj', təlaşı,
Sərvət qazanırdıım;
Təhsil eləjib qol gycynə əmri-məaş
Devlat qazanırdıım.
Ə'zalar isə syst olub indi qoçalıqdan,
Bir dadrəsim joq
Gərməzmisən əhvalımy dysdym uçalıqdan
Fərjadrəsim joq.
Hec jerdə səsim joq,
Kəsgin nafəsim joq,
Fikrimdi çavanlıq.
Başqa həvəsim joq.

...GYNDƏ BIR ARVAD ALЬRBЬZ BIZ.

NAMIQ KӘMALBН

«Amalbъmъz, əzkarъmъz iqbali-və-
ləndir» şe'rini digər bir nəzirə

Evradъmъz, əzkarъmъz əfsanәji-zəndir,
Əfsanәji-zən nuri-dily-ruhi-bədəndir,
Cyn hybbi-nisa lazimәji-hybbi-vətəndir,
Əhli-vətəniz hybbi-vətən jad alьrbъz biz,
Dindarləriz gyndə bir arvad alьrbъz biz.

Joq fərq bizim hyndyr ilə alcaqъmъzda,
Daim gəryryz iş bu qoçalmış caqъmъzda,
Çyt-çyt durur evrat solumuzda, saqъmъzda,
Şəhvət qulujuz nəfsdən imdad alьrbъz biz,
Dindarləriz gyndə bir arvad alьrbъz biz.

Hər şam gərək yqdəji-əşkar acılsın,
Fəvvərəji-iqbaldən amal sacılsın,
Hər sybh namaz etmədə həmmama qasılsın,
Təthir edərək dillərə evrad alьrbъz biz,
Dindarləriz gyndə bir arvad alьrbъz biz.

Bu məşqələlər şivəji-əşjaxi-zamandır,
Ata babamъzdan bizə miras hamandır,
Zənn ejləmə systyz qanъmъz od kibi qandır,
Bu jolda təkyüb qanъmъz ad alьrbъz biz,
Dindarləriz gyndə bir arvad alьrbъz biz.

Sajir miləl evrətlə ədalət edir, etsin,
Evrət ərə, ər evrətə rə'fət edir, etsin,
Hər kim ki, bir evrətlə qinaət edir, etsin,
Yc, dərdyn etyb siqədə te'dad alьrbъz biz,
Dindarləriz gyndə bir arvad alьrbъz biz.

Te'dâdi-nısa bir hynəri-sarıjəmizdir,
Tez boşlujuruz; cyn bu libas arıjəmizdir,
Evrət nə demək! Xadiməmiz, çarijəmizdir,
Hərcənd alan vaqtda azad alırbız biz,
Dindarləriz gyndə bir arvad alırbız biz.

JAT QAL DALA...

Tərpənmə, amandır bala qəflətdən aýlma,
Acma gəzyny, xabi-çihalətdən aýlma!
Laj-laj, bala laj-laj,
Jat, qal dala laj-laj.

Aldanma aýcqılda fəraqət ola hejhat!
Qəflətdə kecənlər kibi ləzzət ola hejhat!,
Bidar olanın başı sələmət, ola hejhat!
At, başınp jat bəstəri-rahətdən aýlma!
Laj-laj, bala laj-laj,
Jat, qal dala laj-laj.

Acdın gəzyny rəncy-məşəqqət gərəçəksən,
Millətdə qəm, yummətdə kəduriət gərəçəksən.
Qıldıqça nəzər millətə hejrət gərəçəksən,
Cək başına jorqanınp, nikbatdən aýlma!
Laj-laj, bala laj-laj,
Jat, qal dala laj-laj.

Bir ləhzə aýldınsa, qutar çənənp juxla,
At tirjakınp, cək baba qəljanınp, juxla,
Inçinsə saqınp, ver jera sol janınp juxla,
İllərça şiar etdigin adətdən aýlma!
Laj-laj, bala laj-laj,
Jat, qal dala laj-laj.

Gez nuridir ujqu olydur etmə gəzyndən,
Jol vermə məbada cıqıa bir ləhzə sezyndən,
Amma elə bərk juxla ki, həttə get əzyndən,
Afaqı dutan sury-qıjamətdən aýlma!
Laj-laj, bala laj-laj,
Jat, qal dala laj-laj..

QOJMAJYN.

Səs uçalaşdı qoymaýın,
Millət ojaşdı qoymaýın,
Riştəji-dərsə, məktəbə—...

Çymla dolaşdı qoymaýın,
İş javalaşdı qoymaýın!

El ujuşub azanlara,
Gyndə qəzet jazanlara,
Od vurulub qazanlara,
Qajnadı daşdı, qoymaýın,
Həddən aşdı, qoymaýın!

Tərk eləjin çavanlary,
Zərrəçə joqdu qanlary,
Sezləri doqru isə də,
Başları saşdı qoymaýın!
Cəhrə-təraşdı qoymaýın!

Sehri, fysunu xoşlaýın,
Şairi, şe'ri boşlaýın,
Məktəb ilə bu millətin,
Baqrı badaşdı qoymaýın
Nikbəti var, səsin kəsin,
Qarqa dolaşdı qoymaýın,
Coq pis ulaşdı qoymaýın!

Kaflı olub vurun! Vurun!
Riştəji-ylfətin qırğıýı,
Jazdəçə şe'rini çırğıýı,
Dinə sataşdı qoymaýın,
Kyfrə bulaşdı qoymaýın!

Əqlı, şyuru, fəhmi joq,
Irzy-həjada səhmi joq,
Məzħəbi, dini, rəhmi joq,
İşləri jaşdə qoјmaјъп,
Lap dana-başdə qoјmaјъп,
Qыгъldə, qacdə qoјmaјъп,
Gəzdən uzaşdə qoјmaјъп!

SABIR VƏ TYRK QADBƏNB

NƏDAMƏT VƏ ŞİKAJƏT.

Catlaıjyr xam baçy! qəmdən yrəgim,
Qavışsb lap açqımdan kyrəgim,

Nola bir evdə qojajdənz qaravaş,
Verməjəjdinz məni bu əbləhə kaş!

Mən ki, damdan, başadan baqmaz idim,
Su kibi hər tərəfə aqmaz idim,

Hərzə-hərzə danışsb gylməz idim,
Ər nə şej olduqunu bilməz idim.

Oturub aç kumasında atamъп,
Biş-dysyn hazırl edirdim anamъп.

Bitləjərdim nənəmin baş, jaqasъп,
Jamajardъм babamъп cyl, suqasъп,

Tez durub, sybh saqardъм inəgl,
Xan Sənəmdən diləməzdim kəməgi,

Nejləjirdim bəzəgi ja dyzəgi,
Dama, divara japardъм təzəgl.

Atam əllaf, babam dylgər idi,
Qardaşъм çylfa, əmim kargər idi,

Xan bibim falcy, nənəm baq toqujan,
Bizdə thaşa! Joq idi bir oqujan.

Evimizdə var idi hər nə desən:
Qatъq, ajran ilə qajmaq nə jesən,

Nə biliirdik nə zəhirmardıb kitab!
Biz olan evdə hacan varda kitab?

Bysbytyn gyl kibi insanlarbəq,
Nə myəllim və nə dərs anlarbəq.

Dəftərin andıra qalmış səzyny,
Eşidib gərməmiş idik yzyny.

Bejlə bir tərbijəli evdə mədam,
Başlıdınız mən kibi bir sərvi xıram,

Vaj, o gyndən ki, məni ad elədinz
Elə bildiniz ki, dilşad elədinz!

Mən də sandım ki, dənyb bəxtəvərə,
Gedirəm bir nəfər insana ərə....

Nə bilim bejlə də insan varmış,
Şəkli-insanda da hejvan varmış!....

Ər oqurmuş da, jazarmış da anam!!
Ər dejil, məhlik azarmış da anam!!

Ər dejil, şair imiş xanə-xərab,
Fikri jazmaq, oqumaq, şyqly kitab...

Saldınz axırda jaman ħala məni,
Ərə verdiniz də bu qəffala məni,

Gah jazır, gah oqujur, gah danışır,
Gyndə bir hərzə kitabnan tanışır,

Gah gedir fikrə bərəldir gezyny,
Məhv olur ejlə ki, bilmir əzyny,

Syb olunça geçələr darqa-kibi,
Jatmajıṛ qıṛ-qıṛ edir qarqa kibi...

Gah da bir jatsa da vaqtında əgər,
Cəkməjir juqladıq्य bir o qədər,

Qəflətən bir də gəryrsən ki, durur,
Jandırıb lamparın cıplaq oturur:

Başlajır jatdıcıq jerdə təzədən,
Oqujub jazmaqa bir də təzədən.

Belə od olmaz, anam! bəjlə alo!
Od dejil, jançıq dejil, lovdur, lo!!....

Gah goryrsən ki, miz ystə jəqayıq,
Baqıram halına qəlbim səqayıq.

Bir qarandaş, bir iki para kaçır,
O qədər cəkmir olur qara kaçır.

Xejrini, şərrini qanımış bu kişi!
Jorulub birçə usanımış bu kişil

Bizim evdə baqasan hər tərəfə:
Taqcaya, buqçaya ja kim irəfə,

Gerəçəksən bytyn işqafda kaçır,
Kasada, nimcədə, boşqabda kaçır...

Jəqayıbb daq kibi hər janda kitab,
Evdə, dəhlizdə, hər janda kitab...

Dejirəm: aj kişi, bir gəl əzynə!
Bu nə işdir a kyl olsun gezynə!

Bu əməl etdi səni xanə xərab,
Pulların dəndy bytyn oldu kitab.

Oquduqça gəzynyn qarasıňy,
Aparıb, tap başınyň carasıňy!

Pul gedir, taby-təvanıñ da gedir,
Ystəlik bir quru çauñın da gedir.

Kəsbkarıñdan əlin cıqdı usan!
Ər olan jerdə, gəryym joq olasan?!

ƏR ZULMU JAMANDB'R.

Qarşın nənənin sözlərini sanma cərəndir,
çanlım, gəzym aj qız..
Hər kəlməsi min lə'l-i-jəmən, dyrrı-ədəndir,
anla, sözüm aj qız...
Coq əmr eləjib coq da hynər etmişəm isbat,
bu dari-çahanda.
Min hilələri qatlamaşam, sinəmə qat-qat
bu xejli zamanda...
Min il sənə nəqlin eləsəm məkri-nışalı,
qurtarmaz, azalmaz,
Doldursam əgər məkrələ ətraf çahanı,
bir boş jeri qalmaz.
Çadu da əlimdən başarlıb çin də qutarmaz,
əfsunuma bäh.... bäh....
Mən ejlədigim məkri şejatin də başçarmaz,
vallah və billah,
Xoş təleimişsən ki, bu gyn fejzi-hyzurum
oldu səna qismət,
Qan sözlərimi indi sən ej gəzdəki nürum
qojma kecə fyrSAT,
Əvvəl bu qədər bil ki, vəfadər ər olmaz
aqil olur-olsun.
Bir ər ki vəfadər ola aləmdə taprılmaz,
cahil olur olsun.
Zinhar vəfa etmə tələb ər dedigindən
sərvəqt ol amandb'r
Asudə xəjal olma bu şohər dedigindən
yc-dərdin alandb'r.
Qıtgı il edəsən bir kişi əmrində itaət,
mənzurdə bilməz

Vəqtiki qoçaldıñ alaçaq başqa bir evrət
baqmaz sənə gylməz.
Ər dərd, qəmin cekmə sən əz halına aqla
çanı bəçəhənnəm,
Sərrıştəi-tədbirini xəlvətçə jumaqla
qыl kənlyny xyrrəm.
Ta inki ajyqqıbr həzər et ər dedigindən
ər zylmi jamandır
Cyn juqladı əl qat çıbına zər dedigindən
əz rəngivi jandır
Firsət ki, olur rəngivi vur hər geçə məxfi
fərrarələb qogrəş
Ta bilməjə şejtan da getyrdyn neçə məxfi
əjjarələb qogrəş.
Cyn sybıh sajın icdi kişi cıqqıb kənarə
bi dərdy-qəm oldun
Acsıldı başın imdi qыl əz dərdivə carə
banu hərəm oldun.
Ver Xansənəm at, jaq, dygi, bal, caj, şəkər alsın
gylqənd var evdə
Artıq nə qalarsa ona da xyşgəbər alsın
hər cənd var evdə.
Gəndər uşaqlı Şah-baçivi ejlə xəbərdar
gəlsin hələ həlbət
Gəldikdə getirsin necə evrətləri zinhar
qur məclisi-işrət.
Mindir oçaqqa qazqanı, qajnat samavarı
cal naýı, qavalı
Mehmanlara hazırlı clə min dyrly pənahı
ver kylcə qoqalı
həm qajmaçlı, balı
ər fə'ləlik etsin
hər gyn işə getsin
ölüm ona həməqəm
çanı bəçəhənnəm
sən cekmə məlali
qur məclisi-ali
pozma bu çəlali
aj başı gəlali.

UŞAQDÝR.

Aj...baş daşda kişi, dinnə uşaqdır uşaqym,
Nə ədəb vaqtıdb, qoj sejsyn ufaqdır uşaqym,

Kejsinə dəjmə sej ja sənə ja qardaşına,
Atavın gəru ycyn boşda bu tifli başına,
Indiçə-indiçə ançaq jetir on bir jaşına,
Aqlı kəsmir hələ bir kərpə uşaqdır uşaqym.
Nə ədəb vaqtıdb, qoj sejsyn ufaqdır uşaqym.

Bir sejyşdən ətyry etmə əzijjət balama,
Gəgərib çosma, utan, qonşuların jəfina dama.
Sənə sejdyləri getsin başı batməş atama,
Qışqırgıb, baqırgıp da jarma uşaqdır uşaqym,
Nə ədəb vaqtıdb, qoj sejsyn ufaqdır uşaqym.

Ax nə jaxş kisiidir qonşumuz Aqçanın əri,
Oğlu sejdycə fərəhliyən acılyar baly-pəri,
Joqsa aj hərzə kişi, bir quru sozdən etəri,
Dətəqıtsan demajırsən ki, uşaqdır uşaqym,
Nə ədəb vaqtıdb, qoj sejsyn ufaqdır uşaqym.

Kişi! Az sejlə mənə bir dəxi məktəb səzyny,
Jə'ni məktəblə uşaq kamil edərmis əzyny?
Bir sejyşdən jana az danla bu tiflin yzyny,
Sezy ləzzətli, şirin dilli uşaqdır uşaqym,
Nə ədəb vaqtıdb, qoj sejsyn ufaqdır uşaqym.

Dejilik erməni zaje' edək evladımyz,
Oqudaq gəzləri acılmamış əhfadımyz,
Germyşəm elm oqumuş hejvərə damadımyz,
Qojmaram məktəbə bir qabil uşaqdır uşaqym.
Nə ədəb vaqtıdb, qoj sejsyn ufaqdır uşaqym.

QOJMA GƏLDİ!...

Xandostu! Amandı qojma, gəldi!
Didarın jamandı qojma, gəldi!

Vaj, vaj!? Dejəsən bəşər dejil bu!
Bir şəklə ujan təhər dejil bu!
Allahın sevərsən, ər dejil bu!
Ərdodu qabandı qojma, gəldi!
Didarın jamandı qojma, gəldi!

Ol gyn ki adaqladıñız utandım,
Oqlarındı dediniz ərin inandım,
Ər bəjlə olurmuş!? indi qandım!
Xandostu! Amandı qojma, gəldi!
Kirdarın jamandı qojma, gəldi!

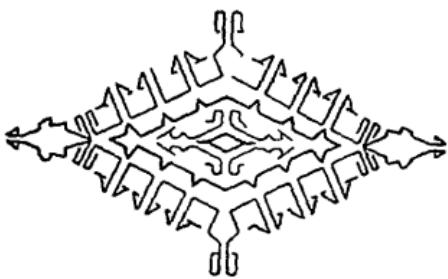
Qorqdum aj aman! Jatıldı baqırmı,
Bir nazik ipə sarıldı baqırmı,
Gup-gup dejünyıb daryldı baqırmı!
Çapımt oda jandı qojma, gəldi!
Kirdarın jamandı qojma, gəldi!

Dıdkəş kibi bir papaq başında,
Aq tykləri bəllidir qaşında,
Lap-coq qoçadıg, babam jaşında,
Xortdandı, coxandı qojma gəldi!
Kirdarın jamandı qojma, gəldi!

İjrəmisişəm aqzınpı sujundan,
Qatran qoqusu gəlir bojundan,
Lap doqrusu qorqmuşam xojundan,
Bir of'i ilandı qojma, gəldi!
Kirdarın jamandı qojma, gəldi!

MYTƏFƏRRIQ ŞEİRLƏR

НӘ JAZЬМ?

Şalrəm cynky vəzifəm budur əş'ar jazъm,
Gərdygym niky-bədi ejləjim izhar, jazъm:
Gyny parlaq, gynyzy aq, geçəni tar jazъm,
Bədi bəd, ərinini əjri, dyzy həmvar jazъm,
Nejə bəs bəjlə bərəldirsən a qare' gəzyny?!
Joqsa bu ajinədə əjri gərytsən əzyny!

Şe'rə məşqul edərək xatiri-qəm majilimi,
Qojuram qənşərimə kaqъzъmъ cernili mi,
Gəlirəm jazmaqa bir kəlmə dutursan əlimi,
Qorquram ja nə ycyn, cýnky kəsirsən dilimi!
Ej əçəb! Mən ki, sədaqət jolunu azmajъram!
Hələ gərdyklərimin dərtdə birin jazmajъram!

Hələ mən dərtdə birin jazmajъram karyna baq.
Üzymə gyndə sejyrsən bu qədər aryna baq,
Əzyn insaf elə, əskaryna, ətvərbynaya baq,
Istəməzsən jazam eż ejbili kirdaryna baq,
Kiş! Sən ejbini qan, mənlə əbəs çəng eləmə!
Əzyny, həm məni bu barədə diltəng eləmə!

Gəryr ərbabi-qələm qajəji-amalıńpъzъ,
Məndən artıq jaza bilməkdə ikən halıńpъzъ,
Jazъmъ onlaq dəxi on dərtdə bir əf'alińpъzъ,
Əzynyzsinz olara jazdıran əhvalıńpъzъ.
Joqsa bu ejbidən aləmdə mybərradırg olar?!

Belə alcaq jazъdan min kərə ə'ladırg olar?!

Neçə mən dərtdə birin jazmaqa, qadir dejiləm,
Qorqur on dərtdə birin jazmaqa, həm əhili-qələm,
Sən əgər söz verəsən: «qorqma qılgıvalş rəqəm»
Vəz' halıñ jazylarsa zili zily-bəmi bəm,
Elə bir hala dyşərsən ki, tykyn biz-biz olar!
Əjnini gejməgə şej tapmasan! astar yz olar!

ƏZRAILIN İSTE'FASЬ.

Əzrail ərz edərək sejłədi: ej rəbbi-ənam!
Bir təbib istə, bu il qullagъпь qыrdь tamam

Mən edinçə hələ bir elməli bimarъ həlak,
O alxt elməməli min nəfərin çanъпь pak.

Verdigin çanlarъ min-min ki, bu zalъm alaçaq,
De gərym; qul dejə jahu! Sənə bəs kim qalaçaq?

Qoj alyt çanъпь varъ doragът məhşərini,
Joqsa billah qыgaçaq qullagъпь əksərini.

Bu təmənnatъ qəbul ejləməz olsan hala,
Kərəm et ta əməlimdən verəjim iste'fa,

Başqa bir xidmətə nəsbən məni qyl minnətdar,
Əzrail olmaqъ ver işbu təbibə zinhar!!!

BILMIRƏM.

Mən belə əsrarlı qana bilmirəm,
Qanmaz olub da dajana bilmirəm.

Axtaxana, daqda dana bəjydy,
Mən bəjyik ollam hacana, bilmirəm.

Derlər utan hec kəsə bir söz demə,
Haq sözü derkən utana bilmirəm.

Nejləməli gez gəryr, əqlim kəsir,
Mən gynəsi gəgdə dana bilmirəm.

Şiddəti-sejlan ilə baran tekyr,
Bir koma joq, daldalana bilmirəm.

Derlər usan, hərzəvy-hədjan demə,
Gyc gətirir dərd usana bilmirəm.

Derlər otur evdə, nədim kasibəm,
Kəsb eləməzzəm, qazana bilmirəm.

Derlər a qanmaz de iźqyl, el qutar,
Hə balam, doğrusu! Aj dadas, mən dəxi,
Məsləhət ondan ojana bilmirəm

JUQU.

«Hejvərə» ej mydiri-əhli-fysun!
Bir juqu gərmyşəm de «xeir olsun!»

Gəryəm mən dynən geçə juquda,
Jenə də sakın olmuşam Bakıda,

Bakıda, lejk lap uzaqlarda,
Gəzirəm bir para soqaqlarda.

O soqaqlar ki, ruzi-fitrətdən,
Ari idi bytyn nəzafətdən.

Indi səd mərhəba səfalanmış,
Nuri-fanus ilə zijalanmış.

Joq ikən sabiqən gedis, gəlişi,
Indi bir başqa rəng aləbdər işi,

Qapılardan cəqəş, giriş vardıṛ,
Bunda əlbəttə ki, bir iş vardıṛ.

Gəryəm bunda bə'zi ə'janı,
Həpsinin var nəcabəti, şanı

Qarşıya bir-bə-bir dəjyır, danışыṛ,
Bə'zisilə hələ təzə təpışыṛ.

Səz alıṛ, pul verir, rəça edijor,
Ajrıla, ajrıla dua edijor.

Bə'zinə iştəhaji-mə'də verir,
Bə'zinə başqa, başqa və'də verir.

Istədim anlağam nə işdir bu,
Nə alışdır bu, nə verişdir bu.

Məni xəs basdır fərti-hejrətdən,
Hejf ojandım o xabi-rahətdən.

Indi ej «Hejvərə» varınsa hynər,
Səjlə tə'birini bilirsən əgər?

O soqaqlar, o şəxslər jahı!
Kimdir aja? Nədir, nə işdir bu?

Nizədar

JUQUNUN TƏ'BIRI

«Nizədara!» edib juqun tə'sir,
Gış ver mən edim onu tə'bir:
Gərdygyndyr Bakı «qlasnbılar»
Ki, təmizlətdilər kycə-bazar
Geçələr gəst edib jəqərlar «səs»
Arifə bir işarə olmuş bəs...

BALACA FILJETON.

Bir məçlisdə on iki kişinin sehbəti.

Vəkil:—həqsizə haqlı dejib bir coq gynaha batmışam.

Həkim:—dərdi təşxis etməjib qom-əqraba aqlatmışam.

Taçır:—mən həlal ilə həramı birləşdirə qatmışam.

Reyvəxan:—ymmatin pulun alıb mən gəzlərin əslatmışam.

Dərviş:—nərdə bulsam soq, aşıb min-min jalan
sez satmışam.

Sofi:—ruzy-şəb haq, haq dejib mən hər kəsi ojnatsmışam.

Molla:—gyndə bir fitva verib məxluqu coq aldatmışam.

Elm:—qət'i ymmid etmişəm jeksər bu qevmi atmışam.

Çohi:—ortada kejf ejləjib mən həm mərama catmışam.

Şair:—bylbylə, eşqə, gylə dajır jalan fırlatmışam.

Əvam:—anlamam hər giz, çəhalət bəstərində jatmışam.

Qəzetəçi:—mən çəridəm dolmaq ycyn mətləbi uzatmışam.

NEJLƏRDİN İLAHЬ?!

Daş qəlbli insanlarъ nejlərdin ilahъ?!...
Bizdə bu soyuq qanlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Artdыqça həjasъzъq, olur el mytəhəmmil,
Hər zylme dəzən çarłarъ nejlərdin ilahъ?!...

Bir devrdə kim sidqy-səfa qalmajaçaqтыş.
Bilməni belə devranlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Məzлumlarъ gez jaş dərja olaçaqтыş,
Dərjalatъ, ummanlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Səjjadi-çəfakardə rəhm olmajaçaqтыş,
Ahuləri, çejranlarъ nejlərdin ilahъ?!

Baqqып, əkinin xejrini bəjlər gərəcəkmiş,
Toxım əkməgə dəhəqanlarъ nejlərdin ilahъ?!

İş rənqəberin, gyc əkyzyn, jer ozynynky,
Bəjzadələri, xanlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Həkm ejləjəcəkmiş bytyn aləmdə çəhalət,
Dildadəji-irfanlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Sirtuqlu mysəlmanlarъ təkfirə qojan bu,
Deşdykly mysəlmanlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Jaxud bularъ bunça nyfuzu olaçaqтыş,
Beş, yc bu syxəndanlarъ nejlərdin ilahъ?!...

Qlejrətli danus bəzlarımyz iş bacarırkən
Tənbəl, dəli şejtanlar ş nejlərdin ilahı?!...

Ərlər hərə bir qız kibi oqlan sevəçəkmiş,
Evlərdəki nisvanlar ş nejlərdin ilahı?!..

Taçirlərimiz Sonjalara bənd olaçaqmyş,
Bədbaxt Tykəzbanlar ş nejlərdin ilahı?!..

Sybhanəkə, sybhanəkə, sybhanəkə jarəb!
Baqdəqça bu hikmətlərə hejran oluram həp!...

İSTİQBALЬMЬZ LAQLAQDЬR!

M. HADININ

*«İstiqbalmız parlaqduz» in-
vanlı şerîna çavab*

İmanmam, sejlemə artıq ki, fejz-abad olur aləm.
Jaqar imkani-rəhmət, bağı-ədly-dad olur aləm.
Doqar xurşidi-hyrrijjət, bytyн azad olur aləm,
Xəjali-xamə dyşmə, bilmə bir gyn şad olur aləm.
Bu ikən vəz'imiz, coq cəkmədən bərbad olur aləm!

Nə istərsən çənəm! Əl cək jetər fərjadi-hyrrijjət!
Nə japsən kəhnərlə dilbəri-nevzadi-hyrrijjət?
Bytyн əxvanınp ikən səngdil, çəlladi-hyrrijjət!
Xəjali-xamə dyşmə, bilmə bir gyn şad olur aləm!
Bu ikən vəz'imiz, coq cəkmədən bərbad olur aləm!

«Oqu—təhsil ilə ehrazi-hyrrijjət qılar insan...»
Bu söz pək doğrudur, amma hanı məktəb, hanı irfan?
Qalırkən əlkəmiz məktəbsizin, evladımyz nadan,
Xəjali-xamə dyşmə, bilmə bir gyn şad olur aləm!
Bu ikən vəz'imiz, coq cəkmədən bərbad olur aləm!

Təçəlla etdigin gerdyk o məhbubi-dilaramyń,
Fəqət al qana qəltan olduqun da gerdyk islamyń.
Başından cəqimadıqça—Rej həvəs şahi gym-namyń,
Xəjali-xamə dyşmə, bilmə bir gyn şad olur aləm!
Bu ikən vəz'imiz, coq cəkmədən bərbad olur aləm!

Əgər sən gərmədinsə zevqini gylzari-əkvanınp,
Jəqin et mən də gərməm bir səfasınp ol gylystanınp,
Səny-məndən sora! ja dejişilirmi ħalı devranınp?
Xəjali-xamə dyşmə, bilmə bir gyn şad olur aləm!
Bu ikən vəz'imiz, coq cəkmədən bərbad olur aləm!

MABƏ'Dİ VAR, AMMA..

Bimərhəmət ə'janlarlaşna şykr xudaja,
Bu sahibi-miljanlarlaşna şykr xudaja!..

Millət qəminə baqmajan ənzari-kərəmlə,
İşəni-zəvi-şanlarlaşna şykr xudaja!

İş bilməjən ançaq jemək, icməkdən ilavə,
Bu çanlı dəjirmanlılarlaşna şykr xudaja!

Bidadi-bəradərlə olan qapıla qəltan,
Qaşqazdakъ qurbanlarlaşna şykr xudaja!

Xasə Bakъ şəhərində o şəhrətli məkanda,
Dərja tək aqan qanlılarlaşna şykr xudaja!

Xunxar olan əfradi-bəni-nev'inə daim,
Bu vahsiyy-qərranlarlaşna şykr xudaja!

Qurd isə, şəqal isə bijabanda olurdu,
Şəhər icrə bu hejvanlarlaşna şykr xudaja!

Gəzlənnəjən ədnələşqən içadına ciddən
Hymmət edən insanlarlaşna şykr xudaja!

Həmmamda evrətlərə quldurluq edən bu⁸¹
Qlejrətli mysəlmanlarlaşna şykr xudaja!

Sakit oturan bejlə çinajətlərə qarşЬ,
Bu sahibi-viçdanlarlaşna şykr xudaja!

Bilməm nə zaman qəhrin edər aləmi bərbəd.
Səbr etdigin avanlarlaşna şykr xudaja!

Həll olmadъ gənləyndəki niskilli myəmma.
Təcədид edirəm mətləbi, mabə'di var amma..

QORQURAM.

Pajı-pijadə dyşyrəm cəllərə,
Xarı-məqilan gəryərəm qorqırməram.

Sejr edirəm bərry-bijabanlarъ,
Qılı-bijaban gəryərəm qorqırməram.

Gah oluram bəhrdə zəvrəq-nişin,
Dalqalъ tufan gəryərəm qorqırməram,

Gah səq्यram sahilə, hər janda, min
Vəhşiji-qərran gəryərəm qorqırməram.

Gah şəfəq tək dyşyrəm cellərə,
Janqılb vulqan gəryərəm qorqırməram.

Gah enirəm sajə tək ormanlara,
Jırtıçъ hejvan gəryərəm qorqırməram.

Yz qojuram gah nejistanlara,
Bir syry aslan gəryərəm qorqırməram.

Məqbərəlikdə edirəm gəh məkan,
Qəbrdə xortdan gəryərəm qorqırməram.

Mənzil olur gəh mənə viranələr,
Çin gəryərəm, çan gəryərəm qorqırməram.

Xarıçı mylkində də hətta gəzib,
Coq tuhaf insan gəryərəm qorqırməram.

Lejk bu qorqmazlıq ilə doqrusu,
Aj dadaş! vallahъ, billahъ, tallahъ!
Harda mysəlman gəryərəm qorquram.

Bisəbəb qorqmajıram vəçhi var:
Nejləjim axır bu joq olmuşların,
Fikrini qan, qan gəryərəm qorquram,
Qorquram, qorquram, qorquram!....

ТӨҲМӘТ.

Mollanəsrəddin surnatıbın myħarrirlerindən Θ mər Fajiq Ne'man zadən in hokymat tərfləndən tevqif olunmasa mynasəbatılı,

Soldumu gylzaryn ej Fajiq Ne'man pisər?
Laləji-ne'manlarыn oldumu xunin çıjər?
Sınənə dəsti-qəza cəkdimi sixi-kədər?
Nərkisi-şəhəlalarыn zalə cəkan oldumu?
Şimdi sənə mən dejən mətləb əjan oldumu?

Səjləmədimmi sənə rahət otur hejsən?
Cəkmə bu millət qəmin, cək əzynə keif sən!
Xana dejildir sənin, getməlisən, zejfsən!
Ejləmədin e'tina qıssə haman oldumu?
Şimdi sənə mən dejən mətləb əjan oldumu?

Fajidə verməz dedim etdigin əfqan sənə,
Halına jandıqlarыn ejləməz ehsan sənə,
Maskən olur aqibət, guşəji-zindan sənə,
Guşəji-zindan sənə istə məkan oldumu?
Şimdi sənə mən dejən mətləb əjan oldumu?

Mən demədimmi sənə başda otur taç tək,
Durma myqabil, bəla tirinə amaç tək,
«Dad məni dutdular» sejlemə dyrraç tək,
Baly-pərin nagəhan, tirə nişan oldumu
Şimdi sənə mən dejən mətləb əjan oldumu?

Mən demədimmi sənə girmə işə çanilən,
Xəvf elə sallaşma coq, bəjlərilən xanilən
Olmagilən həm rəviş, məclisi-iranilən,
Məclisi-Iranda bir şevkəty-şən oldumu?
Şimdi sənə mən dejən mətləb əjan oldumu?

Mən demədimmi sənə, həzrəti-zışanlarъ
Ejləmə də'vət əbəs, birligə işanlarъ,
Sən ki, jəqə bilməsən, bunça pərişanlarъ,
Məs'ələjî-ittihad həlly-bəjan oldumu?
Şimdi sənə mən dejən mətləb əjan oldumu?

JADIGAR.

Mehterəm Mollanəsreddin əfəndi!

*Açızana xalis edirəm ki, bu necə
kəlməjə zurnalıñızda jer verəsiniz-*

Mərhum Həsənbəjin⁸² vəfatı mynasəbatınçə lazımlı idi ki, bytyn Qafqazda olan şəhərlərdən biz şamaxılyaların ystynə sər salamatı teleqramlarla cəkiləjdil...

Cynky o mərhum bizim eż şamaxılyıbz idi, o bizim eż adamımyıbz idi, daha doqrusu o bizim mə'nəvi atamıbz idi.

Amma Qafqaz əhli bu barədə səhv etdilər, gətyryyb Vakıja teleqram elədilər, nə bilim «Irşad»a⁸³ jazdylar...

Bainhəmə biz eż vəzifəmizi ifa etməkdə qysurluq etmədik, o mərhumujadımyızdan cıqarmadıq, demək onun bizdə olan haqqınp əda etdik:

Qərar qojudıq ki, onun ançaq mehtərəmə əjalına birçə teleqram edib sər salamatı verək.

Hətta bu xysusda coq danışdıq da, hələ də danışdıq, jenə də danışaçağıq, cynky o mərhumujadımyızdan cıqarda bilmərik!! Şərt teleqram vurmaqda dejil: hər mətləbin ystiyndə gərək danışıq oisun, danışarlar, axırda iş bir jerdə qərar dutar, neçə ki, elə belə də oldu, jə'ni teleqramı mevquf edib mərhumun Jadigarına şəhərimizdə ujezdni şqolaların birində tək birçə jetim usaq oqutmaq fikrinə dyşdyk, demək ki, mysadəməji-afkardan bariqəji-həqiqət parlatdıq!! Afərin biza! Mərhəba biza!

O idi ki, bu xysusda gətyr-qoj elədik, gətyrdyk-qojudıq, qojudıq-gətyrdyk, qojudıq-gətyrdyk, gətyrdyk-qojudıq, birçə xırda qalmışdı ki, iş lap dyzəlsin, nagah vaqtıbz xoruz kibisi bir şoqərib tək səbir bu jandan banladıb, səbirin səsinə diskinib juqudan ajyldıbm, bir bu tərəfə, bir o tərəfə nəzər saldım, gərdym ki, hamı xor-ha-xornan jatıb, tez kaqıbz qələmi gəty-

түб бу несә көлмәни сизе жазьб, дыбарә, баşытың атдым җас-
дьыға вә getdim juquja, hərcənd ev isti, jorqan dəşək qalıп,
juqu: şirin, hec bir də ojanmaqa umudum joqdur, amma Jenə
vəsijjət jyngillykdyr: budur sənə dejirəm: aşna! E'hjana,
ojandım mabə'dini də jazaram. Joq əgər ojana bilmədim nə
bir ejbi varınış: jar baqi, sohbət baqi, o dynjada gərysyň
zəbani təfsilən ərz edərəm.

TƏK SƏBİR.

Ta gəlirik biz də bir az anlajaq,
Məhzəri-irfanda vurur tək səbir,
Ja dejirik işləri sahmanlıjaq,
Əlkədə, hər janda vurur tək səbir

Istəjirik bir iş acaq filməsəl,
Səjləşirik bir-iki il laəqəl;
Ta dejilir pul verin, aşşən əməl,
Əlkədə, hər janda vurur tək səbir

Jalxъ ʃibi ejləməjib mybtəla:
Səfhəji Qafqazъ dutub bu bəla
Qaxda, Qazaqda, Şəkidə bərməla,
Şişədə, Şırvanda vurur tək səbir.

Lakin o jerlərdə gedir, durmaյır,
Bir elə lajəqlı kələk qurmaўır,
Gəncədə derlərsə vurur, vurmaўır,
Əjle ki, Səljanda vurur tək səbir.

Andъra qalmış nə jaman səslənir,
Səz deməgə vermir aman, səslənir.
Oq atłyг, sankъ kəman səslənir.
Sahati-mejdanda vurur, tək səbir,

Hərzə, nə şura və nə məçlis bilir,
Nə dysynyr jaxşъ, nə bir pis bilir,
Qorqmъıг, utannıг, nə də bir his bilir
Hiçrədə, dykkanda vurur, tək səbir

FISINÇAN.

Sanma əzdikçə fələk bizləri vıranlıq olur!
Un təmənnasın ilə, buqda dəjirmanlıq olur!!

Qarışeqdər hələl'k millətin istə'dadı,
Ələnirsa, safı bir jan, tozu bir janlıq olur!!

Calxalandıqça, bulandıqça zaman nehrə kibî.
Jaqı jaq ystə cıqıq, ajranı ajranlıq olur.

Kim ki, insanı sevər, aşiqi-hyrrijət olur,
Bəli, hyrrijət olan jerdə də, insanlıq olur.

Ej ki dersən yrəfa rahi-xətadə bulunur,
Elmi-məntiqə bu sez bəhrəji-nadanlıq olur.

Yrəfa dersən ezym, əqli-xəta dersən ezym,
Dyşynyrsənmi bu səzdə neçə hədjanlıq olur.

Gəzyny xıjrələdirmi gynəsi iğfanınp
Hajdb xəffəş sıfət bunçəmi xulqanlıq olur?!

Tanrıqıq biz sizi artıq, demə haj, biz bələjik.
Tanrıb ol kişi kim dutduqu mejdanlıq olur.

Baqmasız gysəji-cəşmilə fəqiranə tərəf
Jyjyryrsyz ora kim datlı fisinçanlıq olur.

AQZЬ KYLЕKLILЕR.

Doqru dejən olsajdь jalancь usanardь!
Avarə qalanlar dəxi bir səz də qanardь!

Sabit qədəm olsajdь əgər jar vəfadə,
Aşıq dəxi qacmazdь bəladan, dajanardь!

Əqval ilə ə'mal bir olsajdь jəqinən,
Bunça denilən səzlərə məxluq inanardь!

Mynsif, haqa haq, batılı batıl sələsəjdı,
Əlbəttə ki, nahaq sələjən şəxs, utanardь.

Şəxsijə qərəz, jatməşa laj-laj deməsəjdı,
Qəflətlə jatan gəzlərimiz bir utanardь!

Gər aqzь kyləkli kişilər pyfiləməsəjdı,
Bir şəm' ki, asuda janır, həm də janardь,

Haq səjləjənin kyfrinə həkm-ejləməsəjdik
Haq-gu məgər əz fikrini gizlərdi, danardь?!

INSANLAR.

Deli şairə nəzirə.

Səradən bir mələk hejratla əer insan-
iar, insanlar!
Nadir bu ruhi-ərzi qaplağır al qanlar,
insanları!

«Deli şair»

Səradən bir deli şeitan dejir insanlar, insanlar!
Nadir dynjanıb dutmuş elmlər, irfanlar... insanlar!

Qanan kim, qandıran kim, nəşr irfan ejləjən kimdir?
Sizi irşad edir gərməsynyz fəttanlar.., insanlar!

Ədəbdən, elmdən gər fejzijab olsa əvamynnas,
Dyşər şəny-şərəfdən mollalar, işsaniar, insanlar!

Sevərmi əhli-istibdad, millət huşjar olsun?
Buna razı olurmu bış necə viçdanlar.., insanlar!

Ajylıbş rənçberlər, almaq istər haqqı-məşruin
Nə jerdə qalmısbz bəjlər, aqlalar, xanlar... insanlar!

Myhərrirlər, myfənninlər, usanmazlar, utanmazlar,
Jazarlar hərzələr, əfsanələr, hədjanlar... insanlar!

Şərarətdən cəkib əl, xejrə majil olmajan bir dəm,
Kəsin başlar, albın çanlar, tekyn min qanlar... insanlar!

Bəşərsinz sizdə qan təkmək təbiidir, çibillidir,
Bu fitrətdən uzaqdır şybəsiz şeitanlar.., insanlar!

Dejilmi hejf dillərdən qybari-çəhl məhv olsun,
Necin hər gyndə qandan qopmasın tufanlar... insanlar!

Dəmadəm nəfsi-əmimərə deməkdə «yqtylyl-əxvan»
Necin salim qala başlar, bədənlər, çanlar... insanlar!

Çihalət pərdəsin cək etməjin, onda gərərsinz kim,
Səradır çismlər həm nəflər, şeitanlar.., insanlar!

FƏXRİJJƏ.

Hərcənd, əsirani-qyjudati-zamanıbz,
Hərcənd, dycarani-bəlijjati-çahanıbz,
Zənn etmə ki, bu əsrədə avarəji-nanıbz,
Əvvəl nə idiksə, jenə biz şimdi hamanıbz,
Turanlılarıbz, adiji-şyqli-sələfiz biz,
Əz qomumuzun başına əngəl kələfiz biz.

Zylmat sevər insanlarıbz yc-beş jaşımtızdan,
Fitnə gəgərir torqaçtızdan, daşımtızdan;
Taraç edərək baç alırgız qardaştızdan,
Sıqmaç, sıqa bilməz də bu adət başımtızdan
Əslafımtıza cynky həqiqi xələfiz biz,
Əz qomumuzun başına əngəl kələfiz biz.

Ol gynky (Məlikşah Byzyrk) ejlədi rəhlət,
Etdik iki namərd vəzirə təbəijjət,
Qırdıq o qədər bir-birimizdən ki, nihaҗət,
Dyşmən qatıb əl, taxtımtızb ejlədi qarət,
Əz haqqımtızb gəzləmtəjə bitərəfiz biz,
Turanlılarıbz adiji-şyqli-sələfiz biz.

Bir vaqt olub ləşkəri Cəngizə tərəfdar,
Xarəzmiləri məhv elədik qətlilə jekbar,
Xarəzmilərin şahı fərar ejlədi nacar.
Məscidləri, məktəbləri jıqdıq Jərə təkrar,
Haqqa ki, səzavari-nişany-şərəfiz biz,
Əz dinimizin başına əngəl kələfiz biz.

Bir vaqtدا «də'vəji-səlib» oldu myhhəjja,
Də'vada firəngilərə qalib gəlib, amma,
Dincəlməjib etdiq jenə bir façəə bərgə,
Əz tijqəməz, əz rişəmizi kəsdi sərapa,
Guja ki, bəjabanda bitən bir ələfiz biz,
Əz qomumuzun başına əngəl kələfiz biz.

Bir vaqt dəxi Qara-qojun, Aq-qojun olduq,
Azərbajçana həm də Anatoluja dolduq,
Olqədr qırıbb bir-birimizdən ki, jorulduq.
Qırdbəqça jorulduq və jorulduqça qırıldıq,
Turanlılarbəz adiji-şyqli-sələfiz biz,
Əz qomumuzun başına əngəl kələfiz biz.

Bir vaqt salıbb təfriqə olduq iki qismət,
Tejmur şəhə bir paraməz etdi himajət,
Xan Jıldıgъma bir paraməz qıldı itaət,
Qanlar sacılybb (Ənqərə) də qopdu qıjamət
Əhsən bize həm tirzəniz, həm hədəfiz biz,
Turanlılarbəz adiji-şyqli-sələfiz biz.
Əz qomumuzun başına əngəl kələfiz biz.

Tejmur şəhi-ləngə olub tabeli-fərman,
Xan Toxtamışın ejlədik əz qanına qəltan,
Ta oldu «Qızyl-Ordu»laryn devləti viran,
Məsko şəhinə fajidəbəxş oldu bu mejdən,
Əljom uruslaşmaq ilə zişərafiz biz,
Əz dinimizin başına əngəl kələfiz biz.

Bir vaqt Şəh İsmajily-Syltani-Səlimə
Məftun olaraq ejlədik islamъ dynimə
Qojuq iki taza adъ bir dini-qədimə,
Sałdıb bu təşəjjə, bu təsənnyn bizi bimə
Qaldıqça bu halatlı səzajı-əsəfiz biz,
Əz dinimizin başına əngəl kələfiz biz.

Nadir bu iki xəstəligi dutdu nəzərdə,
İstərdi ilac ejləja bu qorqulu dərdə,

Bu təqsədilə əzm edərək girdi nəbərdə,
Məqtulən onun nə'sini qojuduq quru jerdə,
Bir şeji əcibiz nə bilim bir tyhəñiz biz,
Əz dinimizin başına əngəl kələfiz biz.

İndi jenə var taza xəbər, jaşşə tamasa,
Iranlılıq, osmanlılıq ismi club eňja,
Bir qət'ə jer ystyndə qorub bir jekə də'va,
Mejdən ki qızışdı olarıq məhv sərapa.
Onsuz da ki, hərcənd ki, jeksər tələfiz biz,
Əz qomumuzun başına əngəl kələfiz biz.

ÇANЬН СЪQSЬN.

Çanъn съqsыn гezynden, qanmajajdъn!
Qanъbdы hər işi odlanmajajdъn!

Çəhalət rismanъn qırmajajdъn,
Avamyn-nasiden aýrylmajajdъn,
Sənanъ, hənzəli bal tək jejədin,
Hərifin məşrəbinçə səz dejədin,
Bytyn mevhumunu təsdiq edejdin,
Başında noxta ardъnça gedejdin.

Nə tədbir imdi iş işdən kecibdir,
Səzyn dildən, ətin dişdən kecibdir.

Usan, etmə şikajət bizdən əsla,
Get eż baxtъndan ejlə indi şykva,
Nə ucun hysny-qybhy anladъn da?
Bytyn el jatmъş ikən banladъn da
Əpejdin əl-ajaqъn çəsty-calak,
Olajdъn sən dəxi bir mevmini-pak.
Cək indi dutduqun karъn çəzasын!...
Eşit hər səmtdən lə'nət sədasын!...

MADAMLARA!

Ej gyl, nə əçəb silsiləji-myşki-tərin var,
Ahu nəzərin var!
Vej sərv, nə xoş çan alıçə qəmzələrin var,
Həm şivələrin var!
Aldatdə çavanlarlaştırbə nazy-girişmən,
Firuzəji cəşmin,
Xurmaaltı sacında nə bəla təlxibərin var,
Zəhrin, şəkərin var!
Başdan ajaqə şəhd kibi safsan ej şüx,
Şəffafsan ej şüx!
Amma məkəsi-nəhl kibi nişərin var,
Inçə kəmərin var!
Əbnajı-vətəni vəqf eləjir vəslinə çanınp.
Həm ruhi-rəvanınp!
Hətta qoçalardan da necə bəxtəvərin var,
Jaxşx xəbərin var!
Etдин sacınp (qufravat) urduñ yzə (rumjan)
Çevlan elə, çevlan!
Bir ev nə mynasib sənə, hər evdə jerin var,
Hər jerdə ərin var!
Ançaq demə taçirlərə eşqin əsər etdi,
Divanə sər etdi!
Amillərə tyççardan artıq əsərin var,
Fəthin, zəfərin var!
Məktəblilər icrə dejil az sehbəti-rujun,
Keşfiyyəti-mujun!
Dərsi-qəmi-eşqin oqıjan min nəfərin var,
Aşıftələrin var!

Qafqazlıs' mysəlmanlar edərsə səni qajib,
Fikr etmə əçajib,
Iranlıs' mysəlmanlar tək əbdi-dərin var,
Min dər-bə-dərin var!
Xud sanma ki, mejxanada coqdur sənə yüşsəq,
Didarına myştaq,
Mesçiddə dəxi bir necə xunin çıjərin var,
Şuridə sərin var!
Bilməm nə fysun ejlədin ej fitnəji-əjjam!?
Uğdu sənə islam!
Hər şəhrdə, hər bəldədə bəs çansipərin var!
Dildadələrin var!
Aşağı arajıb aləmi sejr eləjib amma,
Xejr ejlədin amma.
Bir zevçi-həlal ilə dolaşsan zərərin var.
Xevfin, xətərin var!
Hər xam təmə' aşağı ilə ylfətin olmaz,
Ynsijjətin olmaz,
Varın joq edən sərxaşa əvvəl nəzərin var.
Sónra həzərin var!
Gevhər sacılyıg, zər sacılyılar jar jolunda
Dildar jolunda,
Ej bəhr, sanırsan sənin ançaq gyhərin var?
Vej kani-zərin var!
Hop-Hop, demə bixud ki, mən ujdum o nigarə,
Baq əqli-dijarə,
Ej qafil! Əzyndən sənin ançaq xəbərin var!
Xunab tərin var!
*
Dərdin, kədərin var!
Coq dərdi-sərin var!
Bu kəhnə başında,
Taza xəbərin var!
Millət belə batdb,
Ymmət belə batdb,
Xud səjlə aj ahmaq,
Daşın kim ojatdb
Dinmə xətərin var!...

BIR DƏSTƏ GYL.

Iranlı dejir ki: ədl ilə dad olsun,
Osmanlı dejir ki: millət azad olsun.
Zahid nə dejir?—dejir ki: qarnım dolsun!
Iranlı da, Osmanlı da bərbad olsun!

Taçır arajırt ki, bir tiçarət japsın,
Amil calışır: bu jolda xidmət japsın,
İş mollalarındır ki: calsın, capsın,
Jatsın, dursun, qysli-çənabət japsın,

Zurnal, qəzetə səqyr ki: millət oqusun,
Hər bir əsərindən alsın ibrət, oqusun,
Rusça oqumuşlara bu iş ar gəlir,
Dejirlər: bunu qoj qara çamaat oqusun.

Zənni etmə ki, zikrə, səcdəjə dalmaq ycyn,
Zahid jygyryr mescidə əçr almaq ycyn,
Dyn caldıqъ seççədəni satmış da jemiş,
Indi jygyryr ilavəsin calmaq ycyn.

DƏRT MƏ'NA.

Zaqafqaz myitisi H y s e j n
əfəndi dejir:

Kəşfi-vəçh etmək dejil evrətlərə şər'ən həram,
İştə qur'an, iştə asar, iştə məfhumi-kəlam!

«Bəşəq» əqəzeti mydirəsi X a d i ç ə
xanım dejir:

Muslimə evrətləri məsturə olmaq istəriz,
İştə sez, iştə əməl, iştə myvafiq bir məram!

Şamaxı çaməri myddərrəsi Ə b d y l
X a l ı q əfəndi dejir:

Muslimə evrət fəqət əl, yz acar indəssəlat,
İştə ajat, iştə əxbər, iştə əsnabi-kiram!

«Mollanəsrəddin»-də dejir ki:

Myiti ejlə, əbd... bejlə, həm Xədiçə sejlə der
İştə ejlə, iştə bejlə, iştə sejlə vəssəlam!!

BARAKALLAH.

Sən beləsənmiş balam!? Aj barakallah sənə!....
Fisq imiş əmrin tamam, aj barakallah sənə!...

Doqru imiş şairin olmaz imiş məzhəbi!!
Kafir olurmuş bytyn mırzələrin əqləbi,
Ləqvy-əbəs mətləbi, ləhvı-ləəb məşrəbi,
Şuqli qəzət telogram, aj barakallah sənə!

Aj adama oqşamaz! Bir yzynə baqsana,
Bomboz olub saqqalın, rəngy-həna jaqsana,
Mevmin olub bir yzyk barmaq्यna taqsana,
Ta ki, desin xasy-am: aj barakallah sənə!

Joq xəbərin binəva hiç ezyndən sənin,
Lap malaqanlıq jaqъt girdə gəzyndən sənin,
Doqrusu mən yrkmyşəm, bə'zi sözyndən sənin,
Vermərəm artъq salam ,aj barakallahi sənə!

Hejf qapanmъş sənin dideji-haq binlərin,
Mənzilinə jъqmъsan partretin çinlərin,
Gezlərinə capmajъt joqsa bu bi dinlərin,
Surəti hər sybhy-şam, aj barakallah sənə!

Əqlin azъb aj jazъq! Boşlamъsan karyń
Çymla dəjişdirmisən, kyrkyny, paltańń
Cəkmə-qalos gejmisən, pozmusan ətnavarńń
«Fe'lykə felylhəram», aj barakallah sənə!
Aqzъna olsun qadam, aj barakallahi sənə!

... AQILANƏ JAD ET!

MƏHMUD ƏKRƏMBƏJİN
«Jad et» invanlı şe'rini nəzirə:

Vəqta ki, əsər nəsim zılmət,
Tə'sir baqışlajär çəhalət,
Dynjadan ədəm olur bu millət,
Hərcənd başçarmaram nəbyvvət,
Amma belə gestərir zamanə:
Bixar qalır gyli-fərasət,
Ej sejrə cıqan o gylstanə,
Onda oqu bir dyaji-rəhmət,
Indi məni kafiranə jad et!

Vəqta ki, həna satan tapılmaz,
Saqqallar olur ja aq, ja qarə,
Baş qırqmaqa hic kimsə qalmaz,
Toxmi-kecələ edərlə carə,
Nə nurə, nə pyştimaly-dəllak,
Nə zəli, nə neştery-həçamət,
Pəh-pəh nə zəman, nə aləmi-pak!
Nə lə'n, nə kyfr, nə ləçəçət.
Onda məni aqilanə jad et!

Vəqta ki, çahanda ləfzi-kafir
Bir-bir pozular ħamъ lyqətdən;
Nə mollanyma, nə mirza Qənbər,
Joq rəncy-mələl bir cılıhətdən;
İnsanlır olur cy çismi-vahid,
Aləm dəxi bir vətən ki, cənnət.
Nə şirk, nə mevminy, nə mylhid.
Əsrağın bildirər təbiət;
Onda məni janə-janə jad et!

SƏBR EJLƏ.

Bələji-fəqrə dyşdyn, razъ ol bicarə, səbr ejlə!
Yzyn oldıjsə gər kylfət janında qara, səbr elə!

Əsiri-qejdi-fəqrə oldun jazъq! Təslimi-hirman ol!
Całışma, bir işə getmə, fəqət mə'jusy-nalan ol!;
Qəzajə carə joq, girjan ol, yrjan ol, pərişan ol!
Səbur ol, şakir ol, jə'nı mysəlmən ol! Mysəlmən ol!
Catar eż rizqi-məqsumun, dolan avarə, səbr ejlə!
Bələji-fəqrə dyşdyn, razъ ol bicarə, səbr ejlə!

Maaşın ta ki, tənk oldu; ənis ol dərdy-məhnətlə,
Boş ol, syst ol, umudun qət' qayı, jar ol ətalətlə
Bunu təqdirə nisbət ver, jaşa daim rəzalətlə,
Həvadə sejr edən insana baqma, ceşmi-qejrətlə!
Buraq kəsbə, unut sə'ji, jarpışma karə, səbr ejlə!
Bələji-fəqrə dyşdyn, razъ ol bicarə, səbr ejlə!

Jetənkən zalımyn zylmy sənə devri-qəzadən bil!
Catarkən 'amirin zəçri onu sejri-səmadən bil!
Əzyn eż içzinə bais olurkən, masəvadən bil!
Bu məş'ümijjəti bikanədən gər, aşnadan bil!
Əzil, pamal ol, aqtarma buna bir carə, səbr ejlə!
Bələji-fəqrə dyşdyn, razъ ol bicarə, səbr ejlə!

Əgər coq təngdil olsan bu işdən, qayı fəqan aqla!
Girişmə başqa bir tədbirə, ançaq hər zaman aqla!
Bybyn dynjadən əl cək, aşikar aqla, nihan aqla!
Qapansın gəzlərin, fikrin; dyşymə, gərmə, jan, aqla!

Tyfyr namusa, baqnia nəngə, gəlmə arə, səbr ejlə!
Bəlaji-fəqrə dyşdyn, razı ol bicarə, səbr ejlə!

Fəqət bir iş də gərmək istər isən, gər mysəlman tək,
Təhəmmyl ejlə çevri-mylkədarə, işlə həjyan tək!
Calış, ək, bic, aparsın bəj, evin qalsın dəjirman tək!
Ajylma, haqqıñń qanma, xəbərdar olma insan tək!
Dargılma, inçimə, tab ejlə hər azarə, səbr ejlə!
Bəlaji-fəqrə dyşdyn, razı ol bicarə, səbr ejlə!

Əgər az coq var isə qejrətin kafirlərə baqma!
Bir asan kəsbə məşqul olmaq ilə dindən cəqma!
Uşaqlarcın cərək cəqsən dejə, ha din evin jıqma!
Vəbalıñ bojnuma; get fələlik et, qəlbini səqma!
Sənə iş sahibi pul verməsə jan narə, səbr ejlə!
Bəlaji-fəqrə dyşdyn, razı ol bicarə, səbr ejlə!

Və jaxud gər əsər varsa çanında zury-qyvvətdən
Qolun gycly, yzyn qansız, dilin xalisə rəhmətdən
Qutar bir dəfəlik dərdy-aləmdən bari-mehnətdən!
Oduzluq, iştə bir pişə, gezəl, hər dyrly sən'ətdən!
Bas al, kəs al, vur al, jıq al, qoşul fyççarə, fəxr ejlə!
Məqami-hərmətə catdıñ, dəxi həmvərə fəxr ejlə!
Janaş əşrərə, fəxr ejlə!
Bulaş hər karə, fəxr ejlə!
Dutulma nəngə, namusə,
Utanma arə, fəxr ejlə!

ТӘНӘССҮР.

*Istənillir iftilaq,
Göstərillir intiraq..*

Olsajdь səfa zymrəji-ırfan arasында,
Qalsajdь vəfadən əsər ə'jan arasында,
Dursajdь sədaqət bəjilə, xan arasында,
Qalmazdь kedər zərrəcə insan arasында!

Da'i bə yxyvvət olur ikən bizi qur'an,
Əmr ejlər ikən birligə pejəqəmbəri-zışan,
Tapmazsan iki myttəfiqyrrəj' mysəlman
Qafqazda olan bir necə miljan arasында.

Dinməz əçəba, mə'ni-qur'anlı bilənlər,
İslamlı belə təfriqdə xar gerənlər,
Aja oqumazlar nə ycyn dini bələnlər,
(Kanu şijəən) rəmzini qur'an arasында!

Axъr bu nə təfriqy-təxəllyfdyr ej ymmət?!
Əldən gedijor dirləməjirsizmi bu millət?!

Takəj bu təxəllyf, bu təfərryyq, bu ədavət,
Bir din, bir islam-y-bir iman arasында?!

Vabəstə mysəlmanlaradır qejrəti-islam!
Etsin də gərək myslym olan xidməti-islam!
Əfsus ki, bi hynnət olub milləti-islam!
Dynjada olan myxtəlif ədjan arasында!

Bir ildir olur zylmlə taraç mysəlman,
Ətraf bələdlərdə qalır aç mysəlman,
Aja nə rəvadıb ola möhtəç mysəlman,
Gyn rızqına, bir bejlə mysəlman arasында?!

Islamътызъ etmәlijiz бөjlәmi ehja?!
Iманътызъ qыlmaльjыz бөjlәmi ifa?!
Islam o dejilmi ki, ciжer gyşәji-Zәhra
Baş verdi jolunda шusuz, al qan arасында!

Biz millәtә lazъмъ dejil bu tәbәijjәт?
Biz уммәtә vaçibni dejil, qejrәti-millәt?!
Ej vaj! ki, qejrәt oqujur. bizlәrә lә'nәt.
Millijjәtә xidmәt edәn insan arасында!

EJ DAD-BIDAD, ƏRDƏBİL!

Altıñış illik emrym oldu səndə bərbad, Ərdəbil!!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni jad, Ərdəbil!

Zənn edirdim mən bytyn aləmdə İrandan səva,
Bir fərəh-abad jer ioqdur o samandan səva,
Əvrət olmaz hysndə Fatma, Tykəzbandan səva,
Var imiş Rusijjədə min-min Pərizad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni jad, Ərdəbil!

Ej vətən! Huri gəryrdym səndəki əvrətləri,
Derdim ol hürilərin sənsən jaqın çənnətləri,
İndi hejranam baqъb gərdyikçə bu lə'bətləri,
Hər birində başqa ləzzət, başqa bir dad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni jad, Ərdəbil!

Halja Bakıddajam, Bakъ demə, bir xyldzar,
Xasə dərja sahili: bir lə'bətistani-tatar,
Hər tərəf aq-caq madamlar bir-birindən gyl'yzar,
Tyrfə dilbər, təhfə bir şej, jaxşə bir zad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni jad, Ərdəbil!

Min mənim tək «kablajъ» bir Sonjanın dildadəsi,
Min mənim tək paki-dir, bir rumqanın iftadəsi,
Min mənim tək mevminin bilməm nolub səçcadəsi,
Bəndəlik qejdin qırıb olmuşdur azad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm səni jad, Ərdəbil!

Bes dejil, on bes dejil, hər jan baqъtsan var madam,
Ev madam, mənzil madam, balqon madam, talvar madam,
Sirq madam, qastin madam, passaz madam, bulvar madam,

Myxtəsər əqlim caşəb, ej dad bidad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm sənijad, Ərdəbil!

Gərci Irandan cəqarkən başqa idi nijjətim,
Nijjətim kəsb idi, vardı kəsbi-kara qejrətim,
Qejrətim razı dejildi, aç dolansın kylfətim,
Joq gezymdə indi nə kylfət, nə evlad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm sənijad, Ərdəbil!

Bəs ki, artıq bunları gordykcə hərdəm rəqəbatim,
Rəqəbatim artırsa da, lakin qavşımın həsrətim,
Həsrətim bir şej'ədir ançaq dyzəlmir halətim,
Halətim təskini-nəfsə qılmış imdad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm sənijad, Ərdəbil!

Qorqudurdu cəqmatışkən elkadən, qyrbat məni,
Culqajıbınş qəflətimdən vəhşəty-dəhşət məni,
Indi bu gordyklərimdən mat edib hejrət məni,
Əzlyygimdən cəqmışam əfsus!... fərjad!.. Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm sənijad, Ərdəbil!

Tazədən bir gəst edib bir də çavan olsajdım ah!...
Şıq gejimli bir çavani-xoş nişan olsajdım ah!...
Bu pərilərlə dojunça həmzəban olsajdım ah!...
Dəhrda beş gyn jaşardım xyrəmy-şad, Ərdəbil!
Bir də namərdəm əgər etsəm sənijad, Ərdəbil!

MILLƏT ŞƏRQİSİ.

Qejrət edib caňşdən, dyşdyn qabaqa millət!
İndi bir az da dinçəl, baş qoj jataqa millət!

Hər jerdə, hər məkanda hər dyrly iş qajırdən,
İsláma xidmət etdin, məzhəbləri ajırdən,
Jyzlərcə çoqə jaſdən, minlərcə sez bujurdun,
Hər gyndə bir cəmaət atdən qıraqa, millət!
İndi bir az da dinçəl, baş qoj jataqa millət!

Uşquda ikən aləm, əfradıň ojatdən,
Çymə miləl icində ez şə'nini uçaltdən,
Hermətli ad qazandən, ali məqama catdən.
Əhsən, səd əhsən, əhsən! Bu təmtəraqa, millət!
İndi bir az da dinçəl, baş qoj jataqa millət!

Min'bə'd çıddy-çəhədin joqdur bize lyzumu,
Zijra ki, əsri-haşın bambaşqadır rysumu,
Məktəb sevir cəmaət, təqdis edir ylumu,
Tərcih edir vaqonu ata, ulaqə, millət!
İndi bir az da dinçəl, baş qoj jataqa millət!

Sejr etməgə fəzanı, iğcad edib balonlar,
Bir jandan avtomillər, bir səmtdən vaqonlar,
Hər ixtiraə dajir tə'sis olur salonlar,
Vallah! Bular azıblar, başdan, ajaqa, millət!
İndi bir az da dinçəl, baş qoj jataqa millət!

Bunlar bytyn çahanын əsbabi-e'tilasъ,
Onlar əsiri-dynja! Biz axırət fədasъ,
Beş gyndyr əmr dynja, joqdur onun bəqasъ,
Bizçə xətadъr ujmaq bəjlə məzaqa, millət!
Indi bir az da dincəl, baş qoj jataqa millət!

Islam ycyn gərəkməz kafirlərin şiarъ,
Qoj onlarыn uçalsын həp qəsri-zərnigarъ,
Biz gezlərik fəqət bir ejvani-xyldzarrъ,
Ol jerdə hurilərlə dolluq otaqa, millət!
Indi bir az da dincəl, baş qoj jataqa millət!

QEJRƏTIMİZ BƏLLİDIR!

Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?
Qejrətimiz bəlliidir hər millətə!

Biz, qoça qafqazlıb ijit ərlərik,
Çymə hynərməndlərik, nərlərik,
İş gerəçək jerdə söz əzberlərik,
Aşağıqız ançaq quru, boş sehbətə!
Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Sırmalarıq kecməgə caj gəlməmiş,
Başlıjarıq qızmaqa jağ gəlməmiş,
Söz verərik indi bir aj gəlməmiş,
Asta qacılıb dyrtılərik xəlvətə!
Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Çymə çahan jatsa da biz jatmaraq,
Qejrəti-millijəmizi atmaraq,
Əhlimizi başqlara satmaraq,
Bir quruşa, bir pula, ja bir cətə!
Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Bizdə gerynməz nə fəsady-nifaq,
İsləməgə, bir birimizdən qocaq,
Baq, budur islamı gətirrik qabaq,
Bejləçə xidmət olunur millətə!
Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Bir işə min himmətimiz var bizim,
Baq, necə çəm'ijjətimiz vár bizim,
Bunda gəzəl nijjətimiz var bizim,
 Aj barakallah bu gəzəl nijjətə!
 Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Hansı məkatib ki, onu acmadıq?
Hansı sənajə' ki, para sacmadıq?
Verdığımız sezdən uzaq qacmadıq?
 İşlərimiz jetdi bytyn surətə!
 Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Baq! Necə daryl'əçəzə, dari-elm,
Bir necə məktəb, necə asari-elm,
Bizlərik əlbəttə xəridarl-elm
 Catmışaq oldur ki, belə hərmətə!
 Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Bizdə nə fə'lə taryışır, nə gəda,
Bizdə nə sajil və nə bir binəva,
Bəxtəvər evladımyza mərhəba!
 Baş aparsəb hər biri bir sən'ətə!
 Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?!

Etmişik ijfa atalıq mehrini,
Çəkmişik evladımyzın fikrini,
Əmrəmyz olsa gərərik bəhrini,
Onda ki, onlar ujaçaq sırqətə,
Həbsdə məşqul olaçaq işrətə,
Fəxr edərik biz də bytyn millətə,
 Kim nə dejir bizdə olan qejrətə?
 Aj barakallah bu gəzəl nijjətə?

AVAM OLMALYJYZ!

Jaşamaq istər isək sirf avam olmalyjyz!
Atıb insanlıqы bilçymlə havam olmalyjyz!

Jaşamaq istər isək dəhrdə əmnijjət ilə,
Elmə, fənnə, ydəvajə baqałyım nifrat ilə!
Ujalıım fitnələrə əldəki vəhşijjət ilə,
Jatalıım bəstəri-qəflətdə uzun myddət ilə,
Pyxtəlikdən nə jetər, biz hələ xam olmalyjyz!
Jaşamaq istər isək sirf avam olmalyjyz!

Balışa baş qojałyım, jorqanı bərdüş edəlim,
Pərbəji-qəfləti joq!... zejbəqi dərguş edəlim,
Xabi-evham geryb sejil kibi çus edəlim,
Qlejrəty-himməti-islamı fəramuş edəlim,
Dustə majəjl-qəm, dyşmənə kam olmalyjyz!
Jaşamaq istər isək sirf avam olmalyjyz!

Fikr tədris edən əşxasъ kənar etməlijiz,
Hər naslı olsa bu bildinləri zar etməlijiz,
Əlkədən bunları məçburi-fərar etməlijiz,
Vətəni, milləti xoşbaxtı-dıjar etməlijiz,
Bejleçə najili-məqsudy-məram olmalyjyz!
Jaşamaq istər isək sirf avam olmalyjyz!

Başqalar coq da balonlarla edir sejri-hava,
Biz bu sejri edirik xabdə hər sybhy-məsa,
Qevli-axundu unutdunmu ki, və'z etdi səna:
Dəhr fanıddır əzizim, ona ujma əbəda!
Tərki-dynja ilə firdevsə xyram olmalyjyz!
Jaşamaq istər isək sirf avam olmalyjyz!

Nə bilirsən hələ sən səhnəjil-re'jada nə var,
Əhli-zahir nə qanlı aləmlə-mə'nada nə var,
Hər nə var xabda var, joqsa bu dynjada nə var,
Jaxşır jat, qol-qanat ac, uc, gər, o mə'vada nə var?

Həzzi-re'ja ilə məşqul mənam olmałyjız!

Jaşamaq istər isək sirf avam olmałyjız!

Jat, dolas çənnəti-ə'lədakъ rizvanlar ilə,
Qol-bojun ol, məzələş hurli-qılmanlar ilə,
Je, ic,... artıq kefə baq çymə mysəlmanılar ilə
Qoj bu dynjanıb bu kastrılərə şeňtanılar ilə

Biz mələklərlə ucub alıməqam olmałyjız!

Jaşamaq istər isək sirf avam olmałyjız!

Qoj olar kəşfi-bədajə' eləsin sən'ət ilə,
Paraxod ja vaqon iğçad ejləsin zəhmət ilə,
Biz verib pul minərik, jol gedərik rahət ilə,
Nə mynasib ki, rəqabət edək hər millət ilə,

Bizə aqalıq edən əhlə qylam olmałyjız!

Jaşamaq istər isək sirf avam olmałyjız!

UCITELLƏR.

Tevqif edilmişdi maçlı Gənçə sijezdi,
Olmuşduq əcəb biz dəxi rahət ucitellər!

Dyşdy tavuqu turşuja bədbəxt «Niçat»⁸¹ ын
Əjləşmədi bir ləhzə fəraqət ucitellər!

Divan-dərəni bəndə cəkib aldı dybarə
Bu bidət olan əmrə içazət ucitellər,

İndi Bakıda başlanaçaq oldu bu içlas,
Olduq jenə ol məçlisə də'vət, ucitellər!

Qojmır bu qapanmış bizi dynjada beş on gyn,
Adətçə cəkib kef, edək işrat, ucitellər!

Bilməm bu (sijez)din nədir axır bizi xejri
Hər ildə cəkək bunça əzijjət, ucitellər!

Daim bu təşəbbyslər olur həqqyl'əməlsiz,
Millət pulu joq, ta alaq içrət, ucitellər!

Lazım gətirir xərç edək ançaq çibimizdən,
Həm xərç ola majəi-zəhmət, ucitellər!

Bejlə əmələ aqil olan myrtəkib olmaz,
Lajıqmış çibisdana xəjanət, ucitellər!

Jə'nı nə deməkdir bu ki, sən pulunu xərç et
Ta elm oqujuub dərs ala millət, ucitellər!

«Millətdən ətyr aqılıjan axırda olur kor»,
Məzmunlu məsəldir bu ibarət, ucitellər!

Bildir də nə zəlumətlə bu içlasa jəvəşdəq,
Etdik nə qədər boş jerə sehbət, ucitellər!

Laq-laq danışıldır ki, nədir şı'ə və synni
Lazım kıl, bir olsun bu şəriət, ucitellər!

Derdinz ki, gərəkdir acıla məktəbi-nisvan,
Bir janda dəxi məktəbi-sən'at, ucitellər!

Bu hərzəvy-hədjənlərə kimlər qulaq asdır,
Kim verdi bu ahmaq səzə qıjmət, ucitellər!

Baş dutdumu bejtylməliyəz sejle sən allah?
Cəkdinz mən əlyim hic xəçalət ucitellər!

İslamın əlyib joqsa sanırdıñız vykəlası
Xudsər eləjirdinz də vəkalət, ucitellər!

Bir millətə kim siz olasınız hadiyə-hamı,
Batsın jerə jarəb belə millət, ucitellər!

Sidqi bu ki, bu barədə rə'jimdir ilavə
Sizlə edə bilməm də şərakət, ucitellər!

Fikrim budur ançaq olam əz kejfimə təşəqul,
Bir gysəji-gylzardə xəlvət, ucitellər!

«Mej şışədə, çam əldə, aqyr nəş'ə başlımda»
Bu şe'rini edəm virdini adət, ucitellər!

VAQEƏJI-JUBLEJKARANƏ.

Girdim jerimə başımda qajı,
Gerdym geçə bir qəribə ujı:

Bir şəhərdəjəm ki, çymlə dəhri,
Gəzsən, bulamazsan ejlə şəhri,

Ləzzətli suju, gəzəl havası,
Var behçəti, zevqi, həm səfası,

Əhli bytyn əhli-fəzly-insaf,
Hər mevmini-pak, myslymy-saf,

Şəhri-fyzəla dijari-irfan
Mevmin jataqı, qədim Şirvan.

Əlqissə gəzib bu şəhri jekça,
Hər bir jerin ejlədim təmaşa

Gəzdikçə adam gərynmug, ançaq,
Bir səmtdə vardı bər jəqənçaq.

Vaqta ki, bu izdihamı gerdym,
Mən də o jerə qoşub iyiyrdym,

Baqdım ki: əzim bir çamaət,
Ejzən yəfə, evət, həqiqət(?)

Lakin nə ycyndyr işbu əhval,
Sordum, birisi dedi bu minval:

Rahi-mədənlüjəti tej etdik
Bır şəxsi-əzizə «jublej» etdik,

Əhsən!—dedim: ən gəzəlçə bir şej!
Xaqani⁶⁶ ycynmy İşbu «jublej»?

Ja səjjidi-paki-Zylfyqari,⁶⁷
Jad etdinz o şairi-dijarı?

Joqsa Məlikov Həsənbəji-pir,⁶⁸
Əljevm olunur vətəndə təqdir?

Əkdikləri danələr gəgərdi,
Bəh, bəh neçə tatlıs mejvə verdi!

Jaxud de, gərym myridi-«Kəşkul»⁶⁹
Ynsizadə Səid mə'qul,⁷⁰

Etdikləri içtihadə nisbat,
Millətdən alıb bu gyndə qijmət?!

Ja inki o Səjjidi-Əzimi⁷¹
Şad etdiz o şairi-nədimi?

Joqsa «Qənijev Məçid»i-təbçil,⁷² -
Etmək səbəbinçədir bu təşkil!

Məhmudbəjov ol Həbib⁷³ joqsa,
Alqışladınz ol ədibi joqsa!

Jaxud de, gərym mydiri «Rəhbər»
«Məhmudbəjə»misi⁷⁴ bu e'tinalər?

«Lal ol» dedi: Zylfyqar kimdir!?
Xaqaniji-namdar kimdir!?

Kimdir Məlikov Həsənbəji-pir?
Millət onu coqdan etdi təkfir!

Kimdir, nəcidir, o Ynsi zadə?
Həp dinimizi verirdi badə!

Ja Səjjid Əzim kimdir oqlan?
Bir şair idi jazъrdъ hədjan!

Məhmudy-Həbiб ja Məçidin,
Cəkinə adынъ о ус pəlidin!!!...

Əmryndə hec namaz qılmaz,
Bunlar ucy də namaz qılmaz.

«Jublej»dir, bu həba dejildir;
Var qıjməti, kəm bəha dejildir!

Hər elmi ufaq myəllim, əsla!
Lajiq olamaz bù fejzə illa,

Lajiq belə jublejə zihadə,
«Əllaməji-dəhr Şejx zadə»⁹⁴

Işbu sezy səjləjib də təkrar,
Istərdi edə bir az da gyftar.

Dinmə!—dedim: oldu qissə məfhüm.
«Rumi ki, dedin qəzijjə mə'lum»...

Dərpərdə olan rymuzu qandım,
Bu halda xabdən ojandım.

Gördym bu rybaini mykərrər,
Təb'im edijor dəma-dəm əzbər:

Qanuny-qəvajidi-təbiət,
Qoymuş bu çəhanda bəjlə adət:

«Insandakъ çəhildən zihadə
Haqsızlar edərlər istifadə!»

MYƏLLİMLƏR QURULTAJЬ.

Baş dutdu myəllimlərin içlası, (sijezdi),
Ej vaj! ucitellər jenə dərkər olaçaqdır.

Zənnimçə mənim işbu jəqənçaqda hamana,
Bildirki, məsajıl jenə təkrar olaçaqdır,

Təşkil edəcəklər kişilər məktəbi-nisvan,
Oşalar oqujub cümlə şərəfdar olaçaqdır.

Hər şəhrdə bir məktəbi-sən'ət acaقاqlar,
Oqlanlar albə həndəsə me'mar olaçaqdır.

Tətbiq edəcəklər jazıns şivəji-tyrkə,
Sibjan da syhulatlı xəbərdar olaçaqdır.

Təsnif olub fəza kytyb tyrk dilində,
Hər kəs oqujub elinlə bidar olaçaqdır.

Bu bir, iki yc məs'ələdə joq o qədər bak.
Olsun bəçəhənnəm neçə rəftar olaçaqdır.

Lakin bu jamandıṛ ki, iki məzhəbə rəqmən,
Bir məs'ələ ystyndə də gyftar olaçaqdır.

Synnilikilə şıəligi qaldıraqaqlar.
Islama jetib rəxñə xələldar olaçaqdır.

Qardaş biləcək bir-birini şı'e və synni,
Hər əmrində həm-rə'j həm-əfskar olaçaqdır.

Məzhabləri bir janlıq edib bu uçitellər,
Ançaq javan islam adı tizkar olaçaqdır.

Əfsus, səd əfsus sənə, ej gezəl islam!
Kimlər sənə ger indi tərəfdar olaçaqdır:

Baş saçlı, ajaq cəkməli, mərt-mərt danışanlar,
Din qədri bilib mevminy-dindar olaçaqdır

... MƏN DEJƏN OLDU, OLMAÐЬ?

Ha, de gərym nə oldu bəs aj balam iddealağъп,
Dutmuş idi jeri, gəgy nalələrin, nəvalarып
Joqsa qanъп da ejbini boşlamъсан ədalagъп,
Şimdi hərif söz haman, mən dejən oldu, olmadь?

Sən demədinmi saqlamam, joq bədənimdə bir tərəz,
Mən demədimmi nəfsinin əslinə hırs olur ərəz,
Sən demədinmi şəxsimə əl tapa bilməjib qərəz
Ta ki, olundu imtəhan, mən dejən oldu, olmadь?

Ənçymən əhlinin qocaq; sən demədinmi bir təki,
Vermajəçək rıza gələ əlkəmizə «Ətabəki»⁹
Noldu ki, tez boşaldı bəs, iş gerən ənçyməndəki,
Kehnə qarşı haman daban, mən dejən oldu olmadь?

Sən o dejilmidin dedin «dum»dur¹⁰ umidgahıtyz,
Mən demədimmi var buna dum-duru iştibahıtyz
Bakъ vəkili getdimi, oldumu dadi-xahıtyz.
Get hələ xamъsan dolan, mən dejən oldu, olmadь?

Sən demədinimi: «duma»da rəf olur ehtijaçıtyz.
Mən demədimmi: coq jemə tez pozulur məzaçıtyz,
Qara bulutlar ojnaşır, indi nədir iləçıtyz,
Culqaljor bizi duman, mən dejən oldu, olmadь.

Sən o dejilmidin dedin; var bizim ittihadıtyz,
Mən də jadında var? Dedim: joq buna c'timadıtyz,
Byqzə, nifaqədir bizim qejrəty-içtihadıtyz
Pərdə acıldı nagəhan, mən dejən oldu, olmadь

UMU-KYSY.

*Bakıda nəşr olunan «Zənbur» adlı
məzhhəkə məcmuəsinin xitabın fazıl-
məşdəri:*

Get, gedə Zənbur⁹⁷ aqa, sən də çəşərsan, dejəsən!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşərsan, dejəsən!

Sən dyz adamsan əgər, səndə bu tədbir nədir?
Zurnala cəkdigin ol calmalı təsvir nədir?
Qollarından sarylan kimdir, o zəncir nədir?
Dinmədikçə sənə, sərhəddən aşərsan, dejəsən!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşərsan dejəsən!

Nədir ol həlqəji-zəncirdə bir para syvər?
Kimləri gəstəriyin halqa dərunindəkilər,
Şəkli-islama gylən kimdir o ifrit sijər?
Sən bu rəftar ilə bizdən uzaşərsan, dejəsən!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşərsan dejəsən!

Acmaq bir para əsrarın edib sə'jy-təlaş,
Calışərsan ki, biza tənk ola ta rahi-məaş,
Bu qədər etmə çəsarət, əzynı gezlə javaş!..
Dəjmədikçə kefinə loqlaşərsan, dejəsən!
Adətə, yrə, rysumə sataşərsan dejəsən!

Sən bu şəkl ilə bytyn xalqı ojatdən da dejək,
Bizi mənfür eləjib bir jana qatdən da dejək,
Sənə nə xejr olaçaq bizləri atdən da dejək,
Boş jerə bejlə bizimlə dalaşərsan, dejəsən!
Adətə, yrə, rysumə sataşərsan dejəsən!

Məzhəkə zurnalın əvvəl biza ibrətdi dedin,
Bir para şəxsə sataşdən, bu nəsihatdi dedin.
Bizi qatdən işə bir nev' zərafətdi dedin,

İndi amma dəxi çiddən savaşırsan,/ dejəsən!
Adətə, yrfə, rysumə sataşırsan, dejəsən!

Şəxsi-islamъп. əgər biz qolunu baqlamışsəq.
Nə gynah ejləmişik!... millət ucun aqlamışsəq!..
Hifz edib məzhəbi, şeitən jaqъb, daqlamışsəq,
Bizi gərməkdə myqəssir dolaşırsan, dejəsən
Adətə, yrfə, rysumə sataşırsan, dejəsən!

Biz əgər olmasaq, islamə nigahban kim olar?
Beş gyn etməz ki, bu baqъn gyly-rejhənъ solar,
Ixtiraati-şəniə bytyn islamə dollar,
Lejк sən anlamajъb işdə caşırsan, dejəsən!
Gah da bir məzhəbə, dinə sataşırsan dejəsən!

Asta-asta dəbərib qurdalaşırsan, dejəsən!
Bə'zi əfsanəcılərlə janaşırsan, dejəsən!
Bysbytyn myfsidərlə bulaşırsan dejəsən!
Aj ʃalam ejbini qan!
Bir həja ejlə utan!
Joqsa təkfir edərik
Lapça risva olasan!....

QAC, AT BASDЬ!

Qac oqlan! Qac! At basdь! Millət gəlir!
Ətyşdən sъdan bir çəmaət gəlir,
Edib cymlə əqvama sibqət, gəlir,
Verib hər kəsə dərsi-ibrət gəlir,
Qac oqlan! Qac! At basdь! Millət gəlir!

Cəkil! Jol ver! At baqrъ catlatmьşьq,
Vurub jьqtmьşьq, dütmuşuq, atimьşьq,
Çarъb qavmьşьq, qan-tərə batmьşьq,
Jьqubb milləti bir jerə qatmьşьq;
Mysavat, ədalət, uxyvvət gəlir,
Qac oqlan! Qac! At basdь! Millət gəlir!

Necə əsrdir, indi bil'ehtimam,
Qojob nami-millijjətə ehtiram,
Qocaq; əlləşib cəgrъşəb sybhy-şam,
Xysusən bu sonku beş ildə tamam,
Edib aləmə bəxş-i-hejrət gəlir,
Qac oqlan! Qac! At basdь! Millət gəlir!

Nadir?! Joqsa zənninçə etdim xəta?
Sus! Etməm xəta! Səjləməm nabəça!
Məzah etmiş oldum sanırsan bəsa?
Dodaq altı gylmək nədir sejla ja?
Sənə bəlkə bular zərafət gəlir!
Qac oqlan! Qac! at basdь! Millət gəlir!

Bujur, qыl da dynjaja ətfi-nəzər!
Mysəlmən kibi kim olur bəxtəvər

Bu Iran, o Turkijə, hər bixətər!...
Əvət, başla! Fasdan, Xətaja qədər,
Baqıldıqça qəlbə məsərrət gəlir...
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

O Albanjada arnavut qejrəti!
Bu Qəzvindəki myrtəcə hejəti!
Kiriddə mysəlmanlarыn haləti!
Buxarada məzhəboilər sehbəti!
Jəməndən də başqa rivajət gəlir!
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

Bu Rusijənin əhli-imanlarы,
Ki, jə'ni bu səmtin mysəlmanlarы,
O—(jekşənbə, çym'ə)²⁸ Bu dykkanlarы!
O—(dum) maçərasы, bu viçdanılarы!
- Hələ e'tirazə nə haçət gəlir!
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

Bu Qafqaz, bu da—Qafqaz arifləri!
Bu da—əhli-nazə təarifləri!
Bu millət jolunda məsarifləri!
Bu da—şanlı, şanlı məarifləri!
Bulardan dəxi bəjla xidinət gəlir!
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

Oluğ etməjək də hələ iftixar
De! Noqsanımyz hansıdər zinhar?
Bu—sijrat, bu—surət, bu—qejrət, bu—ar...
Bize ja, nə nisbatla tolmat gəlir?
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

Hər əfradımyzda bir əzmy-səbat,
Bu əzmy-səbat ilə bulduq nəçat,
Bu gyn cymləmiz bəkləriz bir həjat,
Bir əhval, bir fikr, bir iltifat!
Bu əfkara qarşə nə diqqət gəlir?
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

Hanъ bizdə ja hu! Nifaqy-təzad?
Hanъ bizdə həmdinimizlə inad?
Bu—ylfət, bu—rə'fət, bu da—ittihad!...
Baq istə! Bu—məçlis, bu da—in'iqad!
Nə mahəjnə nifrət, nə lə'nət gəlir!
Nə behtan, nə hədjan, nə qəjbət gəlir!
Nə çib, nə çibıştan, nə rişvət gəlir!
Qac oqlan! Qac! At basdə! Millət gəlir!

DILBƏR.

Əski qəzel şairlərinin jazdəqlər
qəzəllərin təsviri.

Ej alnyn «aj» yzyn «gynəş» ej qaşlarын «kəman»!
Çejran «gəzyn», «qarışqa» xətin, kakilin «iğan»!

«Alma» cənən, cənəndə zənəxdan «dərin quju».
Kipriklərin «qatış», dodaqъn «bal», tənin «kətan».

Bojnum «surahъ», boj-buxunun bir «uça cinar»,
Əndamын «aq gymış», janadъn «qyrımtzъ ənar»,

Xalъn yzyndə «buqda», başında sacınp «qyrab».
Qah qah!... qəribə gylməlisən xaniman xərab!!...

JEKƏ TAZIJANƏ.

Təbriz myxbirinə

Myxbiryssəltənəjə şəkk edəçəksənimi jenə?!
«Diplomat»lıqda bu il caldışqı kusilə belə!

Baş! Neçə bir jəkə Təbrizi məhərrəmlikdə,
Aldı yc min tymənə çymə nyfusilə belə!

Hansı məbləqlə bu sevdanı bitirdi əçəba!
Fyqəraji-vətənin odlu fylusilə belə!

Sən hələ ənçymən ə'zasınbı vəsf ejlə iazıq!
Ənçymən coqdan ajaqlandı ryusilə belə...

Germəjirsənimi ki, azad edilir fitnəcilər?
Dutulur əmny-əman əqli xysusilə belə!

Nə ki, Iranda tərənməkdə idi Məmdəlinin,
Səltənət təxtinə əz nəhs çylusilə belə!

Indi Təbrizdə də nəş'ət edən onlardır!
Bu hərifin də o əfkari-nyhusilə belə!

Mənçə təqdirə səzadıb kişi, şeitandan alıb,
Kamil əjrəndigi elmilə, dyrusilə belə

Xajının bojnuna həp vizri, vəbalı vətənin
Myslimi, gəbri, nəsarası, məçusilə belə!

BAKЬ QOCULARЬNA.

FYZULIJӘ nozirә

Gonlym acылър зylli-pәrlisапынъ
gorçak
Nitqim dutulur aynasәjil-xәndanынъ
gorçak
(Fyzull)

Genlym bulanыт kucедә çевланыпъ gөrçek.

Nitqim dutulur hәrzәvy-hәdjаныпъ gөrçek,

Çapыт uzylyr әldәki qәlxанына баqçaq,

Qәlbim alьşыг beldәki patranыпъ gөrçek.

Baqdьqça revolverinә әндамыт olur syst

Baqgьt jatыlyr xәncәri-byrrапыпъ gөrçek!

Tәfriq edәmәm mәstmi? Hyşarmысан сәn,

Mәstanә rәvis, ruji-pәrlisапыпъ gөrçek,

Dyşdyn lotuluq mәşqинә islama ujuşma

Oldyır nәrәdә olsa mysalmanыпъ gөrçek.

Qoj berkyny keç, qaşыпъ ystyndә fыrьlda

Kәndin kibi bir lotiji-mejdanыпъ gөrçek.

Mәst ol geçә-gyndyz nә bilim jat nәrәlәrdә,

Jum гeзләrinи xanәji-vitanыпъ gөrçek.

Tyksizlәrilә kejfini cәk baqda, сәmәndә,

Bir baqma da әtfali-çijәr qapыль gөrçek,

Gәh (Isqoroxod) cәkmә, gәhi gej (laqoronnii)

Vellәn geçә-gyndyzdә xuramапыпъ gөrçek.

Var-joqunu sərf ejlə barişnalara ançaq.
Sej həmsəri-məzлuməji-nalanıň gərçək

Gyl gyl ki, çavansan,
Əjjاشi-çihansan,
Sərxoşlara çansan,
Vaqtъ ki, qoçaldыn,
Risi dөşə salдын,
Pis gynlərə qaldын,
Onda biləçaksən...

PARTA-PART....

Adətimiz daş idi dəva gyny,
Tuşlarдың әлдә сапан қызha-қыз.

Hər kəsə dəjsəjdi edərdi haman,
Bir necə gyn ahy-fəqan uf! Ha uf!

Mərhəm olurdu, saqalırdы jara,
Əldə qalırdы jenə çan saq-ba-saq,

İndi revolverdir, dənym başına
Nagah olur gyllə fəsan parta-part.

Onda gəryrsən jəqylyb jan-bə-jan
Bir necə nevrəstə çavan laj-balaj.

Tyf belə devrana ki, bədtər olur,
Sejri-fələk, devri-zaman il-bə-il,

Milləti-islam qırtıq bir-birin
Allah aman bu nə jaman qırt-ha-qırt.

Qardaşa baq qardaşın əldyryr,
Vəhşi olub əhli-çahan sər-bə-sər.

Milləti gərdykçə belə hərçy-mərc,
Gənlym olur dop-dolu qan qat-ba-qat.

Bejlə gedərsə Bakъ əldən gedər,
Qalmaz o məvadə aman hic!... hic!...

Bər-xydaja ezym islahı qы!,
Ta edələr piry-çavan sylh, sylh!...

ATA VƏ OQUL.

Ata—kyçədə tullan ej oqul! Sən'ətin olmur, olmasın!
Sən'ətə, dərsə, məktəbə rəqəbatın olmur, olmasın!

Oqul—Kəsbinə getməgə ata! Fyrsatın olmur, olmasın!
Gyndə bir arvad al, boşə, qejrətin olmur, olmasın!

Ata—Aqşam olanda cıq cələ, gəlmə sabahətək hələ,
Bəjləsən ejlə bir belə, ismətin olmur, olmasın!
İffətin olmur, olmasın!

Oqul—Aqşam olanda jaq həna, dyz zəvəçətə jan, jana,
Girdin o dəm ki, jorjana, halətin olmur, olmasın!
Qydrətin olmur, olmasın!

Ata—Tezdən ajylma bir səhər, dərsinə qıyma bir nəzər,
Elm oqumaqda myxtəşər, nijjətin olmur, olmasın!
Hymmətin olmur, olmasın!

Oqul—Saqqalıb baqlıb hər səhər, isti həməmə qıly gyzər,
Qorqma azarlasan əğər, sihhətin olmur, olmasın;
Behçətin olmur, olmasın!

Ata—Şqoladan cıqan zaman, hər jeri yurnıxan zaman,
El sənə pis baqan zaman, ibrətin olmur, olmasın!
Xiçlətin olmur, olmasın!

Oqul—Tək həjətə girən zaman, qonşu qızыn gerən zaman.
Sevqilə dindirən zaman, əvrətin olmur, olmasın!
Qismətin olmur, olmasın!
Başına eşqi dolmasın!
Rişini Zalxa olmasın!

BANLAMARAM...

Ejlə bilirdim ki, dəxi sybh olub,
Myroj-səhər tək bir aqəz banladıb.

Səng şikəst ejlədi baly-pərim,
Banlamaqıb hasıbın anladıb.

Evçi-fəzadə gərərək bajquşu,
Səhnədə qaqqıllajıram, indi mən,

Birdə məni vurma aman səng-dil,
Rəhm elə nəqqıllajıram indi mən,

Aj calaqlanlar məni qorquzmajıb,
Mən sizə tərk ejləmişəm lanəni,

Sejr eləjinz evçi-havada ucunz,
Mən də gəzim səhnəcəji-xanəni.

Aqlamajıb, aqlamajıb çycələr,
Banlamaram, banlamaram bir daha.

Banlamamaqdır sizə əhdim mənim,
Sejləmirəm anlainaram bir daha!

ӨЛҮВӘ!!

Bah! Atonnan nə aqyr jatdbu oqlan өlybә!!
Nə də tərpənmajır ystyndəki jorqan өlybә!!

Bu qədər qışqırtıqda durdu qonum-qonşu tamam.
Dəbərişməz də veribdir dejəsan çan, өlybә!

Demək olmaz dirilər tək jatbə əlbət duraçaq,
Ətylər jatmaqbdıg, joq buna pajan өlybә!

Coq sojuqdur cıqan ahəstəçə tək-tək nəfəsi,
Bədənində donuşub ləxtələnib qan, өlybә!

Çumuxub çapına bitlər, birələr hiss edəmir,
Calsa əqrəb də hənüz ejləməz amman, өlybә!

Hansı bir doqtora ərz etdim onun illətini,
Dedi: cək bundan əlin, boşla, bu coqdan өlybә!

Nə (masaz) ilə nə (məsnui tənəffys)lə bunun,
Və nə daq ilə olur dərdinə dərman, өlybә!

Bunu hətta dyşsynyb çymlə mysəlman uşaqqı,
Hər vilajətdə dejirlər: pa atonnan өlybә!

Məzəli lap bu ki, bir parə urus (dama)ları,
Qoşulub bunlara derlər ki: mysəlman өlybә!

Aman aj Molla dajı, bir kitab acdıg, fala baq,
Tapmasan carəsini sən də de, ordan: өlybә!

SUAL-ÇAVAB.

Gerimə!—Baş ystə jumaram gözlərim,
Dinmə!—Mytiəm kəsərəm sözlərim.
Bir sez eşitmə!—Qulaqъm baqlaram.
Gyimə!—Pəkej, şamy-səhər aqlaram.
Qanma!—Baçarmam! Məni mə'zur dut,
Bəjləcə təklifi-məhalə unut!
Qabil imkaniń olur qanıtmamaq?
Məçməri-nar içrə olub janımmamaq?!

Ejlə xəmuş, atəsi suzanıń,.
Qyl məni asudə, həm əz çalınń.

«NAMIQ KAMAL»A BƏNZƏTMƏ.

«Amalımyz, əfkarlımyz iqbali-vətəndir»
mənəzuməsinə nəzirə.

Amalımyz, əfkarlımyz ifnajı-vətəndir,
Kiny-qərəzy-hirs bizə ruhi-bədəndir.
Əfəl işq, ançaq işimiz lafi-dəhəndir.

Dynjada əsarətlə bytyn kam alırgız biz,
Qafqazlılarbz, yol kəsiriz, nam alırgız biz.

Əqrəb kibi nəşter gycy var dərgaçlımyzda,
Islam, susuz olsa su işq bardaqlımyzda.
Hər kynçdə min tylky jatıb cardaqlımyzda.

Min hilə qurub rytbəvy-ikram alırgız biz,
Qafqazlılarbz yol kəsiriz, nam alırgız biz.

Qafqazlı adı aləmə ikrah-rəsəndır,
Quldur, qocumuz zulinuda məşhuri-çahandır.
Kim dersə tərəqqi edəriz, mənçə jalandır.

Byxly-həsədə adət edib, kam alırgız biz.
Qafqazlılarbz, yol kəsəriz, kam alırgız biz.

Biz xoşlamalıq dərsi ki, min məktəb acılsın,
Gər min də məarif səzy dynjaja sacılsın
Məktəbdə nə hərmət ki, o samana qacılsın,
Mejxanada (votqa) vurarıbz, kam alırgız bñ
Qafqazlılarbz məst olarıbz, nam alırgız biz.

Avropał əz millətin ehja edir, etsin
Şa'ny-şərəfi-qeymini ehja edir, etsin,
İnsanlıq adınl dəhərdə ibqa edir, etsin,
Qəflətdə jatıb, ad batırıb nam alırgız biz.
Başa jumuruq zolladırgız, kam alırgız biz,

СъФЬRMA, JAT...

Съфьrma, jat aj aç tojuq, juqunda соqça darъ ger,
Süs aj jazъq! Fəzadəki yqabi-çansikarъ ger.

Hinində daldalanma соq, həjətdə də dolanma соq,
Jejəndəki bъcaqa baq, o tъqi-abdarъ ger,

Gətirdijin jumurtadan nətiçə çucə gəzləmə,
Tabadə qajqanaqa baq, oçaqdakъ şəratъ ger.

Taxыl, taxыl dejib də соq, съфьrma zəngəzurlu tək.
Bəjin, xanъn, xanъn, bəjin əlində ehtikarъ ger.

Mənəm-mənəm dejənlərin inanma соq da qevlinə
Gərəkli gyndə onlарın qısqandakъ fəratъ ger.

Amandъr işma vaizin həlavəti-kələmənə,
Əba-qəbənə qavza baq, icində zəhrmârъ ger.

Bu əqnijsiartыn yzyn gəryncə, ehtijaçda,
Get ej fəqiri-binəva kəfən byryn, məzərə ger.

Bu intligetlərin səzyn, gətirmə hec aralıqfa,
Olarъ gərmək istəsen şərabъ ger, qumərə ger.

Paşlıqadъr lər işləri, alışləri, verisləri,
Olarda bir əməl fəqət, quru, boş iftixari ger!

BULVAR MEVMINLƏRI.

Jatməsan Molla-Əmu! Gyrçylər icrə hələ sən,
Nə olur ta bu mysəlmanlıqda da bir gələsən,
Bakıda bir necə gyn rəhat edib dincələsən,
Haçlılarla olaşan hər geçə həmməşqələ sən,
Gərəsən bir para jerlərdə nə çanlar var Əmu!
Neçə kejf cəkməgə xəlvətçə məkanlar var, Əmu!

Dolaşbb «bulvar» hər gyn gəzəsən bi minnət,
Xasə aqşama qalankən bir, iki, yc saat;
Gərəsən orda neçə oqlan, uşaq, qız, evrət,
Çyməsi simi-bədən, zəhrə-çəbin, məh-təl'ət,
Xubru, qalijə-mu, qynçə-dəhanlar var, Əmu!
Əzyn insaf edəsən ta neçə çanlar var, Əmu!

Ol jerə sanma cıqış sejrə, fəqət hərçayalar,
Joq, joq! Orda gəzənin əksəri mevmin sajılar;
Lap sənin tək əmилədir və mənim tək dajılar,
Paky-mevmin haçlılar, məşhədilər, kablajılar,
Həpsinin seçdədən alnında nişanlar var, Əmu!
Dəjisiş donda gəzən mərsiijəxanlar var, Əmu!

Çyməsi aqzə dualı, bytyny əhli-namaz,
Əldəki səbhəji-səd-danələri tuly-dırəz,
Dilim, aqzəm qurusun şekkə dyşyrsəm də bir az,
Demərəm mən nə şejidbazdə, nə də kim bəcəbaz,
Bir para cynky xəta jollu gymanlar var, Əmu!
Nə işim bə'zi gymanlarda zıjanlar var, Əmu!

Demirəm bulvara bunlar nə xəjal ilə gəlir,
Kişilər bəlkə də bir başqa maal ilə gəlir,
Bu qədər var... dəjişik surəti-hal ilə gəlir,
Qəmy-həsrətlə gedir, dərd-mələl ilə gəlir,
Bilmirəm bunda nə əsrar nihanlar var, Əmu!
Bildijlmə desəm aja inananlar var, Əmu?

MƏNİM TƏK.

Səd şykr ki, işq indi bu saətdə mənim tək!
Bir mevmini-pakızə bizim kəntdə, mənim tək!

Sabiqdə ki, əjjami-tyfulijətim idi,
Əhli-nəzəri valəh edən surətim idi,
Ərbabi-həvəs məsti-meji-vəslətim idi,
Vəqtə gərə bir para əməl adətim idi,
Bir tifl ola bilməzdi ləjaqətdə mənim tək!
Haç əmilərlə ola sehbətdə mənim tək!

Vaqta ki, çavan oldum, ijirmi beşə catdым,
Əvvəlki işin vaqtı etyşdy, onu atdым,
Amma demə tənbəl kibi bir guşədə jatdым,
Acma işin ystyn ki, nə aldым və nə satdым?..
Ançaq gəryorsan ki, bu saətdə mənim tək!
İşq bir kişi devlətdə bizim kəntdə, mənim tək!

Hər şyql ycyn ərbabi ilə durdum oturdum,
Hər sejdi şikar etmək ycyn damyńь qurdum,
Hər vaqta mynasib olaraq fəndimi vurdum,
Tapdым jeni bir hilə, olardan geri durdum,
İndi baqasan çymlə çamaətdə mənim tək!
Haşa, gərəsən bir kişi taətdə mənim tək!

Gərdym bu çahan əhlini mən cynky məçəzi,
Əvvəlçə olub meşədi, vongah hiçazi,
Haçdan qajıdəb aldым ələ şyqli-namazъ,
Saldым araja məs'ələji-tuly-dirazъ,

Gərdym ki, dəxi joqdur həqiqətdə mənim tək
Bir mevmini-pakizə bizim kəntdə, mənim tək!

Qare! Səzymy dərk elə, gər vatsa şyurun,
Fəndin var isə ərtyləçək çymla qysurun,
Gər sadə isə min də əgər olsa hyzurun,
Zılmət gerynyb didəji-myfsidlərə nurun,
Təkfir edəçəkdir səni əlbəttə mənim tək!
Min mevmini-nev saxta hər kəntdə, mənim tək!
Hasıl, nə sajaq isə bu saət də, mənim tək!
Joq bir kişi hermətdə bizim kəntdə, mənim tək!

EJ NƏFS!..

Ej nəfs! Fərəz bildigim yecyn niyajışın,
Daim ədəm gərək geçə, gyndyz stajışın;
Dinim və məzhəbim, əməlimdir nymajışın,
Şimdi nədir bu jolda mənə sejə xahişin?

Ijfaji-əmri-vaçibyl'iz'anın ejlərəm!
Məndən əmin ol aləmi qurbanıñ ejlərəm!

Gər olmasam bir işdə rə'is, ejlərəm fəsad,
Mehry-vəfanıñ tərk edərəm, başlaram inad,
Sə'jimlə əlfirəqə dənər vəz'l-ittiləhad,
Bir para şəxslər mənə etməzsə inqijad

Mən ezbəjəm itaeti-fərmanıñ ejlərəm!
Məndən əmin ol aləmi qurbanıñ ejlərəm!

Bir şəxsin olsa əqli əgər min mənim qədər,
Hec olmaram riza ola təhsin mənim qədər,
Gərsəm ki, xalq edir onu tə'jin mənim qədər
Bir hilə ejlərəm, edəməz çin mənim qədər,
Sanma ki, məkry-hilədə noqsanıñ ejlərəm,
Məndən əmin ol aləmi qurbanıñ ejlərəm!

Təhti-təjasətində rəvan olmaçıñça kar,
Ja olmaçıñça qəbzəji-hekmymində iqtidar,
Bir əmri-xejni istər edə kim ki, intişar,
Çyr'ətlə ejlərəm onu filfevr tarimar,
Şəksi qərəzle çymləni həjratıñ ejlərəm;
Məndən əmin ol aləmi qurbanıñ ejlərəm!

Bır iş ki, xejrim olmasa ənçamə vermərəm,
Min cıplaq olsa da, birinə çamə vermərəm,
Əz şə'ny-çahimi bytyn islamə vermərəm,
Dərdi-vətənlə mən səni talanə vermərəm,
Əhli-dijarə zyln ilə girjanınp ejlərəm!
Məndən əmin ol aləmi qurbanınp ejlərəm!

Cınlı myəzzəz olmaqa coqdur təşəkkırym,
Əmsalınp ehtiramınya artıṛ təhəssyrym,
Mən, mən! deməklə çymla bilir var təkəbburyym,
Olsa nolur necə byləhajə təşəkkırym,
Onlarla vəslı-rıştəji-pəjmənənp ejlərəm!
Məndən əmin ol aləmi qurbanınp ejlərəm!

Bir gyn gəlir oiar da bilərlər xəjanətim,
Məndən tənəffyr ilə qacarlar çamaətim,
Onda jəqin qopar başıma ez qıjamətim,
Artar qəmim, gedər fərəhim, izzy-şevkətim,
Əhdil pozub əgərci mən isjanınp ejlərəm!
Ej dad, haraj, nə nev'lə samanınp ejlərəm?!

YRƏFA MARŞЫ.

İntilgentik, gəzərik naz ilə,
Əmr edərək nəş'əji-dəmsaz ilə
Həftədə bir dilbəri-tənnaz ilə,
Həmdəm olub işləri samanlarъq...
Aj barakallah, nə gəzəl çanlarъq!..

Xoşlamalarъq bir para nadanlarъ,
Şivəji-nisvani-mysəlmənlərъ,
Nejləjirlik Fatma, Tykəzbanlarъ,
Annalarъ, Sonjalarъ janlarъq!
Aj barakallah, nə gəzəl çanlarъq!..

Bir para bi əqly-fərasət bizi,
Ejləjir isnadi-qəbahət bizi,
Istəjir etsin də nəsihət bizi,
Bir bunu qanmıx ki, biz yrfanlarъq!
Aj barakallah, nə gəzəl çanlarъq!..

Kimsəjə juç dəxli ki, biz işrəti,
Xoşlaјьq; boşlaјьq kylfəti,
Gyşəji-qastində olan ləzzəti,
Xanəji-viranda hacaq anlalarъq?!
Aj barakallah, nə gəzəl çanlarъq!..

İntilgentik, bu ki, bəhtan dejil,
Tyrky danışmaq bizi şajan dejil,
Tyrk dili qabil irfan dejil,
Biz buna qajil olan insanlarъq!
Aj barakallah, nə gəzəl çanlarъq!..

Tyrk qazeti versə də əqlə zija,
Mən onu almam əlimə mytləqa,
Cynky mysəlmança qonuşmaq məna,
Əjbdır, ez ejbimizi anlaşq,
Aj barakallah, nə gəzəl çanlaşq!..

Joq işimiz məçməi-islam ilə,
Pyxtə nasıl sohbət edər xam ilə,
Cynky qılblarda sərənçəm ilə,
Hər gecə bir mətləbi ynvanaşq,
Aj barakallah, nə gəzəl çanlaşq!..

İŞARƏT-MYSİBƏT.

*Bu şe'ri SABIR xəstə olduq
zaman omryupun axır çağlaronda
jazdəqəndan jarımcıq qalmışdır.*

Həmdyllillah ki, bu gyn bəxtəvər oldu başımyz,
Gəldi nevruz, demək artdıb bir il də jaşımyz,
Bytyn əqvamə gerə gərci coq azdıb jaşımyz,
Ba-vyçud-in «iki»dir «bir sənə»də il başımyz,
Biri nevruz, biri mahi-məhərrəmdir Əmu!
Birisi majəji-işrət, birisi qəmdir Əmu!

Bu səbəbdən «bir ili» bizdə «iki paj» edərik:
Bir pajı on-bir, ikinci pajı bir aj edərik,
On bir aj nala cəkib, aqlajıb ax-vaj edərik,
Bir ajı ləbləbi, kişmiş jejib oxqaj edərik,
Cynky bu ejd, biz İslama ə'zəmdir Əmu!
Şivəji-məzhəbi-Zərdyşt, əsəri-Çəmdir Əmu!

Bu bir ajda gejinib, sallanarıq behçət ilə,
Əlli-əlli olaraq ev gəzərik işrət ilə,
Girərik hər evə hər mənzilə çəm'ijjət ilə,
İcərik caj, jejərik hil-noqulu lezzət ilə,
Coq da ev sahibinin iş-gycy dərhəmdir Əmu!
Ejjədə borç eləmək dəbi mysəlləmdir Əmu!

Tapdıb vaqta ki ərəb leşkəri strakə zəfər,
Dini-abaimizi ejlədi həp ziry-zəbər,
Biz də atdıq bytyn adatımyz, birçə məgər,
Bu mybarək gyny təqdis ilə bu anə qədər,
Saqladıq, cynky biz İslama coq əlzəmdir Əmu!
Bərşikəstə olan ərbab məgər kəmdir Əmu!
Lejk bu ejdimizin birçə qysuru jenə var!

IKI MƏ'NA.

Myftinin rə'ji ilə kəşfi-vyçuhi-nisvanı,
Şər'idə çajizmiş—həkm edilmiş qur'an.
Myslimə evrətə baqmaqda da joqmuş hyrmət,
Evrətin əl-yzy evrət ki, dejilmiş, aj can

Bəs jazъq zadəji Ne'man nə dejirdi əçəba?
Ja ona lə'n edən oqlan nə dejirdi əçəba?
Həzərati-yləmədə bəs o çynbyş nə idi?
O zaman çymə mysəlman nə dejirdi əçəba?

Nə dejirdi Şekinin, Gəncənin ijmənlərlər?
Tiflisin bir para məzhəbci dəli-qanlılar,
Çulfanın, Naxcivanın, Ordubadı hənpalar,
Bakınyın zorbalar, Lənkəranın ənləylər.

Şimdi jahu! Bu tuhaf işlərə viçdan nə dejir?
Əql nə həkm edijor, ja buna irfan nə dejir?
Hərə qur'ana verir istədigi mə'nən,
Ac! Oqu! Bunlara gər həzrəti-qur'an nə dejir?

Nə dejir? Bəlliidir ərbabına mən bilməjirəm.
Bir para molla kibi hiləvy-fənd bilməjirəm,
Deməz allah iki mə'nalı sezy qullaryla,
Bu qədər anlamışam başqa syxən bilməjirəm

KICIK HEKAJƏ.

Mejdana sъqыг....

Məhmud mə'nəvi bir tərbijənin.. bir tərbijəji-dinijənin aqası-himajəsində bejymış, həyatı-içtimaijədəki təlxiji-xudakadən zərrə qədər nəsibədar olmamış idi. O, həyatın kəjyynyn gəzəl daqlar, meşələri, cimənləri, suları arasında bejytmiş; məişətin, zevqin, xysusilə aləmi-çədidin, esri-tərəqqinin təkamlyndən xəbəri joqdu... O, allahın yolundə səbhəji-bihydudunu cəkməkdən başqa bir məşqələji-maddijə bilməzdidi... İnsanıjjətin təməlekətində təzə adı, təzə sədası hənu: eşidilməgə başladıqъ vaqt, Məhmud istiqraqi-xamuşı icində təçəlliati-təblijjəsinin əş'ari mytəsəvvifəsilə dəmgyzar idi...

Gezəl daqlar... gezəl cəmənlər, gezəl sular, bunlar hər təbiətin vəsajiti-ilhamıbdır. Hər ruh əz nəsibəji-irşadınp onlardan alar... Məhmud da təb'indəki ilhamati-myətəalijjəsini o kibi şejlərə məçlub gəryordı. Vətənin jeni-jeni sözərini eşitdikçə, millətin nevmi-əmisiini gərdykçə, fitrətində mərkuz olan hissi-ataşın inşiala başladı. Əvvəldən vətən və millət qajqusu jadına gəlməzkən, imdi vətən... millət fərjadılańı eijiqə cıqarıjordu.. fəqət, ci-sud? Nə bu fərjadı eşidəcək çəmaət, nə də bu hissijjatı anlajaçaq millət vardı!...

Bu hissijjati-təsəvvyyfyn, təsəvvyyf dejil, hissijjati-təəssyb və çəhalətin icində jaşamamaq imkanı baş gestərdi. Zylam icində nur, şəbpərə-təb'ani-bəşərijjət ucyn ən biinsaf dyşməndir. Məhmud da elə oldu... Əz əviddası, əz əqrabası.. əz ajiləsi onun xəsmi-çanı oldular.. O da əz çıjər parələrini bu uqurda elm, hyrrijət, insanıjjət, mədənijjət uqrunda fəda etdi.. İqtirab etdi... əz myhiti-içtimaisində birçə məsdəri-irfan və mədənijjət bildigi (.....) əsər gəldi. Ox artıq orada rahət idi, məsrur idi, məs'ud idi... Onu yzynə qarşın təkfir tə'in etməjorlər.. onun

hyrrijjati-fikrijjесинә.. asari-qələmijjəsinə çəbr ilə myqabə'a et-məjorlardı... Hər gah ki, onun şəhərindəki rəfahi-məisəti jöqdu; fəqət sə'ji-qələmi ilə namuslu, qejrətli adila ədəbijjati-millij-jəsi arasında bir mevqei-myntaz kəsb etmişdi... O jazzyor, calışigor, bəşərijjətə mərhəmət, şəfqət gəstərijordu. Bulunduqu jerdə bir əfkari-çədidə daryl'irfanında işqal etdiyi mevqe-i-tədrisi onun gyzarışı-həjatınna xadim olaçaqdır. İmdi hyrr, asudə bir fikrə malik. Mystərih!

Pərəstişkarъ bulunduqu həjati-mətbuata da bir kərə da-xil olsa, artıq, muranə olsa da, edəcəji bu xidmətlə zevqi-mə-nəvisini tə'tmin, viçdanınyň qələjanınyň təskin edəcəkdi. Elə oldu. Jaqından tanıbdaqъ bir qəzətənin ə'zaji-amiləsi sırası-na girdi. Mətbəənin pərişan və qəsvət əngiz həjatınna daha bil-məjən bu adam, ən az içrət xidmətilə fəxurana calışdı.

— «Ruhum bu səj'dən məhzuzdur. Gyc olsa da davam edə-çəjəm; cunku qajəji-əməlim millətə xidmətdir!» dejordu. O, ə'zaji-mətbuatın səjjanən həpsinə hyrmət, məliəbbət gəstəriirdi: onları myslihi-insanıjjət bilirdi... Onları əqdəsi-əvamiri-ilahi olan: «Mənim indimdə əii bejyik elsan, bəjnəlbaşər tə'mini-sə-lah və saadətə xadim olanları qulluqudur!» fərmanıny içra-jə myvəkkil bilirdi.

Fəqət, hejhat!.. Təsaduf onu ojlə aldatdı ki, bytyn qejzi-qəlbisi bir anda mydhiş bir qyvvəji-myddəxirə kibi patladı. Qəzətənin mydiri xylqən adı, təb'ən dəni; viçdanıny mənfəeti-səxsijsi uqrunda pajimal etmiş bir saxtakar idi...

O hec bir vaqt inanmajordu ki, bojlə bir viçdan, bojlə adı bir ləamət, matbuati-millijjəsinin bir yzvi myhymmində bulun-sun; lakin gərəkdi ki, bu həqiqəti lajiqilə ejrənsin! Pərəstişkarъ olduqu bu səhajisi-mətbuata bojlə alcaq və myxərib bir miqrobuñ nə surətlə jarpışdıqıny ejrənmək istəjordu.

Bir gyn vəzifəsilə məşquldu.. Myrəttiblərdən birinin şykvəji-mytdəllimanəsini eşitdi. Tə'siri artdı; riqqəti-şə'rüssesi həjəcanə gəldi. Tazijanəji-atəşbar olan xaməji-çəvvalindən qej-ri-ixtijari bir qac misra' dəkyldi... Pək açı idi. Əzy də aqladı. Daha mytəjəqqız, daha maraqlı bir surətdə tədqiqi-myhitə baş-ladı... Oh, pək bərbad!, pək mə'lün bir həjat... Hər kəs nifrat

edijor; şəxsən mə'rufi olan hər kəs onu mənfur, ləim, adı bili-jor.... Fəqət hejhat, bir vərəqəji-mətbuənin sahibi, əfkəri-ymumijjənin şəxsən tənəvvüdöyə bu cəhrəi-sijahı-şejtanət hala ortada dolanıbor... Jaşajor...

Məhmud daha zijdə tədqiqatdə əbulundu... Oh, işin icinə girdikçə myləvvəs bu adam, insanıjjət, məarif; vətən dyşməni imiş! Bir vəsiləji-ittihad və ittifaqın pərişanı və izzətlilinə də səbəb olujor.. O daryttəhsilin təkamalyarasında ojnəvəqəy rollar ilə inqirazınə də badi olmuş... Bytyn hej'əti-tə'limijjə onu təl'in etmiş.

Daha, daňa.. əvət o, hətta jeni ojanan və bu jenilik nəşrində başlar verən, qanlır təkən bir millətin əfradi-mə'suməsi arasına da ixtilaf salıbor və bulanıq suda balıq avlajaçaq: artıq hər tərəfdən əzynə qarşın cevrilən ənzari-istikrahının ənyində fəsad ilə tə'mini-məisət edəcək.. mymkyn olursa jaşa-dıqəy məmələkətin qanuni-istibdadına myraçət edərək kəndi-sindən maəda bytyn mətbuati-mevçudənin də səddinə salış-çaqmış!!!

Hejhat, hejhat! Bir qəzetə mydiri.. bejlə bir dəni, bejlə bicanamus olsun!...

Məhmud bir dyrly fikrinə bu halı səqdərmajordu və mətbuat icində bojlə bir levnin əfkəri-ymumijji-milləti aldataraq ləkələdiginə təhəmməyl edəmijordu.

Nihajət işin mejdani-sybut və ələniyyətə cəqması, əvət bu rəzil məxluqun, bu myzyrr bəşər parcasınpn joq olması gərəkdi...

Məhmud, zətən bəşəriyyətin ridaji-din arqasında açız, səfil, biidrak məxluqlar hile və rija ilə iqfal edən abai-istibdadın liəpsini təl'in edərək cəkilmişdi.

Şimdi də qejrəti-vətənijjə, həmijjəti-millijjənin kyrşiji-xətabəti, səhifəji-təbliği möhtərəm bir vasitəji-irşad olan qəzetənin də pərdəji-nifaq və şıqaq olmaq yzrə iste'mal edildijini geyrinci, bysbytyń çəhanda şajani-e'timad bir şej olmadıqənən qajıl olaçaqdb.

Fəqət əmrynyń ycde ikisini bir əmai-çəhl icində kecirdidi-jı halda avaxrı-əjjamında xəjalına aşır olduqu mədəniyyətin ənvari-fejzafejzindən binəsib olmaq bir intəharı-mə'nəvidən başqa bir şej dejildi. Təhəmməyl edə bilmədi. Dərunində bir

hızını-jetimanıə doqdu. Vəçhəni mərarəti-qəlbijjasi gəryatməjən bu adamın gözlərində, şimdə sənyk, jorqun bir şələji-nifrat fışqıtgırdb. İnsanlarda bu hal nadirən gərynrər; lakin bu kiblə əlajimi-vəçhijə oylə dərin əşrəri-ruhiyyənin tərcimanı olur ki bunu məhsusati-maddijjə ilə təbliq və ifadə qejri-qabildir. Bu kibi infialati-mə'nəvijjə əsnasında atızu edilən hər şeji səmimi-dir.. Həqiqidir. Adətə içabət qəbul, indəllah myhəqqəq olan xylusi-nijjət, istə o haşın vycudu deməkdir. Xyşu' və xyzu-ruh bejlə bir həjəçanı əsabi təhrik etməsindən başqa bir şej de-jildir.

İdarəji tərk etməgə qərar verdi. Bu qərarın dəhşəti o anda vycudunu sağırdı. Dimaqında bir ixtilali-zehni hysulə gətirdi. Məsiətli-nəfslə deyil, iaşəji-əjalə.. kicik, mə'sum, birçəcik ja-digari-həjatınpın nəşəji-istiqbalaq gəzynyn ənyndə təcəssym ediverdi. Bojnu bykyldy. Bədəni donmuş bir cism kibi tər-ləjordu.

Əvvəl, oradan alaçaqsı içrətin gyndəlik hissəsi mydırın ançaq bir caj sərfinə təqabyl etdiyi halda, bu qənaəti-sabiranəji istehqarəm kəndisində edilən myamələji- bişyurədə bojun bykməjə məcbur idi.

Şair, həjatınp bejlə myhlik bir zərbəsinə şimdijə qədər da-ha təsaduf etməmişdi.

Bu təsaduf onun qəlbində bir e'timad ojandırdı. Bu e'timad, ezymə zylmy, e'tisaf rəva gərənin myqəttət izmehlali idi. Bu hissi-qəbləlvyyət ruhuna təsəlli bəxş oldu. Gözlərində hysuli-əməldən mytəvəllid bir şə'ləji-intiqam parladı. Jenə səndy. Vətənində myləvvəs də olsa bir çyz'i mətbuatın məhi-vi syurunu səndırdı.

Başqa bir idarəjə intişabə qərar verdiji saat, mytərəddid idı; qəbulu məşkuk idi. Myraçət etdi. Naymid 'bir riç'at bir vəsiləji-qəhr daha cıqdı. Ən zihadə məzhəri-əmni və e'timad ol-duqu səçajaji-məqbulədə jenə 'bir hakimijjəti-mytaəbbidə arizusu istismam edirdi. İoibrari-dəruni getdikçə təzajyd ediyor. Hər gyn bəlkə, iyzlərçə bejt səjləjəcək qədər iti oldunuq qəti-həji-ibdəb şimdi təəllymati-dərunijjəsini təfsir edəcək bir kəlmə bulmaqdan açız idi.

Сылдымъш кибі соқаға съяды. Bytyn соқаqlarda bir vol-vələji-məişətin hajy-huji-şəmatəli bejnlini sarsıdь. Gəryjor, Məcməi-ənam olan mahal, bir səməjəi-myzi altında eleqtriklə nurlanmış şivəri-şəbanə halında gərynijor idi. Muziqə bandosyny vyqur və myhəqqər ahəngi-ruhanəvazi təbdili-hissij-jatına jardım etdi.

Oz mevqeи ilə myhitindəki bu çəmaət şəbistanıny myqa-jəsəjə başladı.

Hər kəsin yzyndə bir əsəri-syrur var, gylyjorlar... ojna-jorlar.. qoşujorlar... Aşinalər, əhbbalər bir birini ibtisami-məv-vəddətkaranalarılə salamlajor. Tək, birçə tək əzy, fikrlidir. Artıq onun səməjəi-ilhamatında bir tylui-məhtəşəm doqmajor; afaqi-həjatlı məişətin qara bulutları altında gərynməz olmuşdu.

Geniş «Millət baqypny» myntəzəm xıjabanı altında dal-qınlı-dalqınlı qadınlarыn ənzarl-dilpəziri onu çəzb edəməjordu. Kəndi-kəndinə gəzijordu. Hər biri, birər sevdəjəi-məqtügün ha-kını ədd edilən təsviri-halə myvafiq bir kəlmə bulamadıqınpa pək mytəssir idi.

Baqqınlı hycra bir gyşəsinə getdigindən xəbəri joqdu. Bir əlin ırmuzuna doqunduqunu ujqıdan ajyylırcasına bir təhalyk-lə hiss etdi.

— Həzrət! Bu pərişani-əfkar nə? — Dynjanı germijorsən ki!....

Dejən rəfiqini boqazında təqylan boquoq bir səda ilə salamladı.

Arqadaşlı demisdi ki:

Səninki işi bitirdi. Artıq qəzetə cəqmijor...

— Əcəb! nə ycyn?

Nə ycyn olaçaq, artıq bytyn hejsijjati-mylləvvəsəsini hər kəs tanrıbor. Zatən...dən para da hec kəsə catdırmaior ki...

Artıq imdijə qədər bytyn bu binava millətin myqəddərəti-nə, taleinə bir pis ləkə salan ə'ali-mylvəvvəsə «mejdana cə-qijor» və dala bu, qojun syrysynə bənzəjən insanlarыn hejva-nijjəti əbədi qalmajaçaq ki əlbət:

«Zalimlərə bir gyn dedirər qyvvəti-mevla;
Tallahi ləqəd asərəkəllahy əlejna!».

PƏNDI-HƏKIMANƏJI-LAQLAQI.

«SƏ'DI»nin bu qəzəllindən təzmin:

· Şərəli - mərd bə - çudəsty - kəramat
be-syçud.
Hər ki in hər do nədarəd ədəməş bəh
zi-vycud..

Ejki guji, şərəfi-nəfs be-ədləsty-be-çud,
Vejki çuji gyhəri-taçı-kəramat zi-syçud,
Səxt bizary-məlüləm mən, əzin gofty-şynud,
Gus kon pəndi-həkimanəji-laqlaqi-nymud
Şərəfi-nəfs be-byxlasty-ləamət nə be-çud.
Hərki in hər do nədarəd ədəməş bəh, zi-vycud.

Səhbət əz bəzly-səxavy-kərəmy-çud məkon.
Atəşi-çud məzən ne'məti-xod dud məkon,
Mystəhəqra be-kərəm najili-məqsud məkon,
Ne'mətira ki, fərahəm şodə məfqud məkon,
Ejki dər-ne'məty-nazi, be-kəsi çud məkon
Ki, myhaləst bedin məşqələ imkani-xylud.

Əzqəmi-fəqr məjəndiş, mədehi dil be-məlal,
Abru riz bə-hər dər bə-təmənnajı-syal,
Be-gədajı həməça çəm' nyma vizry-vəbal,
Sən'ati piş məgiry-dəri-hər xanə bynal,
«Ejki dər-şiddəti-fəqrijj-pərişaniji-hal»
Dəzd şo «kin do, se ruzi be-sər ajəd mə'dud»..

Zərər əz-fəqr cy didi, tərəfi-sud gozər,
Qəm məxor, dyzdgəri kon, syji-məqsud gozər,
Hirs kon tiztər əz atəşi-Nymrud gozər,
Xaki-rahi ki, bəru migozəri zud gozər,
Ta nənalənd ziçevri-to be-mə'bud, gozər,
«Ki, yjunəsty-çyfunəsty-xydudəsty-qydud».

ODƏMIJJƏT.

«SƏ'DLİ»nin bu bejt mətəf'li qəzəlinə nəzirə:

Tənl-adəmi şərifəst be-çani-adəmijjət,
Nə həmin lləbaslı-rə'nast nişanı-adəmijjət.

Təni-adəmi şərifəst be-nani-adəmijjət,
Nə həmin kəmaly-fəzləst nişanı-adəmijjət

Əgər adəmi be-nitqəst be-ləhny-sevti-dilkəs.
Ci mijanəji-«qramfon», ci mijani-adəmijjət.

Xorişy-pilov, fisinçan xynyk-abi-qəndy-finçan
Həjəvan xəbər nədarənd zi-xani-adəmijjət

Betəbiət adəmi şo peji-səfki-xuni-ixvan,
Rəgy-xuni-adəmi xor be-dəhani-adəmijjət.

Əgər in dirəndəxuji nəbəvəd cisən təvan kərd.
Həmə emr çindəbəzi be-zəbani-adəmijjət

Gyzərani-fə'lə didi... to syal kon ziqejrət
Bedəraj ta bebini gyzərani-adəmijjət!...

QJƏRƏZKARA.

Ej xaçə calş surəti-zahirdə qəşənk ol!
Istərsən əzyn surəti-mə'nadə çəfənk ol!

Qoj adınp arif, vəli irfanı bəjənmə,
Ariflər ilə gizliçə amadəji-çəng ol!

Hejvan kibi bir ıbarədə palçeqda qalanda,
Sal fitnəli söz ortalıqqa, hevsələ tənk ol!

Jyzlərçə zıjan xalqa vur, əz xejrini gəzlə,
Aldanma əzyn bir kəsə hysjary-zirəng ol!

Gər məsləhət olsa işini qılı iki yzly,
Bir janda qojun, əzgə tərəflərdə pələnk ol!

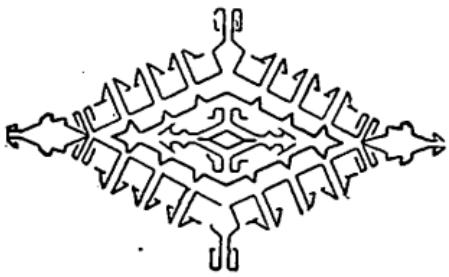
At məsləkini birçə geçə həbsdə qalsan,
Şeitaniyqqa adət edərək, zorda nəhənk ol!

Babi dejə təkfir elə haqquləri kyllən,
Istərsən əzyn, rəhgyüzəri-həqqəda ləng ol!

Sapqalın mysəlmən gəryb lə'n oqu hərdən,
Molla ilə bej, xan qarxında səpələnk ol

EPIOTRAMLAR

EPIQİRAMLAR.

1.

Kimdir arif? dejo sordum—dedilər əsrə gərə!
Ağışın imdi nə dini və nə imanlı olur.
Bunu bildim, tanıdım; zahidi sordum—dedilər:
Zahidin hec şəji olmazsa, çibıştanlı olur.

2.

Oqlunun vasitəjj-xılqəti olmaqla fəqət,
Atalıq borçunu ijfa edəməz insanlar;
Atalıq borçlu eji tərbijənin qejri degil,
Joqsa bir işdədir insanlar ilə hejvənlər.

3.

Dejirdik bir zamanlar biz kəmali-fəxry-himmətlə
«Çahangiranə bir devlət cəqardıq bir aşırətdən!»
Bu gyndə iftixar etsək səzadır fərti-qejrətlə
Kərəmkaranə beş devlət jetişdirdik rəijjətdən!

4.

Mytəşəkkil olan nifaqy-təzad;
Mytəşəkkil olan nifaqy-təzad;
Devri-məşrutədə sijasət ilə
Mylki-Irana salmasınpınğı fəsad?

5.

Dyn oqurkən bir mydiri-məktəbin məktubunu,
Min qələt gördüm qarışmınaş bir vərəq imlasına²⁹
Ü... jazıq millət! dedim: bilsəjdiniz məktəb nədir?
Bejlələr dyşməzdil tə'lim etmənin sevdasına.

6.

Əihəzər qojma baqa əksimə zəhid, ki onun,
Nuri-həq, dideji-xudbininə zylmət gorynyr;

Qoj bu ajinəjə ol paki-nəzər baqsıñ ki,
Bytyn əşjadə ona nuri-həqiqət gorynyr.

7.

Qəzətələr tevqifini jalıñyz Sipəhlər əkməjir.
Bizdə də əksik dejildir bejla bildraklər!
Carparaq çari olan bunça məarif sejlnin
Qarşısıñ səd etməgə qabilmidir xəşaklər?

8.

«Səda» qəzətinin 162-ci nəmrəsinə.

Şairəm əsrimin ajinəsijəm,
Məndə hər kəs gəryr eż qas, gezyny
Neçə ki dyn «Birisi» baqdə bizi
Gərdy ajinədə ançaq əzyны¹⁰⁰

9.

Sanma! Bir məsləki tə'qibə mehkəm qalaram,
Əlli arxın sujuñu gyndə bir arxa çalaram,
Kefimin gəlməsinə baq! ¹⁰¹ Nə gərək jaxş, jaman,
Mən gəhi mixi, gəhi nə'li dojyb taptalarım

10.

Çənnətdəki huriləri, qılmanlar—allah,
Qavdым—dejə bir vəhj ilə etsə səni ifham,
Zahid! Mən əlyim gizləmə ac, sidqini sejle,
Sən bir də edərsənmi namaz əmrinə iqdam?

11.

Kəntli dejir ki:

Bakıda nafiz ikən əllidən artıq yləma,
Ramazan ejdini tək birçə gyn e'lən etdi.
Jenə az-coq bərəkət varsa bizim qərjədədir,
İki alım hərəsi bir gyny bajram etdi.

12.

Bakıbər dejir ki:

Ramazan ejdinin içrasıñ hər cənd bizi,
Həzarəti-yləma birçə gyn e'lən etdi.

Biz o bir gynda də acıbəq dykən; alıbəq, satıbəq,
Ançaq onlar qara məxluq ilə bajram etdi.

13.

Ər—dedi: aqlajıram bəs ki, yzym cirkindir,
İldə bir gəsəm əgər ajinədə surətimi,
Əvrət ərz ejlədi: jahu! Səni hər gyn gəryrəm,
Nə qədər aqlajıram şimdə dysyn halətimi!....

14.

«Tərcimən» dejir ki:

Be tə'mini-lisani-madər, əz hər ku be Petresburg
Jeki alim furustənra mən əz millət rəça darəm,
Şəbi ejd əst, jar əz mən cuqundur puxtə mixahad
Xəjaləş mırəsəd mən gənci Qarun ziri-sər darəm.

15.

Millət dejir ki:

Idrakdir mysibətə mizan əvət, əvət!
Idraksızların ola bilməz mysibəti,
Idrakınlı məratibinə baqlıbdır fəqət,
Hər bir kəsin dutulduqu ənduhuy-məhnəti.

16.

Dərdim oldur ki, mənə arız olan dərdlərin
Etməjir bir geçə-gyndyzdə biri məndə səbat
Mənə ol mərtəbədə dərd hycum ejlər ki;
Bir dəqiqə belə qalmaz biri sabit hejhat!

17.

Bir əzmdə səbat edəməz əhli-ehtijaç,
Pul qarşısında açız olur fəqiry-məskənət
Lakin şu ehtijaç yığırsa, yığar o, kim,
Sərmajeji-həjatı ola elmy-mə'rifət.

18.

— Səjlə təqsiri nədir taptalıbırsan jazъqъ?
— Bejlə işlər coq olur, çymlesi şejtan, işidir!
— Etdigin çyrmini şejtan adınpa cıqma, onun,
Joq bu işdən xəbəri, səjlə mysəlman işidir.

19.

(Qılaşın) seckisini qojudu «dum» myzakərəjə.
Catır «sezon» ki, jenə əl-bə-əl gezə rişvət.
Qılaşın olmaq iki şərtə baqlıbdır ançaq,
Birimci rişvət, ikinci hədə—fəqət xəlvət.

20.

Bakıyalar dejirlər ki:

Şamaxıklär kibi işsiz, kifajəsiz dəjiliz,
Ki, təl vuraq «dumaja» biz ana lisənə ucun,
Qulubda, baqda qoruqda var ol qadər işimiz,
Ki ev, uşaq jada dyşmir o «Anna» çanı ucun?

21.

Dilənci dejir ki:

«Sədi-dən tərcimə

Əl acıb sajil olmaqın xoşdur,
Gərci bir həbbə sim isə diləgin.
O səfilanə sırqətindən kim,
Kəsilə bir fylus ucun biləgin.

22.

Çoq təəççyb edirəm tərzi-çədidə, ki, onu.
Əçnəbilər oquduqça hynər izhar edijor,
Halbu ki, millətimizdən onu kimsə oqujur,
Qaliba həzrəti-allahı da inkar edijor.

23.

Gərci pərvaz etdi «aeroplan» dynən bir quş kibi,
Aləmi hejratda qojudu elmy-irfan nəmənə.
Lejk bizlər tək, hələ qadır dejildir ucmaqa
Rəxti-xab icrə jatarkən hury-qılman nəmənə.

24.

Çymələrdə dykən acmaz bakıb,
Istəsən gəz Bakınyıñ hər jerini.
Ançaq, ançaq arasından qarşını,
Şej satıb razı edər myşərini!..

25.

Eşidənə-nəslihət.

Çavankən fəqrdən etmə şikajət,
 Çavanlıqdan bəjyk bir sərvət olmaz!
 Qoça mystəqnii-sərvət də olsa
 Qolunda bir coçuqça qyvvət olmaz!

26.

Əjmə nəsəbi, əjməgə şajistə həsəbdir.
 Gordyk o myləvvəsləri kim, paki-nəsəbdir.
 Hər cənd ki, dynjada oqlu varisi-əbdir.
 Ən xejirli miras vəli elməy-ədəbdir.

27.

Oqrulardan da bəd əxlaq qumarbazlardır,
 Cynky bu firqədə onlar kibi çyr'ət joqdur.
 Gərci bunlarda da, onlarda da viçdana gərə
 Sə'iy-namusy-həja himməty-qeirət joqdur.

28.

Həp kiciklər, kicik ikən bəjjyjr.
 O nədir ki, bəjyk ikən kicilir?
 Bu kicilmək fəqət mysəlmən,
 Bojnuna hər bir əmrda bicilir.

29.

Haləti-məstligində nə olur ej əjjas!
 Baqıb ajinəjə gərsən əcəba surətini,
 O kərahət, o safələt, o rəzalət təkyələn
 Suratindən utanıb, anla nədir sijrətini!

30.

Saxtə bir xətti-xam ilə mənə kaqız jazıb
 Ej məni təhdid edən min durlu tə'kidat ilə,
 Bejə «xortdan gəldi, dur, qac» sözlərin get tiflə de.
 Zatıny «Sabir» tanrıkən qorqmaz ovhamat ilə.

31.

«Osmanlıçadan tərcimə tyrkə» bunu bilməm,
 Gərcək jazıbor gəncəli, ja inki hənəkdir,

Mymkyn iki dil bır-birinə tərcimə, amma,
«Osmanlıçadan tərcimə tyrkə» nə deməkdir?!

32.

Ə. Qəmərgysara çavab:

«Təhvili-ibarət» sezyny «tərcimə» qanmaq,
Məktəbli coçuqlar da bilir kim, bu xətadır
Bir bejlə xəta kəlmə myhərrir qələmindən,
Çari olur isə ədəbjijata bəladır.

33.

—Şimdi hər millət edir nəfsini irfana fəda,
Vətən evladıb ycyıl elmə, dəbistana fəda;
Qara məxluq dejil bizdəki ariflər də,
Vətən evladıb edir nəf'i-çibişdana fəda.

34.

Ə'tila etdijçə, derlər, iyksəgə tejjarələr,
Gərməgə najil olur hər janda alcaq jerləri.
İşbu qanunu bizim mənsəblilər bilsəjdı ah!
Bir kərə gərsejdi də alcaqdakъ myzterləri.

35.

Hansıb alcaq bir əlin qejd etdigi xətdir o ki,
Bysbytn təqdirə şajan xətlərin ə'lasıbdır.
Mən bunu hər əhli-viçdandan sual etdim, dedi:
Xəl'inə Əbdyulləmidin cəkdigi imzasıbdır.

36.

— Jaldaşım! Jatmışsan?
— Joq bir sözyn varsa bujur,
— On manat qərz! istərəm
— Joq, joq bəradər jatmışam!

37.

Lə'nət sənə ej çəhl, nə bijdad edijorsən?
Hər gyn jeni min mə'lənət iğçad edijorsən.
Sərməsq edərək (Habil)y-(Qabil) hərəkatınp,
Qardaşlarb, qardaşlara çəllad edijorsən!
Nakəslərə imdad elə, bikəslərə bidad,
Bir gor kimə jardım, kimə bidad edijorsən?!

38.

Qafıl jaşamaqdansa gezəl kardır əlmək,
Hər cənd ki, qəflətlə dəxi ardıṛ əlmək;
Zəncir çəhalətdə bu alcaq jaşajışdan,
Çahil! Sənə dar yzərə səzavardır əlmək!

39.

Əjlə qorqmam «biş»dən kim qorquram «çidvar»dən
Jardən olmam əmin, olsam da gər əqjardən;
Qorqumuram vəhşijjət-gurqani-insanxardən
Qorquram insan sıfət vəhişi-təbiijət jardən.

40.

Səfil taçır dejir ki:

Bir necə ildir ki, ujub işrətə,
Bilməmişəm əmri-tiçarət nədir?
İmdi dejirlər Haç, borçun da var,
Coq da var ondan mənə xiffət nədir?
Xiffəti qejrətli edər, mən ki, hec,
Bilməmişəm dəhrdə qejrət nədir?

41.

Bildir ehjaŷ-Səmərqənd etdi Iran taçırı,
Məktəb acdə, xalqъ xursənd etdi Iran taçırı
Gərdy əlsizlər, ajaqsızlar da insan tək oqır,
Məktəbi bilmərrə dərbənd etdi Iran taçırı!

42.

Hatif dejir ki:

Bəs Şamaxidə məktəbi-nisvan,
Acaçaqqınlı, buna gyman coq idi?!¹⁰²

Mydir dejir ki:

Bəli, onda myəllimə qızıxtınp,
Bakıda; cunkı məktəbi joq idi!¹⁰²

43.

Şamaxıda

Əsri-bistimdir, səhab altında qalmaz şəmsi-elm
Bir zaman təl'ət acar, pərtev sacar, zylmət qacar!

Məktəbi nisvan lyzumu hər kəsə məfihum olar,
«Sejxzadə» acmaz isə xalərim «Gəvhər» acar,¹⁰²

44.

Şejxyl-Islam deñir ki:

Şejxyl'islamların, myftiji-islamların,
Hankəsə satmadə on myslymy bir tərsajə:
«Satdə gylzari-behiştı iki buqdaja babam
Satmasan naxələfəm mən onu bir arpaja.¹⁰³

45.

Gyndə yc kaqızı, beş «qorjə»ni imza edərək,
(Rajevski)¹⁰⁴ cəkijomuş nə myratib zəhmət!
Kişinin zəhməti coqkən ucitellərdən də,
Jirmi min donluq ilə ejləjir imrari-həjat.
Ucitellərsə fəqət ildə aljor doqquz jyz,
Gyndə beş saat edir əlli uşaqsın xydəimat!
Var ikən məs'elədə bunça təfavyt, əçəba!
Rajevski otanırmış dedigindən hejhat!

46.

İştə bir hei'əti-təhririjjə,
Bulunur ən uça bir məşqələdə;
Gəstərir xalqa nəzafət jolunu,
Bəhs acıṛ gyndə birər məs'elədə.
Lakin əz fikrinə bər'əks olaraq,
Jaşajyr kəndisi bir məzbələdə.¹⁰⁵

47.

Ej dilbəri-hyrrijjət, olandan bəri aşyq,
Gənləm sana çarpışmadadər ruzy-şəb ilə,
Derlərsə əger işbu səbəbdən mənə fasıq,
Pək myitəxirəm mən də bu ali ləqəbilə.

48.

Qurulubdur jenə mejdani-həja-haji-syxən,
Jazıłyır şe'r, acılbır pərdəji-mə'naji-syxən,
Şair olmaq hynərindən başı bibəhrə ikən,
Girişib oqruluqa «Mərzəli-aqajı» syxən¹⁰⁶
«Əşrəf»in gyndə birər dana rybaisi ilə,

Өзүңү әд едіжор шағын-данажи-сыхән
Нә гөзәл сөјлөміш ол Нәсін-устади кәләм,¹⁰⁷
О бөйк хазәні-рәвшәнділік-калаји-сыхән:
«Сирқәти-шә’р едәнә қәт’ зәбан лазъымдар,
Бејләдір шә’рі һәлақәтдә фәтаважи-сыхән»

49.

Ел сәкір наимъть миң ла’нат илә.
Мән ели жад едірәм рәхмәт илә,
Нә елин ла’натинин бир кәсәри,
Нә мәним рәхмәтимин бир әсәри,
Мән нә mystəvçibi-ла’нәм, zijra.
Нә дә ел, рәхмәтә ғыфранә сәза.

50.

Molla Әтөс-задәнин вай!..jenә мабә’ди var,¹⁰⁸
Jazdъqъыпън joq, sonu «ән’әнә» мабә’ди var.
Gyndә съын әзәзетенін бирчәси boş kecmөjіr,
Bir geçәлік мәтләбин, bir сәна мабә’ди var.

51.

Tәбріздәn Mollanәsreddinә gендәрилән
қаңызларын myfәttiшинә.
Ej myfәttiş! jollanan қаңызларъ аqtarma соq,
Hәkmi-tәftiş ejlәjәn aşxassы get тәftiş qыл,
Qorqma javrum, Mollanәsreddin әмин xajin dežil,
Xajini-millәt олан hykkamidәn тәşviş qыл.

52.

Bajram тәһәси.
Ej текән mollalarын капына шәрбәт nevruz!..
Әqниjalarla quran мәçлиси-исрәт nevruz!
Sәндә hәr кес sevinir, bәs nejә ançaq fyqәra,
Сәкір evladының gordykdә xәçalәт nevruz!

53.

Mylierrirlәrә:

Tә’limә dajir odlu jazылмъ тәqаләләр.
Zәnn etmә myltәhib olaraq xalqъ jaqmajыт.

Joq! joq! Çəmaət anlamış elmin məzijjətin,
Anuma nə carə daldakъ məl'un buraqmajыт'

54.

Gəryinçə şəxs bir ərbabi-sərvətin yzyny,
Gəryr myçəssəm olan bir ləamətin yzyny
Gəzym aqarsын əgər jyzdə, mində, miljonda,
Gərirsə elkədə bir əhli-himmətin yzyny.
Qəmim ki, var mənim ançaq budur qıjamətdə,
Ki bir də gərməjəllim işbu millətin yzyny¹⁰⁹

55.

Dindirir əsr bizi dinməjiriz,
Açylan toplara diksinməjiriz.
Əçnəbi sejrə «balonlar»la səqy়at
Biz hələ «avtomobil» minməjiriz.
Quş kibi gəjdə ucar jerdəkilər,
Bizi gəmdy jerə mənbərdəkilər!!

56.

Zahidin əksimə dyşçək nəzəri-xudbini,
Gəryr ajinəji-safımda o, bir bidini.
Zənn edər əqli-qasırılıq, o mənhus mənəm.
O mənə lə'nət ediyor, mən dejirəm amini,
Geç, tez əlbəttə kəsər bir bu qədər lə'nət onu.
Jerdə qalmaz mənim aminim, onun təl'ini.

57.

Kyrд caldyqça boru cinkənə ojnalar, derlər.
Bir misaldыг ki, demis Tyrkiјə iz'anlılarъ,
Bir tyhaf salqы ilə ojnadъjor Avropaъ
Şimdi junanъ ilə bir syry osmanlılarъ

58.

Əmər-Xəjjamdan mə'alən tərcimə.
Xaçə! Aldatma bizləri sezymə,
Bizə joq! Get nəsihət et ezymə.
Gəryjorkən gezyn dyzy, əjri,
Bizdən əl cək də carə qыl gəzymə.

59.

Şanlı gerdykçə məni sankı edir qur fələk,
Min kələk cida edir başıma filfevr, fələk,
Namyrad olmaqın oldısa myradi oldum,
Şimdi bilməm nə myrad ilə edir devr fələk.
Aşyman oldumu surax iki gyn gyldy yzym,
Ki, mykafat olaraq bunça edir çevr fələk.
Artıq; ojnatma məni sən dəxi ej eşqi-çynun
Mən əzym ojnağram calsa da hər tevr fələk,
Şimdilik rəqsədəjiz ta gərəlim kim jəqalar,
Məny-dil, eşqy-həvəs, hyty-həməl, sur fələk.

60.

Arif calıştır ki, millət azad olsun;
Zahid səfəriyər ki, məscid abad olsun.
Səz bojnu qarxmallılarlañdır ki dejir:
Bir «madmazel» olsun ki, pərizad olsun.

61.

... dejir ki!
27 iñunda vəqe olan zəlzələ tynasəbatılı.
Ejlə səngindir ki, əsqalı-təəqqybən iykym,
Gyndə min tərpənsə jer, tərpənməz əsla bir tykym.

62.

Tardım!...
Bakıda nəşr olunan «Həqiqət» qəzetinin
142 nəmrəsindəki tapşacaşa cavab.
Qoş saq olsun başımyz, dyşməsin əsla ajadı,
O, bizi (torqa) qojuş gərci satıb jándırdb,
Bizə icdirmək ilə janqımyz qandırdb!

63.

Dərjada qərq olan iranlılarlañ
jetimlərinə təsəlli!
İki jyz qərq olan iranlılarlañ,
Qızımetin bildi əcəb qonsulunuz!

Istədi «Merquri»dən jyz qırx min,
A—jetimlər! Sevinin var pulunuz.

64.

Bəs dejilmış bunça Mehdílər xyruçy, indi də,
«Volqa»dan bir təzə Mehdi xalqı iqfal ejləjir
Çahilijjət həkim fərmadıb ki, hər şəxsi-myzill
«Mehdi»jom namılə xalqyllahı izlal ejləjir.

65.

Meuşiqoj dejir ki:

Məktəbə dysmən olan bə'z myqəddəs (?) yləma
«Astraumov»a jazmaz da təşəkkür nə ucyn?
Kişi «Xoqənd»də məktəbləri baqlatdıb bytyn!
Bir rizanamaja bunlarda tə'əzzyr nə ucyn.

66.

«Dejreper» dejir ki:

Elm olduqu jerdə olamaz diny-dəjanət,
Din məs'ələsi çəhl təqazasın dejilmi?
Tab'id olunan məclisi-şuraji-devəldən,
Avropanın ərbəbi kənisası dejilmi?

67.

«Əliməd Midhət» dejir ki:

Dinsizlik ilə kəsb olunan bir mədənijjət,
İnsanlıqın olduqça bələjasın dejilmi?
Məhdidi mədənijjət ki, deriz mylki-firəngə,
Vahşijjətin ən qorqulu səhrasın dejilmi?

68.

Myhavərə.

- Qaşqaz əqli yc il ərzində nə e'mal ejlədi,
- Məktəbə hər jerdə onlar himmət ibzal ejlədi.
 - Mərhəba, səd mərhəba (???)
- Pəs bu az myddətdə məktəblər qapandı ja nədən?
- Hər coçuqlar devrəji-təhsili ikmal ejlədi (???)
 - Mərhəba, səd mərhəba!!!

69.

Tumanov izn, alıb ki, Şirvana,
Səqnax-dan cəkə dəmir jolunu,

Buna, amma bizimkilər nə dejir?
Boşlajyratmə Kyrdəmir jolunu?

70.

Evrət almaq, boşlamaq, evlada ad qojmaq kibi,
Nəsnələrdən içrət almaqçın Qazan mollaşarъ,
Ittifaq etdisə də, lakin çənabət quslinin,
Myzdini hejfa unutdu xatiri-valalarъ.

Dəhr bir myddət oldu mənzilimiz,
Onda həll olmaz oldu myşkylımyz.
Jaşadıqça coqaldı dyşmənimiz,
Nə edək?.. doqru sejlədi dilimiz!..

71.

Bytyn Avropada kəməjab ikən amma Bakıda.
Nə səbəbdənsə bu il kecdi fəravan «jybilej»
Gəndərilsin «zaqaz» indi Bakıya Şirvandar,
Orada! cynky satılmadadıq ərzan «jybilej»

72.

Qamış
Bəxtəvər kimlər idi aləmdə?:
Dejə, məndən elədi molla sual.
Mollanın kəndini göstərməm də
Etdi təsdiq, həmi qət' məqal.

73.

Ramazan sehbati.

Bizim haçъ dejir:
Əl'amən artıq oruçdan əl'amən.
Qojmadı taqət oruç məndə inan
Sən oruç jırsən balam lakin məni,
Jejir oruç hər ləhzə, hər an, hər zaman.

Gynas № 17 13 sentyabr 1910

74.

Oruç dejir:
Ej haçъ! Məndən şikajət ejləmə,
Kəndinə et kəndi sykvijjatınp

Mən səni illərlə gərmək istəməm,
Sər-mylierrir gərsə səhvijjatınp

Gynəş № 18 15 sentjabr 1910

75.

Millət dejir:

İnteligent aqlalar! Sizi coqdan tanrıraq,
Bllirik sizdə bu gyn qəjrəti-millət joqdur,
Biz nejə məktəbi, təhsili-yolumu sevirik,
Cynky məktəb adına bizdə xəjanət joqdur.

Nizədar

Gynəş № 42 15 oqtjabr 1910

76.

Əqşam olçaq uceniklər hərə bir mədmazelin,
Kecirib qol qoluna kycədə çevlan edijor,
Sonjalar bunlarla tədris edəsijmış əcəba.
Ucitellər dəxi məktəbdə nə mejdan edijor.

Gynəş № 48, 22 oqtjabr 1910

77.

Hyseji Kəmal dejir ki:

Tə'ny-təhqirə təhəmmyl edərəm mən, lakin,
Tə'n edən zati-firumajədə viçdan olsa,
Nə gəzəldir bu səzy şair Osmanıñ
«Tə'n edən dinimizə vaxt myselman olsa».

Gynəş № 14, 8 sentjabr 1910

78.

**Bakıda Şamaxı şolundakı həbsxana
qəbəqyndə oqunan nevhi**

Asta-asta aj haç्य! Izhar olur xəlvətdəki,
Get-gedə lap şehrəji-bazar olur xəlvətdəki.
Pərdə cəkdiñ jorqan altında jatyrda işləri,
Bilmədinmi, bir zaman bidar olur xəlvətdəki

Gynəş № 72, 19 nojabr 1910

79.

Ejb ikən səxsə gərə, nəfsini əjmək əcəba,
Şejxyl'islam əzyny bunça nə təqdir edijor

Çavab

Molladırgy synky o ez gerdyygy rejaların
Başqadan sormajır ançaq ezy tə'bir edijor.

Gynəş № 1, 2 janvar 1911

80.

Gavl-mahi dejir:

Jerin ystydə gəzən avtomobil,
Gəgyn altynda ucan dirzabil.
Sudakъ sonku nev içad gəmi;
Quruda top, pulemjot ja şarapıl.
Laf sejlənməsə gər bujruquma,
Dejərəm baqlıbdılar qujruquma.
Birçə jol qujruqumu tərpədərəm,
Bytyn aləmləri viran edərəm.

Həqiqət 1910 11 iyl.

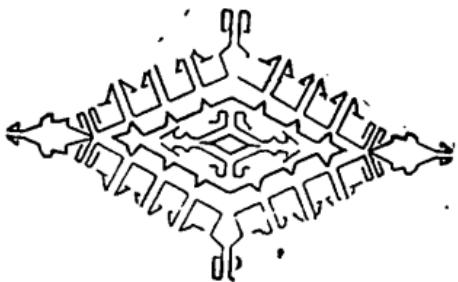
81.

Onlar ki, edir hərməti-namusunu təqdir,
Bir digərinin irzinə ejlərmi xijanət,
Dersəm ki, zinakarlarыn qejrəti olmaz,
Olmazmı? mənim işbu sözym ejni-həqiçət?

Gynəş № 56 1 nojabr 1910

ÇİDDİ ŞEİRLƏR

RUHUM!:

Ruhum! Ej şəhbazi-ylvijjət,
Himmətim tək fəzada pərvaz et!
Uc! Uc! Evçi-səmağə pərvaz et!
Tənknağı-bədəndə var xıffət!

Aşijani-bədəndə dutma qərar,
Janma sən də mənim kibi narə!
Bulamazsan məlalimə carə!
Səqyılırsan, lətifsən, zinhar!

Boşla bu çismi, çism mən dejiləm,
Sana myşkyl olursa hiçranıbm.
Mən sənin, sən mənim dily-çapıbm
Mən sənin kəndinəm bədən dejiləm?

Hara getsən səninlə mən də varam,
Şu bədəndə fəqət əsiriz, zar!
Əlməgimlə sevinməsin əqjar,
Aləm olduqça, mən dəxi duraram!

Bir səfa bulmadıq bu aləmdə,
Başqa bir aləmə varıb gedəlim;
Bir avıç xaki xakə tərk edəlim
Mədfəni-şumi-alı-adəmdə!..

Mən gedərsəm var olsun amalıbm,
Jaşasın şəhrijjari-hyrryijjət!
Jaşasın şəhrijjari-hyrryijjət!
Mən gedərsəm var olsun amalıbm!

TƏRANƏJI-ŞAIRANƏ.

Syluki şairin ejnən səfa dejil də, nədir?
Vətənpərəstə bu məslək rəva dejil də, nədir?

Nasıl da əsrə gərə məzhər olmasın şair,
Fyadı levhəji-kejti-nyma dejil də, nədir?

Xəjalıb mys'ədəty-e'tilaji-əhli-vətən,
Şiarlı millətə mehry-vəfa dejil də, nədir?

Səmiri-səltənəti-şairanə malikinin
Livajı-himməti izzətgyşa dejil də, nədir?

Vəlejk çajızə çuluqla vəsfigu şair.
Şu məsləkində javunçu gəda dejil də, nədir?

Pula sitajış edən şairin bu qəhbəliliyi,
Nihajət əqbəli olan bir əda dejil də, nədir?

Dyri-xəzinəji-əhli-kəmal ikən əş'ar
Xəzəf bəhasına satmaq çəfa dejil də, nədir?

Mədihə gülərin əş'arı, abruları tək,
Nisari-xəki-dəri-əqnija dejil də, nədir?

Təməllyqatə jaqışmaz təbiəti şair,
Bu şivə məsləki-əhli-rəja dejil də, nədir?

Rəjanıb tərk edəlim zahidi-rəjakara,
Dyrənglik bizə nisbət xəta dejil də, nədir?

Təbəsbysatla hasil olan beş-on gynlyk—
Əmyrdən isə bir elmək səza dejil də, nədir?

Qulami-himmət olan şairi-qəzəlxanınp
Zəbanı, nitqi həqaiq əda dejil də, nədir

Deməm ki, şair olub həçvi-nasə ac dilini,
Əminə həçv—kəmali-iza dejil də, nədir?

Qərəzlə bir kəsə ithami ləqvkaranə
Zəhi qəbahət əqlü-zəka dejil də, nədir?

Deməm ki, fasidi vəsf et, saqın fəsadından
Jamanə jaxşır demək, nasəza dejil də, nədir?

Vəlejk çadəji-insafdən kənar olma,
Ki, rahi-ədl sirati-hyda dejil də, nədir?

Rizajı-haqqı gəzət, get rəhi-həqiqətlə,
Bu jolda gələsə bəla, haq riza dejil də, nədir?

Əli! şikənçəji-əhl dijara ol Sabir,
Bəlajı hybbi-yətən lılvila dejil də, nədir?

Ej sez nolə dersəm sənə xurşidi-səmavat,
Səndən albjor nury-zijaji həmə zərrat.

Bir nuri-həqiqətsən, edib haq səni nazil,
Kim bəxş edəsən gy!şəni-nasutə fyjuzat.

Gəh levhdə məstur, qələmdən gəhi çari,
Gəh ərşdə misbah, gəhi fərşdə mişkat.

Sybhi-əzəlidən ybyn etdikdə təçəlli,
Məhv oldu çahanı byryjən dudəji-zylmat.

Olmuş bytyn ərbabi-nəzər aşiqi-hysnyn,
Tənviri-yjun ejləjor ərbabi-kəmalat.

Bir mevhübəji-lytfi-xudasən ki, həqiqət,
İnsanlar edir zatın ilə fəxry-mybahat.

Sərkəşləri həp taətə məçbur edijorsən.
Tə'siri-nyfuzunla ərir sankə çəmadat.

Ej bariqəji-fikr, əja ləm'əi-viçdan,
Ej şə'şəji-qəlb, əja nuri-xəjalət!

Nev'i bəşərə tərbiyəbəxş olduqun ycyn,
Gər densə səzadıb sənə ymmyl-ədəbbijat.

Sənsən fysəhaji-ərəbi ejlədin ilzam,
Izhar bəlaqətlə, əja nuri-hidajat!

Mymtaz elədin nev'i bəni-adəmi əlhəq,
Insan sənin ilə edib ehrazi-myqamat.

Viçdany-dil (Sabir)ə nəşr ejlə fyjuzun,
Ta kim bitə gənlyndə rəjahini-kəmalat

JA LƏL'ƏÇƏB.

Ja rəb, nədir bilməm səbəb,
Joq gəzləjəni irzy-ədəb.
Mollalar olmuş pul tələb,
Bejlə eşitdik çəddy-əb,
Ja ləl'əçəb, ja ləl'əçəb.

Jyz məkry-fitnə saldılar,
Mali-İbadı aldılar.
Hər jana getsən caldılar,
Nəf'i-cibişdan ruzy-şəb
Ja ləl'əçəb, ja ləl'əçəb.

Allahy-pəjəqəmbər, imam,
Həm də zıjarətgəh tamam.
Mollaja mal olmuş balam,
Lal ol dejir, tərpətmə ləb,
Ja ləl'əçəb, ja ləl'əçəb.

Gynəş № 97 21 deqabr 1910

ISTIQBAL YCYN.

Şimdi vys'et var ikən bir iş ger istiqbal ycyn,
Qılmış ej myn'im təçahyd kəsrəti-əmval ycyn.
Etmə sərf evqatıňń çəm'ijjəti-əsqal ycyn,
Dyşmə iste'çala nəfsin gestərən amal ycyn,
Kəndi fikrində calışmaq ançaq istiqlal ycyn.
Getdi əldən millətin, fikrin nədir əmsal ycyn?
Şimdi fyrsət var ikən bir iş ger istiqbal ycyn,
Nagəhan bər'əks olur fikrinçə təqdiri-qəza.
Huşjar ol evdət etməz sərgyzəştı-ma-məza.

Binəvalar gərdənində fəqrdən zəncirə baq,
Mybtəlalar ahi-çansuzunda min tə'sirə baq,
Jatma rahət millətində naləji-şəbgirə baq.
Dynky dərvişi bu gyn ger myn'im-təqdirə baq,
Dynky myn'im bir gəda olmuş gez ac tofirə baq,
Qıl çahana bir nəzər maxrüb olan tə'mirə baq,
Pərnijan naimləri olmuş həm aqushi tyrab,
Ja bəni-adəm ləhylməvt vəibnu lili xərab,

Bilmirəm təksiri-miknətdən nələrdir nijjətin?
Sirri tə'mini-təəjjiyş isə coqdur miknətin,
Gər jıqqıb həsrət qojub getməksə boşdur zəhmətin.
Barış ej qafil bu gyn əldə var ikən fyrsətin,
Bir binəji-xejrə bəni ol uçalsın himmətin
Ta bu himmət sajəsində xejrə catsın millətin,
Var ikən bu milləti-islamda min ehtijaç,
Hejj kim, himmət edən joqdur ki, qılsın bir ilaç.

Eigyzu, ja mə'sərəli'islam! qəflət ta bəkəj,
Eişy-işrət bəstərində istirahət ta bəkəj,
Nomi-sətva icrə mystəqrəq xydarət ta bəkəj,
Bu tədənni, bu tənəzzyl, bu kəsalət ta bəkəj,
Getdi millət, batdb izzət, fəqri-zillət ta bəkəj,
Jetdilər sərmənzilə əqjar ja qevm, ərrəhil
Eiqyzu vəstə'çili ja əhlə-islam, əddəxil!

Fejzi-təhsilə məgər qabil dejil evladəməz,
Ja məgər joq iktisabi—elmə istə'dadəməz,
Talibi-təhsilkən kyllijətən əfradəməz,
Hansı məktəbdən nə təhsil alsın bu gyn əhfadəməz.
Joqmu bir zihimmət olsun baisi-irşadəməz,
Əlinədaris, əqnija! Sizdəndi istimdadəməz.
Sizdən əlhəq qəlbə-millət, ruhi-ymmət şad olur,
Binəva Sabirlərin ançaq işi fərjad olur.

Rahbar № 1, 24 sentjabr 1906

ӘДӘБИЙДА.

Şykr billah ki, afitabi-syxən,
Şərqi-mə'nadən oldu cəhrə nyma,

Cəqdbə bir gyn ki, təl'ətindən edə,
Məşriqy-məqrəb əhli kəsbi-zija

Oldu bir nur sate'y-lame',
Ola rəvşən bu nur ilə dynja.

O ki, dərgahı-həqqə illər ilə,
Geçə-gyndyz edərdik istid'a.

Əhsənyl-veçli ilə mijjəssər olub,
Şykr kim şamil oldu lytfi-xuda,

İstiçabət tapıb dualaraltız,
Şəhri-Tiflisdə olub bərpa.

Bir qəzətxana kim ifadələri,
Hər myəmmajə gestərir mə'na,

Bir qəzətxana kim mətalibinə,
Hər məməlikdə myştəri pəjda.

«Şərq Rus» ilə intixab tapıb,
Ta verə gyn kibi çəhanə zija,

«Şərq Rus» un jəganə mymtazъ,
Bəhri-elmy-ədəb Məhəmməd Aqa.

Mətləbi dilryba, gəribyl-fəhm
Səzləri ruhbəxşy-zevq əfza,

Kələmətə myfidy-mystəhsən,
Hərəkatlı həmişə sıdqy-səfa.

Biz gərəkdir, təjəmmynən bù gynyn,
Mislini ildə ejd edək içra,

Var ymidim ki, əxtəri-iqbal,
Evçi-məqsuddə duta mə'va.

Ola bidar talei-məs'ud,
Aca minba'd didəji-şəhla,

Ola kəsbi-yılmə sə'ji-bəliq,
Qyla təhsili-elm sýbhy-məsa.

Indi bir əsrdir ki, elm gərək,
Dolub alati-élmən dynja

Hansı bir elmdir ki, təhsili,
Bizə ysry-hərəç olub aja.

Mehriban padışahi-adilimiz,
Edə haq, səltənətdə kamrəva.

Hər məməlikdə hər vilajətdə
Qajəti-rəhmy-lytfən həqqə.

Dəşyiyb kəsbi-elmə bəstü-basit,
Işqolalar acıb qojub molla.

Ki, bizim tək dəni rəijjətlər,
Hərə bir elmdə olaq dana.

Ah! Kim xabi-qəflətilə bizim,
Əmriry myz, məjəmiz kəcibdi fəna

Dolub elmilə sahəti-aləm
Bizə joq bəhrə elmdən əsla.

Rəmz «həl jəstəvi» mydəllildir,
Bir dejil şəxsi-kurlən, bina.

Kəsbi-elmə səbəb fəralıəmdir,
Sabira bir zaman ajyl, jatma!

Qıl dualar ki, «Şərq Rus»muzun
Tələtindən olan çahan bəjza.

ТӘВАӘТ.

- Sərmajeji-irfanıň nasıly kəsb edər insan?
- Təhsil ylum ilə olur rytbəjii-irfan!

- Elm isə olur hansı məkandan bize vasil
- Məktəbdə kitab ilə olur sə'jilə hasıl!

- Ənvali-kytyb buldu nə mərkəzdə təzajid?
- OI mətbəədən aləmə bəxş etdi fəvajid.

- Kəfi oldu kimin sajeji-sə'jində bu sən'ət?
- Gəstərdi (Hotenberq), bu sən'ətdə məharət!

- Kafı olub içrası yçyn sərvəti barı?
- Məfluk olub içrajə vartınpça bu şiarı!

- Jetdi neçə bəs mevqeи-ikmala bu sən'ət?
- Etdi iki sərvətli zəvat ilə şərakət!

- Şirkətlə məgər bejləçə myşkyl olur asan?
- Şirkətdədir içraji-əməl, nəfi-i-firavan

- Etsək nə olur biz də belə şirkətə iqdam?
- Sus, sejle bize təfriqəni, ta edək ənçam.

ANALAR BƏZƏGI.

Bəzək-bəzək ki, dejirlər çəvahirat ~~əsəri~~;
Çəvahirat bu gyn-zijnəti-həjat dejil!

Nədən çəvahirə fəxr ejləsin gərək nisvan?
Çəmadə fəxr isə sajani-ymmyhat dejil!

Həqiqi validənin ən şərəfli bir bəzəgi.
Ədəbli, uslu coçuqdur, təçəmmülat dejil!

O madərin ki, joq evladə hysni-tərbijəsi
Səzajı-məkrəmatı-namı-validat dejil!

Həjata lajiq olan zihnət, elm gevhəridir,
Ki, bəjlə bir dirilik qabili-məmat dejil!

NITQƏ XITAB.

Ej natiqəji-bədiə-pərdaz!
Vej sohbəti-dilfiribin ə'çaz;

Ej məhbəti-fejzi-asimani,
Miftahi-xəzinəji məani,

Sən məxzəni-hikmət idin axır,
Sən mən'sei-himmat idin axır;

Bir tutiji-xoşbəjan idin sən,
Bir dyrçi-dyrəfişan idin sən,

Əflaki-syxən sitarəsijdin,
Gylzari-vətən həzarəsijdin;

Dyşdyn nejə bəs bu halə əhəl!
Bilməm nə səbəbdən olmusan la?

Ej bylbylym, ol tərənə pərdaz!
Qıbı bağı-bədəndə nəqmə aqaz!

Fərjad elə, bir dəm aşiqanə
Sejə dili-zary-natəvana

Kej qynçə, acı ki, şimdə dynja,
Gylzari-təməddyn oldu jekça,

Gəl dişə bu pərdəji-xəfadən,
At pərdəni məzəri-xudadən,

Sən aləmi-əkbəri-xudasən,
Sən ajnəji-çəhannyməsan,

Mahiyyətinə həqir sanma,
Azadələri əsir sanma!

Səndə jaradəb bədii-əflak,
Əqly-hynəry-şyury-idrak.

Aləmdə nə var, var səndə
Sərmajəji-e'tibar səndə,
Dur! Dur! Ki, təkyldy lejli-zylmet.
Ehrarə acıldı sybhi-devlət.

Aşıqları iştijaqə dyşdy,
Hər kəs ajybəb qabaqə dyşdy.

Onlar ki, səninlədir myasır
Hər elmy-fynunə oldu mahir.

HIKMƏTLİ SÖZLƏR.

*Hikmətli sözlərdən iqtibas olunmuş
bir mənzumə.*

Gənyil ol təlibi-hikmət-o hikmət kim həqiqətdir!
Həqiqi hikmət ançaq hysni-sijrətdən ibarətdir!

Həkimi-kamil olmaqçın dejildir coq bilik lazımlı
Fəqət iqnai-nəfsə myqtədir olmaq kifajətdir!

Zəlalət əqli hər şej'i geç anlar geç də həkim ejlər,
O kəs kim doğru jollu fəlm edər, əqli-fəzilətdir!

Olur aləmdə şəxsin himməti, miqdari-fikrinçə.
Nə himmət gözlenir ondan ki, əşkarъ qəbahətdir!

Pədərlə madərin nəshindən əsla təlxkamə olma,
Səni təkdir-tə'sir etsə də bir datlı şərbətdir!

Doquşda ajryışırkən myxtəlif surətlərə insan,
Məmatında onu jeksan qıyan xaki-nədamətdir!

Çənabi-haq o bəhri-bikərani-mərhəmətdir kim,
Ona mylhəq olan insan şərəfjəbi-səadətdir!

BEJNƏLMIŁƏL.

Mysəlman və erməni vətəndaşlar vəməza.

Əsrımız xahiş edirkən ittifaqy-ittihad,
Çyməmiz əmnijjat icrə almaq istərkən myrad,
Bejnimezdə joq ikən bir gunə əsbabi-təzad
Bu vətən evladınpa ariz olub byqzy-inad.
Myslmanla ermənilər bəjninə dyşdy fəsad,
Joqmu bir sahib hiddajət, joqmu bir əhli-rəşad?
Ej syxəndanan bu gynlər bir hidajət vaqtədər.
Ylfəty-ynsijjətə dajir xətabət vaqtədər.

Iki joldaş, iki qonşu bir vətəndə həmdijar,
Əsrlərlə əmr edib sylı icrə bulmuşkən qərar,
Fitnəji-iblisi-məl'un oldu nagəh aşkar
Ger çəhalətdən nə şəklə dyşdy vəz'i-ruzygar,
Qətly-qarət ibi-şimary-şəhry-dynja tərtmar,
Əl'aman! Bu fitnəjə carə qıl ej pərvərdigar!
Ej syxəndanan bu gynlər bir hidajət vaqtədər.
Ylfəty-ynsijjətə dajir xətabət vaqtədər.

Fitnələr kim faş olur, bilməm nə halətdən tərər,
Əql baver ejləməz kim adəmijjətdən tərər,
Myslimijjətdən və jaxud ermənijjətdən tərər,
Şybə joqdur, çəhldən ja inki qəflətdən tərər.
Bu mysibətlər bytyn byqzy-ədavətdən tərər,
Bu ədavət mytləqa hali-zəlalətdən tərər,
Ej syxəndanan bu gynlər bir hidajət vaqtədər.
Ylfəty-ynsijjətə dajir xətabət vaqtədər.

Haqqın xalqa bildirib dəf'i-zəlalət etməli,
Gyn kibi taban edib pamal zılmət etməli,

Nabaça bu işlərin dəf'ində qejrət etməli,
Xatıri-myqbərrdən rəfi-kydurət etməli,
Sabira! Bejnəlmiləl tədbiri-ylfət etməli!

Ej syxəndanan bu gynlər bir hidajət vaqtədər.
Ylfəty-ynsijətə dajır xətabət vaqtədər.

ELMILI VƏ ELMSIZ ANA

Gər olsa nisada elmy-irfan,
Evlada edər bu jolda im'an,

Əksi olaraq bu myddəanıп,
Olmaz isə elmi bir ananıп,

Evlada, catar haman çəhalət,
Nə əql olur onda, nə fərasət,

Bi tərbijəliklə tifli-mə'sum,
Axırdıa olur səfily-məş'um.

Sarıdır cynky işbu ħalət,
Həmçinsinə eləjər sirajət.

Gezlənsə gərək hyquqi-nisvan,
Ta kamil ola vsuqi-nisvan.

Elm ilə olur hysuli-izzət,
Elm ilə olur nyfuzi-millət,

Elmə saqyrət bytyn əvəmə:
«Əl-elmə fərizətyn» kələmə.

TƏRBİJƏ.

Ümmətin rəlinymasъ tərbijədir!
Millətin pişvasъ tərbijədir!

Tərbijətlə kecir ymuri-çəhan,
Hər işin ibtidasъ tərbijədir!!

Valdejnin təbii evlada,
Nəzəri-e'tinasъ tərbijədir?

Cynky evlad ne'məti-haqdъr,
Şykri-haqqыn ədasъ tərbijədir.

Neçə kim bir ədibi-mymtazъn,
Dərsi-hikmət ədasъ tərbijədir!

Çahilin də zavallъ evlada,
Şivəji-narəvasъ tərbijədir.

Əjrədir tiflə su'i əxlaqъ,
Qaliba myddəasъ tərbijədir!

Tərbijət elmisiz dejil məqbul,
Ki, onun myqtəzasъ tərbijədir!!

ВӘНЗӘТМӘ.

Sevdaji-məvəddətdən,
Xalı gerynyr başlar.

Biganə bilir jeksər,
Qardaşlarъ qardaşlar.

Gəzlər dəxi qan sacsъn,
Bitsin sacylan jaşlar,

Aqlar biza təpraqlar,
Daqlar, dərələr, daşlar.

Zinhar! Edəlim xidmət,
İnsanlıqqa joldaşlar!

Qejrət, a vətəndaşlar!
Himmət a vətəndaşlar!

ƏNİN.

HƏSƏNBƏJ MƏLİKZADƏ ZƏR.
DABİNBƏN vəfatı mynasəbəllə.

Ucdun ej ruhi-pyrftyuhi-Həsən!
Ucuşun ıztirari-təndənmi?
Qoça bylbyl! nəjə savuldən sən,
Ja safə bulmadən cəməndənmi?

Ej həqiqi myçahidi-islam!
Nəşri-ırfanda etdiginçə davam,
Səni alamə jaqdır joqsa əvəm.
Gedişin kəsrəti-mihəndənmi?

Joqsa əkdikçə toxm sidqy-səfa,
Səni təkdir edirmiş əhli-çəfa,
Gozlədikçə bu jolda şərti-vəfa,
Gərmədin jardım əhli-fəndənmi?

Ej «Əkinci»! Məzariatında,
Bulmadınsa səmər həyatında,
İştə hənkaməji-məmatında,
Bu tənəbbüt dəjil Həsəndənmi?

Lejk millət fəqət sisatın ycyn,
Mytəzəkkir nyuti-zatın ycyn,
Əsəfa! Bir bina səmatın ycyn
Jadigar olmasın da səndənmi?

Həsənim! Şimdi qəl bəhiştə xyram.
Onda (Sejjid Əzim)ə sejla salam:
Kej məhin şairi-bədii-kəlam!
Bir xəbər dutmasan vətəndənmi?

Yrəfa məskəni olan Şirvan,
Çyhəla abgahidir əl'an,
Bizi iqşal edən bu nyktə haman,
Kəndimizdən dejil, zəməndənmi?

МӘКТӘВ УШАQLARЬNA ТӨHFӘ

JALANCЬ COBAN.

Hekajelər.

Bir coban bir gyn etdi daqda: haraj!
«Çanavar var—dedi—gəlin ej vaj!!»

Əhli-qərjə jyjyrdy daq tərəfə,
Getməsin ta qojun, quzu tələfə,

Bunlarъ myztərib gəryncə coban.
Gylməgə başlajb dedi: «Jaran!

Siz bunu sanmajъn həqiqətdir,
Damaqъm gəldi bir zərafətdir!»

Binalalar qağıdıb, ləjk coban,
Jenə bir gyn daq yzrə qıldıb fəqan.

Çanavar var!—dejə baqъrdıb jənə,
Qərjə əhlin kəmək saqъrdıb jənə,

Kəntcilar etdilər dubarə hyçum.
Jənə oldu jalaniqъ mə'lum.

Doqrudan bir zaman bəəzmi-şikar,
Qojuna gəldi bir necə çanavar.

Hərci dad ejlədi coban jahu!
Eşidənlər dedi: jałandır bu!

Bu səbəbdən haraja getmədilər,
Ona hec c'tina da etmədilər.

Çanavarlar jedi bytyn qojunu,
Iştə oqlum! Jalancъśq ojunu!!!

Baq! Jalancъ tanыldıb; cynky coban,
Doqru derkən, sezy geryndy jalan.

Hərgiz oqlum! jalan demə ki, xuda,
Dust dutmaz jalancınp əbəda!

Həm də xalq icrə hərmətin olmaz,
Izzətin, qədry-qijmətin olmaz!

«Evi jandъ jalancınpın—derlər—
Ona bir kimsə etmədi bavər».

UŞAQ VƏ PUL.

Kycədən bir coçuq jyjyrdy evə,
Bir (bumaznik) bulub dedi bu nevə:

— Ana! Gəl, gəl ki, devlətə catdqıq,
Pullu olduq, səadətə catdqıq.

Dedi xatun ki: sojlə ej fərzənd!
Noldu kim olduq indi devlətmənd?

Gərəjim ver nadir, nadir? Bu oqul!
Dedi: buldum bunu içi dolu pul,

Jol gedən bir qoça kişi nagah,
Dysyryb kecdi, olmadıq agah!

Gərmədən kimsə, mən qoşub aldım,
Tez qacıb kəndimi evə saldım.

Anasın oqlunun çinajətinin,
Gərərək zahir etdi nifrətinin.

Dedi: oqlum! Nə sərd imiş qapınp,
Ki, buna razı oldu viçdanınp.

Tiili-mə'sum ikən gynalı etdin!
Kəndi viçdanınp təbah etdin!

Nəjə verdin fənajə doqruluqu
İrtikab ejlədin bu oqruluqu?

Hic zənn etməm, əzgənin malı,
Bizi zəngin qılıbb, edə ali!

Joq! joq! Oqlum inan ki, xar olarız!
Ərzəli-əhli-ruzgar olarız.

Xajin olsaq əgər bu dynjadə,
Irzy namusunuz gedər badə!

Gəzimyz myntəhaji-zillətdən,
Baqamaz kimsəjə xəçalətdən.

Gərci pul coq fərəh fəzadər, oqull!
Lejk namus pək bəhadər, oqul!

ISKƏNDƏR VƏ FƏQİR.

Gyn ənundə bir açizy-myztər,
Jol kənarında dutmuş idi məqər.

Ona bir coq micək darüşməş idi,
Jazъqъn haləti qarışməş idi.

Əzəmətlə kecərkən Iskəndər,
Onu gərcək tərəhhym etdi məgər,

— Ej fəqir ehtijaçınъ gestər!
Istə məndən, nə xatırınp istər!?

Dərdini sejлə ta dava edəjim,
Nə isə haçətin rəva edəjim!?

— Padşahъm sənə rəça edirəm:
Bu micəklərdən iştika edirəm,

Hekm qыl!—ta ucub da getsinlər,
Məni bir ləhzə rahət etsinlər,

— Balı adam! Haçət istə de bari,
Ki, ona hekmymyz ola çari,

Əbəda joq bu işdə imkənləm,
Dejil onlar mytii-fərmənləm.

— Padşahъm! Bu içzin ilə əçəň,
Mənə dersən ki, haçət ejlə tələb?

Halbu ki, coq nəhifdir bunlar,
Hər səpəfdən zəifdir bunlar,

Joq ikən səndə bir ufaq qydrət,
Mən nəsəl səndən istəjim haçət?

Ej oqul! Haçəti xydajə dilə,
Dərdəni zati-kibrijajə dilə,

Çymlənin dərdinin dəvasə odur,
Açızin, qadirin xydasi odur.

AZARĽ KƏNTCI.

Xəstə olmuşdu bir nəfər dəhqan,
Geçə-gyndyz edirdi ahy-fəqan,

Gəldi həmsajəsi əjadətinə,
Qonşuluq haqqınpın reajətinə,

Dedi: həmsajə! Var nəjə mejin,
Nə jejirsən, nə istəjir gənləyn?

Dedi: əzbəski halətim joqdur,
Jeməgə hic rəqəbatim joqdur!

Dedi: mejlin olurmu aluja,
Tə'mi mejxuş qəzyl gavaluja?

Dedi dəhqan: əçəb-əçəb jejərəm,
Sənə min dəfə «coq saq ol»! dejərəm.

Dedi: qəşdər hənuz həmsajə!
Mejvə fəsli dejil, dajan jaşa!

Dedi dəhqan: nə inki jaşa qədər,
Bəlkə saq qalmaraım bir ajə qədər,

Məni tezdən açəl təri byryjər,
Jaş olunça symyklərim cyryjər.

İşbu təmsilə məzhəriz biz də,
Xəstə dəhqana bənzəriz biz də.

Əqniya görçək eltişaçımışzə,
Gəstərir bizlərə iləçşimişzə,

Səjləjirlər ki, var həmijjatımız,
Qoymaşız puc ola çamaətimiz.

Hər kəs ez rə'jini deñir mə'qul,
Ta ki, sehbət olur jəqəlsən pul,

Dərmijan ejlədikdə pul sezyny,
Hər kəs işdən kənar edir əzyny,

Səjləjir vəqt joq bu təşkilə.
Bu işi saqlajaq gələn ilə...

ARTЬQ ALЬB ӨKSIK SATAN TAÇIR.

Bır nəfər taçir ez dykanında,
Oqlunu saqlajırdı janında;
Eləjirdi qəriba dady-stad,
Satdəqənda kəm, aldbəqənda zijad.
Məkry-təzvir idi onun hər işi,
Dyz dejildi bytyn ałş-veriş.
Atanıñ şyqlına olub adı,
Gerdyjyn ejrənirdi evladı.
Bir gyn ez dərdinin ilaç yçyn,
Getdi taçir bir ehtijaç yçyn
Oqlu gordy ki, vaqtı-fyrsatdır:
— «Dəxli sojsam—dedi—qənimətdir».
Əli dəxli icrə, gözləri nigəran,
Atasın bir tərəfdən oldu əjan.
Daralıb bysbytyn çəhan gəzynə,
Vurdu bir sillı oqlunun yzynə!
Gordy bir piri-xejli təcəribəkar,
Dedi:—etmə əbəs buna azar!
Əkdigin danənin budur səməri,
Səndən əxz eləjib həmin hynəri.
Tərbijə mystəhəqqidir evlad,
Pədərindən nə gərsə eilər jad,
Xah əmri-qəbəh, xah çəmil,
Edər evlad çymləsin təhsil,
Saleh ol, saleh olsun evladıñ,
Taleh ol, taleh olsun evladıñ.

ÇAMUŞ VƏ SEL.

Bir kişi saqlajırdı bir çamus,
Su qatırdı sydə ədirdi fyurş

Jaqdı şiddətlə bir jaqış nagah,
Kişinin vez'i-halı oldu təbah,

Dutdu dynjanı sellərin çuşı,
Dər zaman aldı—getdi çamuşı,

Kişi aqlar gezilə qıldı fəqan,
Səjlədi oqlu: aqlama babaçan!

Cynky su sydlərə tyfejl oldu,
Qatdıqını su jıqıldı sejl oldu,

Indi çamusunu apardı isə,
Başına məhsəri qopardı isə,

Səjləmə kim fələk qəzasıbdır ol,
Dutduqun işlərin cəzasıbdır ol!

MOLLA-NƏSRƏDDİN VƏ OĞRU.

Mollanın bərkyny calıb oqru,
Jujuptyb qacdı bir baqa doqru,

Baqmadı oğrusu gedər mərəjə,
Əzy ançaq jujyrdı maqbərəjə,

Mollanı gerdylər durıq orada,
Dedilər: durmusan nəcin burada?

Dedi: bir oqru bərkymy calıb,
Qacdı getdi, başım aşıq qalıb.

Dedilər: oqru qacdı, getdi baqa,
Burada boş oturma dur ajaqa,

Baqa doqru get, ejləmə ehmal,
Oqrunu tap o jerdə bərkyny al.

Nəmə lazımlı—dedi ki, baq haradıq,
Oqrunun aqibət jəri buradıq!...

MOLLA NƏSRƏDDİNİN JORQANЬ.

Geçə jatmaq zamanıň catmışdı,
Molla-Nəsrəddin evdə jatmışdı.

Nagahan kucədə uçaldı səda,
Vur-haraj dyşdy, qopdu bir qeyda,

Molla cijnində jorqanъ dərhal,
Kycəjə cıqdı myztərib-əhval,

Gerdy bir janda bir aqyr dəstə,
Sankъ minmiş adamlar yst-ystə,

Istədi dəstəjə tərəf getsin,
Bu jəqyńçaq nədir sual etsin,

İşbu əsnada bir nəfər tərrar,
Jorqanъ qapdı nagəh etdi fərar.

Molla bu qissədən pərişan-hal
Evinə dəncək əvrət etdi sual:

De gərym kycədə nə var? a kişi!
Bu nə davadıb anladınmış işi?

Dedi: jorqan ycyn imiş bu təlaş,
Jorqanъ qapdylar kəsildi savaş.

ΘRYMCƏK VƏ İPƏK QURDU.

Bir ərymcək ebyn cəkib durdu,
Dedi fəxr ilə: ej ipək qurdı!

Nə kəsalətlə iş gəryəsən sən,
Nəjə bunça aqyr həryəsən sən?

Gəl mənim sən'ətimdə syr'ətimi,
Gəryb iqrar qыl məharətimi...

İşə gırçək tamamıny bəryətəm,
Az zamanıda neçə coq iş gəryətəm

Baqdь, gyldy ona ipək qurdı;
Sərzəniş etdi, tə'nələr vurdu,

Dedi: bərfərz olsa hər jerdə,
Toqujursan bəjyk, kicik pərdə,

De, gərək onlarıny nədir səməri?
Bəlkə də hər kəsə catır zərəri!

Lejk məndə joq işə də syr'ət,
Japdъqым işdə var aqyr qijinət,

Aləmə fajidə verir katъm,
Hər kəs istər ola xəridatъm,

ТӘBIB İLƏ XƏSTƏ.

Bir təbibə gedib də bir bimar,
Dedi: mə'dəmdə aqrıb bir şej var

Bir dava ver, mənə ilaç ejlə!
Əlyəm carəji-məzaç ejlə;

Dutdu nəbzin təbib onun dərhal,
Nə jemişsən?—dejə edinçə sual,

Dedi: janmış cərək jedim doqtor!
Jedigim bir ilavə şej joqdur.

Baqa qaldı təbib onun sezymə,
Istədi bir dava təkə gəzynə,

Xəstə;—mə'dəmdir aqrıyan, a gəzym!
Joqsa məfhümünüz dejilmi sezym?

Dedi doqtor ona: ki, ej ahməq?,
Ejbli olmasa gəzyn mytləq,

Janmış ətmək jeməz idin əsla,
Bu səbəblə jarar tekylsə dava.

QOÇA BAQ[BAN.]

Bir taqym gənç, yol kənarañdan,
Kecərək bir baqyn çəvarıñdan,

Gəndylər jyz jaşında bir baqban,
Işləjir baqda sə'jilə hər an,

Titrəjə-titrəjə əli, bir də,
Alma cirdəkləri əkər jerdə.

Gylərək etdiñler sual; a qoça!
Jyz jaşında nədir bu hal, a qoça?

Dedi: jer şumlaşın çəfa cəkirəm,
Topraqa alma cirdəki əkirəm,

Dedilər: bunda bir səlahyn joq?
Sən bu gyn var isən, sabahyn joq!

Indi əkdiklərin nə vaqt cıqar.
Bu cıqınça səni zamanıñ jıqar!

Rahat ol cəkmə boş jerə zəhmət,
Olamaz mejvəsi sənə qismət,

Dedi: əkmışlər, almışlər, jemişlər,
Xejrlə jad edib dua demişlər,

Əkəriz biz daha jejənlər ycyn,
Əhlixejrə dya dejənlər ycyn!

AQACULARЬN BƏHSİ.

Alma, palət, şam aqaç hal ilə
Elədilər bəhs bu minval ilə

Başladı tə'rifə palət qamətin,
Əjdy əzyn, zorbalıqın, halətin.

«Jetməz olur—sejlədi—daqlar mənə;
Lajıq olur fəxr edə baqlar mənə.

Az qala başım jetişə gəjlərə,
Şax-budaqım kəlgə salıb hər jərə

Əssə kylək, qopsa da tufan jenə,
Əjməgə əsla gycy catmaz mənə.

Çanlıçadıq, zorbaçadıq baldırgım,
Şəndıra bilməz məni hec əldırgım!»

Alma aqaç ona verdi çavab:
«Ejləmə tə'rif əzyny ej çənab!

Zorbadıq hər cənd ki, qəddin sənin.
Joq mənə taj olmaqa həddin sənin,

Səndə bitər bir necə vəcsiz qoza,
Ançaq oda, qismət olur donquza!

Məndə vəli jaxş, gəzəl alma var,
Rəngini hər kim gərə hejran qalar;

Dadlı, lətafətli, məlahətlidir,
Saplaqın inçə, ezy ləzzətlidir!»

Şam aqaç bildi bu keşfiyyəti,
Sejlədi: «Bəsdir, butaqınp sehbəti,

Boş danışqdan nə cıqar aj balanı?
Qısqı gyny siz cıplaq olarsız tamam;

Lejk mənim qışda dəxi jaz kibi,
Jaşy olur paltarım ətləs kibi.

Lazıtmam ev tikdirən insanlara,
Həm dirəgəm, ham qapı ejvanlara,

Qış sobada xalq məni jandırar,
Mənfəətim xalqa mənim coq dəjər..»

QARŞNÇA.

Gerdylər bir qarşınça bir meləxi,
Daşyjırg qarşısında syr'ət ilə,

Dedilər: mura baq! ki, bunça jyky.
Qaldırgır bir zəif qyvvət ilə,

Dedi: sus, qyvvəti bədənlə dejil,
Cəkirəm qyvvəti-həmijjət ilə

Ej oqlu! Murdən getyr ibrət,
Get aqyr işdə işlə qejrət ilə,

Ufaçsq işləri hynər sanma!
Belə işlər kecər syhulət ilə.

Hynər oldur ki, bir böyük əməli,
Edəsən həll min syubət ilə

Kişilər himməti daqъ qopatъr!
Kişi ol, daq qopar həmijjət ilə

Xassə, içraji-əmri-millətdə,
Pişkam ol kəmali-çyr'ət ilə

Vətən uqrunda, millət eşqində
Bəzli-çan et xylusi-nijjət ilə

Iş apar! Baş gedərsə qoj getsin!
Ad qalır bəs dejilmə millət ilə?

QARQJA VƏ TYLKU.

Pəndir aqzında bir qara qarqa,
Ucaraq qondı bir uça budaqa.

Tylky gərçək javaş-javaş gəldi,
Endirib baş ədəblə cəmbəldi.

Bir zaman həsrət ilə qarqa sərь,
Altdan-altdan marxtıb baş juqarъ,

Dedi: «Əhsən sənə a qarqa aqa!
Nə nəzakətlə qonmusan budaqa!

Bəzədin sən bu gyn bizim cəməni,
Şad qıldıb bu gəlməginlə məni.

Nə gezəlsən, nə xoş liqasən sən,
Jeri var sejlösəm hymasən sən!

Tyklərindir ipək kibi parlaq,
Bədnəzərdən vycudun olsun iraq.

Bu jəqindir ki, var sevimli səsin,
Oqu versin mənə səfa nəfəsin!»

Bələ səzdən fərəhələnib qarqa,
Aqzıny acdıb, ta ki, etsin—qa—

«Oja» edərkən hənuz birçə kərə,
Pəndiri dimdigindən endi jerə.

Tylky fevrən havada qapdı jedi.
Qarqaja tə'nə ilə bejlə dedi:

«Olmasajdb çahanda sarsaqlar,
Aç qalardıb jəqin ki, jaltaqlar.»

UŞAQ VƏ BUZ

Dərsə gedən bir uşaq,
Cəqdbuz ystə qocaq
Syryşdy birdən-birə.
Dyşdy yz ystə jərə.
Durdu uşaq nejlədi?
Buza belə sejlədi:
«Sən nə jamansan a buz?
Adam jyxansan a buz!
Az qalıb omryn sənin,
Jaz gələr artar qəmin:
Ərijib suja dənərsən,
Aqıb caja gedərsən!»

ATA VƏ ANA HÖRMƏTİ.

Doqar insan ata otaqъnda,
Bəslənir validə quçaqъnda.

Ata hər gyn gedər işə calşar,
Nə qədər zəhmət olsa da alşar,

Sevəməz kəndi istirahətini,
Arar evladınyň saadətini.

İsləjir, cismi qan tərə bojanar,
Hər nəsil olsa da cərək qazanaı.

Ana evlada vəqf edər əzyny,
Jumamaz, jummasa uşaqt gezyny.

Sybhə tək binəva cəkər zəhmət,
Kəndi evladına verər rahət,

Lajla-lajla dejə cəkər keşigin
Min məhəbbətlə jelləjər beşigin.

Ah!.. bizlər coçuq ikən nə qədər,
Vermişik validejnə rəncy-kedər,

Şimdi biz onlarъ əvəz edəlim,
Onlarън xahişinçə yol gedəlim.

Soralıym hər zaman rızalarъп,
Alalıym xejrili dualarъп.

«Pańь altındadır behişt anańın»
Bu, hədisi-şərifdir inanın.

Bizə lazımsa haqqıa qul olalıym:
Validejnə myti' oqul olalıym.

Ataja hərmət etməjən coçuqun,
Anaja xidmət etməjən coçuqun,

Nə olur kəndi nəfsinə xejri;
Nə də ondan vəfa gerər qejri.

Şybəsiz xysrdən kənar olmaz
Iki dynjada bəxtijar olmaz.

Ej uşaqlar! Uşaqlıq ajjamъ,
Gələn əjjamъn ondadır kamъ.

Kim ki, qejrətlə zəhmətə alşar,
Kəsbi-irfana ruzy-şab calşar:

Zəhməti məjeji-saadat olar,
Jaşadıqça həmişə rahət olar.

Kim ki, tənbəlligə məhiabbət edər,
Dajim əjləncələrlə yifət edər:

Kecirər vaqtıny çəhalət ilə,
Bytyn emry kecər səfalət ilə.

Işə evlad! Siz bu halı gəryn,
Bu iki vazeh ehtimalı gəryn,

Vaqtdan dajim istifadə edin,
Elm təhsilini iradə edin,

Calşın, binijaz olun calşın,
Elm ilə sərəfraz olun calşın,

Gələçək gynlərin səadətini,
Qazanınp fəzly-fəxry-izzətini,

Sizdədir millətin ymid gəzy,
Hal illə sejlepər sizə bu sezy,

Dinləjin janqıly sədalarınp,
Eşidin atəşin nəvalalarınp,

Oqujun, millətin niçatı olun,
Ta əbəd bəisi-həjatı olun!

HƏVƏS.

Həvəs sevg ejlər insanlı həjatə
Ətalət çəlb edər şəxsi məmətə,

Həvəs ijsal edər zatsə səfajə,
Ətalət mybtəla ejlər bəlajə.

Həvəs pırajeji-əqly-hynərdir,
Ətalət majeji-içzy-kədərdir,

Həvəsdən nəşət ejlər həp fəxarət.
Ətalətdən tərər min-min xəçalət,

Həvəs səhrəssə əmnijjət fəzadər.
Ətalət təngnasə bir xətadər,

Həvəs birlə tərəqqijat dərkar,
Ətalətdən eməl mənkusy-idbar.

ŞƏRQİLƏR

МӘКТӘВ ШӘРQISI.

Məktəb-məktəb! Nə dilkyşasən?
Çənnət-çənnət desəm səzasən!
Şadəm-şadəm təfərryçyndə,
Əlhəq-əlhəq gezəl binasən!

Ətrin-ətrin gyll-çinandır,
Pejzin-fejzin həjatl-çandır!
Qıncın-qıncın səfajı-viçdan,
Nurun-nurun zıja-fəşandır!

Tahir-Zahir hynərlərin var,
Bahir, zahir səmərlərin var,
Dərja-dərja təməvvyyçyndə,
Parlaq-parlaq gyhərlərin var!

Dəftər-dəftər xəbərlərin var,
Rəhbər-rəhbər əsərlərin var,
Mişkin-mişkin qələmlərində.
Aħu-ahu nəzərlərin var!

Himmət-himmət səninlə ali,
Xakıl-vətən səninlə hall,
Sənsən-sənsən ymum nasin,
Nitql, fikri, dlli, məqali!

Gylşən-gylşən lətafətin var
Revşən-revşən səadətin var,
Vazeh-vazeh bəjanlılarında,
Şirin-şirin həkajətin var!

Olsun-olsun səninlə xoşal;
Jetsin-jetsin kəmalə ətfal.
Gersyn-gersyn pəsərlərində,
Sabir-Sabir pədərlər iqbəl!

МӘКТӘВӘ ТӘРӨЛІВ.

Mənim baqyt bahagyt,
Fikri zijali oqlum!
Məktəb zamanı gəldi,
Dur, ej vəfaşı oqlum!
Ej gəzym, ej çapım!
Get məktəbə çavanım!

Gyn cıqqıb, sybh aqsıldı,
Qaranlıqlar qasıldı,
Pəncərədən gyn dysdy,
Otaqlara sacıldı.
Ej gəzym, ej çapım!
Get məktəbə çavanım!

Oqul, oqul amandır!
Coq juqlamaq jamandır!
Coq juqlamaq sejtandan,
Tez durmaq allahdandır.
Ej gəzym, ej çapım!
Get məktəbə çavanım!

Nəsihət al-nəsihət,
Qы kəsbi-elmə qejrət,
Elmisizlik bəlası,
Myşkul olur həqiqət.
Ej gəzym, ej çapım!
Get məktəbə çavanım?

Məktəbdə var sərafət,
Daftərdə var lətafət,
Çari olur qələmədən,
Şirin-şirin hekajət,

Ej gezym, ej çanym!
Get məktəbə çavanym!

Allah olsun sədiqin,
Məktəb sənin şəfiqin,
Dur məktəbə get oqlum,
Dəftər sənin rəfiqin.

Ej gezym, ej çanym!
Get məktəbə çavanym!

Myəllimin kələmən,
Al, saqla, ehtiramən,
Haqdan edər təmənna,
Məktəbinin davamən,
Ej gezym, ej çanym!
Get məktəbə çavanym!

Elm əjrən, imtəhan ver,
Əz fəzlini nişan ver,
Qədrin bil elmy-fəzlin,
Elmin yolunda çan ver!
Ej gezym, ej çanym!
Get məktəbə çavanym!

JAZ GYNLƏRI.

Gəl, gəl a Jaz gynləri!
Ilin əziz gynləri!

Daqda ərit qarlarъ,
Baqda ərit qarlarъ,

Cajlar daşyb sel olsun,
Taxyllar tel-tel olsun,

Aqaclar acsъn cicək,
Japraqъ ləcək-ləcək.

ÇУТСУ.

Създъ гүнәш, дoldу çahan nur ilə,
Çutcy syryr tarlada çyt, şur ilə.

Atlar, ekyzlər kotana gyc verir,
Gah jyryjyr, gah jyqylıg, gah durur.

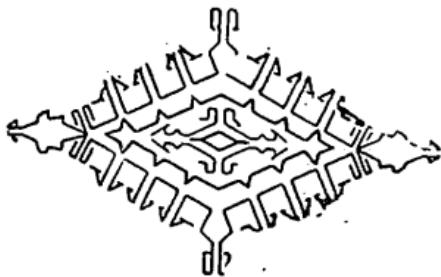
Çutcy batıb qan tərə jer şumlaýr.
Şumladıqъ tarlalarъ tumlaýr,

Olsa da artıq nə qədər zəhməti,
İşləməgə var o qədər qejrəti.

Cynky biliř rahət əzijjətdədir,
Sad jaşamaq, səj'də, qejrətdədir

Şimdi əgərci ona zəhmət olar,
Qışda əjaly, ezy rahət bular.

Çəm edəçək tarlasıñın hasılıñ,
Bəsləjəçək ajlləsin, həm elin.

tercime

FIRDEVSİNİN «ŞAHNAMƏ» SINDƏN.

Tus və Giv pəhləvanlarınp avlaqdan gezəl bir
qız gətyirmələri və Kejkavusun o qızı
xatənliqə gətyirməjL

Belə nəql edir mybidi-huşjar,
Ki, Tus etdi, bir sybh, azmi-şikar
Olub Gudərz ona həm inan;
Dəxi bir necə şir-dil pəhləvan,
Əl ystyndə şəhbazi-şahın şikar,
Şikar itləri sejd ycyn biqərar.
Syryb at (Dequj) dəştinə jetdilər,
O jerdə firavan şikar etdilər.
O səhra idi tyrlə həmçivar,
Qurulmuşdu xərgahlər bisymar.
Baqanda gəlirdi gezə bərməla
Uzaqda əcəb çəngəli-basəfa.
Qabaqça ravan Tusy-Givi-çəvan,
Gəlir dalda həm bir necə pəhləvan.
Syryb at, olub varidi-myrqzar,
Təfərryç edirdi iki namdar,
Bərabərdə çəlvə edib nagəhan,
Mələk cəhrəli bir qız oldu əjan,
Gəzəl qız, vali misli aləmdə joq,
Bu qas, göz bəni-nev'i-adəmdə joq.
Ona 'sejlədi Tus: «Kej gyl'yzar,
Nədən bişə icrə dutubsan qərar?»
Çavabən dedi nazənin: «Kej syvar!
Atamdan çəfa gərmyşəm bisymar.
Kecən şəb olub məsti-çami-şərab,
Gəlirkən məni gərcək etdi şitab,
Cəkib qətlimə tijqi-zəhr-abgun,
Ki etsin məni qərqi-dərjəji-xun;

Məbada məni əldyro bigynah,
Getyrdym bu xəlvət məkanə pənah»
Nəzadıñ sual elədi pəhləvan;
Ona Xubcəhr etdi bir-bir bəjan;
«Ki, var nisbəty-şə'nilə ryf'ətim,
Firidunə mənsubdur nisbətim»
Dedi Tus: «Kej rəşki-tabəndə mah,
Pijadə neçə ejlədin qə'i rah?..»
—«Pijadə dejildim—dedi—ej çəvan!
Joruldu atım boşladım, mən inan;
Var idı mənim bir ədəd gevərim,
Gylybəndi-mına və taçı-zərim,
Məni jolda bir qorquja saldılar!
Əlimdə nəjim var isə aldılar.
Ajylsa atam məstlikdən haman,
Məni tapmaqa həkm edər bigyman,
Edər ajtalyqdan fəqan madərim,
Dajanmaz galər mehriban madərim!»
Danışdıqça ol lə'bəti-nuş-xənd
Iki pəhləvan oldular paçı-bənd.
Dedi Tus Givə: «Mən at sapmuşam,
Bu nazlı nigarış əçəb tapmışam!»
Dedi Tusə Giv: «Ej sipəhdari-şah,
Məgər myttəfiq etmədik qə'i-rah?
Əgər pəhləvanlıqda sən fərdən,
Həqiqət sələ gər çəvanmərdən?»
Dysyb gyft-gyjə iki sərfəraz.
Təərryzləri cəkdi tuly-diraz;
O həddə jetişdi işin surəti
Ki qətl ejləsinlər o meh tə'ləti.
Bu halb gəryb namvərlər əjan,
Mijancı olub gəldi bir pəhləvan.
Dedi: «verməjin rə'j sury-şərə,
Tərəhhym edin bu mələk-mənzərə;
Bu zijba nigarə mylazim olun,
Varın xidməti-şahə azim olun;

Nə fərman edərsə şəhi-hökmydar,
O fərmanə məhkum olun zinhar!»
Geryb çəngçülər bu rə'ji səvab,
Haman etdi'lər barigahə şitab.
Cy Kavus gerdy o mahın yzyn,
Dysyb iştijaqə itirdi əzyn,
Sipəhbydlərə sejłədi padişah:
«Gəzəl fajidə verdi bu rənci-rah
Maral isa, ahu isə bu şikar,
Belə sejd olur lajъqi-şəhrijar!»
Dənyb ejlədi Xubcəhrə xıtəb:
«Ki, ej arizindən xəçil afitab!
Gəzəldir yzyn, safdər tə'lətin,
Nə bir dudimanə jetər nisbatin?»
Dedi naşənin: «Hissi-dilşadıjəm,
Firiduny-Gərşivəz evladıjəm;
Həm Əfrasiyaba jetər nisbətim
Var evladı Tyr ilə cinsijətim
Dedi padişah: «Ej məhi-asъman,
Sənə mərhəba! Bəxtin imiş çəvan;
Jəqin tapmasəjdin hyzurumda çə,
Nəzadıñ, çamalıñ olurdu fəna.
Sənin lajъqын qəsti-şəhdır mədam,
Kənizin ola mahrular tamam.
Təfəxylər et taçla, təxtlə,
Səni bəslərəm mən gezəl bəxtlə».»
Dedi Xubcəhr: «Ej şəhi-taçdar!
Hyzurunda olsam gərək bəxtijar!»
Giranmajə on at, dəxi taçgah
Hər iki sipəhida gəndərdi şah.
Haman dəm edib Xubcəhrli rəvan,
Hərəmxanəji-ejsə şəli, dərzaman
Jaraşdərdə məşşatələr zivəri,
Bəzəndirdilər ol mələk-mənzəri;
Gejindirdilər əjininə fərd-fərd,
Ci zərbəfti-ətləs, ci dibaji-zərd

Olub zərnışan taçla sərfəraz,
Şəbistanə qojdu qədəm jari-naz.
Kecib təxti-aç yzrə dutdۇ qərar,
Çəvahir olundu bu ejşə nisar...

Sijavyşyn anadan olimaqъ və Rystəmin ona
Zabilstanda tərbijə verməgi.

Bir olqədr devr etmədi ruzgar,
Ki, gylzarъ şad etdi xyrrəm bəhar,
Jetib axъra doqquz aj şad, ona,
Xuda verdi bir tifli-nevzad ona
Xəbər verdilər şahə mevluddən,
Ki, şad ol bu mevludi-məs'uddən;
Əçəb saf təl'ət, əçəb nikru,
Məgər gəz gərybdyr belə rujy-mu?
Olub şah Kavus məsrury-şad,
(Sijavys) qojdu o mevludə ad,
Edib həzrəti-haqqqa şykry-sipas,
Tələb qıldıb bir mahir əncymşinas.
Mynəçcim əz elmində hysjar idi,
Rymuzi-nyuçumə xəbərdar idi.
Baqъb talein gərdy aşyftədir,
Bu mevludun iqbalı coq xyftədir,
Hyzuri-şəhər ərzi-hal ejlədi,
Şəhi bu xəbər pyrməlal ejlədi.
Zijadə mykəddər olub şəhrijar,
Bu hal ilə ta kecdi bir ruzgar
Vəli bir gyn etdi Təhəmtən vyrud,
Hyzuri-şəhənşəhdə qıldıb dyrud:
«Ki, ej əfsərin ərş pirajəsi
Bu tiflin mən olsam gərək dajəsi,
Gəzym nuru tək xatırın istərəm,
Qərək mən ona tərbijət göstərəm»,
Şəh isə təfəkkyr edib bir zaman,
Bu əmrə riza verdi qəlbə haman.
Qosub Rystəmi-Zalə şəhzadəsin,
Rəvan etdi ol sərvi-azadəsin,

Təhəmtən bərabər Sijavyxşə,
Vyrud etdilər Zabilə Rəxşə
Gəzəl bir gylystanda lajəq beşah,
Sijavyxşə bəxs etdi aramgah
Myhəjja qılıbb Rystəmi-namidar,
O şəhzadə məşqində aqazi-kar.
Əzəl əjrədib şivəji-giry-bənd,
Syvariyy-tiry-kəmany-kəmənd.
Verib sonra tə'lim bəzmi-nışat,
Mejy-məçlisy-şivəji-inbisat.
Nəbərd icrə mahir at ojnataqъ;
Şikarində ahujə oq atmaqъ,
Məhabətlə gyrzi-giran vurmaqъ,
Mətanətlə qalqan cəkib durmaqъ.
Bəzəndi Sijavyş hər adabla,
Bəli gyl təravətlənir ablə.
Belə şiri-dil oldu ol namvər,
Barabər ona qalmadı bir nəfər
Kecib bir zaman oldu bir pəhləvan
Şikarində verməzdi şirə aman
Dedi Rystəmə bir gyn: «Ej piltən!
Varlımdır təmənnajı-əzmi-vətən.
Məni dəhrdə binijaz ejlədin,
Verib tərbijət, sərfəraz ejlədin,
Hyzurundə kəsb ejlədim coq hynər,
Məni çəlb edir indi şevqi-padər,
Nolur gorsə şəh, ərcymənd olduqum,
Sənin tərbijənlə bylənd olduqum!»
Mynasib gəryb bu səzy pəhləvan,
Fyrystadələr etdi hər su dəvan,
Ki, olsun myhəjja əsasi-səfər,
Sijavyxşə lajəq libası-səfər.
Dəxi əsby-tiçqy-sənany-sipər,
Zəry-simy-təxty-kylahiy-kəmər.
Xəbərlərlə aldırdı ətrafdən,
Mylukanə xələtlər əşrafən,

Sejavyxşy təşrify-in'amlə,
Bəzəndirdi e'zamy-ikramlə.
Jəminy-jəsarində səf-səf sipah,
Edirdi bu çahy-çəlalə nigah,
Gedirdi onunla Təhəmtən bəhəm,
Ki, şəhzadəjə jetməsin bir ələm.
Çəhan əqli bu ejşə dilşad olub
Qəmy-qıssədən çymə azad olub,
Hamış ejşy-işrət şiar etdilər,
Zəry-simy-ənbər nisar etdilər.
Sijavyxşy-Rystəm, firavan sipah,
Mənazil syryb, etdilər tejji-rah.

Rystəmin Sijavyşy Irana getirməgi.

Olub şa ki, Kavus-Kej baxəbər,
Bujurdu: acıldı livəji-zəfər.
Gətyrdy sipahi-giran Givy-Tus,
Çalındı nejy-najy-şejpury-kus,
Bisati-tərəb çymə saz etdilər,
Rəvan oldular pişvaz etdilər.
İki fevç edib bir-birin didy-bus,
Dəjyldy iki səmtdən təbly-kus,
Bu didarılıq şadman oldular,
Dəri-qasıri-şahə rəvan oldular.
Pərəstarlər məçməri-sudla,
Nəvazəndələr cənglə, udlə,
Sərəfrəzlər myntəzəm səf-bə-səf,
Sipəhdarlar myntəzir hər tərəf,
O şəhzadəjə şahrah acıqlar,
Xyram ejlədikçə gylər sadbalar.
Geryb taxtın ystiyndə (Gavi-sər)i,
Dirəxşəndə, xurşid tək əfsəri.
Dyşyb səcdəjə qıldı əvvəl namaz,
O, məbudiñə etdi razy-nijaz.
Sora mələzəri-şahə etdi səlam,
Sipəhbəy olub şad, fərxəndəkəm:

Alib baqrına basdb şəhzadəsin,
Bylənd etdi şəh sərv-iştadəsin.
Syal ejlədi çymlə halatıny,
Bəjan etdi Rystəm kəmalatıny.
Nişimən ona verdi firuzə-təxt,
Myrəssə' nişany-mylkənə rəxt.
Gəryb oqlunu çymlaşən sərfəraz,
Dyşyb səçdəjə etdi şykry-nijaz:
«Ki, ej sanei-nury-nar-aferin!
Ola syn'ynə səd həzar aferin!
Məni sərbyləndi-çəhan ejlədin,
Myəjjəd qılıb həkmyran ejlədin,
Səadət-qərin etdin e'zazlə,
Xysusən bu fərzəndi-mymtazlə»
Bu hali gəryb məçlis ə'janlarъ,
Qoşun bəjləri, devlət ərkanlarъ,
Dejib mərhəbalər o məhi mənzərə,
Sipas etdilər həzrəti-davərə,
Bu cəsnə baqıb iftixar etdilər,
Zəry-simy-gəvhər nisar etdilər.
Pəs oldəm bujurdu, şəhi-nik-pej,
Xidivi-çəhandar, Kavusi-Kej,
—«Gərək ləşkər etsin syrury-nişat,
Syrury-nişatə acılsın bisat!»
Byzyrgani-Iran qurub dəstigah,
Bəzəndi tələlatlə qəsri-şah.
Nə bir qəsri-şah oldu arastə,
Nə tənha sipah oldu arastə,
Bəzəndi bytyn şəhry-bazary-baç,
Aqaçlar olub hər biri cil-cıraq,
Əjan oldu hər səmtdə min syrur,
Hər ev oldu bir məclisi-ejşy-sur.
Bu minval hər həftə, hər sybhy-şam,
Syrury-nişat ejlədi xasy-am.
Tamam oldu bir həftə, əmr etdi şah;
Səf aralıq etdi dubarə sipah.

Açıldı dəri-gənçy babi-kərəm,
Gyhər sacdə ejzən səhəbi-kərəm:
Zəry-simy-mehry-kylahiy-kəmər,
Əmudy-sənany-xədəngy-sipər
Təla kisə-kisə, gyhər əvç-əvç
Xədəm dəstə-dəstə, həşəm fevç-fevç.
Dyry-lə'ly jaqutu-zər kejl-kejl,
Syturani-tazi-nəsəb xejl-xejl.
Libasy-qumaşı-zəri dəst-dəst,
Xəzy tirməji-pyrbəha bəst-bəst.
Edib bəxş verdi rəvaç oqluna,
Məgər vermedi təxty-taç oqluna;
Dejildi səzavari-əfsər hənuz,
Çavan idi ol mahi-mənzər hənuz.

Izdijad.

Vəli etdi şəfqətlə birdəm nigah,
Belə səjlədi oqluna padışah:
«Ki, ej nəjibim, jadigarım oqlı!
Gylym, gylşənim, neyvahatım oqlı!
Demə sərbyıləndəm ki, şəhzadəjəm,
Əsarət nədir, mən ki, azadəjəm;
Myhəjjadirər təxty-taçım mənim,
Nədir kimsədən ehtijaçım mənim.
Sənə qaliba elm olur ehtijaç,
Tapar elmlə mylky-devlət rəvaç.
Demə irsi-əbdir mənə taçı-zər,
Sənə irsdir bəlkə elmi-pədər
Zərin taçına ejləmə iftixar,
Hynər birlə ol, taça minnət gyzar.
Ədəb iktisabında coq şajıq ol,
Vyçudunla təxti-zərə ləjıq ol.
Rəiijət-nəvaz ol, ədalət-şiar,
Rəiijətlə devlət olur bərqərar.
Demə ejlərəm taç səndən diriç,
Vəli qыl təkamylə səji-bəliq.

Sənincin bu taçı-şəhi bəslərəm,
Haman sərbyılənd olmaqın istərəm».

— Tərcimə.

Bu minval ilə jeddi il hər zaman,
Edirdi Sijavyxşy şəh imtəhan.
Hər işdə onu gərdy hysjardı,
Dəxi taçə, təxtə səzavardı.
Qurub bəzmi-işrət şəhi-ərcymənd,
Sijavyxşy taçılı qıldı bylənd.
Məramə catıb gərdy mənzurini,
Jazıb pərnijan yzrə mənşurini.
Kyhistanı bəxş etdi lytfən ona,
Ki, olsun o məvajə fərman rəva.

Sudabənin Sijavyşə aşağı olmaq.

Bu əhvaldan kecdi bir ruzgar,
Ki, şad idi hər halda, şəhrijar.
Oturmusdu bir gyn Sijavyxşy-şah,
Ki, Sudabə varid olub nabəgah:
— Sijavyxşy gerçək, olub majili,
Janıb nari-eşqə, aləşdə dilli.
Vyçudu dənyb bir tərazi-nəxə,
Əsər etdi gyja ki, atəş jəxə.
Nihani ona gəndərib xadimin,
— Sijavyxşə get sejle «ki, Məhçəbin
Təəccyb ki bir ləhzə aja nejə?
Xyram eləməzsən hərəmxanajə!»
Gəlib elci pejqamin etdi bəjan,
Bu sözdən bərəsyftə oldu çəvan.
Dedi: «Mərd olur mərdlə həmkəlam,
Hərəmxanə nisvan icindir məqam»,
Fyrystadədən jetmədi kari-eşq,
Giran oldu Sudabəjə bari-eşq.
Əzy etdi şəbkir qəsdi-məram,
Bəri-şahi-Iranə qıldı xyram.
Hyzurunda ərz etdi: «Kej şəhrijar,
Sənin mislini gərməjib ryzgar,

Çələan fəxr edir əhdy-pəjvəndinə,
Xysusən bu fərzəndi-dilbəndinə.
Nolur sərfəraz etsə xahərlərin,
Hərəmətxanədə gərsə madərlərin.
Şəbistanə gəndər, o məh tə'ləti,
Ki, var bizdə didarının həsrəti;
Firaqında tər-çeşmy-xumın-diliz,
Ki, didarına çimləmiz majiliz.
Pərəstiş qılıbb zərnisar ejləriz,
Vyrudilə biz iftixar ejləriz.
Dedi şəh: «Varımdır sənə e'timad,
Sevirsən onu jyz anadən zihad.
Sijavyxşy şəh dərhyzur ejlədi,
Ona mehriban, mehriban sejlədi:
«Sevər hər gərən əhli-viçdan səni,
Gəzəl xalq edib pakı-jezdan səni,
Xysusən qavumluq qanı çuş edər,
Səni gərsə hər kəs dəraquş edər.
Əbəs sanmaq olmaz rəgi-nisbəti,
Rəgi-nisbət içab edər ylfəti.
Hərimi-hərəm icrə var xahərin,
Məhəbbətli Sudabə tək madərin.
Şəbistanə get, birdəm ol həmnişin,
Gəryb ejləsinlər sənə afərin!»
Sijavyş bu sözən edib iştibah,
Onu xırələndirdi gyftari-şah
Məbad inki, şəh-bir gyman ejləjir,
Bu sözlə məni imtəhan ejləjir!?

Ki, nazik xəjal idi cirə zəban
Qəvi əqlı-bijna dily-bədgymən.
Nəzərdən kecirdi dili-razıñ
Bu əmrin sərənçamy aqazıñ:
«Əgər xud gedərsəm şəbistanə mən,
Əmin olmaram məkri Sudabədən!
Bu mətləbdə sejri-xəjal ejlədi,
Şəhə bejlə bir ərzi-hal ejlədi:

«Ki, ej mehtəşəm şahi-aləm xəraç,
Mənə lytf edib vermisən təxty-taç
O gyndən ki, bu aftabi-bylənd,—
Sacəb topraqa nur, edib ərcymənd—
Hələ gərməjib didəji-ruzgar,
Sənin tək qəvi əql bir taçdar.
Nə mislin var əndazəvy-çahlə,
Nə manəndin ajin ilə, rahlə
Məni gondər aqillər içlasına,
Çəhan binlərin bəzmiy-şurasına.
Mənə nizəvy-tirdən sejlə gəl,
Kəməndi-ədu-girdən sejlə gəl.
Selə səhbəti-təxty-adabi-bar
Dəxi bəzmi-rudy-mejy-mejkysar
Nə fəzlə məni sevq edər qəsri-şah,
Zənan səhbəti əqlədir səddi-rah..»
Dedi şəh Sijavyxsə: «Şad ol oqul,
Kamalıncə dynjadajad ol oqul!
Pəsəndidədir çymlə halətlərin,
Məni valəh etdi bu səhbətlərin.
Nə fərman edərsəm dyri-guş qıly,
Nə əndişən olsa fəramuş qıly.
Şəbistanda vardır sənin xahərin
Cy Sudabə bir mehriban madərin.
Sijavys dedi: «Cyn olur bamdad,
Gəlib ejlərəm əmrinə inqijad.
Nə fərmajışın olsa mən sameəm,
Mənə hər nə həkm ejləsən tabeam».
Var idi vəfa jollu bir mərdi-pir,
Adı Hirbyd şəksi-revşən zəmir.
Ymurati-aləmdən agah idi,
Əmini-hərəmxanəji-şah idi.
Ona sejlədi şəh ki, ej hyşjar,
Olur ta ki, gyn qejbdən aşkar,
Hərimə Sijavyxşə ol rəvan,
Itaət qıly etsə nə həkm ol çəvan.

Sələ sakinani-hərəmxanajə,
Ki, e'zaz olunsun o fərzanəjə,
De Sudabəjə ejləsin zər nisar,
Gylaby-gyly-mışky-ənbər nisar
Mybarək qydumunda xalhərləri
Nisar ejləsinlər çəvalıirləri.
Cy gyn cəqdbə, məhv oldu zylmati-şəb.
Sijavyş gəlib xidmətə ba ədəb.
Edib şahə kyrnus, o gərdən fəraz,
Dyşyb topraqa əpdy xaki-nijaz.
Ona padışah iltifat ejlədi,
Səmimanə coq nyktələr sejledi.
Və bə'd istədib (Hirbyd) y məhzərə,
Necə söz dedi ol vəfa pərvərə
Bərabər Sijavyxşlə dərzəman,
Onu qıldbə devlət-səraja rəvan.
Vəlakin o şəhzadəji-nikbin,
Dejildi bu getməkdə qəlbən əmin.
Fəraz oldu cyn pərdəji-izzy-naz
Hərim əqli etdi bytyn pişvaz.
Şəbistan dolub ətrilə, ban ilə,
Əbiry-gyly mışky-rejhan ilə.
Xuram ejlədikçə qədəm-bər-qədəm,
Sacılardbə jaquty-lə'ly-dirəm.
Salınmışdbə bəzm iorə dijbaçı-cin,
Təkylimyşdy hər janda dyrri-səmin.
Caşınmaqda najy-nejy-sazlər,
Tərənnymdə jeksər xoş-avazlər.
Gənyllərdə didardən min syrur,
Ajaqda mej, əldə qədəh, başda şur.
Şəbistan demə, bir behişt-i-bərin,
Gezəllər-nymajəndəji-huri-ejn.
Sijavyş olub daxili-bəzmi-naz,
Nə gerdy ki, bir təxti-zərrin təraz,
Olub lə'ly-piruzə ilə nigar,
Bəzəklənmiş əlməs ilə sahvar

O taxt yzrə Sudabəji-məh-cəbin,
Oturmuş cy huri-behiştı-bərin
Başında onun əfsəri-sərvəri,
Ajaq्यын өрər tyrfə gejsuləri.
Ətərkən sərapərdədən ol çəvan,
Onu gərdy Sudabə nagəli əjan.
Dyşyb iztirabə itirdi əzyn,
Enib taxtdən, xakə qojdı.yzyn,
Durub basdə aqışuna çan kibi,
Quçub ijlədi dəstə rejhan kibi.
Uzyndən, gezyndən əpyb şevqdən,
Doja bilməjirdi belə zevqdən,
Edib həzrəti-həqqə sykry-səna,
Dejirdi ki, «bu sən'ata mərhəba!
Sənin tək o şahın ki, fərzəndi joq!
Rəvadət desəm hic pejvəndi joq».
Sijavyş bilib, qandı bu ylfəti,
Ki. Sudabənin xud nədir nijjəti.
Dajanmaqsızın etdy ol nevçavan,
Gəryb etdi xahərlərin şadman.
Ona etdi xahərləri afərin,
Nişiməngəhi oldu təxti-zərin.
Olub onlara bir zaman dilnavaz,
Jenə ejlədi evdət ol sərfəraz.
Hərimilər oldu bytyn vəsf-gu:
«Ki, əhsən Sijavyxsi-fərhəngçü!
Nə rə'na gezəldir, nə zijba çəvan
Səzy çani-ruhy—əzy ruhi-çan.
Hərəmhanədən cəqdə ol nevçavan.
Hyzuri-şəhə gəldi qıldı bəjan:
«Ki, gərdym hərəmhanəji-devlətin.
Səzavari-təqdir olan şevkətin,
Çəlalıbn, şəhəni-əçəmdən zihad,
Firiduny-Huşəngy-Cəmdən zihad.
Ola pajdar izzətin bəxtlə,
Xəzajinlə, evrəng ilə, təxtlə!

Bu gyiftardən şad olub şəhrijar,
Bəzəndirdi ejvanı cun nevbahar,
Mejy-saqəry-bərbəty-sazlə,
O gyn ejsy-nus etdilər nazlə.
Bylənd oldu cun lejləji-nilfam,
Şəbistanə Kej-Kavus etdi xyram.
Edib rə'ji-Sudabədən fəhs-i-hal,
Kəmali-Sijavyşdən etdi syal.
Bəjan etdi Sudabə «Kej şəhrijar;
Hələ gərməjib didəji-ruzigar,
Sijavyxş tək bir gəzəl nevçəvan,
Kamaly-ədəblə fəridi-çəhənl»
Dedi padışəh: «Etsə tale' mədəd,
Əgər jetsə ryşdə bu zijba vələd,
Gərəkməz ki, jetsin ona bəd nəzər,
Edilsin gərək bədnəzərdən həzərl»
Çavabında Sudabə ərzy-bəjan,
Edib sejlıədi: «Ej şəhii-kamran!
Baqılsa əgər rəji-azadəmə,
Onu ejlərəm vəsl əz evladınmə
Ona verrəm əz qızlarımdan birin.
Vəcəhətdə cun huri-xildi-bərin.
Verər tyrfə-fərzəndi-dilbənd ona,
Ki, olsun vəcəhətdə manənd ona,
Dejil az, hərəm icrə dyxtərlərim,
Fələk tək fyruzandır əxtərlərim
Mələk-surəty-gylryxy-meliçəbin
Dyri-bəhri Kej-Arişy Kej-Pəşin
Dedi şəh: «Bu mətləb məramətçadıṛ,
Məramətçadıṛ; cynky kamətçadıṛ»
Səjavış gəlib məhzərə nimi-şəb,
Stajış edib əpdy xaki-ədəb,
O bəzm icrə biganələrdən nehan,
Ona etdi şəh məhrəmanə əjan:
«Var oqlum səmimanə bir nijjətim,
Bu nijjət olub majeji-bəhçətim,
Adın aləm icrə ola pajdar,
Ki, səndən qala bir gəzəl jadgar,

Neçə sən məni etmişən şadi-kam,
Səni həm edə najibin zindənam.
Belə tapşışam əxtərindən nişan,
Neçə kim dejib mubidi-nikdan,
Ki, olsun vəçaliətdə manənd ona,
Verər tyrfə fərzəndi-dilbənd ona;
Və ia xani-Kej-Arişə qılı nigah,
Bəjən bir pəri ruju hurijjə-çalı
Sərapərdəji-Kej-Peşinə nəzər,
Edib də qəbul ejlə bir simbər
Ki, səndən qalar tyrfə bir jadgar
Çahan icrə ol həm olur şəhrjar»
Səjavış dedi şahə: «Bir bəndəjəm,
Nə fərman edərsən sər-əfkəndəjəm.
Rəvadıb kimi rə'jin etsə pasənd,
Ki, sahanə rə'jindyrər sudmənd,
Vəli bilsə Sudabə verməz riza
Bu əmri onu ejləmə aşına,
Mən isəm onu baxəbər etməzəm
Şəbistanınə bir dəxi getməzəm!»
Bu gyftardən xəndənak oldu şah,
Dedi: «Etma Sudabədən iştibah,
Ki, Sudabə coq məhribandır sənə,
O bir mədəri çanfişandır sənə,
Səzadıb ola əmrədən baxəbər!»

ƏRƏBÇƏ BIR QIT'ƏNİN TƏRCİMƏSİ.

Ərəbçəsi:

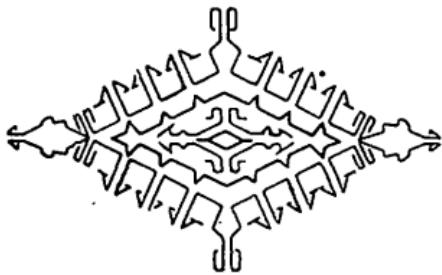
La tevdəissirrə illə ində zi kərəmin,
Vəssirry ində kiraminnasi məktumyŋ,
Vəssirry indi fi-bejtin ləhu qələqyŋ
Qəd zaə miftahəhu, vəlbejty məxtumyŋ.

Tyrkçəsi

Tapşırma sırrını məgər əhli-kərəmlərə
Əhli-kərəm janında qalıq sırr dərxəfa.
Mənçə, janında sırr myqəffəl bir evdə kim,
Zaje' olub anaxtarıb, ev baqlıb mytləqa!

qəzəllər

QƏZƏLLƏR.

I

Məftuni-səri-zulfuna qullab gərəkməz,
Rənçuri-ləbi-lə'linə innab gərəkməz.
Mehraba syçud etmərəm, ej qibləji-məqsud,
Qaşın gerənə səcdəjī-mehrab gərəkməz.
Ac zulfunu, divanələri bir jerə jəqma,
Bu firqəjə çəm'iyyəti-əsbab gərəkməz.
Jaṭma, xəmi-zulfunda nigarın belə rahət,
Aşıqlərə ej xəstə gonyıl, xab gərəkməz.
Mən nəş'əji-lə'li-ləbi-çanan ilə məstəm,
Saqi mənə minbə'd məji-nab gərəkməz.
Hiçrində rəvadır çıjarım qanı təkylsyn,
Cəşmindən aqan qətrəji-xunab gərəkməz.
Sırab eləjib lə'li-ləbin (Sabir)i ej şux,
Təbdari-qəmi-əşqinə qəndab gərəkməz.

II

Gər istəsən ki, fitnəjī-aləm ojanmasın?
Devri-qəmərdə əqrəbī-zylfyn dolanmasın!
Gostar cəməndə nərgisa hər şam gözlərin,
Ta sybli olunça xabi-ədəmdən ojanmasın!
Joq məndə tab vəslinə, gəstərmə rujyny,
Parvana şəm'i gərsa, nə mymkyndy janmasın.
Kujyn rəqiba məskən olub gəlmərəm dəxi,
Na gərməsin gəzym və na gənləm bulanmasın!
Sirri-dəhəianini demə naəhl zahidə,
Qoq bixəbər qalbb bele əsrarə qanmasın!
Çanıyt cıqat, cıqanda xətin gyl yzardə,
Eila xətin teras. qoi omrym uzanmasın!
Dirlər nəvidi-vəsl verib jar (Sabir)ə,
Xam olmasın, bu matləbə hərgiz inanmasın!

III

Istəsen gənləm kibi zylfi-pərişan olmasın?
Ol qədər çevr et mana, ah etmək imkan olmasın!
Dərdi-esqin qəsdi-çan etdisə, mən həm şakirəm,
Istərəm cismimdə dərd olsun, dəxi çan olmasın!
Qoyma, əqjar ejləsin kuiyndə çeyvan ej pəri!
Əhrimənlər maliki-myqli-Sylejman olmasın!
Atəşin ruyyndə ə'i tək jatıb gejsulərin,
Tyrfə çadudur ki, mar atəsdə suzan olmasın!
Derlər aşiqkyış nigarıım qətlimə amadədir,
Allah, allah! Bir səbəb qıl, kim, pəşiman olmasın!
Mybtələj-i-dərdi-esqəm əl getür, məndən təbib,
Ejlə bir tədbir kim, bu dərdə dərman olmasın!
(Sabira)! ymmidi-vəslilə qəmi-hiçranə dyz,
Hansı bir myşkildi kim, səbrilə asan olmasın?

IV

Kujyny xunabəji-cəşmimlə nəmnak ejlərəm,
Kiprigimlə asitanəm girdini pak ejlərəm.
Ta ki, gördüm saqəri-səhbadə əksi-surətin,
Əmrələrdir kim, çəhanda xidməti-tak elərəm.
Eşqini asan bilirdim, cəkdi iş risvalıqqa
Simdi risvajı-çəhan oldum, nədən bak ejlərəm,
Bojnuma saldıbm o zijsə təl'ətin zylfi-kəçin.
Tyrfə çadujəm fysuni-mari-zylhak ejlərəm.
Vəslə ymmid olsa hiçrində bu cari-ynsry,
Əşki-cəşmim sejlinin mevcunda xaşak ejlərəm.
Urma şanə zylfuna, narahət etmə gənləmy,
Zylfuna dəjdikçə şanə gənləmy cak ejlərəm.
(Sabira)! topraqa saldıb sajə rə'na dilbərim,
Gər mələk olsam da labyd səcdəji-xak ejlərəm.

V

Hər-səri mujidə min aşiqi-naşanın var,
Məgər ej şux ki, bir cismidə min çanın vár?!
Lejlilə Qejs olur aşiq, sənə min-min Lelli,
Aqtarışsan jenə bir aşiq əcəb qanın var!

Xalışın tərki-dily-çan idi, mən həm etdim,
Sojlə ej jar, gərym şındı nə fərmanıñ var?
Ejd əzhadə qojun kəsmə, bojun qurbanıñ,
Aşıqi-zar kibi kəsməgə qurbanıñ var,
Suzi-binaləj-i-pərvanəni gər, ej bylbyl!
Səhni-gylzardə ançaq sənin əfqanıñ var!
Hər mərəz carəsini ejləmək asandı təbib,
Mərəzi-eşqə nə tədbir, nə dərmanıñ var?!
(Sabira)! qərq edər axır səni bu sejli-bəla,
Olma qafıl hələ kim didəji-girjanıñ var.

VI

Ej şux jenə həndəm olub kakılə zylfyn,
Təhris edir ol kafiri sejdi-dilə zylfyn.
Diny-dilimi qarat edib ejləməz insaf,
Şimdi na təmənna ilə ejlər gilə zylfyn.
Hər ləhzə urur sinəmə min navyki-dildüz,
Myzganıñ ilə joqsa dajıb dil-dilə zylfyn.
Hejrətdəjəm aja ki, nədir fitnəji-Harut,
Ej şux məgər sehr oqujuñ Babilə zylfyn.
Tənha səfər etmə, gol apar çapıñtə amma,
Bu sırrı nihan saqla, məbada bila zylfyn.
Aldatdı gənyil myrqyny ol danəji-xalıñ
Dəmi-rəhi-əql oldu o pyr-silsilə zylfyn.
(Sabir) kibi qərq oldu gezym jaşına çismim,
Dutmub əlimi cəkmədi bir sahilə zylfyn.

VII

Viranə Şamaxidə mənə gənc tapılmaz,
Bir gənc bu viranədə birənç tapılmaz.
Pystani-sənəm tək iki limu ələ kecməz,
Bir ən'əbi-dilbər kibi narənç tapılmaz.
(Ryx) dutınaqa dərgahıñna bir (şah) bulunmaz.
(Fərzini) xirəd sejrinə (Şətrənç) tapılmaz.
Bu baqdə bir nevgyli-bixar gərynməz.
Bu bəzmdə bir dilbəri-biqənç tapılmaz.
Bu (xanəji-şəşdər) də iki (ka'b) atılmaz,
Bu təxtəji-hejrətdə (şəşy-pənç) tapılmaz.

Tərsadə pəri-ruiy-gezəl coqdu vəlakin,
Sən tək gezəl ej (dilbəri-girgənç) tapılmaz.
Şirin söz ilə saldı o ahunu kəməndə,
(Sabir) kibi bir rindi-syxənsənç tapılmaz.

VIII

Ej dil! Amandı, sırını biganə bilməsin,
Ahistə zylfi-jaridə jat, şanə bilməsin,
Dyşdyn xəjali-danəji-xal iştijaqınə,
Ej myroqı-rəf' tizpər ol danə bilməsin
Ej jar! Çan fədaji-qydumi-mybarəkiñ,
Ahista qıñ xuram ki, həmixinə bilməsin
Qlejrət həlak edər məni acma çəmalıñ,
Gəstarmə şəm'ə rujyny pərvana bilməsin,
Bir lahzə bəzmi-jardə dilşadəm ej gənyil,
Aram dut, bu mətləbi biganə bilməsin.
Ej ahi-sərd! Urma nəfəs zylfi-jarə sən,
Bir dəm qərar dut, dili-divanə bilməsin,
Zahid edərsə eşqdə təkfir (Sabir)i,
Zahir gəzilə Kə'bəni bytxanə bilməsin.

IX

Qojma gələ saqija! Zahidi mejxanəjə,
Domməjə məjxanəmiz məscidi-viranəjə,
Urma gireñ zylfyna, ejlə həzər ej sənəm!
Oqşamasın şəklidə səbhəji-səddanəjə,
Hirz ilə, əfsun ilə olmaz ilaçı-çynun,
Eşq sezyndən siva, söz demə divanəjə,
Cyrky yzyldy əlin zylfi-pərişandən
Dərdini bari sələ, xəstə gənyil şanəjə.¹¹¹
Badəji-təlx icrə bu nəş'əji-şirin nədir,
Qojdu məgər dilbərim ləb ləbi-pəjmanəjə¹¹²
Aşıqi mə'suq ilə jandərər eşq atəsi.,
Xasə myəssirdi bu şəm' ilə pərvanəjə¹¹³
(Sabir) o çənnət ryxyn gəndymi-xalıñ gəryb,
Az qalıb Adəm kibi aldana bir danəjə.

ŞƏKİBAJİ.

Jar getdikçə, təhəssyr dili-şejdədə durar.
Əmr vardıqça, həvəs aşiqi risvadə durar.

Sejli-tə'ni ojlə təməvvycə alıb devry-bərim.
Bənzərəm bir qoçaman daqa ki, dərjada durar,

Dəjsə də çalıtbə minlərçə məlamət ləpəsi,
Zevrəqi-himmətim əvvəlki təmənnada durar.

Bysbytyň sinəsinə dəjsə də bin tişə jenə,
Çevrə təmkin edərək, durduqu mə'vada durar.

Nəqdi-çan isə bəhəji-tələbi-jar, istə,
Çan bəkəf aşiqi-sadiq belə sevdada durar.

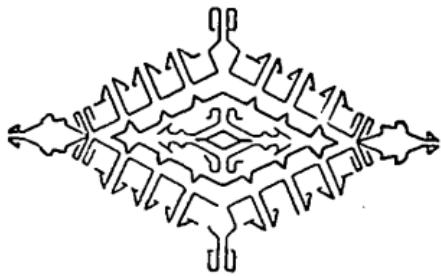
Nə qəm, uğratsa də, bir gyn məni ifnajə zaman,
Mən gedərsəmə məramılım jenə dynjada durar!

Durmuşam pişy-pəsi-«ta'n»da (Sabir) neçə kim,
O «əlif»lər ki, pəsy-pisi-«əte'n»da durar!

Bu qəzəlin məqtəi-məzimunuşunu
(X a q a n i - S i r v a n i)nin
«Cinan istadəm pişy-pəsi-tə'n.
Kl istadə olşihaji-ətc'na ».
Bejtindən qılıbas etdigiimizi açızanə
ixtar edirik (S a b i r).

DINI MAHIJJƏT DAŞJAN ŞEIRLƏR

EJDI-MEVLUDI-NƏBI.

•FYZULI•dan təzmin

Həmdyillah ki, bize şamil olub lytfi-xuda,
Bu mybarək gyny dərk etməgə əmr etdi vəfa,
Ejdi-mevludi-nəbidən gəzimyz tapdə zija,
Qılyń ej milləti-mərhumə bu gyn vəçdy-səfa,
Fyzuli—Əşrəqət min fələkilbehçəti şəmsyn və biha,
Mələəl'aləmə nurən və syurən və beha,

Aləmə zahir olub mərhəməti-xalıqi-kyll
Aşikar oldu bu gyn batını-qyr'ani-mydill,
Doldu afaqə səfa, oldu çəhan gylşəni-gyl
Mylki-dynjaja qədəm basdə o hadijji-sybyl
Fyzuli—Cəqdə bir gyn ki, zijsənda təmamijji-tysyl
Oldu məhv əjlə ki, xurşid zijsənda syha.

Cəhrəji-hur ışığındə çəmalinə gərə,
Taqi-kəsra jıqılbəb taqi-hilalinə gərə,
Qızarlıb rəngi-şəfəq arizi-alinə gərə,
Bəzənib çənnəti-firdevs visalinə gərə,
Fyzuli—Rytbəji-hikməti-me'raç visalinə gərə
Hikəmə firqəji-dun, fəlsəfə çəm'i şyhəda,

Bu gynynyn məjmənətindən acılyb babi-nəim.
Bu gynyn hərmətinə baqlanıb əbvabi-çəhim,
Bu gynyn məs'adətindən sacılyb dəhrə nəsim.
Bəzənib dyrri-nybyvvətlə bu gyn bejti-hərim,

Fyzuli—Oldı bazari-çəhan revnəqi bir dyrrı-jətim,
Ki, dejil iki çəhan hasili ol dyrrə bəha.

Sabira! tek fərəhindən yzynə əşki-tərin,
Sənsə bazarı nolur əşkinə nisbət gylərin,
Asitani-Şəhi-Bətləjə nisar ejlə sərin,
Sidqə dut ətəgin həzrəti-Xejrylbəşərin,
Fyzuli—Ej Fyzuli rəhi-şər'ini dut ol rahibərin,
Bu təriq ilə zəlalətdən əzyn ejlə rəha,

NEVHƏJI-MILLİ.

Va həsrəta! ki, bərhəm oldu tifaqi-millət!
Millijjət içtimain pozdu nifaqi-millət!

Əmny-rəfahy-re'fət təbdil olub fəsadə,
Mehry-vəfavy-yılsət təqjir olub inadə,
Qyr'aňımyz olurkən da'i bir ittihadə,
Şər'i-şərifə saldı min infiraq millət,

Təbliqə başladı cyн pejəmbəri-nikünəm,
Əmri-rəsalətində ançaq gətirdi islam,
Bir dini, bir xudanıslama qıldı e'lam.
Ta bir tifaqə dajir olsun vifaqi-millət!

Əshabi-pakъ oldu xidmət gyzari-islam,
Dutdu çəhanıçəjsi-zyl'iqtidari-islam,
Cynky təməddyn idi ymdə şari-islam
Qavzandı evçi-ərsə taqı-rəvaqı-millət

Nəşr etdilər şari-islamı hər dijarə,
Bil'ittifaq olundu xidmət bu intişarə,
Bilməm kim etdi axır islamı parə-parə,
Xalq oldu firqə-firqə dəndy məzaqi-millət!

Kim xədmət etdi ej dil islamə, ittihadə?
Kim kəcdi başy-çandan bu məsləki-vəfadə?
Məzəlumi-Kərbəlanı gər, dəşt-i-neinəvadə,
Xiyşy-təbarin etdi bəzli-tifaqi-millət!

Sabir! Hysejnə pejrəv olmaq gərək və illa,
Mən məsliməm deməklə, jetməz sybutə də'va,
Baq, gər nə şevqələ baş verdi əzizi-Zəlira,
Olsa nolur bu jolda həm iştijaqi-millət!...

ТӘӨССҮРАТЬМ.

*İltihabi-təəssyratımdan jen
bir şo'leji-çəhansuz*

Əl'əman! Ej sahi-Jəsryb-mədfəny-Məkki-vətən,
Ja nəbijjərrəhmə, ej məlibubi-rəbbi-zylmnən,
Şər'i-pakində həram olmaqda ikən sui-zənn,
Yimmətin salim dejil bu xisləti-məzmunədən,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gyl gənyllər qynclər tək baqrı qan olmaqdadır!

Nəş'əji-sidqy-səfadən əhli-dil olmaqda məst,
Saqəri-ixlas olur səngi-məlamətdən şikəst,
Etmədən təhqiqi-mətləb xalq olub zahirpərəst,
Çahily-nadan byləndy-aqılı-hışjar pəst,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gyl gənyllər qynclər tək baqrı qan olmaqdadır!

Istiqamət birlə sərv etdikdə mejli-e'tidal,
Tişəji-xərratdən təxlis ycyn olmaz məçal,
Bir fəraqət bulmuş ikən qəlb olur çəji-məlal,
Gyndə min tazə bələjə uqrajır əhli-kəmal
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gyl gənyllər qynclər tək baqrı qan olmaqdadır!

Ej bəsa myslim ki, itham ilə təkfir ejlənir,
Ej bəsa ali, gymani-bədlə təhqir ejlənir,
Sidqi-kizbə, mehr-byqzy-kinə tə'bir ejlənir,
Myxtəsər sidqy-sədaqət əhli təkdir ejlənir,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gyl gənyllər qynclər tək baqrı qan olmaqdadır!

Dəsti-qəlbi-işkən çəsury-paji-himmət kəm qərar,
Kari-batıl hökmfərma, cəşmi-həqbin pyrxumar,

Bəxt tıra, jar sadə, cərx keç, el hijləkar,
Əsr namərd, əhl bielm, əmr myşkil, elm xar,
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gyl gənyllər qynıcalər tək baqrı qan olmaqdadır!

Ja nəbijjəl'myslimin! Ej haq-təala rəhməti!
Coq fənadır əmrimiz, dərk ejlə hali-yumməti,
Getdi izzət, batdə şevkət, dutdu zillət milləti,
Ə'ləman, symməl'əman (ja mən ilejkə haçəti).
Tiri-sui-zənnə salehlər nişan olmaqdadır!
Gyl gənyllər qynıcalər tək baqrı qan olmaqdadır!

NEVHƏ.

Ərsəji-aləmin jenə vəz'i bələli gərsənir!
Joqsa səbati-aləmin hini-zəvalı gərsənir!

Ajinəji-çəhanda bir surəti-qəm nymalənir,
Vəq'əji-Nuhdur məgər kim jenə ibtidalənir?
Joqsa sinini-aləmin gynləri intehalənir!

Ja ki, məhi-myhərrəmin tazə hilalı gərsənir!

Ej yfyq, olma mynçəli ərsəji-façeat ycyn,
Etmiş əjan hilalıny matəmi-kajinat ycyn,
Tiqi-çəfajə kəsmə bu təşnələri Fərat ycyn,
Nəhri-Fəratə baq, neçə ma'i-zylalı gərsənir!

Fj acılan səbahı-qom! Şan ol, acıılma bir zaman!
Jəsryby-Məkkə sərvərin salma bəlajə əl'əman!
Gərci Iraqə çəlb edir miri-Hiçazъ kufijan.

Lejk bu jolda onlarıny əzgə xəjalı gərsənir!

Getmə, dur, ej qötari-qom! Gör, uçalan nəvalarъ,
Cəkmə, dijari-qyrbətə bu vətən aşinalarъ,
Dyz dejil əhli-kufənin əhd'ləri, vəfalarъ
Əhd şikəndir aqibət, gərci vəfalı gərsənir!

Girjəji-zarəm etmədi aləmi qərqi-esqi-tər,
Çani-çohanı dutmadı atəşə odlanan çıjər,
Başla fəqanə bari ej bylbyli-təb'i-nevhəgər.
Sənlə bəlalı Sabırın başı bəlalı gərsənir!

HAÇЬ MƏÇİD ƏFƏNDİNİN VƏFATЫNDA DEJILMIŞDIR.¹¹⁴

I

Ej mysibətzədə dindaşlarым, etdikçə nəzər,
Gəryəm mən sizi bir başqa mysibətdə bu gyn!

Aman allah! Bu nə halət, bu nə tufani-bələ?
Tapıram sizləri kim vərtəji-hejrətdə bu gyn!

Əçəba bir jeni afətmi jetib ja nə ycyn?
Bulunursuz belə bir hali-fəlakətdə bu gyn!

Baqışlıszın nə səbəbdən belə hejran-hejran,
Nigəransız nejə bù hejti-ibadətdə bu gyn!

Nəzəri-həjrətiniz məscidy-gəh mənbədir,
Aqtarışsız kimi mehrabi-ibadətdə bù gyn!

Əsəfa! Sinəji-mehrəbda cak etmədimi?
Gəryən bəjlə jara sinəji-yummətdə bu gyn!

Siz dejilsiz fəqət ol alimi-pakъ arajan,
Acıb aquşunu kyrsijji-xatabat də bu gyn!

Baq nasıl məscidə bir hyzn qonur, guja kim,
Tapmajır jańńpъ bir bəjlə çəmaətdə bù gyn!

Cəkilib gəglərə zikr etdigi təhlili dəxi,
Dəşənib topraqa səççadəji-taət də bu gyn!

Hardasan? Ej pədəri-mə'nəviji-əhli-vətən!
Vətən evladıb janı́r atəşı-fırqətdə bu gyn!

Əbədi hiçrinə tab avəri-qəm bulmazıdaq
Etməsəjdı xələfin cəlvə nejabətdə bu gyn!

Mystəfa hərməti-zışə'ninə ja rəbbi-məcid!
Ruhunu ejlə dyagu bizə çənnətdə bu gyn!

Myttəhid olmada tevfiqini qıl yımətə bəxş,
Hissi-millijjət ojandır dili-millətdə bu gyn!

Jaşat aləmdə məhəbbətlə, uxuyvətlə bizi,
Neçə kim əmr ediriz ejni-uxuyvətdə bu gyn!

Onun evladınya, əxvaninə ver əçri-çəzil,
«Sabir» et xişy-təbarən bu mysibətdə bu gyn!

II

Cynky vüçudi-alim bir ne'məti-xudadırg.
Ne'mət ki, getdi əldən qan aqlamaq təvadırg!

Əhli-həqqin əvamə nisbət dejil vəfatı.
Bil, alimin həjata təbdil olur məmatı
Batındə həm mysibət culqar mykəvvinatı
Ançaq gəryr o göz kim, mənzuri-ibtiladırg

Tərk ejlədikdə alim bu arijət sərani.
Olduqda didələrdən qajib dejil də fani
Mylkı-bəqadə ejlər bir seiri-çavidanı
Xasani-bəzimi-həqqlə həmhanəji-bəqadırg!

Ançaq biz aqlarız eż hali-fikaraltızcınp,
Zahir olan bələjə ahli-dijataltızcınp,
Ymmidgah itirmiş ijtami-zəgərtılızcınp.
Ne'mət ki, getdi əldən fərjadımyz səzadırg!

Ej alimi-həqiqi! Qaldıqça ad səndən,
Olmazmə zikri-xejrin dillərdəjad səndən,
Cyn jadigar qaldı bir ittihad səndən,
İsmin Məcid olurkən məçdin də bərmaladırg,
«Sabir» mysibətində dildədəji-bəladırg.

QEJDLƏR

1 M a b u d - q a - 19-çü ərinə ortalarında Şəmxiyyət mə'suf bir mülkədərə, və bytyo Zəqafqaziya miqyasında təxənnüs ən böyük və ənənə bir müqəssinə idi. Azərbaycanın məşhur xanəndə və xanəndələrə Mahmud adənən əsiridər olmaqla fəxri edirdilər. Hacı Hysi, Məzədi İsi və topal Mehdi kibit xanəndələr onun məglisindən etibarlı şəhərkarlar idilər. Onun illik mənzili saqlanmış xanəndələr və xanəndələri olardı. Əski rəqəmatda məşhur fəsiliklər da yeraltıydı. Səjildinginə görə Zəjəndələrinə əsligi qəbul etməsiadə Mahmud adənə və onun cəlqə məşhurlarının böyük ədədi olmuşdur. Hacı seyid Əbdürrəhim Mehmed adənə həqqında bir neçə qəzidə və məyxəməsi vardır.

2 H a s e r - qara bir dağdan ibarətdir. Məkkədə «Ka'b» adlı məşhur ibadətgəbdə saqlanır. Məkkədə gedən bacular həmin dağda ziyarət edirlər.

3 Q i r a s t - əməm qızın mə'myrələr nəməndələr olan əmərlərə orəb dilinin əhamiyyətini qazanmış bir şəkildə eyni məmərə oğrışmamaq deyilir.

4 M o x x e ç - orəb dilində mənas olaq bir neçə «c», «ç» səsləri var ki, onları seyləmək cəq estidiir. Məxərəç həmin səslərinə bölgəvə və səqənə ləzəm olan yerindən bir orəb kibit seyləməsidir.

5 M a d d a b - mədhi edən, tərif etmən. Əlli məddəbi, imam Əlini tərif edən deməkdir.

6 T e b a r z i n - dərvishlərə mənas bəltəja eyni şəhər bir tilsəb və həsəri alındır ki, onları əllərinə gəzdirirler.

7 F o l o q q a - əski mollaxanə məktəbində bir tombak, qara aləti idi. Məyallim dərinini bilməyin və ja bir təqribi olaq məytəllimini ojaqlarına ja əllərinə həman fəsəqqəjə tilsəb cubuqla deyərdi. Fəsəqqə jaquçı bir səqədən, hər parca ipdən ibarətdir.

8 «Ə t i s a o i n , s y w y g y w a o i r o ». —Bu eotu məşəqənə mollaxanə tapşırıq adı deyərdi. Bu eotu mə'nəsət oder ki, əsimin mənim məşəqəm o qədər deyməgə bərabər var ki, əlli təməmili işprənəb tokylsyn, jələnən xümkənləri qəlinə.

9 C o r a k a - qur'ənən ən axşarıq hissəsidir. Mollaxanələrdə bir dəstlik olaraq qəbul olunanın, ilk eyni şəkildə eyni şəkildə qəbul olunur. Buna orəb hərifləri də iləvə edilməmişdir.

10 Ə l f a c i o - xüsusi surətdə kaşqəndən qajralan uşa aktiv bir gəstəriş alındır ki, məytəllimlər eyni şəkildə hərifləri və kəlmələri onna rəsədiyələr gəstərişlər.

11 Cərəxənin başına jəzzən bir dyadət: «O d a r e l l i m l a r i n f a t h e d o n i ».

12 Əski mollaxanə təhsilinə əsasən mələk olmaqdır.

13 B a l a d a r v i s - dərviş rəqəmididir.

14 Arat, İbrahim adlı jabudi peyqəmbarının atasıdır ki, diaq kitabları şəhərətinə görə peyqəmbarlıq iddiasında olaq eqlənən bacalarından daha artıq inqidib təbqir edilmişdir.

15 A q a - yəməniyyətə seyidlərə verilən bir isqəbbədir. Şəməxənlər həqiqi Seyid Əzim «Aqa» deyib eynisəndərələr.

16 Q a f l i j s - d o t m a q - Bir neçə əsirin bir arası toplaşanə bədəbatan meyhanə seyləməsinə deyilir.

17 Mo'minlerin c'tiqadusa gora xizarat eeqinda olan bir adamın manc olnaq gynab bir iedir. «Aqar»-ja'nı xizaratino gedilgen imam bela mynomyas toradan adamlara «qazab eder».

18 Birinci dafo Sabirin tariymenji,balans jazan Abbas Sibbatin gestardigina gora Sabirin biniç şeiri «Molla Nasreddin» 4-şy mynrasindu doreg olouan: «Millat neçə taras olur olsun və icim var» mənası ilo başlanjan yelr imis. Mirza Çöllü Məhammed Qulu zədə isə bu şeiri Sabirin olmasidagını iddia edir. Buna baqmojaraq bəmin şeiri yslubu Sabir jəradəcə həqinə coq bonadigidiandan bir ona de bu kitaba daxil etdi.

19 Bəkə mollalarla bir məcmua cəqarlaq istojirdilar. Jerli hukumat da onlara jordən cədaginə səc vermişdi. Daha doqrusu bu fikri mollalarla vəro Bəkə qradonəsələki idi. Amaq mollalar belə bir məcmua tə'zis edə bilmədlər. Buna baqmojaraq əməl tatar mollalar -Bir və miqədə adlı bir məcmua cəqarlaq uxarı illər davam etdirildilər.

20 «Işq adət» qəzetinə mydir və mybaerisi Əhməd bəy Aqajev.

21 K o l m o — kəlməsi-zəhdətdən ibarətdir ki, myəsilmələrin c'tiqadusunda buon soj-ladikdən sonra bəqiqli myəsilmən olmaq olar.

22 Qalstuq taqan adamlara işarədir.

23 Əbad xəz — Bəxərə xəmiri idi.

24 Əstabək—Mirza Ələsgər-xan. Əstabək-i-xəm. İrandə sadri-i-xəm idi. Həsən-Aqa adlı bir myçahid torafindən qöt edildi.

25 Mirza Əbülbasən xan Mysər bir təhsili olməjan, jənkənə iltimas və vəftiz ilə iş bəyənə keçən bəx'i İran hökümətlərinə işarədir.

26 Sam və Nəriman—Şəhənamə Firdevsinin qəbrasaqlarındandır.

27 Bu çəit İran möğlisi-məb'usənənən (parlament) Məhammed Əli çəh torafindən topa dutulmuş myəsəsəbəti jəzəlməyər.

28 Bağızəv —Tehrənən jaqərləndən qəha və qəbilelərə məxsus bəqddər.

29 O zaman qəzəlliardı, Məhammed. Əli-johun İran xəzinəsiндə olan aseri-atiqoni tət-maq istəməsindən dəjir bir xəbor varda. Bu mənzumə həman myəsəsəbəti jəzəlməyər.

30 «Abəki-yur» Fotolişəhərin vəqti soyləmisi olduğu tarixi bir nəsdyr. Rus carizmi Zaqaf-qəzəjənən xəbət etdikdən sonra, Qəsəp donixini tamamilə or elinə almış yeyn İran hukumatında bir xəziqi galəmk istojirdi. Bu məqsədilə Tehrənən myəsəsət otomidi. Bu xəbori bəzən vəzir səhər arz etdikdə qəvablaşdı: «Abəki qurəst, ci fajidz dorad, bədəb birizəd bəgarlı-pərdəzə! Ja'nı etor sudur, nə fəjdəsə var; vər toksəyə etəsənən gorusulsə!»

31 Məhammed Əli-çəh parlament möğlisiñ daqıdub məzəretə yulubna laqy etdikdən, hər jerdə anşymaları buraxıldıqdan sonra, birtənci dafo Təbriz xəbənəkən xalqın işajən bərəqətlərindən. İşajənlərənən bəxçəsə Səttarxəndə. Bu işajən işartəməq yeyn Tebrəndə, Ejayd-devlətin vərkərdəligi altında əskəri qyrta gondərilmişdi. Ejayd-devlə Rəhim xəz kibi bir nəcə qəhrəvan xənəndəsi de bəzən toplaşub uxarı myyddət Təbrizi mybaerəja olmaqla myçahid-lərin corporadəse de, xələrdən wəqəlob olub geri qəjətəməq möğbur oldu. Sabir, bu osorını həman myəsəsəbəti jəzəlməyər.

32 Səttarxənə işarədir.

33 Ejayd-devləjə işarədir.

34 Bu mənzumə Tehrənən myçahidlər torafindən alınmasa və Məhammed Əli çəhənənən təfərrətxənnən qəsəb gislenməsi myəsəsəbəti jəzəlməyər.

35 Sipəhdər—Iranın boyjk bir mylkodər idi. Gilan əyalətiñ bir coq kəndi varda. Əvvəller Məhammed Əli Şəhənən torafində idi, sonra myərətəcildərə qoquldı. Tehrənən byyumi edən myçahidlərə vərkərdəlik etdi.

36 Sərdər-Əs'əd, Bəxtijarı elinin rəsəldəridəndi. Myərətəcilar torafində Məhammed Əli təbəbənəlejbina mybarətə edirdi.

37 Jefrem-xan.—Qəfqaz ərmənilərinən olub İran işqılıbəsənən jordən etmək yeyn gedən gənəylliyərdəndi.

38 Bu mənzumə Məhammed-Əli təbəbən İrandan Rusiya galib Odesada işqəməq istəməsi myəsəsəbəti jəzəlməyər.

39 Şəfiyal—Məhammed-Əli təbəbən myərəbbisi idi. Dejildigində gora İran irticəində ona boyjk to'şır gestərmış imis.

40 Şəx-Feqzullah—o zaman Tehrənən on məşhur bir mollası və myçəbidi idi, onu da myərətəciliənlejbina fətva vermişdi.

41 Taşixada—İran parlamentinin meclisinde o zaman meşver bir olağanlığı idi. Parlamentin Mehemmed Əli şah onunla olan halişlik məsələləri məsələkə etmək üçün xəzər gəndərlərin həyətində yaxı idi. Məhaməmməd Əli şah onuna ol vermiş istədi, o Məhaməmməd Əli şahla ol vermek istəməmişdi.

42 Hər çox Mirza—Təbriz'in böyük məsləhətlərindəndir. Əvvəl onçümlərinə təsdiq olundu halda, sonra İrande irticə qurvalıqdan işlədilərək xəzər, Təbrizdə onçümlərinə şəhərə zidd olmasa başqandır topliqat apardı. Buna görə, Təbriz xalqının təsdiq olundu. Hərçən Mirza Hassan Təbrizdən qovuldu. Bu mənzəmət həman mənəssəbatla jəsləndi.

43 Mirza Çavard—Təbrizdə onçümlərin yuxarı olub, orxaya inqilablı nüqtələri və cəqənlərini mövhürdər.

44 Mirza Hacı Şeyx—o zaman Təbrizdə onçümlərin aktiv yuxarı olmuşdur.

45 Mirza Hacı Şeyx—Mirza Hassan kibit Təbrizdən mərəcə mösləhətlərindən idi. Ejayyedəvəl ilə səhər olaraq, məşəhidlərə əlejbinsə calaşdı. O onçümlərin mösləhi əlejbinsə bir «Islam və İmam» olaqanlığı təşkil etmişdi. Ejayyedəvəlinin möqəlubliyətiindən sonra Mir Hassan da Təbrizdən qovuldu.

46 İranın tarixində—Fülli il—dejilən bir əfəsnə var: gələcə Məhəmməd peyqəmərətədən həman ilə anadı olsa olsudur. O əfəsnə belədir:

Dini kitablarla rəvayətində gələcə Məhəmmədin böyük bəba və Əbdül Mütələib Məkkənin rəisi olduğu zaman Əbrəəhəm adlı bir şirkardır, böyük fillərə sıxışdır olsun və ordusunu Məkkəni məhvəsər edib Ka'bə bənə məbədiñi datur, şirkətinin qoşusu və dəvələrini səryb apardılar. Əbdül Mütələib Əbrəəhənin janına gedib qarət edilən qoşusu və dəvələrin qəsərliyəsi xəhər edirdən Ka'bə məbədi xanəndə bir eəsər seyləndi. Bu hərəkatından dələjə ona tanqılıd edən şirkətin deejir ki: «mən az məllətəməz hərəsində dələjədəm. Ka'bə itə allahın az evlidir. Qoş eəsər Əbrəəhə ilə dələkəyəm».

Əbdül Mütələibin bu seyndən sonra, gələcə Əbrəəhənin ordusunu yaxında - Əbəbəli - denilən əfəsnənin böyük qüsər ucmaga başlayır. Onları diündiklərinde qəbənnəmdən qatıldıkları daşlılar varmış. Bu daşlılar Əbrəəhənin ordusuna bağışa jaqdırmaqla onları, fillərlə bir jorda qurbən tələf etmişlər.

47 Zilli-Soltan Məhəmməd Əli şahın atası Muzaffer-i iddiin şahzadə iştir. İrande məşərət qoruldugunda, o, Avropana getmişdi. Sonra İranın qəsərəməq istərkən, İran zəhmətkeşləri onu Rəsətdə dutub seqləşdər, İrandan qırmaz, hətta əmlakının xəbər edilməsinə tələb edirdilər. Bu mənzəmət həman mənəssəbatla jəsləndi.

48 Bu mənzəmət Sultan Əbdülhəmidin dilindən seyləndi. Əbdülhəmid - Gəncət Yerkəşərəstindən olsə edildikdən sonra Lətanbolda - Jəlidiyyət sarayında sahnenərdə. Oradan qəsərəq təsəbbhəyəndə bolanırdan, dutulub Sələnikən qeyri edilmişdi Sabirin hər əsəri həman mənəssəbatla jəsləndi.

49 Əbdülhəmid qəsərəq yeyə «Jəlidiyyət» sarayında tə'mirat işlərinə bir neçə icrə qəlb etmiş, bir hərəkət həmən işçilərin birinci paltarına gəjicərək saraydan qəsərəq istərkən dutulmuşdu.

50 O zamanca işçilərin jəzdiqənə gələcə Məhəmməd Əli şah O dəsəzədən bir qətrəsənə sevib onun ardıcılca Azerbaycan'a getmişdi. Gələcə həman qətrəsənə Məhaməmməd Əli şah qəbul etməjib rədd etmişdi. Bu mənzəmət də o mənəssəbatla jəsləndi.

51 Əbdülhəmid, olsə edildikdən sonra sarayında dylgərliklə məraqlanır, onuna mənəssələrələr.

52 Bu epigrafat, Məhəmməd Əli şahın birinci dəfə xəyanət edib parlamentin topa dutulması mənəssəbatla jəsləndi. O zaman general Lijaxov və o qarşısında səməq yeyə Təbrəzan məskənləridən oqojan az jaşıla əşqənlərə qəsərəmətdərlər. Onlar Lijaxovun ordusunu keçəşkər kycələrə dətməyədərlər. Məhəmməd Əli şahın sonrakı birinci atəş bu əşqənlərə aćılındı.

53 Zilli-Soltan, — İranın inqilabının xəmənində basıntı bir mələbəsəz gələcə İranın Avropana getmişdi. Məhaməmməd Əli olsə edildikdən sonra o, İranın bir məskənlərinin işləhili İranın bərəqəlməjəb təkrər Avropana qəsərəməq və gəlmətiñərə də, İranın aməkçilərinin işləhili İranın bərəqəlməjəb təkrər Avropana qəsərəməq və

maçbur olmuştu. Najibiyssoltanının yaşatısından sonra qazetlerde belə bir şəxsi olduğunu: Zilli-Sultana qızar hakimligine tə'zir olunmuş, janidən İranın qazıtmazı hesablanırmış. Bu iki epigrafla o myassabatla javılışmışdır.

51 Najibiyssoltanının yaşatısından sonra Ə h m u d ə b ə ikiinci Nasiriyimkələr idilər. Avropana yaxın Nasiriyimkələr idilər. İranın dövlət edilmişdi. Eñi zamanında Zilli-sultana da İranın qazıtmazı həqqunda bir şəxsi vərdi. Belə bir zamanında Məhəmməd Ə d ə l i qəbul Ə d e s e a d a v Avropana getməsi bir coq danışqlara səbəb olmuşdu. O, Najibiyssoltanın Nasiriyimkələ gəryənək, Rusiya hökymətinin gəstarişləri myasjın mətbətlər həqqunda danışmaq istəydi. Bu epigraflar o myassabatla javılışmışdır.

52 K a m i r a n M i r z a — Qaçar səbzədarlarından. Najibiyssoltanının yaşatısından sonra onun işzügiliş bir neçə Qaçar səbzədəsə xəriçə esferatçılarında cəbənətə oturub. Najibiyssoltanının Qaçar nəslindən olmasının tələb edirdilər. Zilli-Sultana da Avropanan Şiraz hakimliginə tə'zir edilməsi bu myassabatla iddi.

53 E j u y d d o v l o — İranın rəqəslə-hökymətinindəndi. Bir neçə dəfə sədəcəram da olmuşdur. Məxfəssəraddın qəbul zamanında boyjk mə'muriyyətlərə oldugu kibii, Məhəmməd Əli qəbul zamanında Təbrizde bəş qaldıran inqilab bərəkətənəjetərəwəq, onymoni daşıtmış ona həvəs edilmişdi. O boyjk bir ordu ilə Təbrizi myassabəsə alıb əsberətərəq top qumbarşatılışla bir coq əltizə-ajaqşəzərənə teləb edilmişdi. Əsberətərəq səbəb olmuşdu.

54 S i p ə b d a r — Gilan ayalatında on boyjk bir mylkərdər. Təbrizlilərin qalibiyətiindən sonra inqilab hərəkatına qəzəldi. Gilan inqilabçalarının həqqunda olaraq Təbriz, Məhəmmədəlli qəbuləcəkliyənə basıldı. Məhəmmədəlli qələtxəndən endirildikdən sonra hökymət həqqu keedi. Sipəhdərlərin inqilabçıları, jələnər on mylkərinin əlinəndən çıxarılmışdır. Həkymət adəmi olduqdan sonra iştirənə bayıldı.

55 R a b i w x a n — İran Azərbaycanın boyjk bir feodalı idi. Təbriz aməkçiləri işləyən hərəqət qaldırdaqda Məhəmmədəlli qəbuləcəkliyənə Təbriz myatoçəlbərisin komək etmək yeyə boyjk bir qyvə ilə bincinə dəfə Təbrizə gəlmədi. Bir coq adəmi inqilabçı, ətilədən sonra bərəkətərəq basıldı. Bu epigraf o myassabatla javılışmışdır.

56 Məhəmməd Əli qəbələ Berlində Nasiriyimkələ gəryənək istədiyində Nasiriyimkələ onu rədd etmişdir.

60 Hic-bəc

61 «Bəhlül»—Bakıda 1907-ci ilədən olunan bir məzhdəkə məğməsi iddi.

62 1905 inqilabi oroslaşında Rus-Japon mybatəbbəsi zamanı bu sənədə mətbətdə coq təkrar olunurdu.

63 Peterburqda (Leninqrad) vəqə olmuş rus mitjonerləri myəvərəsiində, 1905 inqilabından sonra qeyri rus xalqları arasında acılar jəni mətbətlər, boyjk mybabəsəsə səbəb olmuşdu. Nihəyat hökymət myraçəsələr ha mətbətlərin qəşdələməsənə xahiş etmişdir. Olaşra ha xahiş myəvələrə mollələrənən sevinçlərmişdir. Bu mənzümə hamən myassabatla javılışmışdır.

64 Leninqradın ergi adədi.

65 Bu şəhər Təzə Həjatın və «Tərəqqi» qəzetlərinin qəşənməsi myassabatlıca javılışmışdır. Hər iki qəzetin qəşənməsi bir zamanın təsədүf etmişdir.

66, 67, 68 Molla Qavam, molla Selim və molla Hacı Baba, Azərbaycanın ən myatoçəsə mollələri idilər. Oular, hər zaman jəni mətbətlərin qəzet və surətələrənən ən qəddər dütənəyi idilər.

69 Əski orəb əlifbasında iki qəzet (b) vəzdi: birinci cəvəvvəz həjət, o birinci da «Hyt-tit həjət».

70 Molla Nəcəreddin məşəməsiində iştirak edən imzalar.

71 Əhməzi-təzət-İtəbatlıca ən zəhmətliyi.

72 1905 inqilabi oroslaşında, Rus-Japon mybatəbbəsi zamanında mətbətdə coq təkrar olunur, və o xəmənəyənəqəçələr yeyə jəni olan kəlmələr.

73 Çəhəngir-xan və Maliki-Miyakollinin İranın məçbur natiqlərinən iddi «Suci-israfil» adında həftəlik bir qəzet nəzər edirdi. Məhəmməd Əli qəbələdən ədem edilmişdir.

74 «Döbistən»—1907 və 1908-ci illərdə myallimlərə məxsus Bakıda nəzər olunan bir məşəmə iddi.

73 «Yllat»—Peterburqda (Sledinqredda) oşır olunca türkçe bir qazet idi ki, Sabirin haman qazetidir bir neçə saatlı nağır olunmuşdur.

76 «Byrbaoi-tarqqi»—Haçtarxanda şəməxəl Məstəfə Lıfti tarxindən tə'sis və oşır olunan bir qazet idi.

77 «İsmailjat»—Bakuda təşkil olunmuş bir dram truppasının adı idi ki, işçilər təhsilcisinə gəndylli olaraq teatr tomajaları verirdi.

78 «Rəhbər»—Məqəndər pedaqoqlardan Məhəmməd Əmi tərəfindən Bakuda oşır olunmuş ajlaq elmi, adabi bir məcməus idi ki, Sabirin Şəhənşahın təxəlimə etdiyi «Səjavət» həkajəsi homma məcməusudur.

79 «İraq»—Bakuda çoxan gündəlik bir qazet idi.

80 «Təkamyl»—Bakuda çoxan birinci işci qazeti.

81 1907-ci ilda bir neçə nəşrənamənin soñeqnəcə müsəllələr arasında Bakuda, içəri şəhərdəki müsəllələr qədənlərinə hommənən daxil olub, oradakı qədənlər qəzət etmişlərdir. Şair bu hadisəni ifarə etdir.

82 Həsən-bej Zərdəbi Malikof—«Əkinçi» qəzetiinin bəni və myassisi idi ki, 1837-ci ildə təvalliyd edib 1908-ci ildə vəfat etmişdir.

83 «İraq»—1906 və 1907-ci ildə Bakuda oşır olunmuş türk qazeti idi.

84 «Nigat»—Bakuda təşkil olunmuş, bir mənzif əməmijati idi ki, müallimlər qaraltsız onan təşəbbüs ilə cəqərləməldər.

85 Xəqani—12-ci əsrin an boyuk bir qərididir ki, Şəməxədə doğulub, orada yaşaması və Təhrirə vəfat etmişdir.

86 Zülfiyəqər Şirvani—Xərəzmşahlar zamanında yaşaması; Azərbaycanın möghər qərilərinə dəndir.

87 Həsənbej Malikof—Azərbaycanda birinci olaraq türkçe qazeta, teatro, əməmijati-xejriyyə myassisi.

88 Kəşkyl—Tiflisdə, okinidən sonra çoxan adabi-elmi türkçe və farsça məcməus.

89 İmvi-səzadə—İnsi zədələr əslən Şəməxələ olub Tiflisdə «Əkinçi»dən sonra ikinci qazet olaraq «Ziziji-Qafsejija» və «Zizji» qəzətlərini oşır etmişlər.

90 Sejid Ətim Şirvani.—19-ci əsrin möghər bir qərididir.

91 Solton-Məşid Qəoni zədə—Əski pedaqoq və ədiblərdəndir. Birinci olaraq türk-cəs ibtidai məktəblərinin rə'sti etmişdir.

92 Həbib-bej Məhəmməd-İrəjof—Qəoni zədə ilə bir jərda salğan əski pedaqoq və qəzəzet xədimi.

93 Məhəmməd bej Məhəmməd bejof—Əski və myqəndir pedaqoqlardandır. Türkçə məktəb kitablarının hazırlanmasında birinci roləşənlərdir.

94 Şeix zədə—əsləni jərə myallim bir adamdır. 1905-ci ildə Şəməxədə jəni yıldızda məktəb açmışdır.

95 Atabək—Iran myrtəqələrindən Ələsgər zədə

96 Dəmə—devlet dumasının itaradıdır

97 Zənbur—Bakuda, doqtor Axondof tərəfindən oşır olunmuş mətbəkə məcməusi.

98 1905 inqilabından sonra Bakuda həftə tə'tili həkumətin emrili «Jekşanba» gynalıcı olur türk-myallim dykən və məqəzzaların qapadəklərdir. Inqilabdan sonra həftə tə'tili myallimlər üçün «Gymnolari xristiyanlar üçün «Jekşanba» qəzər verildi. Bir dərəcə məqəzzə sabibləri həkumətə myraçatla həftə tə'tilinə təkəst «Jekşanba» gynynə keçirilməsinə xahiş etmişlərdir.

99 Bakuda iranlıları «İttihad» məktəbi myidir. Həsən Kəmalən qəzətində oşır etdiyi bir məqəzzə həftəində jəzəlməyər.

100, 101 «Səda» qazeti myidir və naziri Həsən-bej Vəzirəv ex qəzetiində «Birinci» imzasi ilə «Kejlin Colandas» adlı vəsiyətli feljetonları jəzərdə. Bejlin feljetonlarının birində Sabir by-şunu etmişdi. Bu iki epigrafı ona qəzəb olaraq jəzəlməyər.

102 Şeix-zədə Həsən əsləni Şəməxədə myallim kiblə salışdırıq zamanı bir qəs məktəbi açmış üçün İsrəvi təşəbbüyə bələd olunmuşdu. Sonra onu myallimə qəzəb Şəfiqə-Xanım Əbdullah zədə Bakıda, H.Z.A. Tagijel'in «Alekşandrın ynas məktəbinə» da'sat edildiği üçün Şəməxədə

qızılar məktəbi aetəq məs'ələsində Şejx-zadə artıq vax kecmədi. Büt neçə aj sonra Gov-hər-xanım adı bir myallıma Şəməxə qızılar məktəbinin aetəqə myəvəffəq olmuydu. Bu (ki) epilqətmə həmçinin myunəbatla işləniləndə.

103 İran qəhrəmindən İsfizini:

«Podaram rəvvəi-rizvan be dy gəndym bistruxt
Ne xələf bəşəm aqar na bo qevi ve frəqəm...».

bejtiindən tərcümədir.

104 Rejekeli Bəkə bələdijjisi sadri idi. Hədə igirmi min manat məsələ Rusiyyədən cəq, təltiflərdə. Bəkə bələdijjisinin məslijəsinin təxim etmək məqsədilə ibtidai xəlq məktəblərini myəlliñdərinin mənzələrindən azaltmaq istəyirdi.

105 Haçlıməsəv Vəzirəfən «Səder» qəzəbatısına itarətdə ki, redaqsiyasi o zamən coq nə-təmiri saqlanan «Aleqəndro-Nevski» passında işləşmişdi.

106 Aqşor Mirzə-aqa Əliyev başqıquadadır.

107 «Vohbit» olsalıdər. Əslində «Nofit» jazoldurqı yoxa ejənən bəsquldur.

108 Molla Əzəz-zadə Zəqatqasılı idarəti-rubəniyyəsinin bir yəzvi idi. Operetlərdə dini məv'iteslərdən bir o qədər da forqlı olmajan hər zəmən axır «əməbə'di var» ilə bitən məqə-lər jazırda.

109 Fəriştə «Məra si-ruxi-qışmat qəmisi ki həst inəst

Ki rojü-mərdymi-aləm dy bərə zəhməm did.
bejtin tərcüməsidir.

110 Ba tərcüməm nətəməm qəlməyədər.

111 «Fıxuratın» 15-ci nömrəsiində dərəcə olunmuş qəzelin bejiliyi belədi:

(Sabir) o qənnəf ruxan gəndymi-xalıbu gortyb,
Az qalib Adam kibi aləmən bir dənəsə.
Şimdə ki, yədən olin xylfi-parıçənədən,
Bəti göl, isher qıl dərdi-dilinə qənəjə,

112 Jeqə qojub dilberim lab, labi-pəjmanəjə,

113 Şəm'ida jaqmaqdalar stəqisəvdəjisi-eşq,

Şə'ləji-pərtəvəfyrəz xəssəmə pərvənəjə.

114 Haç Məqid olsəndi Şəməxə synniləri arəsində olduğça bojkı nyfuzi olsa və syn-
al-şıq ziddiyyətinin qalqassısa cələşən rubənlərdən idi.

KITABЪN ICINDƏKİLƏR

I

MÜQƏDDƏMƏ

	Səhifə
I. Mirzə Ələkbər Sabir Tahirzadə	9

II

SABIR VƏ INQILAB

2. İstiqbal bizimdir	47
3. Xahəd şod aşikara	49
4. Sən dejən olmajsıb hələ!	51
5. Iran nejə viran oldu?!	53
6. Səbab bojnı joqun oldu	56
7. Həlal olsun sənə	58
8. Necyn verməjir?	60
9. Salıram aj alan!	61
10. Qejrat vaqtədər!	63
11. Ərzhal	65
12. Jetim Məmdəli	69
13. Etməzmidim?	72
14. Ej vaj	73
15. Mir Həşəm Təbrizi	75
16. Buta-saj	77
17. Amma millət a?!.	79
18. Belə dysdy	80
19. Gal mənə! — Gəlmənəm!..	83
20. Iran ozymyndyr	85
21. Jatmajın!	87
22. Məmdəli və Həmid	89
23. Balaça səhnə	90
24. Səh geşti fərzənd	92
25. Cuvalduz	93

III

IRANA DAJIR EPIQİRAMLAR

26. Məmdəli dejir ki: I-dən XXIV-ə kibi	97
---	----

IV

MYLKEDAR-QAPITALIST QURULUŞU ƏLEJHİNƏ

	Səhifə
27. Bakı fə'lələrinə	105
28. A başı bəlalı fə'lə!...	107
29. ...İnsannı sanırsan?	109
30. Əkinci!	111
31. Bir utan!	113
32. Qurban bajramıb	114
33. Bizə nə!	116
34. Ağlaşma	118
35. Vermə pulu əldən	119
36. Ej pull!...	121
37. Mətləbi andırmaq olurmu?	123
38. Bejla ləzzətli həyat!	125
39. ...Hejf-kejf	126
40. Gozalımlı!...	128
41. Dilənci	131
42. Vermirəm a... vermirəm a...	133
43. Paradır!	135
44. Hərnə versən, ver	136
45. Tərmişa	137
46. Verərəm... vermərəm...	139
47. Nə işim var!	140
48. Mahi-ramazandır!...	141

V

SABIR VƏ DIN

49. Mollanın dördi	145
50. Ej vaizi-syxənvar	146
51. Elsan	148
52. Çibim dolmajıb...	150
53. Gətyryldy!..	152
54. Bah-bah, jenə bah-bah	154
55. Bundan sora	156
56. Bu gyn!	158
57. Aj çan, aj çan!	160
58. Joq, jazmaram!	161
59. Kəntci və axund	163
60. Zahidin xyljasıb	164
61. Zahidə təklif	165
62. Usanmadıñ?!	166
63. Vaiz!	168
64. Zahidlərə	169
65. A...x!..	170
66. Ej Əmu!	172
67. «Fyzulijə nəzirə»	173

VI

SABIR VƏ JENI MƏKTƏB

	Səhifə
68. Bu bojda!—Bu bojda!	177
69. Məhtaçı-məariñ	178
70. Coçuq	180
71. Aj başı bəlalı!	182
72. «Gop gopşa nəzirə	184
73. Uşaqlara	186
74. Mürtibədə dəmadəm!	188
75. Elm təhsili—Fizulijə nəzirə	190
76. Oqlum—Fizulijə nəzirə	192
77. Oqutmuram, el cəkin!	195
78. Ysuli-çədid	197
79. Baxtımız oğlan imiş!...	199
80. Bu əməldən uçalarsan	201
81. Utanırsan, utanma!	203
82. Baqqal kişi	205

VII

MƏDƏNİJJƏTSİZLİĞƏ—AVAMLIŞQIA QARSİ

83. Mətləbə el catmaýr!...	209
84. Haj-haj!	211
85. Sırın səhbət	213
86. Bos boqazlıq!	216
87. Nejləjim allah!	218
88. Aj haraj!	220
89. Nə dərs olajdu...	221
90. Məsləhət	223
91. Jat kişi!	225
92. Bir belə!...	226
93. Dajış səhbəti	227
94. Nədən bəs?	229
95. Təzə və kehnə	231
96. «Dəbistan»da qapandı!	232
97. Ooçalar marşı	223
98. Əlissus qoçaldıñ!	234
99. Gyndə bir arvad alaşq biz	235
100. Jat, qal dala...	237
101. Qojmaýn	233

VIII

SABIR VƏ TYRK QADƏNB

102. Nədamət və şikajət	243
103. Ər zulmu jamandır	246
104. Uşaqdır	248
105. Qojma gəldi!...	249

IX

MUTƏFƏRRİQ SEİRLƏR

	Səhifə
106. Nə jazım?	253
107. Əzrailin istəfəsi	255
108. Bilmirəm	256
109. Juqu	257
110. Balaça filjəton	259
111. Nejlərdin ilahı?!	260
112. İstiqbalaşın laqlaqqıb!	262
113. Mabə'di var, amma...	263
114. Qorquram	264
115. Təhmət	266
116. Jadigar	268
117. Tək səbir	270
118. Fisinçan	271
119. Aqzı kyləklilər	272
120. İnsanlar	273
121. Fəxriyə	274
122. Çanın cıqsıllı	277
123. Madamlara	278
124. Bir dəstə gyl	290
125. Dört mə'na	281
126. Bağakallah	282
127. Aqılanajad et!	283
128. Səbr ejla	284
129. Təhəssyr	286
130. Ej dad-bidak, Ərdəbil!	288
130*. Millət şərqi	290
131. Qeyratımız bəlliidir!	292
132. Avam olmalıjuz!	294
133. Uciterrər	296
134. Vaqceji-jubilejkarano	298
135. Muyəllimlər qurultayı	301
136. Mən deyən oldu, olmadı?	303
137. Umu-kysy	304
138. Qac, at basdı!	306
139. Dilbər	309
140. Jekə tazijanə	310
141. Bakı qocularınpa	311
142. Parta-part	313
143. Ata və oqlı	314
144. Banlamaram	315
145. Əlyib!!	316
146. Sual-çavab	317
147. «Namiq Kamal»a bənzətmə	318
148. Cıqırma, jat...	319
149. Bulvar mevminləri	320
150. Mənim tək	322
151. Ej nəfs!...	324
152. Urəfa marşı	326
153. İsrət-mysibət	328

154. İki mənə	329
155. Kicik həkajə	330
156. Pəndi-həkimanəji-laqlaqı	335
157. Adəmijjət	336
158. Qərəzkara	337

X

EPIQIRMLAR

1) Kimdir arif?	346
2) Oqlumun vasitəji-xilqəti	>
3) Dejirdik bir zamanlar	>
4) Mytləqijətdə	>
5) Dyn oqurkən bir mydiri-mək	>
6) Əlhəzər qojma baqa	>
7) Qəzetlər tevqifini.	"
8) «Səda» qəzətinin 162-ci nəmrəsinə	342
9) Sanma! Bir məsləki	>
10) Cənnətdəki huriləri	>
11) Kəntli dejir ki:	>
12) Bakıbəy dejir ki:	>
13) Ər dedi: aqlajıram	343
14) «Tərciman» dejir ki:	>
15) Mülət dejir ki:	>
16) Dərdim oldur ki,	>
17) Bir əzmdə səbat	>
18) Səjle təqsiri nədir	>
19) (Qıblası) seckisini	344
20) Bakıbəylər dejirlər ki:	>
21) Dilənci dejir ki:	>
22) Coq təəcçyb edirəm	>
23) Garcı pərvaz etdi	>
24) Cym'əlarda dykən	>
25) Eşldənə nəsihat	345
26) Əjmə nəsəbi	>
27) Oqrulardan da	>
28) Həp kiciklər	>
29) Haləti-məstligində	>
30) Saxta bir xəlli-xam	>
31) «Osmanlıçadan tərcimə türkə»	>
32) Ə. Qəməysara çavab:	346
33) —Şimdi hər millət	>
34) E'tila etdikçə	>
35) Hansı alcaq bir əlin	>
36) —Joldaşım! Jatmişsan?	>
37) La'nət sənə ej cəhl	>
38) Qafıl jaşamaqdansa	347
39) Ejə qorqmam «biş»dən	>
40) Səfil taçır dejir ki:	>
41) Bildir ehjajı-Səmərqənd	>
42) Hatif/ dejir ki:	>
43) Şamaxıda	>

Səhifə

44) Şejxyl-İslam dejir ki:	348
45) Gyndə yc kaqъzъ, bęs	»
46) Işta bir hej'ati-təhrirlişə	»
47) Ej dilbəri-hyrrijət	»
48) Qurulubdur jenə	»
49) El cəkir naimyń	349
50) Molla Əsər zadənin vaj!	»
51) Təbrizdən Mollanəsreddino gəndərilən kəqzılarын myfəttisini	»
52) Bajram tohfəsi	»
53) Myhərrirlərə:	»
54) Qeruyqə şəxs bir ərbabi-şarvətin	350
55) Dindirir əsr	»
56) Zahidin əksimə dysçek	»
57) Kyrd caldъqqa boru	»
58) Əməri Xəjjamdan mə'alən tərcimə	»
59) Sanlı gordykçə məni	351
60) Arif calışır ki,	»
61) dejir ki, 27 öjündə vəqə olan zəlzələ myunasəbatılı	»
62) Tapdıqm!	»
63) Dərjada qərq olan iranlıların jetimlərinə təsəlli	»
64) Bəs dejilmis buncə	352
65) Menşiqof dejir ki:	»
66) «Dejreper» dejir ki:	»
67) «Əhməd Midhat» dejir ki:	»
68) Myhavərə	»
69) Tumanov izn alıb ki...	»
70) Evrət almaq, boşlamaq,	353
71) Dəhr bir myddat oldu	»
72) Bytyn Avropada kəmjəl ikən	»
73) Qatməc	»
74) Ramazan sehbəti: Bizim haçş dejir	»
75) Oruç dejir:	»
76) Millət dejir:	354
77) Aqşam olçaq uceniklər	»
78) Hyssein Kəmal dejir ki:	»
79) Bakıda Şamaxı yolunda	»
80) Ejb ikən şəxso gorə	»
81) Çavab	355
82) Gavi-mahi dejir:	»
83) Onlar ki, edir	»

XI

ÇİDDİ SEİRLƏR

159. Ruhum!:	359
160. Təranəji-Şərranə	360
161. Soz	362
162. Ja ləl'əçəb	363
163. İstiqlal yçyn	364

Səhifə

164. Ədəbiyyat	366
165. Təbaət	368
166. Analar bəzəgi	369
167. Nitqə xitab	370
168. Hikmətlü sezlər	372
169. Bejnəlmiləl	373
170. Elmili və elmsiz ana	375
171. Tərbiyə	376
172. Bənzərtmə	377
173. Əmən	378

XII

MƏKTƏB UŞAQLARƏNƏ TƏHFFƏ

- 174. Jalancı coban	381
+ 175. Uşaq və pul	383
+ 176. İskəndər və fəqir	385
+ 177. Azarlı kəntci	387
- 178. Artyq alıb -əksik satan tacir -	389
+ 179. Çamuş və sel	390
+ 180. Moll-Nasreddin və oğru	391
+ 181. Molla-nəsrəddinin jorqanı	392
+ 182. Öryymcək və ipək qurdú	393
183. Təbib ilə xəstə	394
- 184. Ooça baqqban -	395
- 185. Aqaçlarən bəhs -	396
+ 186. Qarğıncı	398
- 187. Qarqa və tylky -	399
- 188. Uşaq və buz	400
- 189. Ata və ana hərməti	401
190. Həvəs	403

XIII

SƏROİLƏR

- 191. Məktəb sərgisi	407
- 192. Məktəbə tərqib -	408
193. Jaz gynləri -	410
194. Cytcy -	411

XIV

TƏRCİMƏ

195. Fürdevsinin Sahnəməsindən	415
196. Tus və Giv pəhləvanları avlaqda gozəl bir qız gotyrınmələri	415
197. Sijavyşyn anadan olmasın	418
198. Rystomin Sijavysy Irana getirməgi	420
199. Izdijad	422
200. Tərcimə	423
201. Sudabənin Sijavysa aşırı olınaq	423
202. Ərəbçə bir qit'ənin tərciməsi	430

XV

QƏZELLƏR

	Səhifə
203. Qəzəllər	433
I Məftuni-səri-zulfuna	»
II Gör istəsan ki, fitnəj-i-aləm	»
III İstəsan gonlym kibi	434
IV Kujyny xunabəjji-cəşmimlə	»
V Hər-səri mujidə min	»
VI Ej şux jənə həmdəm olub	435
VII Viranə Samaxıbdə mənə	»
VIII Ej dil! Amandı, sırrını	436
IX Qojma gəlt saqlıja! Zahidi	»
204. Şəkibajı	437

XVI

DİNİ MAHİJJƏT DAŞBJAN ŞEİRLƏR

205. Ejdi-mevludi-nəbi	441
206. Nevhəji-milli	443
207. Təəssyratım	444
208. Nevhə	446
209. Haçı Məçid əfəndinin vəfatında dejilmişdir	447

Baş Mətbuat Mədəniyyəti Məvəkkiliyi № 3453.
Sifariş № 553. Tiraż 15 000. İstehsalata verilmiş
14/VII-1931. Cəpə imzalanmış 15/IX-1931.
Cəp listi 29. Kəşqər formata 62×94.
«AZƏRNƏŞR» mətbəəsində basıldı. 26-lar adəm
«Kitab Sarayı». Bakı, Əli Bajramov küçəsi,

